

PREFACE.

I.

This edition of S'ri Kumârapâlacharita-Prâkṛita-Dvyás'ra-ya-Mahâkâvya is based chiefly upon the MS., B, which with another, C, was obtained for the late Mr. Shankar P Paṇḍit M.A. by his friend the late Mr. Hariprasâda Santokhrâmbhâi Desai of Bhâvnagar. After as many as six cantos of the poem had gone through the press, a third MS., D, was obtained from the Deccan College Library. As it was obtained late, the various readings of it could not be given in the footnotes and, therefore, they are given in a list at the end; because, they were found to be very useful, in some places by way of improving the text, and in others by way of supporting the improvements already suggested by the editor in the printed text.

As the work of editing this poem was coming to its end, the idea, which the late Mr. Paṇḍit had in his mind, that the text of the Prâkṛita portion of Hemâchârya's S'abdânu-s'âsana with his own Vṛitti might be usefully given as an Appendix, and which was still entertained by his Paṇḍita, grew stronger; and, as a good manuscript was obtained from the library of S'eṭh Maṇibhâi Premâbhâi of Ahmedabad, it was fully confirmed. There were already two printed editions of this work and the MS. now obtained was very good; therefore no efforts were made to obtain more MSS.

II.

The following is a brief account of the MSS. and printed editions noted above on which this edition of S'ri Kumârapâla-

charita-Prâkṛita-Dvyâs'raya-Mahâkâvya with the commentary and of the eighth chapter of Siddha-Hemachandra with Hemâchârya's own S'abdânus'âsana Vritti, which forms the Appendix, is based :—

The first MS., B, consists of 67 leaves having 17 lines on each side. The leaves are $11\frac{1}{4}''$ by $4\frac{1}{2}''$. The statement at the end of the MS. shows that it was written at Aṇahillavâḍa Paṭ-ṭaṇa in Saṁvat 1570 or 1514 of the Christian era.

The second MS., C, was written very recently at Bhâv-nagar. It does not give any account of the MS. from which it was copied. It was completed on the 10th of March 1883 Saṁvat 1939. It consists of 131 leaves, $1'$ by $9\frac{3}{4}''$, bound in a book form, having 22 or 23 lines of bold writing on each side.

The third MS., D, has lost the first leaf, and, a few lines seem to be left out by the copyist at the end of the last leaf; so it is not possible to find out when and where it was got copied. The hand-writing and the appearance of the leaves show that it can not be as old as B. Though this MS. can not be said to be altogether more correct than B, yet, as has been already stated, it has been of great use, in confirming many conjectures provisionally made before it was obtained, and in finding out correct readings in many places. This MS. forms a part of the whole consisting of 473 leaves. The first 387 leaves contain with the Vṛitti or commentary, the Sanskṛita Dvyâs'raya Kâvya which illustrates the Sanskrit Grammar; and the remaining leaves, from 389 to 473, contain the Prâkṛita portion of the Dvyâs'raya Kâvya with the Vṛitti on it. The leaves measure $10''$ by $4\frac{1}{2}''$ and contain 17 lines on each side.

The MS. called A is the one on which the Appendix consisting of the Prâkṛita Grammar forming the eighth and last Adhyâya (chapter) of Siddha-Hemachandra is mainly based. It consists of 44 leaves, $10\frac{5}{8}''$ by $4\frac{1}{4}''$, containing 15 or 16 lines on each side. The manuscript was written at Avantî (Ujjain) in the year 1612 Saṁvat, or 1556 A. D.

Of the two editions with which the MS. has been collated, one is Professor Richard Pischel's Hemachandra's Grammatic Der Prâkritsprachen, Printed at Halle 1877; the other is Paṇḍita Kṛishṇa S'âstri Mahâbales'var's "Prâkṛita Bâlabhûshâ Mâgadhî" printed at Bombay in Saṁvat 1929 or A. D. 1873.

III.

It is necessary to note here a few points in which certain differences in MSS. and printed editions have not been shown as various readings because the differences are not of a serious nature but are either due to different modes of writing or to certain options allowed by the rules of grammar. They are as follows:—

The nasals shown by mere dots on the tops of letters and called by the name anusvâra, and, those shown by semicircular marks with dots in the middle, and called by the name anunâsika, are written without any discrimination in the MSS.. The indiscrimination is carried to such an extent, that even in the illustrations of one of the Sûtras where the difference is specifically mentioned, it is not shown in writing. For example, the [illegible]stration of the Sûtra VIII. 3. 6. is written in D thus:—

खज्जुरेहिँ पिआलेहिँ फणसेहिं अवि दंसिअ फलत्तो ।
हरिसाउ हरोउ वि उजजणे मिसं नको सिहइं ॥ 4. 23.

Consequently these differences have not been always shown in the various readings; nor have they been strictly observed in [illegible]ing the text in all cases.

In cases of the application of Sûtra VIII. 4. 397., मोऽनुना-[illegible] चो वा, taking into consideration all the MSS. and printed [illegible], three modes seem to have been followed; such as, जिम, [illegible] and जिँव. Accordingly in the present edition these three varieties of forms have been promiscuously used. What is [illegible]e particularly to be mentioned is that in some cases which are the subjects of these varieties, a fourth one has been used in the present edition to show how this Sûtra, VIII. 4. 397. has

been interpreted in the Dhuṇḍhikâ commentary. There it is stated that an Anunâsika व is added *below* म्, which seems to mean that there should be a form like कम्वँलु, जिम्वँ. Following this interpretation, the example of कम्वँलु and जिम्वँ has been followed in several instances in the text of the poem.

Where ए or ओ is followed by conjunct consonants, it is shortened into इ or उ promiscuously; चन्दोज्ज is written in some MSS. as चन्दुज्ज, देव्वा as दिव्वा.

Similarly no difference is observed between न्न and ण्ण; दिन्न, दखिन्न &c. are written as दिण्ण, दखिण्ण &c.

Where optional forms being allowed by grammatical rules, some MSS. have adopted certain forms and others have adopted certain others, such cases have not all been given as various readings.

IV.

Before concluding this preface, the valuable services which Paṇḍita S'ivarâma S'âstri Tâṭke has rendered in determining correct readings, preparing the index of words and carrying the work through the press have to be thankfully acknowledged. The great learning and perseverence of this Paṇḍita entitle him to high respect generally, but the special interest he takes in the study of Prâkṛita requires it to be mentioned that but for his zealous assistance, this work could not have been placed in the hands of students.

INTRODUCTION.

I.

The present work *viz.* S'rî Kumârapâlacharita-Prâkṛita-Dvyâs'raya-Mahâkâvya is strictly speaking not a whole poem by itself, but is only a part; and though several MSS. are devoted to this part only, there are many others which are devoted to the whole of the Dvyâs'raya Mahâkâvya. The first seven cantos or parts of the poem, as a whole, are devoted to the description of the Aṇahillapura princes, including Prince Kumârapâla, and the illustration of the first seven chapters or adhyâyas of Hemâchârya's Sûtras of Sanskṛit Grammar. The eighth canto is devoted exclusively to the description of Prince Kumârapâla, his excellences and exploits, and to the illustration of the rules of the grammar of the Prâkṛita language which form the eighth and last chapter. The whole poem, the first twenty cantos of which are Sanskṛita and the last eight cantos, Prâkṛita, is thus the work of one and the same author; but the commentary is written by two different scholars. The colophon of the commentary on the poem illustrating the Sanskṛita part of the grammar runs as follows:—

इति श्रीजिनेश्वरसूरिशिष्यलेशाभयतिलकगणिविरचितायां श्रीहेमचन्द्राभिधानशब्दानुशासनद्याश्रयवृत्तौ विंशः सर्गः समर्थितः ।

Two verses at the end of the commentary illustrating the Prâkṛita part are as follows:—

दत्तो मुदा तैर्जिनरत्नसूरिक्षमाधिपैर्बोधमणिप्रदीपः ।
श्रीप्राकृतद्याश्रयगेहगर्भस्थितं यदादर्शयदर्थजातम् ॥

श्रीमज्जिनेश्वरयतीश्वरदत्तदीक्षाशिक्षोत्र पूर्णकलशो गणिरल्पबुद्धिः ।
अन्योपकारिषु पदं परिलब्धुकामो वृत्त्यानया किमपि तत्प्रकटीचकार ॥

---

१ ब आद्' ?

It is evident from this, that Abhayatilakagaṇi was the author of the commentary on the part of the poem illustrating the seven adhyâyas and that Pûrṇakalas'agaṇi was the author of the commentary on the part illustrating the eighth adhyâya; and, that both were the pupils of Jines'varasûri. One Lakshmîtilakagaṇi, a common friend of these two commentators has looked over and corrected both these commentaries and his service is thankfully acknowledged at the end of the commentaries on both the parts. So the ruling prince who forms the hero of this part of the poem is Kumârapâla of Aṇahillapura (Paṭṭaṇa); the author of the poem and of the grammar to illustrate which the poem is intended is Hemâchârya and the author of the commentary on the poem is Pûrṇakalas'agaṇi.

II.

All that is known of Pûrṇakalas'agaṇi is that Abhayatilakagaṇi and Lakshmîtilakagaṇi were his fellowstudents and that he was the pupil of Jinachandrasûri, whose succession as the head of the Chandra religious sect is thus given at the end of the commentary:—

1. Abhayadevasûri; 2. Jinavallabha; 3. Jinadatta; 4. Jinachandra; 5. Jinapati; 6. Jines'vara.

III.

Next to give a short account of the subject of the poem. The poem begins with the description of the capital, Paṭṭaṇa, and takes up the hero as being already on the *throne and with representatives of rulers of all provinces attending on him. The first five cantos and a part of the sixth are devoted to the description of Aṇahillapura, the wealth of the king, the splendour of the royal temples of Jina, the grandeur of the procession in which the king visited them, the liberality and devotion with which he worshipped the images, the beauty of the king's gardens, and the pleasures and luxuries of the king and his subjects in all

* See I. [illegible]

the seasons of the year. The latter part of the sixth canto contains an account of the warfare between the armies of Kumârapâla and Mallikârjuna, the king of the Concan, which ended in the defeat and death of the latter and a brief account of the relations of Kumârapâla with contemporaneous kings. The last two cantos are devoted to the expression of moral and religious reflexions: in the seventh, they are placed in the mouth of the hero: and in the eighth, they come as instructions from the goddess S'rutadevi to the hero given by her at his prayer.

As this poem does not contain any account of the genealogy of the hero and the interesting events of his life previous to his attainment of sovereignty, I propose to give here, for the information of the uninformed reader, a brief account of the same, as mainly based on the Prabandhachintâmaṇi of Merutuṅga; and also a short summary of the incidents mentioned in the latter part of the sixth canto and of the reflexions contained in the seventh and the eighth cantos.

The author of Prabandhachintâmaṇi states that Bhîmadeva, the King of Aṇahillapura, admitted into his harem one, Chaulâdevi, who though not a Kshatriya virgin, and once, a courtezan by profession, was admired for her strength of character and devotion to her master. Their son was Haripâla. His son was Tribhuvanapâla and Tribhuvanapâla's son was Kumârapâla. It was predicted by those who were proficient in chiromancy that Kumârapâla would succeed Siddharâja on the throne of Aṇahillapura (Paṭṭaṇa): that ruling king, however, on account of the flaw in the parentage of the youth disliked the idea and always remained on the watch to put him to death. Kumârapâla, who suspected this, passed several years in other countries as an ascetic. Once he returned to Paṭṭaṇa and resided in a convent. It happened to be the day on which Siddharâja had invited all the ascetics in the town for worshipping them by way of celebrating the anniversary of the death of his father Karṇa. Kumârapâla was, therefore, obliged to be

present along with all the ascetics. Siddharâja, when washing the feet of this assembly with earnest devotion, came to Kumârapâla and was struck when he noticed the extreme delicacy of the soles of his feet and such marks thereon as had been described to him to be sure prognostications of sovereignty. Kumârapâla did not fail to observe the change which had come over the face of the king and immediately fled away. Pursued by the soldiers of Siddharâja, he first hid himself in the work-house of a potter, and then in a heap of thorny branches of trees in the field of a cultivator, and thus eluded the search of his pursuers. During his flight while resting under a tree, he noticed a rat bringing out from a hole twenty-one silver coins, one by one. When the rat afterwards began to restore them, he allowed it to go into the hole with one of them and then took possession of the rest. The rat on its return, not finding the treasure, was so deeply grieved that it died immediately on the spot. Kumârapâla was much pained to see this incident. On the way, while going without food for three days and tormented by hunger, he happened to meet a lady with a large retinue on the way to her father's house. She invited him with affection as a sister and treated him to rich food. Thus journeying for several days through the country, he arrived at Stambhatirtha-Khambhat-Cambay, where Hemâchârya the great Jaina saint resided at the time. There he called at the minister Udayana's house to ask for food. Again Udayana saw him in the convent, where, in reply to his question Hemâchârya, on the strength of the marks he noticed on his person, prophecied that Kumârapâla was going to be the ruler of the whole land. Noticing that Kumârapâla hesitated to trust in the prediction, Hemâchârya made two copies of a statement of his prophecy and handed over one to the minister and the other to Kumârapâla. The statement ran thus:—*"If you will not be anointed king on Sunday the second day of the

---

* प्रबन्धचिन्तामणिः p. 194. l. 4.

सं० ११९९ वर्षे कार्तिक वदि २ रवौ हस्तनक्षत्रे यदि भवतः पट्टाभिषेको न भवति तदातः परं निमित्तावलोकसंन्यासः ।

dark fortnight of the month of Kártika when the *moon* will be in the constellation *hasta* in the year 1199 Saṁvat I shall give up the work of prophecying hereafter." On seeing the Kumárapála and Udayana agreed to abide by the orders of Hemáchárya if the prophecy should be realised. Hemáchárya at the same time exacted from Kumárapála a promise that he would accept the Jaina creed if he should become a king. Kumárapála then went to the house of Udayana who entertained him heartily and providing him with all requisites, sent him on to Málvá.

There in the temple of Kuḍaṅges'vara he noticed a verse inscribed on the tablet containing the account of the foundation of the temple, which ran as follows:— "When eleven hundred and ninety-nine years will have been completed, there will be king Kumára who, oh Vikramaráya, will be like you." Astonished to read this inscription and having, about the same time learnt that Siddharája was dead, Kumárapála started back for Aṇahillapur.

Returning to the town at night, hungry and exhausted and having got no money, he appealed for his meals to the charity of a confectioner, and then went to the house of his sister's husband Kánhaḍadeva who was the foremost among the ministers [illegible] whom Siddharája had entrusted the work of placing a [illegible] ruler on the throne. Kánhaḍadeva who had gone to the [illegible] on his return home treated Kumárapála with great respect [illegible] next morning, accompanied by his army in a state of [illegible] for action, took him to the palace. When all the courtiers [illegible] assembled, a young relation of the deceased king was [illegible] on the throne, but he appeared to be extremely [illegible] not mind even his cloths when they fell off and [illegible] and was therefore regarded as unfit [illegible] other relation was then placed in his [illegible] [illegible] ing his hands in an attitude of prayer [illegible]

* [illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

A [illegible] of a finger [illegible] the false idea that [illegible] it at first, so indeed it would not [illegible] disregard; such is the case with a king [illegible]

When Kumārapāla felt he was firm [illegible] ed his gratitude to the potter, Alliṅga [illegible] when he was being pursued by the soldiers of [illegible] appointing him one of his ministers and conferring [illegible] grant of land consisting of 700 villages. [illegible]

that potter assumed the name Sagara in order to conceal their original low profession. Udayana, the nobleman of Stambha-tîrtha (Cambay), who had also obliged him, was not forgotten by him. One of his sons, Vâghbhaṭadeva by name, was made the prime minister.

But another son of the same nobleman, *Vâhaḍa, who was a favourite of Siddharâja, could not bear the dignity of Kumârapâla and disobeyed his orders. By and by he joined the army of †Ânâka, the king of Nagor. The young man having bribed many of the dependents of Kumârapâla induced Ânâka to undertake an invasion on Gujarat. The great efforts of Vâhaḍa, who had prepared nearly every thing for the complete defeat and destruction of Kumârapâla by way of spreading disaffection among his followers and servants, were frustrated by a strange incident. Kumârapâla had an excellent elephant whose name was Kalahapañchânana (a lion in a fight). His driver, Cha-uliṅga by name, whom Vâhaḍa had bribed over to his side, happening once to be scolded by Kumârapâla took offence and left his service. Sâmala, another elephant driver, who was unequalled in his honesty and professional skill, was appointed in his place. When the time of the meeting of the forces of Kumârapâla and Ânâka arrived, Kumârapâla was informed by his spies of the disaffection that had been created among his followers, but being naturally brave made up his mind to fight alone with Ânâka, and ordered Sâmala to take his elephant against him. Finding that Sâmala hesitated to obey his order, Kumârapâla charged him with treachery. Sâmala denied the charge and explained his hesitation by saying that in the opposite army there was Vâhaḍa, also riding an elephant, whose voice was so shrill that it terrified even elephants. He, however, removed the danger by previously stopping the ears of his elephant by his wearing garment and then driving him against that of Ânâka. Vâhaḍa who was not aware of the change of the elephant-driver, being

* This young man's name is variously written as Châhaḍa and Bâhaḍa also.

† This name is written as आनो also.

fully confident that he would receive help from the elephan driver of Kumârapâla, forced his elephant on Kumârapâla and tried to step on his head, sword in hand. Sâmala, wh foresaw the attack, slightly withdrew his elephant, so tha Vâhaḍa fell down between the two elephants, where he wa seized and taken prisoner by the foot-soldiers of the brave kin Immediately Kumârapâla hastened against Ânâka, and, challen ing him to fight as 'the best of Kshatriyas' with his usual pra tice shot an arrow exactly in his face and when he lay pro trate on his elephant, shouted victory, waving his garment wi great joy. When the two leaders were thus defeated, all rende ed obedience to Kumârapâla whose victory was thus complete.

The next great encounter of Kumârapâla's men was wi Mallikârjuna, the king of the Concan. Once while Kumârapâ was sitting in his court surrounded by his generals and d pendents, a bard described Mallikârjuna as having assumed t title, "the grand-father of kings." Kumârapâla, unable to be the insult looked around and was astonished to see one of h councillors, Âmbaḍa by name, showing to him his joint hands in attitude of prayer; so after the council was separated, the ki sent for him and asked him what he meant. Âmbaḍa said th from the demeanour of the king he inferred that the ki wished to find out whether there was any warrior in the a sembly by sending whom he could reduce Mallikârjuna w being vain-glorious had assumed false dignity; and that, bei himself competent to execute the commission, he had made th silent request. Immediately the king brought together t various sections of his army and his dependents, and despatch them against Mallikârjuna with him. Having made several lo and consecutive marches Âmbaḍa had just crossed the river Ka viṇi and was pitching tents when Mallikârjuna attacked h and routed his army. Being thus defeated and driven to t other side of the river, he attired himself in black clothes an having used black flags in his army, lived in black ten Kumârapâla, who was in that part of the country, having se

[illegible] that it was Âmbada's [illegible] the enemy was owing to the being [illegible] the disgrace of the defeat he had met with [illegible] the heroic [illegible] nature of that general and [illegible] of the powerful feudatory prince [illegible]. From this account Âmbada [illegible] the [illegible] again invaded the army of Mallikârjuna. Throwing his attention particularly towards [illegible] up to the head of his elephant being [illegible] challenged him to a single fight and calling [illegible] to be [illegible] deity and to be the first to [illegible] threw him down and cut off his head, the feudatory prince who had been come to his aid being in the meanwhile engaged in plundering the town. Having promulgated the sovereignty of Kumârapâla in the Konkan he returned to Anahilvâda, and in the Court of the king offered his salute with Mallikârjuna's head covered in gold in the presence of 72 feudatories. He also presented the enormous *wealth he had brought from the treasury of Mallikârjuna to the king who rewarded him by conferring upon him the title of "the grand-father of kings" which was as it were thus wrested from Mallikârjuna.

After giving a poetic description of this victory, the Prâkrita Dvyâs'raya mentions briefly how Kumârapâla extended his power further by conquering Srinagar, Kânchî and Tilinga. From the North-west also the king of Sindh is described as devoting himself to the service of Kumârapâla.

The Prâkrita section of Dvyâs'raya Mahâkâvya is extremely brief in mentioning the submission tendered by princes of other countries to Kumârapâla. The king of Javana is described as abandoning all pleasures owing to the fear he feels for him.

---

* [illegible] १ माणिक्यपछेवड २ पापक्षयहार ३ संयोगसिद्धिसिप्रा ४ तथा [illegible] ५ [illegible] मौक्तिकानां सेढक ६ चतुर्दन्तदन्ती १ पात्राणि १२० कोटी सार्द्धे १४ [illegible] । See प्रबन्धचिन्तामणि p. 203.

"Uvves'vara"* is spoken of as presenting to him abundant wea
and excellent horses. The Prince of Vârâṇasî (Benares) is me
tioned as daily waiting at the portico of the palace for his vi
Kumârapâla receives presents of rich gems from the country
Magadha and excellent elephants from Gauḍa. His army
vastates the country of Kânyakubja and terrifies the king. T
sufferings of the country of Das'ârṇa are extreme. The ki
is terrified to death. The wealth of the vast capital is carr
away by his soldiers and several generals of that king meet w
death at their hands. After reducing the power and pride of
king of Chedi (Tripuri, modern Tipparah) the army of Kumâ
pâla is described as establishing its camp on the banks of
Revâ; the crocodiles in its deep waters and the gardens on
spacious banks are mentioned as suffering at the hands of
brave soldiers. The army then crosses the river Jamu
and assails the king of Mathurâ, who being aware of his we
ness, protects his town by gratifying the assailants by presents
gold. The potentates finally mentioned as contributing to
greatness of Kumârapâla are "the king of Jaṅgala," "the rule
Turkish Mahomedans," and "the Emperor of Dehli." This ta
us to the end of the sixth canto of the poem, at the end
which the poet describes the hero as hearing the praises offe
by the king of Jaṅgala and then going to sleep.

The seventh canto introduces the hero as waking up early
the morning and meditating on the serious duties of man and
verses in the canto are couched in the words of the hero.
last two cantos do not refer to any historical events but cont
moral and religious reflexions. After describing how the sin
acts of a man cause his soul to wander about in the universe
how saints are happy in holy places when free from the
fluence of love, and after effectively denouncing the conduc
vicious men and women and the evil consequences of yielding
the influence of women, the hero is made to bestow praises
such individual saints as Sthûlabhadra, Vajra, Gajasukum

* The commentary does not say whether this shows the name of a k
town, or country.

Gautama. Abhayakumāra, Sudharma, Jambû, Prabhava, a
extol the Jaina doctrine and Jaina teachers and ascetics gene
Then after describing the necessity of confining devotion t
five principal Jaina deities, the hero offers prayer to S'ruta
and requests her to give him proper counsel concerning his d

The last and eighth canto is couched in the words o
goddess, S'rutadevî, who is represented by the poet as impa
knowledge to Kumârapâla in compliance with his prayer.
substance of the advice contained in the canto is as follo
Patient thought, freedom from anger, freedom from s
operations, a mind devoted to absolution, righteous co
sharp intelligence, kindness towards the whole world, follo
the path of saints, making no distinction between friend an
looking upon all with a kind eye, speaking short and sweet
the constant thought that lust and other hostile passions
to be kept always in check are some of the means of atta
absolution. The repetition of the prayer of Arhat and
deities *viz.* what is known in the Jaina doctrine as Pañcha P
meshṭhi-Namaskâra, and abstaining from taking life and sa
a man of whatever caste he may be; the repetition of the sa
spell, चत्तारिमङ्गलम् &c. and the constant contemplation of the
of Arhat enable a man to be free from attachment to all ob
of senses; to carry on the practice of all the particular pos
recommended in Yogas'âstra; to acquire perfect acquaintanc
and control over, all the passages of the vital airs and fluids;
to abstract the mind from all worldly objects and to concen
it on Brahma, which gives freedom from the fear of dis
old age and death and secures final absolution. "Sav
life from destruction" is the best religious instruction th
man can confer upon man. The praise or censure co
from others should not cause one to bestow praise or censur
them. One should always secure the favour of his relig
preceptor and thus attain the purity of his own mind. By
lowing the words of saints by means of severe self-discipline
should destroy the effects of bad actions. Those preceptors sho

be abandoned who by the desire of wealth bring their pupil difficulties. One that has faith in the words of Arhat understands the philosophy of such subjects as birth, creation, absolution &c. Doctrines which are false (other Jaina doctrines) should be avoided as leading to evil con The attainment of absolution should be preferred even t attainment of godhead, as the happiness of the former is e while that of the latter is temporary. One should always to the preceptor who puts down in public discussion the p ers of false doctrines. Without the three 'gems'—faith (knowledge of religious truths (दर्शन) and good conduct (चारि absolution cannot be obtained, as valuables do not fall fro skies, but can only be purchased with money. Mercy tised daily towards living beings leads to salvation; makes no difference whether one is in a holy place or jungle or in his own house. Those who violate religious bi by eating at night fall into depths of sins and have to through innumerable lives. To attain heaven one should be ful towards living beings and to attain absolution one s practise self-control; all other efforts are utterly useless. ears and hearts are blessed which every moment receive, hold fast, fresh words of sound sense coming from saints. distinction between 'mine' and 'yours' altogether disappears the minds of those into whose ears even the mention of th velation of Jina has found its way. Firm thought shou fixed on religion in order to make one's heart free from pas to make one's word true and to make one's conduct pure. waters have the power of bestowing good, that people go t Narmadâ, the Sarasvatî, the Yamunâ and the Bhâgirathî throw themselves like beasts into them? Jina should be firmly in mind as if he were made a resident there or as were painted or engraved or reflected there or as if he there by nature. Without mercy all show of holiness is w less; and one possessed of mercy ...

IV.

The next thing that remains to be done is to give to the reader some account of the author, Hemâchârya. As this is given very fully in the well-known work, Forbes' Râsamâlâ, I beg to subjoin a few extracts from that work and, as they contain a description of the death of Kumârapâla as well as that of Hemâchârya, thus conclude this introduction:—

*His (Hemachandra's) parents, whose names were Châchig and Pâheenee, belonged to the Modh Wâneeo caste, and resided at Dhundhooka in "Urddhâshtum-land," the southern border country of Soreth and Goozerat. The father professed the orthodox Hindoo faith, the mother was "as it were a Devee of the Jain religion." Their son received at his birth the name of Chung Dev. When he had attained the age of eight years, Devchander Âchârya, travelling in that part of the country, came to Dhundhooka. Châchig being at this time from home, his wife was persuaded by the Âchârya, who had been much struck by the appearance of Chung Dev, to entrust her son to his care, in order that he might receive the initiatory rite as a Jain ascetic. The Âchârya accordingly carried off the boy to his convent at Kurunâwutee. When Châchig returned from foreign parts, and heard what had happened to Chung Dev, he was much distressed, and vowed that he would eat no food until he had seen his son. Having ascertained the spiritual teacher's name and place of residence, he set off to Kurunâwutee. When he arrived there he went to Devchunder to demand his son. Chung Dev was at the house of Oodâyun Muntree, who took upon himself the task of reconciling Châchig to the step which his son wished to take, and as he succeeded therein, Chung Dev took the initiatory vow and assumed the name of Hemchunder. He soon became famous, and having at an early age made himself acquainted with all the learning of the Hindoos, as well as of the Jains, he received from the Gooroo the title of Sooree.

* Râs Mâlâ p. 145, l. 28.

Hemchunder was the author of [illegible] [illegible] (अभिधानचिन्तामणि), the Hem[illegible] [illegible] commentary on which bears date A.D. [illegible] [illegible] containing the story of the sixty-three [illegible] [illegible] (poorush), with the prayer of the [illegible] (virtue)," the Dwyâshray, and other works.

While Koomâr Pâl was with his troops at [illegible], the [illegible] Hemchunder came to him to seek his protection on account of an outrage which had been committed by the Brahmins [illegible] on the occasion of the rejoicings at his mother's funeral. "One's own royalty," was the reflection of Hemchundra, "or the subjection of the king to one's self, these are the only roads towards effecting an object." The Âchârya was introduced to the king by Oodâyun Muntree, and Koomâr Pâl, recollecting the predictions and promises of Cambay, received him with great honor, and admitted him to a familiar intercourse. The Brahmans about the king were alarmed at the influence Hemchunder was gaining over him, and brought several charges against him, of which the most serious appears to have been, that he refused to worship the Sun. Hemchunder who was of a politic character, and, for a long time at least, disposed to seek toleration for his own religion, rather than to attack that of his opponents, made an answer which satisfied the king of his faith in the great deity of the Kshutrees:—"This splendid mansion of light I ever retain in my heart; at the time of whose setting I abandon food." In accordance with the same line of policy, he strengthened his recommendations by quoting the Hindoo as well as the Jain scriptures in their support, and when on one occasion Koomâr Pâl consulted him as to the selection of some object on which he should expend money as a religious action, the Âchârya advised him to restore the temple of Someshwar at Dev Puttun, which was endangered "by the strength of the ocean waves."

* * * * * *

† The royal suite were then (after arriving at the temple of Someshwar when it was restored) dismissed, and Koomár Pál and Hemâchárya entered alone the adytum of the temple, closing the door behind them.

Koomâr Pâl addressed Hemâchârya. "Among so many religions, I am anxiously desirous to establish one religion which may be assented to with certainty. There is no Dev like Someshwur; there is no king like myself; there is no ascetic like you. My wealth of fortune has thus brought the whole three together. Do you, therefore, in the presence of this great Dev, point out to me, with true speech, the divinity who is the giver of liberation." Hemâchârya replied, "we have no need now of the matters that are contained in the Pooráns. I will bring the illustrious Someshwur in corporeal presence hither, that you may hear the truth from his own mouth." He continued "without doubt, in this place the Dev is concealed. We two, devoting ourselves immoveably to worship in the manner which the spiritual preceptor has pointed out, may cause the Dev to present himself. I will profoundly meditate, do you, from the wood of aloes, raise incense, ceasing not until the three-eyed god, appearing, restrains you." They laboured both of them [illegible] the smoke of the incense filling the adytum, darkened the light of the lamps which were arranged round the [illegible] niches on the three sides. Suddenly a light [illegible] brilliant as the light of the sun. The king started up [illegible] by this effulgence; he shaded his eyes with his hand [illegible] strove to recover the power of seeing. At that [illegible] beheld, occupying the basin in which the [illegible] set, the form of an ascetic, whose hair was [illegible] of a beauty incomparable bright as [illegible] whom mortal weakness could not endure. [illegible] ed by the touch of his hand, that this [illegible] Dev, corporeally present. [illegible]

[illegible]

votion, he thus addressed the god: "Lord of the World! thus worshipping you, my eyes have attained their object; in kindness, therefore, giving some command, cause my ears also to fulfil their desire." The face of the Dev shone as the morning after the night of bewilderment; from his mouth issued the following divine words:—"Oh! king, this monk is an incarnation of all the gods; he is without deceit; to him it is given to behold the Divinity as a pearl in his hand; he is acquainted with the past, the present, and the future. The path which he shall show you, that understand to be, without doubt, the road to liberation." Thus speaking, the Dev became invisible.

* * * * * *

* The king and the monk returned to Unhilpoor. There Hemâchârya instructed Koomâr Pâl in the purity which proceeded from the mouth of Jin Dev, and caused him to become great among the followers of Urhunt. Under the Âchârya's directions, the king forbade the destruction of life for a period of fourteen years in the eighteen countries of Goozerat, in which his order was obeyed. The Brahmins who offered living sacrifices in their rights, says the author of Dwyâshray, were forbidden to continue the practice, and thus began to present offerings of grain. The king's order was obeyed in Pullee land also, and the ascetics who used deer skins for their covering found it impossible to procure any. The people of Punchâl, also, who had been great destroyers of life, being subjects of Koomâr Pâl, were compelled to refrain. The trade of those who sold flesh was put a stop to, and three years' income allowed to them in compensation. The people of the countries about Benares, however, continued to sacrifice life.

* * * * * *

† Koomâr Pâl Raja having now completed the thirtieth year of his reign, the curse which the great Sutee, the mother of Lâkho Râj, king of Kutch, had pronounced against the race of Mool Râj, began to work, and the king found himself afflict-

* Râs Mâlâ p. 150, l. 1. † Râs Mâlâ p. 153, l. 27.

with the pains of leprosy. At the same time Hemchunder, had attained the age of eighty-four years, knowing that end approached, performed the "last worship," and commenced a total abstinence from food, that he might anticipate mandate of Yuma. The king expressing deep affliction on account, Hemchunder said, "You have yourself but six ths more of life allotted to you; you have no son; do you too, refore, perform the works that remain to be performed." s, instructing his royal pupil, Hemchunder died.* The king

* Another account of the death of Hemáchárya is given in the same work llows :—

At this conjuncture, Shunkur Swâmee, who had been attracted to [illegible] by the matter of the bards, made his appearance at Sidhpoor, and the mins, knowing that they would have to leave the kingdom next [illegible] for him during the night, and brought him to Puttun. In the [illegible] nár Pâl Raja called for the Brahmins, and commanded them to leave the dom. Shunkur Swâmee stepped forward, and said, 'What need [illegible] any from the kingdom? at nine o'clock, the ocean, quitting its [illegible] wallow up the whole country." The Raja upon this, sending for H[illegible] a, asked him whether the deluge predicted by the [illegible] would [illegible] áchárya denied that it would, and asserted the [illegible] never had been created and never would be destroyed [illegible] mee said, "Set a water clock, and let us see what will happen." [illegible] seated themselves beside the clock. When nine o'clock [illegible] nded into an upper story of the palace, and looking out of the [illegible] ow, saw the sea-waves rapidly advancing. On and on [illegible] they had submerged the habitations of the City. The [illegible] ryas went up higher and higher, but the water still [illegible] them. At last they reached the seventh and uppermost [illegible] ng down, found that the whole city, the highest [illegible] under water, and that nothing was visible on all [illegible] s. Koomár Pâl, in great terror, turned to Shunkur Swâmee [illegible] f there were no means of escape. He said, '[illegible] which will pass close to this window. When [illegible] scape.' The three [illegible] and [illegible] oat. Soon a boat appeared in the distance [illegible] Shunkur Swâmee, seized the king by the [illegible] each other into the boat. It [illegible] npted to jump in, but the Swâmee [illegible] ed from the window. The [illegible] , and he fell on the [illegible] [illegible] of the Moal [illegible] [illegible] Swâmee. [illegible]

with a mind bowed down by grief, performed the funeral rites of the great Âchârya. With the ashes of the pile, knowing them to be of incomparable purity, Koomâr Pâl and his chieftains made marks upon their foreheads. For many days the lamentation continued; and the king, abandoning all care for mundane affairs, was engrossed thenceforth in deep and devout meditation, until at length, his life escaping by a door of the body, he passed to Paradise.

[illegible] AND ABBREVIATIONS

[illegible] following हे॰, which is an abbreviation of the word हेमचन्द्र, at the top of the right hand page, the first figure shows the number of the chapter (अध्याय) of grammar, the second figure shows the quarter (पाद) of the chapter and the last figure shows the number of the last Sûtra quoted or illustrated on that page. For example [हे॰ ८. १. ११.] on page 7. means that the last Sûtra quoted at the end of the page is the eleventh in the first quarter of the eighth chapter. [हे॰ ८. १. ३.] on page 5 means that the last Sûtra illustrated in the last line of the text is the third of the first quarter of the eighth chapter.

II. In the commentary the number of the Sûtra quoted for illustration is shown by the single figure in brackets following that Sûtra, other Prâkrita Sûtras being shown by two figures in brackets: the first showing the quarter, and the second the number of that Sûtra. For example: in "अथ प्राकृतम्" [१] on page 4., in line 23, the figure [१] shows the number of the Sûtra "अथ प्राकृतम्;" and on page 5., in line 20, the quarter and number of the Sûtra referred to in the word समृद्धिसमं are shown respectively by the figures १ and २८ in brackets, thus:—[१. २८.]

III. The examples regularly intended for the illustration of Sûtras, whether they occur in the verses or the grammatical portion of the commentary given in smaller type, are underlined, as पुरिसमार on page 5., in lines 1, and 20.

IV. Where a prosodially long vowel is intended to be read as short, it is shown by the mark ˘ on the top of the letter, as हि in line 2, page 3; and ओ in line 4, page 11.

V. In all cases of two or more words joined in a compound without the final of the antecedent word being modified by sandhi, the combination of the words is shown by a hyphen as in सिरि-वड्ढमाण-सामिं in line 3, on page 3.

VI. The various readings in Prâkṛita verses are indicated by Devanâgari numerical figures, and those in the commentary by English ones.

VII. The letters or words which the editor thought were omitted from the MSS. by the inattention of the scribes are supplied as suggestions in brackets.

VIII. Where in brackets following a Sûtra the letter हे० or है० is followed by two figures the first figure shows the number of the Chapter or Adhyáya and the second figure shows the number of the quarter or Pâda of Haima Vyâkaraṇa.

IX. In the foot notes to Kumârapâla, A means the Deccan College MS. of Haima Vyakaraṇa consisting of chapter VIII.

विषयानुक्रमः

सर्गः १

सर्गः २

सर्गः ३

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] [illegible] ।

४७ [illegible] ।

४८ [illegible] ।

४९ [illegible] ।

५० [illegible] ।

५१ [illegible] ।

५२ [illegible] ।

५३ [illegible] ।

५४ [illegible] ।

५५ हस्ती ।

५६ [illegible] ।

५७ [illegible] ।

५८ कदलीफलिकाः ।

५९, ६० कुरबकाः ।

वेदान्तिप्रियसखीभिः सह सखेद आलापः ६१–७२.

६१ स्वर्णकुसुमशोभने प्रार्थनम् ।

६२ तिलककुसुमम् ।

६३ कदलीकुसुमानि ।

६४ बकुलाशोकपुष्पाणि ।

६५ हिन्तालमञ्जरी ।

सर्गः ४

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] प्रशंसा [illegible]

[illegible] वीणावादन [illegible]

[illegible]

[illegible] शत्रुंजये [illegible]

[illegible] प्रिये [illegible] निर्मलीनाम् ।

[illegible] प्रिये [illegible] कपोलितोदनम् ।

[illegible] प्रति [illegible] निषेधः ।

[illegible] वर्णनम् ।

५६–५७ [illegible] प्रमादविभ्रमगते प्रिये मानिन्या रोदनम् ।

५९–६० कुमारपालं प्रति दौवारिकस्य [illegible] विज्ञापनम् ।

६१ [illegible] प्रशस्तिः ।

सर्गः ५

प्रावृड्वर्णनम् १–४५.

१ नीपगन्धस्य सर्वत्र प्रसरणम् ।

२ मयूरपिकीगायनश्रवणे प्रोषितविलापः ।

३ सर्वत्र मालतीगन्धप्रसरणम् ।

सर्गः ९

५४ [illegible]

५५ [illegible]

५६ [illegible]

५७ [illegible]

५८–६० [illegible]

६१ [illegible]

६२ [illegible]

६३ [illegible]

६४ [illegible]

६५ [illegible]

६६ [illegible]

६७ [illegible]

६८ [illegible]

६९ [illegible]

७० [illegible]

७१,७२ ततः कुमारपालस्य [illegible]

७३ पश्चिमदिक्स्वामिभिर्नृपैः [illegible]

७४ [illegible] कुमारपाल[illegible]

७५ उच्चेश्वरस्य [illegible]

७६ वाराणसीस्वामिन[illegible]

७७ मगधदेशाधिपस्य प्राभृतदातृत्वम् ।

७८ गौडदेशाधिपतेर्गजकुलदातृत्वम् ।

७९ तत्सेनायाः कन्यकुब्जेशभयकर्तृत्वम् ।

८० तच्छिबिरस्य दर्शनाद्दशार्णनृपतेर्भयेन मरणम् ।

८१ तत्सैन्यकृतं दशार्णपतिनगरविलुण्ठनम् ।

८२ तत्कनकहरणम् ।

८३ तच्चमूपच्छेदनम् ।

८४ तत्ससाहससंपद्धरणम् ।

८५ कुमारपालसेनाकृतं चेदिनगरी[illegible]नम् ।

८६ तत्कृतं रेवागतनक्रादीनां मर्दनम् ।

८७ रेवातटे कुमारपालबलस्य निवेशः ।

८८–९३ मथुराधीशेन कनकादिसमर्पणेन कुमारपालसैन्यात्स्वपुरस्य रक्षणम् ।

९४ कुमारपालाश्रयहेतोर्जङ्गलपतिकृतं गजसमर्पणम् ।

सर्गः ७

एकाकिनो रामस्य परमार्थचिन्ता १–८४.

सर्गः ८

श्रीः ॥

ओं नमः श्रीजिनेश्वरपादपद्मेभ्यः ॥

पुण्याङ्कुराः शिवसुखफलं श्रोतृजन्तून् नु नेतुं
तैरग्रेऽस्ताः किमुत लिखितुं मङ्गलान्यष्ट लाजाः ।
यस्योद्यन्ते सदसि दशनाभीशवो देशनायां
स श्रीचन्द्रप्रभजिनपतिः प्रातिभं नस्तनोतु ॥ १

अधोविहितदुर्गतिं प्रकटदिव्यगोत्रोद्गतिं
वृतं सुमनसां भरैः प्रियतरामृतोद्यत्फलम् ।
सुराजितशुभश्रियं भुवनसत्तमामोदकं
जिनेश्वरम् अभिष्टुवे गुरुम् अभीष्टकल्पद्रुमम् ॥ २

यत्पार्श्वे याचितुं किं किमपि शशिरवी कुण्डलद्वन्द्वदम्भाद्
भेत्तुं दारिद्र्यवृत्तेः स्तुतिम् अति युगपद् दीप्रचक्रे नु भातः ।
सद्वीणापुस्तमुक्ताक्षवलयकमलातुल्यहस्ताब्जलक्ष्मी-
र्वाग्देवी सा सुधाभा मम मनसि सदा स्तात् प्रकृत्य प्रसादम् ॥

यः प्राकृतव्याकरणं नु शब्दैः साहित्यसर्वस्वमिवार्थभङ्ग्या ।
स द्व्याश्रयः काव्यम् अनल्पबुद्धिज्ञेयः कथं मादृश एव गम्यः
अभीष्टकल्पद्रुगुरुप्रसादप्रादुर्भवत्प्रातिभवैभवोऽहम् ।
स्वान्यावबोधाय तथापि किंचिद् यत्नं विधास्ये विवरीतुम् एनम्

इह हि सदिङ्नागनागपतिकूर्मकुलाचलाचलाभाराङ्गीकारव्याहृ
दोर्दण्डदलिताकर्णाकृष्टकाण्डालितप्रचण्डकोदण्डटङ्कारास्फारका

न्तितदुर्धरवैरिवारबलस्य अगणितगुणगणतारकद्युतिद्योतितदिङ्म-
ण्डलस्य प्रसरत्कीर्तिचन्द्रिकाधवलितनभस्तलस्य दीनानाथजन्तुजा-
ननिपातरक्षणक्षमबलस्य परोपकारकरणवर्णशीलस्य नानाप्रकारभ-
क्तिप्राग्भारवन्दारुचतुःसमुद्रवसुंधराधिपकोटाकोटिकिरीटकोटि-
कान्तिनिराजितचरणयुगलस्य चौलुक्यवंशमुक्ताफलस्य परमार्हतश्री-
कुमारपालभूपालस्य संस्कृतद्व्याश्रयप्रतिपादितावशेषं प्राकृतलक्ष्यं रु-
[illegible] चरितं चिकीर्षुः साहित्यव्याकरणाद्यनेकशास्त्रनिर्माणाप्तप्र-
[illegible] [illegible]हेमचन्द्रयतिपतिः प्राकृतद्व्याश्रयं महाकाव्यं चकार ॥
[illegible] द्व्याश्रय इति कः शब्दार्थः । उच्यते । द्वयोः महाकाव्य-
[illegible]णयोराश्रयो द्व्याश्रयः । एवं तर्हि सर्वमहाका-
[illegible] द्व्याश्रयत्वप्रसङ्गः । न हि तत्र कापि महाकाव्यलक्षण-
[illegible] । इति चेत् न । अत्र हि “ यथार्थं प्रा-
[illegible] ” इत्यादि महाकाव्यलक्षणम् अस्ति । तथा व्याकरणाद्य-
[illegible] “ अथ प्राकृतम् ”-इत्यादिसर्वसूत्रानुक्रमम्[illegible]मूलोदा-
[illegible]प्रस्तावागानसमानन्तरोदाहरणप्रतिपादनेन ग-
[illegible] । न चैवम् अन्यत्रेति नातिप्रसङ्गः ॥

[illegible] C [illegible] ... C "[illegible]". We

अर्हं ।

अह पाइआहिँ भासाहिँ संसयं बहुलम् आरिसं तं-तं
अवहरमाणं सिरि-वद्धमाण-सामिं नमंसामो. १

अत्र च साधुसमाचारपरिपालनार्थं निर्विघ्नेन शास्त्रपरिसमाप्त्यर्थम् आसन्नोपकारित्वाद् अभिमतदेवतस्य निखिलमङ्गलालयस्य श्रीवीरस्वामिनो ग्रन्थकारः अभिधेयप्रयोजनसूचकं नमस्कारम् आदौ आविश्चकार ॥

१. आदौ अथशब्दो मङ्गलार्थः अनन्तरार्थश्च । यद् अमरः । "मङ्गलानन्तरारम्भप्रश्नकार्त्स्न्येष्वथो अथ" इति । अथ संस्कृतद्व्याश्रयानन्तरं प्राकृतद्व्याश्रयमहाकाव्यं चिकीर्षवो वयं श्रीवर्धमानस्वामिनं नमस्यामः । भगवति गर्भस्थिते ज्ञातिकुलं हास्तिकाश्वीयरथकट्यापादातधनकनकमाणिक्यादिभिर्वर्धत इति वर्धमानः । श्रिया अष्टमहाप्रातीहार्यशोभया युक्तो वर्धमानः । स चासौ स्वामी च तं श्रीवर्धमानस्वामिनम् । अत्र च श्रीशब्देन पूजातिशयः प्रतिपादितः ॥ त्रिभुवनविभुं प्रति एकवचनम् आत्मानं प्रति तु बहुवचनं विरुद्धमिति न वाच्यम् । यतः अयं निरुपमत्वाद् एकः । वयं च प्राकृतप्रायाः प्रभूता इति सूचनार्थम् एकत्वबहुत्वे स्तः ॥ किंभूतम्,। प्राकृताभिर्भाषाभिः कृत्वा संशयं संदेहम् आर्षं प्रचुरच्छात्रपरिवृतेन्द्रभूत्यादिऋषिसंबन्धिनं तंतम् अतिशयप्रसिद्धं बहुलं जीवकर्मादिविषयत्वेन प्रभूतम् । यद् उक्तम् ।

---

१ C पाअआहिं.

जीवो कम्मे तज्जीव-भूअ-तारिसयं[1]-बन्धमुक्खे य ।
देवा नेरइया वा पुन्ने परलोय-निव्वाणे ॥

अपहरमाणं विनाशयन्तम् । इत्थंनेन वचनातिशय उक्तः । स च न ज्ञानातिशयं विनेति तेन ज्ञानातिशयाक्षेपः । सोपि न अपायापगमातिशयं विनेति तेनापि च अपायापगमातिशयाक्षेपः । अपायभूता रागादयः तेषाम् अपगमः । स एव अतिशयः । अथ वा । वर्ध छेदनपूरणयोः । चौरादिकत्वाण्णिचि[2] कृते वर्ध्यते छिद्यतेसाविति स्वरान्तत्वात् कर्मण्यल् । ततो वर्धः छिन्नः मानः अहंकारो येनेति व्युत्पत्त्या वर्धमान इति नाम्नैव सूचितः । इत्थं चतुस्त्रिंशदतिशयज्ञापकम् अतिशयचतुष्कम् उक्तम् । पाइआहिं भासाहिं इत्यत्र बहुवचनम् अशेषान्यभाषासंग्रहार्थम् । अत्र च संस्कृतद्व्याश्रयप्रतिपादितव्याकरणसप्ताध्यायीसकललक्ष्यतद्व्यावर्ण्यमानश्रीमूलराजनृपादिचरितरूपाभिधेयानुक्रमायातप्राकृताष्टमाध्यायोदाहरणश्रीकुमारपालभूपालचरित्रस्वरूपम् अभिधेयम् अथशब्देन सूच्यते । अनेन च अभिधेयेन सह अस्य महाकाव्यस्य प्रतिपाद्य[3]प्रतिपादकलक्षणः संबन्धः । प्रयोजनं च अनन्तरं सकलप्राकृतलक्षणश्रीकुमारपालचरितपरिज्ञानम् । परं परं च निःश्रेयसम् । यद् उक्तम् ।

व्याकरणात् पदसिद्धिः पदसिद्धेरर्थनिर्णयो भवति ।
अर्थात् तत्त्वज्ञानं तत्त्वज्ञानात् परं श्रेयः ॥ १

सुकृतं जनयत्यादावसुरसुरस्वामितां ततः क्रमशः ।
निर्वृतिवनितावाप्तिं धार्मिकगुणकीर्तनं विदुषाम् ॥ २

"अह पाइआहिं" "बहुलं" "आरिसं" इति पदभणितिव्याजेन साक्षात् "अथ प्राकृतम्" [१.] "बहुलम्" [२.] "आर्षम्" [३.] इति सूत्रत्रयं प्रतिपादितम् । तच्च अग्रे यथालक्ष्यम् अत्र ग्रन्थे व्यक्तीभविष्यति ॥

---

1. B °तारिसयं°. C तारिसमयरं°. 2 B C °णिगति. 3 C omits प्रतिपाद्य°.

अत्थि अणहिल्ल-नगरं, अन्ता-वेईसमाइ-निव-निचिअं,
सत्तावीसइ-मुत्तिअ-भूसिअ-जुवइ-जण-पइ-हरयं. २

तिअस-वई-हर-वहु-मुह-आदरिसीहूय-फलिह-सिल-सिहरो
जंसिं पुहइ-वहू-मुह-अवयंसो सहइ पायारो ; ३

२. अधुना श्रीकुमारपालस्य चरितं विवर्णयिषुः सकलेन्दिरा
न्दिरं तद्राजधानीनगरं वर्णयति । अन्तर्वेदिः गङ्गायमुनयोर्मध्य
देशः तस्य ईशः स आदिर्येषां ते च ते नृपाश्च तैर्निचितं व्याप्तम
प्रतापपराभूतमार्तण्डमण्डलस्य श्रीकुमारपालभूपालस्य प्रसादना
सकलदिङ्मण्डलमिलिताखिलनरपालचक्रवालेन सर्वकालम् अस्य व
लितत्वात् । सप्तविंशतिमौक्तिकाभिर्नक्षत्रमालानामहारविशेषैः भ
षितो युवतिजनो येषु एवंभूतानि पतिगृहाणि ईश्वरसदनानि यत्र त
अणहिलनगरम् अस्तीति संबन्धः ॥ तत् पुनः कथम् अणहिल
गरम् इत्यभिधीयते । अभिधीयते । पूर्वं किल वनराजराजे
नूतननगरविधानविहितचित्तेन प्रधानभूमिखण्डगवेषणार्थं विचरत
एकदा अरण्यमध्ये गवादींश्चारयन् अणहिलो नाम गोपाल
दृष्टः । तदग्रे च चित्ताभिप्रायो निवेदितः । तेनापि तत्कार
करणार्थं शकुनगवेषणं कुर्वता एकत्र प्रदेशे शृगालो बलिष्ठकुक्कु
निर्धारयन्नवलोकितः । तत्रैव च अणहिलेन वनराजराजो नग
निवेशं स्वनाम्ना कारित इति अणहिलनगरम् ॥

वेईसमाइ इत्यत्र वक्रादित्वात् [१. २६] अनुस्वारः । बाहुलकत्वात [१. २
क्वचित् अन्यस्यापि व्यञ्जनस्य मः ॥

३. अधुना षड्विंशतिगाथामानेन आदिमहाकुलकेन एतदे
नगरं यच्छब्देन निर्दिशन् वर्णयति । तृतीया दशा येषाम्
मयूरव्यंसकादित्वान्निपातः । तेषां पतिः इन्द्रः तस्य गृहं स्वर्गः तत्र य

निव-सह-मुहावयंसा विइया गुरुणो अबीय-गुण-निवहा
निवसन्ति अणेग-बुहा जस्सिं पुहवीस-सलहिज्जे ; ४

न हु अत्थि नवि अ हूअं इह लोए अइसएण जस्स समं
सुंदरिम-ठाणम् अमरिस-रहिअं सालाहण-पुरंपि ; ५

[illegible]नां यानि मुखानि तेषाम् उन्नतत्वाद् उज्ज्वलत्वाच्च अना-[illegible] [illegible] आदर्शभूतानि स्फटिकशिलाशिखराणि [illegible] । [illegible] सुखहेतुत्वात् तस्या मुखं सर्वनगरप्रधानत्वात् [illegible] अवतंसः शोभाकारित्वात् शेखरः इत्यं-[illegible] [illegible] यत्र राजते ॥

[illegible] । [illegible] । " दीर्घह्रस्वौ मिथो वृत्तौ " [४.] [illegible] दीर्घह्रस्वौ । [illegible] । [illegible] । क्वचिद् वा । पइ-हरं [illegible] । [illegible] । निअ-निहरो । क्वचिद् वा । वहु-मुह वहू-मुह ॥

[illegible] रम्यत्वात् मुखस्य अन्यथानुपपत्तेश्च कान्ता-[illegible] मुखम् तत्र अवतंसाः शोभाकृत्त्वेन [illegible] [illegible] गुरुः प्रसिद्धः । [illegible] [illegible] द्वितीया गुरवः । अविद्यमानो द्वितीयः [illegible] अद्वितीयो निरुपमः । एवंभूतो गुणनिवहो [illegible] अनेके [illegible] बुधाश्च [illegible] । [illegible] प्रशस्यं [illegible] निवसन्ति ॥

[illegible] [५.] [illegible] । [illegible] । विइया
[illegible]

[illegible] [illegible] नगरं प्र-

जस्सिं नयन्त-सीमा तियसीगोवि हु तवं तवन्ताण

संठाण-सज्जणाणं थुणइ स-मियस्स मङ्गाण ; ६

जन्धान्नय-थण-सीमहु-वच्छ-दंसण-निस्सहं नन जनि.

दुसहाउ दुक्सहेणं ममणेण हयन्नरूपाणो ; ७

निष्ठानं नाम । यतः सुपुरुपाणां सदाचारनराणां स्थानं पदं [illegible] अस्पुरुषैः नीचैश्च रहितं विख्यातम । एवं तदपि न खलु [illegible] नापि च आसीन् इह लोके अभिनव जगति अनिष्टायेन [illegible] कृत्वा यस्य सर्वं तृणवम् । एतदनुमानेन अथापि अनेन [illegible] भार्यानि विज्ञायते ॥

[illegible]

[illegible]

तेअ-दुरालोएहिं अन्तो-उवरिं घराण रयणेहिं
छूढव्व निरवसेसा सरिआहिव-संपया जत्थ ; ८
विज्जु-चलं महुर-गिरो दिन्तो लच्छिं जणो छुहत्ताण
भिसओ खु, जहा सरओ दिसाण पाउस-किलन्ताण ; ९

हतान्तरात्मानस्तिरस्कृतान्तःसत्त्वाः उन्नतस्तनैर्निःसहा गमनागमनादिकार्ये मन्दा या वध्वस्तासां दर्शनेन संजातरणरणकत्वाद् निःसहम् अधीरं यथा भवति एवं नरा भोगिनो यत्र यन्ति यान्ति वेति ॥

सद्धाए । उन्नय । "न श्रदुदोः" [१२.] इति न लुक् ॥

नीसह निस्सहं । दुसहाउ दुस्सहेणं । "निर्दुरोर्वा" [१३.] इति वा न लुक् ॥

८. गृहाणाम् अन्तः मध्यप्रदेशे उपरि उपरितनभागे च तेजोदुरालोकैः प्रेङ्खत्प्रभामण्डलखण्डितनेत्रप्रसरैः रत्नैः मुक्ताफलप्रवालादिभिः कृत्वा सरिदधिपसंपदो रत्नाकरविभूतयः निरवशेषाः समस्ताः क्षिप्ता विन्यस्ता यत्र मन्यन्ते ॥

अन्तरप्पाणो । दुरालोएहिं । निरवसेसा । "स्वरेन्तरश्च" [१४.] इति लुक् न । क्वचिद् भवत्यपि । अन्तो-उवरिं ॥

९. मधुरगीः प्रियवाक्यः सन् जनः क्षुधार्तेभ्यो बुभुक्षाक्षामकुक्षिभ्यः विद्युच्चलां क्षणदृश्यविनश्वरीम् अतो ददत् कारुण्यात् प्रयच्छन् लक्ष्मीम् स्वास्थ्यजनकत्वेन संभाव्यते भिषग् वैद्यः । यत्रेति प्रक्रमाज्ज्ञेयम् । अत्रार्थे पूर्णोपमाम् आह । यथा शरत्कालः प्रावृट्क्लान्तानां वर्षाकालकलुषितानां दिशां लक्ष्मीं प्रसादरूपां शोभां ददाति ॥

सरिआ । "स्त्रियाम् आद् अविद्युतः" [१५.] इति आत्त्वम् । बाहुलकाद् ईषत्स्पृष्टतरयश्रुतिरपि । संपया । अविद्युत इति किम् । विज्जु-चलं ॥

महुर-गिरो । "रो रा" [१६.] इति रा ॥

छुहत्ताण । "क्षुधो हा" [१७.] इति हा । आर्षे तु खुहेत्यपि ॥

१ B doubtful between चू° and छू°. C चूढव्व.

1 So B C. 2 B C आर्षेति for आर्षे तु.

[illegible]

दीहाऊवि अहीह [illegible] माणो मट विंद[illegible] : १०

कुसुम-धणू धणुह-ध[illegible] [illegible]

रज्जं नमू एगँ-छत्तं [illegible] :

मिसओ । मरओ । "अन्त्यः [illegible]" [१८.] इति [illegible]

दिमाण । पाउस । "दिघघाइ [illegible] : मः" [१०.] ॥

१०. यत्र अपरांमिनोह [illegible]

[illegible]: देवीकल्पाविभूषिः [illegible]

[illegible]युरपि परिपूर्णजीवितक[illegible]

[illegible]ाभाहुर्तानिमन्दवामनाह[illegible]

[illegible]ानं मन्यते सदा निवे[illegible]

[illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible]

[illegible] ॥

[illegible]

[illegible] ॥

[illegible]

रोमंच-कंटइल्लो संज्झाए वंक-जंपण-वइल्लं

जत्थ मणंसिल-तिलओ विलसइ अहिस...ी,

जत्थ भवणाण अवरिं देवं-नागेहिँ वि...रिआ-लोओ ; १२

रमइ मणोसिल-गोरो मणासिल-लित्त...म्हिया दिट्ठो,

पव्वेसु अपव्वेसुं जत्थ मुणीणं कमेण... मयच्छि-जणो ;

काऊणं पडिवत्तिं हरिसं काऊण दे... अक्कमेणं

... इ जणो ; १४

१२. अभिसरति अभिसारयति वा ... कामार्ता कान्तम् इत्यभिसारिका। तल्लक्षणो लोकः अभिसारि...कालोकः मनःशिलातिलकः वक्रजल्पने छेकः भाषितेतरवाच्यवच...नरचनायां निपुणः अत एव रोमाञ्चेन कण्टकवान् संध्यायां यत्र वि...लसति क्रीडति। तथाविधजल्पनविलसनयोः अन्यथानुपपत्तितः ...कामिभिरिति अनुक्तमपि ज्ञेयम्॥

असंक। उवभुंजए। रोमंच। कंटइ...ल्लो। संज्झाए। "ङञणनो व्यञ्जने" [२५.] इत्यनुस्वारः॥

१३. देवनागैः अमरनागकुम...रैः कथमत्र मानुष्यः अप्सरोभ्यो नागाङ्गनाभ्यश्च अधिकाग...यलावण्यशालिन्यो दृश्यन्त इति विस्मयात् आश्चर्याद् दृष्टः गगन...ाङ्गणे कस्यचित् कार्यस्य संसिद्धये विचरद्भिः अवलोकितः मनःशि...लावद्गौरः। सुवर्णवर्णत्वात्। मनःशिलालिप्तः अङ्गशोभातिरेकहेतु...तिलकादिकरणेन। मृगाक्षिणी इव अक्षिणी यासां ताश्च जनश्च ...भवनानाम् उपरि यत्र रमते। कामिभिरिति शेषः॥

वंक जंपण इति आद्यस्य मणं...ति द्वितीयस्य अवरिं इति तृतीयस्य "वक्रादावन्तः" [२६.] इत्यन्तोनुस्वारः...च्छन्दःपूरणेपि। देवं-नागेहिँ। क्वचिन्न। मणसिल। आर्षे मणोसिल॥

१४. पर्वसु उत्तरपारणपारणादिरूपे...न्यदिनेषु क्रमेण प्रथमम् एकस्य पश्चाद् द्वि...पर्वसु तद्व्यतिरिक्ता...स्येत्यादिपरिपाट्या

थोअ-गुणा तेअ-गुणा कन्ति-कन्ता वण जस्स कअ-गुणओ.
ठणं अणग्गुअन्ते लोए धामं स-धणेअ; १६

जाण मअलंछणो वि हु रअणी-रअणं कुणन्ति अक्कन्दं
मरुधर-मेघ-मइलिआ सअणंग-भंगीओ;
वोछिज्जइ वा लोअं, वल्लिज्जइ न हु अवंश्रणिज्जं च.
वच्छिज्जइ नवि जाविय अवंक्ख्णिज्जं च धणादि: १७

अक्रमेण समवात प्रतिपादिताय "अभिधा शब्दम्" इत्यादि [illegible]
[illegible] कृत्वा दर्शं कृत्या च सर्वाणां सह [illegible]

सतणाण । [illegible] । [illegible] । [illegible]
"[illegible]" [[illegible]] [illegible] ॥

१७. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ॥

[illegible]

[illegible]

१८. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ॥

[illegible]
[illegible]

वंजिअ-सत्ती, सत्ती-अणञ्जिओ, सत्ति-वंज्झ-जण-वञ्झो,

लुंटाय-लुण्टणो, संठे सण्ठो जत्थ निव-लोओ ; १८

उद्दंड-बाहु-दण्डा जस्सिं कुंढासहा सयम् अकुण्ढा

कंतंगा कन्त-गुणा नय-पंथे पन्थिआ पुरिसा ; १९

यम् अविप्रतार्यं मित्रादि वञ्च्यते विप्रतार्यते । नापि च अवाञ्छनीयम् अनभिलषणीयं परद्रव्यपरदारादि वाञ्छ्यते अभिलष्यते सदाचारनिरतत्वात् केनापि यस्मिन् ॥

१८. व्यञ्जिता प्रोद्धरकन्धररणकण्डूलदोर्दण्डप्रचण्डशात्रवत्रासने शक्तिः स्वसामर्थ्यं येन । शक्त्या अनाञ्जितः अगतशक्तिः । शक्तिवन्ध्यजनवन्ध्यः । पराक्रमवति अभियुक्तः । लुण्टाके चौरे लुण्टनो मोषकः । शठे मायाविनि शठश्छद्मपरः । नीतिमतां हि राज्ञां तथाविधेषु प्रतिकूलाचरणं न दोषाय । यद् आह भारविः ।

> व्रजन्ति ते मूढधियः पराभवं
> भवन्ति मायाविषु ये न मायिनः ।
> प्रविश्य हि घ्नन्ति शठास्तथाविधान्
> असंवृताङ्गान् निशिता इवेषवः ॥

यत्र नृपलोको राजानः ॥

१९. उद्दण्डौ शात्रवत्रासकृत्त्वेन प्रचण्डौ बाहुदण्डौ येषाम् । कुण्ठाः क्रियासु मन्दाः तान् न सहन्ते न क्षमन्ते इति कुण्ठासहाः । स्वयम् आत्मना च अकुण्ठाः देवार्चनादिक्रियासु अमन्दाः । कान्ताङ्गाः मनोज्ञहस्तपादाद्यवयवाः । कान्ता मनोज्ञा विशेषेण वाञ्छिता वा गुणाः शौर्यौदार्यधैर्यगाम्भीर्यादयो येषाम् । नयपथे न्यायमार्गे पान्थाः पथिकाः पुरुषा यत्र ॥

चंदुज्जाणव चन्दो वंफिअ-वंधूण वन्धवो जस्सिं
अणुकंप-कम्पिअ-मणो विहवि-जणो वम्फए धम्मं ; २०
लंबंत-लुम्बि-रंभारम्भिय-तोरण-निरुद्ध-संरंभो,
सरएवि पाउसम्मिव न जत्थ दीसइ फुडो तरणी ;
जत्थ चुलुक्क-निवाणं परिमल-जम्मो जसो, कुसुम-दामं,
नहम् इव सव्व-गओ, दिस-रमणीण सिराइं सुरहेइ ; २२

२०. चंदुज्जोति देश्यः कुमुदवाची । ततो यथा कुमुदानां चन्द्रो बान्धवः एवं काङ्क्षिता निराश्रयत्वेन अभिलषिता बान्धवा यैस्तेषाम् उपकारकारित्वाद् अनुकम्पाकम्पितमना दयावशगतचेताः सन् बान्धवः विभविजनः ईश्वरलोको यस्मिन् धर्मं काङ्क्षति ॥

२१. लम्बमाना लुम्ब्यः फलसमूहा यासु ताश्च ता रम्भाश्च कदल्यस्ताभिः आरब्धानि प्रतिगृहं कृतानि यानि तोरणानि वन्दनमालास्तैर्निरुद्धः निषिद्धः संरम्भः किरणनिकरप्रसररूप आटोपो यस्य स एवंभूतस्तरणिर्द्युमणिः स्फुटः प्रकटो न यत्र दृश्यते प्रावृषीव प्रावृट्काल इव शरद्यपि शरत्कालेपि । प्रावृषि हि सजलजलधरान्तर्हितत्वाद् न दृश्यते । अत्र तु निवृत्तघनायां शरद्यपि न दृश्यत इति विरुद्धार्थः अपिशब्दः ॥

सयलंकं अकलङ्कं । सग्ग स्वर्ग । भग्गो भंगाओ । दहिज्जइ दग्धं । पडिवि-ज्जइ अवंचणिज्जं । वञ्चिज्जइ अवंचणिज्जं । वंजिअ अणजिओ । पंजर पञ्जरो । हुंडाय हुण्डणो । संठे सण्ठो । दहंद दण्डा । कुंठा अकुण्ठा । कंतंगा कन्त । पंथे पन्थिआ । चंदुज्जाण चन्दो । बंधूण बन्धवो । अणुकंप कम्पिअ । [वंफिअ] वम्फए । लंबंत लुम्बि । रंभा रम्भिअ । "वर्गेन्त्यो वा" [१.३०.] इति वा अनुस्वारस्य वर्गान्त्यः ॥

सरए । पाउसम्मि । तरणी । "प्रावृट्शरत्तरणयः पुंसि" [१.३१.] इति पुंस्त्वे प्रयोक्तव्याः ॥

२२. यत्र चौलुक्यनृपाणां मूलराजप्रभृतीनां नभ इव गगनमिव

B C add वंफिअ before बंधूण instead of before वम्फए.

सव्व-वयाणं मज्झिम-वयंव, सुमणाण जाइ-सुमणंव,

सम्माण मुत्ति-सम्मंव, पुहइ-नयराण जं सेयं ; २३

चम्मं जाण न अच्छी, णाणं अच्छीइँ, ताणवि मुणीण.

विअसन्ति जत्थ नयणा; किं पुण अन्नाण नयणाइं ?

गुरुणो वयणा वयणाइँ ताव, माहप्पम् अवि य माहप्पो

ताव, गुणाइंपि गुणा, जाव न जांसिं बुहे निअइ ; २५

सर्वगतम् ऊर्ध्वाधोमर्त्यलोकप्राप्तं परिमलस्य सौरभ्यस्य जन्म उत्पत्ति-स्थानं यशः कुसुमदाम पुष्पमाल्यं दिग्रमणीनां शिरांसि सुरभयति सुरभीणि करोति । एतन्नगरम् आरभ्य सकलदिक्चक्रवालव्यापि चौलुक्यनृपाणां यश इत्यर्थः ॥

२३. यथा सर्ववयसां कौमारयौवनवार्धकानां मध्यमवयः पुण्यं श्रेयः । यथा सुमनसां बकुलविचकिलपाटलादिपुष्पाणां जाति-सुमनाः । यथा शर्मणां चक्रवर्तिदेवेन्द्रादिसौख्यानां मुक्तिशर्म तथा पृथिवीनगराणां प्रतिष्ठानादीनां मध्ये यत् श्रेयः प्रशस्यतरम् ॥

२४. येषाम् अक्षीणि न चर्म किं तु ज्ञानं तत्त्वावबोधरूपम् अक्षीणि । तेषामपि मुनीनां सातिशयज्ञानिनाम् ऋषीणां यत्र न-यनानि विकसन्ति अत्यद्भुतधर्मधर्मस्थानादिवीक्षणात् प्रीयन्ते । किं पुनरन्येषां चर्मचक्षुषां सामान्यजनानां नयनानि सविकासानीति ॥

चम्मो । चम्मो । "स्नम अदामशिरोनभः" [३२.] इति पुंस्त्वम् । अदाम-शिरोनभ इति किम् । दामं । नहं । सिराइं । बाहुल्यकात् । वयं । गुणाइं । [illegible] । [illegible] । [illegible] ॥

२५. गुरोः सुगुर्वाचार्यस्य वचनानि तावद् वचनानि । आज्ञा-[illegible] । माहात्म्यं गौरवमपि तावद् माहात्म्यम्, गुणा [illegible] तावद् गुणाः यावत् न यस्मिन् बुधान् पश्यति ।

हरि-हर-विहिणो देवा जत्थन्नाइँवि वसन्ति देवाइं;
एयाए महिमाए हरिओ महिमा सुर-पुरीए. २६
जत्थञ्जलिणा कणयं, रयणाइँवि अञ्जलीइ देइ जणो,
कणय-निही अक्खीणो रयण-निही अक्खया तहवि.
तॅत्थ सिरि-कुमार-वालो वाहाए सव्वओवि धरिअ-धरो
सुपरिट्ठ-परीवारो सुपइट्ठो आसि राइन्दो. २८

एतन्नगरबुधविलोकने तु बृहस्पतेर्वाग्मित्वं माहात्म्यं गुणाश्च न प्रतिभान्तीति भावः ॥

अच्छी अच्छीइँ । नयणा नयणाइं । वयणा वयणाइँ । माहप्पं माहप्पो । "वाक्ष्यर्थवचनाद्याः" [३३.] इति वा पुंस्त्वम् ॥

२६. हरिहरविधयो देवाः अन्येपि सूर्यसुगतफणिपत्यादयो देवा यत्र वसन्ति । अनेन महिम्ना सुरपुर्याः स्वर्गलोकस्य महिमा प्रभावः हृतस्तिरस्कृतः । सुरपुर्यां हि इन्द्र एव एकः प्रवरो वसति । अत्र महाप्रभावाण्यनेकानि देवतानि । अतो युक्तस्तन्माहिमापहारः ॥

गुणाइं गुणा । देवा देवाइं । "गुणाद्याः क्लीबे वा" [३४.] इति वा क्लीबत्वम् ॥

२७. यत्र कनकम् अञ्जलिना हस्तेन रत्नान्यपि पद्मरागगारुत्मतहीरकमौक्तिकादीन्यपि अञ्जलिना यत्र जनो ददाति । कृपापात्रदीनानाथाद्यर्थिषु इति शेषः । तथापि कनकनिधिः सुवर्णशेवधिः अक्षीणः परिपूर्णः । रत्ननिधिश्च अक्षीणः । प्रतियाचकं तथा दाने शेवधीनां ह्रासः संभवति । परं वैश्रवणकल्पत्वाज्जनानां तत्परिपूर्णतैवेत्यर्थः । आदिमहाकुलकम् ॥

महिमाए महिमा । अञ्जलिणा अञ्जलीइ । निही निही । "वेमाञ्जल्याद्याः स्त्रियाम्" [३५.] इति स्त्रीत्वम् ॥

२८. सर्वतः सकलदिग्वलयावनिपालेभ्यो दिग्गजकूर्मकुलाचल-

तुह आणा-ओमालं सिरम्मि धरिमो, जहा अणिम्मल्लं,
अम्हे एत्थाम्हेत्थ य इअ भणिउं, जो निवेहि नओ ; २९.
तुह हरि-पिआ जइ इमा किंपि पिआ, किम् अवि मेइणी जइमा,
ता किंत्ति मएत्ति रुसेव जस्स कित्ती गया दूरं ; ३०

फणिपतिभ्यो वा वाहौ स्वदोर्दण्डे धृतधरः संस्थापितवसुंधरः सुप्रतिष्ठः सन्न्यायमार्गस्थितः परीवारो मित्रामात्यादिवर्गो यस्य। सुप्रतिष्ठः प्रतिज्ञाशूरः तत्र अणहिलनगरे श्रीकुमारपालो राजेन्द्र आस्ते॥

वाहाए। "वाहोरात्" [३६.] इत्याकारोन्तादेशः॥

वालो। सव्वओ। धरो। वारो। सुपइट्ठो। राइन्दो। "अतो डो विसर्गस्य" [३७.] इति विसर्गस्थाने डोः॥

२९. अधुना एकान्नविंशत्या गाथाभिः अस्यैव राज्ञो वर्णनम् आह। तव आज्ञैव शासनमेव निर्माल्यं शेषां शिरसि शीर्षे धरामः वहामः। किमिव। यथा अनिर्माल्यं तत्कालविकसितशतपत्रिकाचम्पकादि दाम। अत्र सिन्धुदेशादौ वयम् अत्र कुङ्कणदेशादौ च वयं वर्तामहे इति भणित्वा यो नृपैर्नतः॥

सुपरिट्ठ सुपइट्ठो। ओमालं अणिम्मल्लं। "निष्प्रती ओत्परी माल्यस्थोर्वा" [३८.] निर्प्रती माल्ये स्थाधातौ च यथासंख्यम् ओत्परी वा॥

३०. तव इयं हरेः प्रिया भार्या यदि किमपि अनाख्येयं यथा भवति एवं प्रिया मेदिनी च चाण्डाली इयं यदि किमपि प्रिया तदा किमिति किम् एवं सति मयेति अस्माद्धेतो रुषेव यस्य कीर्तिर्गता दूरम्॥ कान्ता हि यदा नीचान्यकान्तासक्तं भर्तारम् अवलोकयति तदा रोषाद् अन्यत्र व्रजति। कीर्तिरपि तथा सर्वत्र भ्रमणाद् इत्थम् उत्प्रेक्षा। अत्र च हरिप्रिया लक्ष्मीः मेदिनी पृथ्वी॥

"आदेः" [३९.]। आदेरित्यधिकारः कगचजेत्यादिसूत्रात् प्राग् अविशेषे वेदितव्यः॥

अम्हे एत्थ अम्हेत्थ। जइ इमा जइमा। "त्यदाद्य०" इत्यादिना [४०.] त्यदादेरव्ययाच्च तयोरेवादेः स्वरस्य बहुलं लुक्॥

जो दूसासण-रिउणो आसत्थामस्स राम-सीसस्स
वीसामिअ-जस-पसरो स-जसेणं पासवि-तल्लम्मि; ३१

वीसुं वासा-सीसित्त-महि-अले ऊस-मालि-तेअस्स
रज्जे जस्स न पासवि नीसत्तं नीसहत्तं वा; ३२

गुण-समिद्धी पयडा, कला-समिद्धीवि पायडा जस्स,
जो दाहिण-पवण-निही दक्खिण्ण-निही गुणि-जणाण; ३३

...वि इत्यादि । "पदाद् अपेर्वा" [४१.] । पदात् परस्य अपेः आदेर्लुग् वा ॥
...ति । पणति । "इतेः स्वरात् तश्च द्विः" [४२.] इति पदात् इतेः आदेर्लुग्
...च तकारो द्विः ॥

३१. दुःशासनस्य रिपुर्भीमस्तस्य । अश्वत्थाम्नः द्रोणाचार्या-
...स्य । रामस्य परशुरामस्य शिष्यो भीष्मस्तस्य च विश्रमित-
...:प्रसरः प्रशमितस्वकीयप्रपञ्चः स्वयशसा कृत्वा यः पादपीतले
...पीठे । भीमादीनां शौर्यादिगुणगणेभ्योऽपि अद्भुतगुणत्वाद्
...स्य सुघटस्तद्यशःप्रसरः । अथ च चिरभ्रमणखिन्नं विश्राम्यते ॥

३२. उष्णमालितेजसः दुःसहत्वाद् मार्तण्डकल्पप्रतापस्य यस्य
...क्, समन्ताद् वर्षासु प्रावृट्काले निषिक्तं धाराधरधाराधोरण्या
...तं महीतलं यत्र तस्मिन् राज्ये न कस्यापि निःसत्त्वं निर्द्रव्यत्वं
...सहत्वम्, असमर्थत्वं वा । राजन्वत्यां हि पृथ्व्यां स्वकाले वृष्टिः
...राः समर्थाश्च लोका इत्यादि सर्वं सुघटमिति ॥

दूसासण । आसत्थामस्स । सीसस्स । वीसामिअ । पासवि । वीसुं । वासा ।
...सित्त । ऊस । पास । नीसत्तं । नीसहत्तं । "लुप्तयरव॰" इत्यादिना [४३.] उप-
...यानां शषसानाम् आदेः स्वरस्य दीर्घः ॥

३३. गुणानां शौर्यादीनां समृद्धिः संपत् प्रकटा अत्युत्कर्षप्रा-
...त्वात् प्रसिद्धा । कलानां गीतपठितादिद्विसप्ततिसंख्यानां समृ-

सिविणम्मि वारण-बलं सुमिणम्मि अ आस-साहणं जस्स
दिण्ण-भयं पिच्छन्ता दत्त-करा रिउ-निवा जाया; ३४

अङ्गार-पिक्क-गोल्ले खाए इङ्गाल-पक्क-कन्दे अ
तत्त-निलाडा रिउणो जस्स णलाडं-तवे तवणे; ३५

द्धिरपि यस्य प्रकटा। दाक्षिण्यस्य अनुकूलताया निधिः शेवधि
गुणिनः सन्तः त एव सर्वसाधारणत्वेन वनानि। तेषां फलस
द्धयादिजनकत्वेन दक्षिणपवननिभो योस्ति ॥

सामिद्धी समिद्धी। पयडा पायडा। "अतः समृद्धयादौ वा" [४४.]
आदेरस्य दीर्घो वा ॥

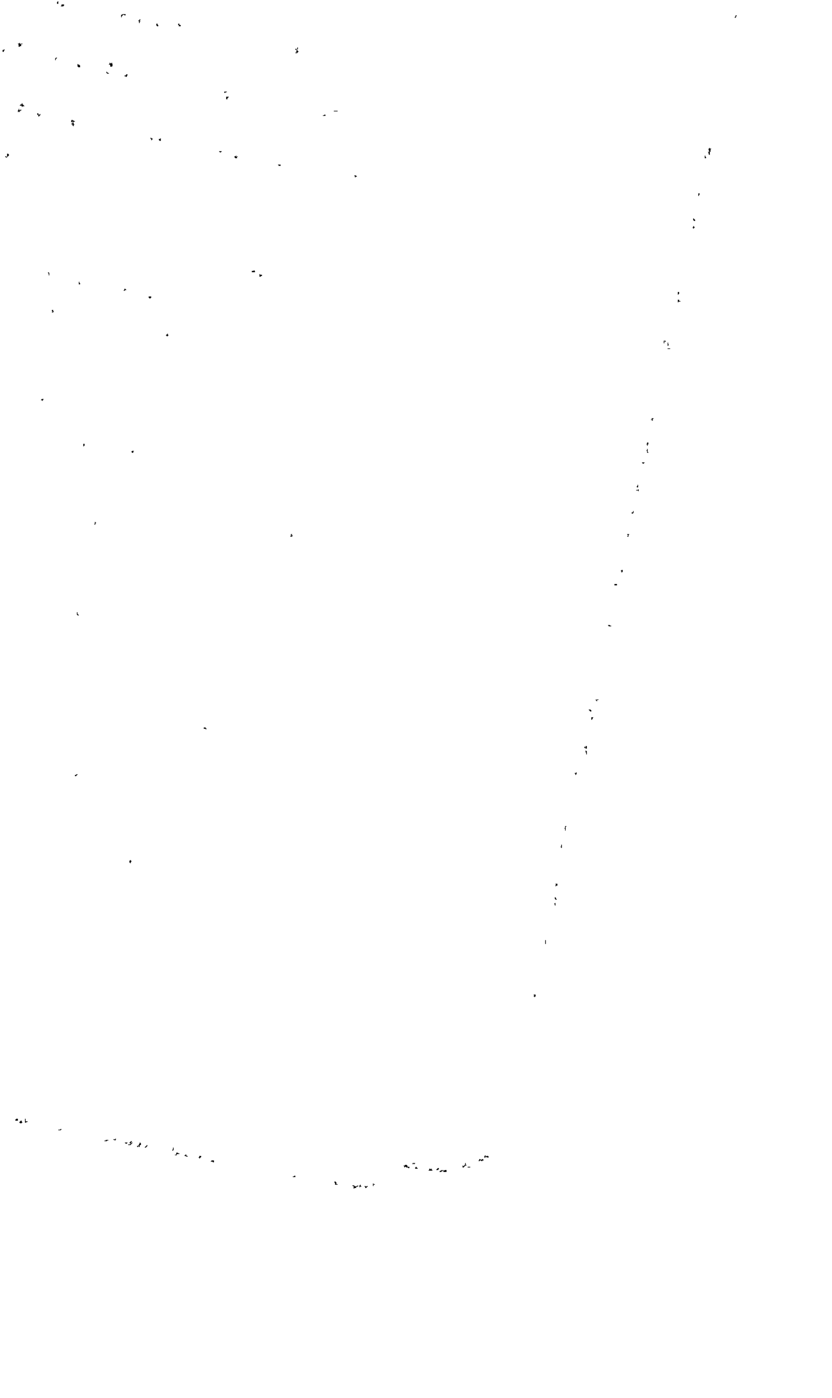
दाहिण। "दक्षिणे हे" [४५.] इति आदेरस्य दीर्घः। हे इति किम्। दक्खिण

३४. स्वप्ने वारणबलं गजसैन्यं स्वप्ने अश्वसाधनं तुरगकटकं
दत्तभयं विर्निर्णत्रासं यस्य प्रेक्षमाणा दत्तकरा अर्पितदण्डा रि
नृपा जाताः। तद्गजादिबलं चरेभ्यः सभयं निशम्य स्वप्ने माक्ष
दिव पश्यन्तस्त्रस्तचित्ता रिपुनृपाः स्वसौख्याय यं दण्डादिना
मादयन्तीति भावः ॥

सिविणम्मि। दिण्ण। "इः स्वप्नादौ" [४६.] इति इत्वम्। आर्षे उकारोपि
सुमिणम्मि। [illegible] न। दत्त ॥

३५. ललाटंतपे अत्युग्रे तपने मार्तण्डे सति तप्तललाटाः [illegible]
[illegible] रिपवो यस्य अङ्गारपक्वानि यानि गोल्लेनि [illegible]
[illegible] । अङ्गारेषु पक्वा ये कन्दास्तांश्च खादन्ति [illegible]
[illegible]
[illegible] ॥

[illegible]
[illegible]

असि-पुढुमो, धनु-पुढमो, छुरिया-पढुमो अ, सेल्ल-पढ
सव्वण्णुव्व, अहिण्णू जो सयल-कला-कलावस्स ; ३
उर-सेज्जाइवि हरिणो सुन्देर-घरम्मि सइ सिरी अथि
जस्स गुण-वेल्लि-तरुणो थिरासि भू-वल्लि-पेरन्ते ; ४०
जस्स य दिस-पज्जन्ते अहरिअ-जोण्होक्करो जसोक्करो,
अच्छेर-निरीहाणवि अच्छरिअं किंव न करेइ ? ४१

गउअ । "गवये वः" [५४.] इति वस्य उत्वम् ॥

३९. असौ प्रथमः धनुषि प्रथमः छुरिकायां प्रथमश्च । देश्यः प्रासवाची । तस्मिन् प्रथमश्च । असिधनुश्छुरिकासेल्ल एतत्क्रियापटवः सुभटा उच्यन्ते । तेषु प्रवरः स्वघातदानपरश्च नादिक्रियानिपुणत्वात् । किं बहुना यः सकलकलाकलापस्य भिज्ञो विचक्षणः । किं च सर्वज्ञ इव सर्ववेदीव ॥

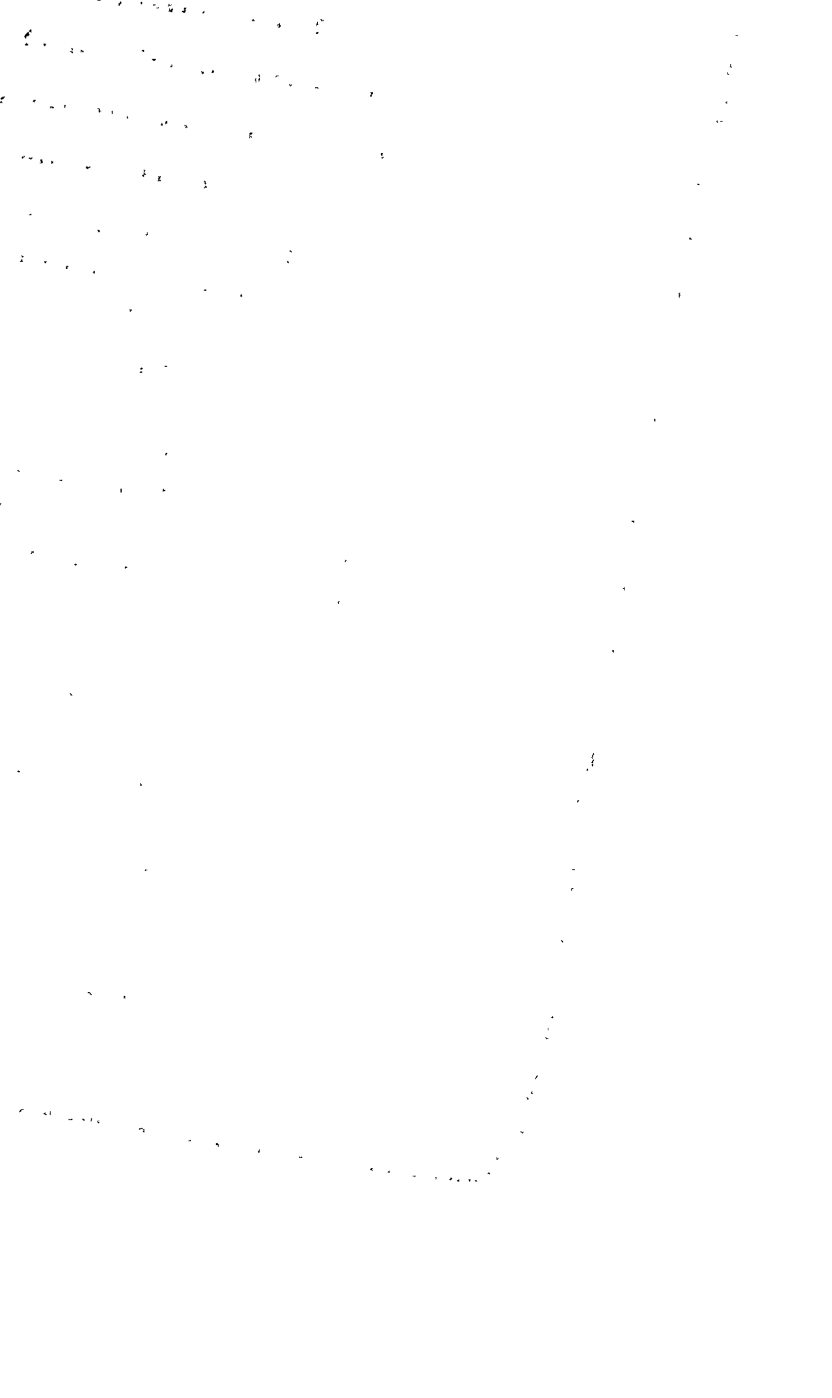
पुढमो पुढमो पढुमो पढमो । "प्रथमे पथोर्वा" [५५.] इति पथयोः युगपत् क्रमेण च उर्वा ॥

सव्वण्णु । आहिण्णु । "ज्ञो णत्वेभिज्ञादौ" [५६.] इति ज्ञस्य णत्वे ज्ञस्यै उत्वम् ॥

४०. आस्तां तावत् स्वावासकमलादौ अस्थिरा । सौन्दर्य हरेः उरःशय्यायामपि [सदा] श्रीः अस्थिरा चञ्चला । परं सापि एव यशःप्रसूनजनकत्वाद् वल्लयः वल्लैः तासां तरुरिव आधार त्वात् । तस्य यस्य भूवल्लिपर्यन्ते सकले पृथ्वीवलये स्थिरा आसी चापलम् अपास्य यस्मिन् गुणगणनिधौ लक्ष्मीः स्थितेति भावः

सेज्जा । सुन्देर । "एच्छय्यादौ" [५७.] इति आदेरस्य एत्त्वम् ॥

४१. पूर्ववर्णनापेक्षया चः समुच्चये । यस्य दिक्पर्यन्ते अधरि पराभूतो ज्योत्स्नायाश्चन्द्रिकाया उत्करो राशिर्येन स यश

जइ सक्को न उण नरो न उणो नारायणोवि सारिच्छो
जस्स, पुणाइ-पुणाइवि भुवणाभय-दाण-ललिअस्स; ४५
रण्णे अरण्ण-साणाउलम्मि लाऊ-लया-हरे रुन्नं
जस्सारि-वहूहि तहा, अलाउ-कुल्ला जह कयाओ; ४६
उक्खय-संठविअ-निवेण जेण वच्छत्थलाओं हरिणोवि
उक्खाया भुय-दण्डे निअम्मि संठाविया लच्छी; ४७

हरिरपि स्वपिति। यः पुनः अन्यत्र न दत्तो भारः अर्थाद् भुव एव येन। अत एव च न पुनः शयालुः आलस्योपहतः॥

ओप्पिअ जत्थप्पिअ। "वाऽर्पौ" [६३.] इति अर्पयतेः आदेरस्य ओत्त्वं वा॥

सुवइ सोवइ। "स्वपावुच" [६४.] इति स्वपितौ आदेरस्य ओत् उच्च॥

४५. यस्य यदि शक्रः इन्द्रः सदृक्षो न। पुनः नरः अर्जुनो न पुनर्नारायणोपि। कुतः। पुनःपुनरपि भूयोभूयोपि भुवनस्य सकलसचराचरलोकस्य यद् अभयदानं वधनिवर्तनं तेन ललितस्य मनोहरस्य। यदीति संभावने। शौर्यादिभिः इन्द्रो यत्तुल्यः संभाव्यते। परमार्थतस्तु सोप्यविरतत्वाद् यत्तुल्यो नास्तीत्यर्थः॥

न उणाइ न उणा। "नात् पुनर्यादाइ वा" [६५.] इति आदेरस्य आ आइ इत्यादेशौ वा। पक्षे। न उण न उणो। केवलस्यापि दृश्यते। पुणाइ॥

४६. अरण्ये अरण्यश्वभिः वृकैः आकुले संकीर्णे अलाबूलतागृहे तुम्बिनीवल्लिमण्डपे यस्य अरिवधूभिः तथा अनवरताश्रुपनीपतनेन रुदितं यथा अलाबूनां सेकाय कुल्याः सारणयः कृताः॥

रण्ण अरण्ण। लाऊ अलाउ। "वालाव्वरण्ये लुक्" [६६.] इति आदेर्लुक्॥

४७. अहम् एवं मन्ये। येन हरेरपि वक्षःस्थलात् लक्ष्मीः उत्खाता उत्पाटिता ततो निजभुजादण्डे संस्थापिता। कथम् एवं ज्ञायत इति विशेषणद्वारेण हेतुम् आह। पूर्वम् उत्खाताः अभक्तत्वात् स्वस्था-

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ॥

[illegible] ॥

[illegible] ॥

[illegible] ॥

[illegible] ॥

४९. अथ [illegible] शाखाभिः [illegible] । [illegible] प्रतिकूलः । [illegible] । [illegible] प्रति दिशः अर्घैः पूजा यस्य । प्रत्यूषः [illegible] प्र-

[illegible]

[illegible]

दिस-कुप्पिसन्त-जस-भर देवय-हरए तुमं सकुप्पासा
दिक्खाइरिआ सिक्खायरिएहि सहोवसप्पन्ति. ५०
गय-थीण-तिमिर-केसे खल्लीडे नह-सिरम्मि संवुत्ते,
गुब्बआ हवन्ति लोआ एण्हिं सुण्हाल-चिन्धस्स. ५१

[illegible] प्रचुरः संजातः। त्वमिवेति। भवानप्येवंविधः। जिनवचना-[illegible] ध्वस्तनिबिडाज्ञानप्रवृत्तिः। पांशुलानां पाप्मिनां सदा [illegible]त्वात्। सामजप्रजैः हस्तिघटाभिर्दत्तः अर्घः उपा-[illegible]। [illegible]निरतत्वात् पवित्रश्चेति ॥

[[illegible]। [illegible]। "मांसादिष्वनुस्वारे" ॥ ७० ॥ मांसप्रकारेष्वनुस्वारे सति [illegible] ॥]

[illegible]। "[illegible] गः" [७१.] इति गस्य आत अत् ॥

[illegible] दिशः कूर्पासः कञ्चुलिका तद्वद् आचरन् यशोभरो यस्य स [illegible]। हे दिक्कूर्पासवद्यशोभर देवतागृहे सकूर्पासाः [illegible] दीक्षाचार्या [illegible]करणादिसंस्कारकारिणः शिक्षाचार्यैः [illegible] सह त्वाम् उपसर्पन्ति। आशीर्वादप्रदानार्थं समीपम् [illegible]। इत्यादि इति प्रक्रमाज्ज्ञेयम्। एवम् अन्यत्रापि ॥

[illegible] "[illegible] वा" [७२.] इति [illegible] वा।
[illegible] "आचार्ये चोऽच्च" [७३.] इति चस्य [illegible] ॥

[illegible] निबिडत्वेन श्यामवर्णत्वात् केशा यत्र। [illegible]

[illegible] ॥

[illegible]] इति [illegible] ॥
[illegible]] इति [illegible] ॥

[illegible]

[illegible] ॥

[illegible] गर्वयन्ति ॥

[illegible] इति तु [illegible] पाठः ॥

अद्द-नहङ्काण पियाण अल्ल-आलावयाण विलयाओ
उल्लन्ति अङ्कम् अंसुअ-ओलीहिं ओल्ल-नक्खङ्का. ५५
निअ-ठाण-मीलणं पिक्खिऊण चिन्ता-परा मिउल्लावा
नीलुप्पल-पेण्डे पिण्डिऊण, भसला रुअन्तिव्व. ५६

पारावय पारेवय। "पारापते रो वा" [८०.] इति रस्य आत एत्त्वं वा॥

तेत्तिअमेत्तं तेत्तिअमत्तं। "मात्रटि वा" [८१.] इति आत एत्वम्। बाहुल-कात् क्वचिन्मात्रशब्देपि। चलिअ-मेत्ते॥

५५. आर्द्रास्तत्कालदत्तत्वात् सरसा नखाङ्काः कररुहव्रणानि येषाम् आर्द्राः स्नेहमिश्रा आलापाः परस्परोक्तयो येषां ते तथा। तेषां प्रियाणाम् अङ्कम् उत्सङ्गम् आर्द्रनखाङ्का वनिता योषितः अश्रवालिभिः नेत्रबाष्पपङ्क्तिभिः आर्द्रयन्ति आर्द्रं कुर्वन्ति। सर्वरात्रं सुरतादिसुखनिमग्ना वयम् इदानीं च तदुच्छेदजनकः प्रियविप्रयोगो भवितेति दुःखाद् रुदन्तीत्यर्थः॥

उल्लन्ति ओल्ल। "उदोद् वार्द्रे" [८२.] इति आदेरातः उत् ओच्च वा। पक्षे अद्द। अल्ल॥

ओलीहिं। "ओदाल्यां पङ्क्तौ" [८३.] इति आत ओत्त्वम्॥

५६. प्रातः संकोचात् प्रागेव नीलोत्पलेभ्यो निर्गत्य रारट्यमानान् तत्कोशस्थांश्च भ्रमरान् वीक्ष्य कविः एवम् ऊहमानः प्राह। निजस्थानमीलनं स्वावाससंकोचं प्रेक्ष्य विलोक्य चिन्तापराः क्व वयम् इदानीं निराश्रयाः स्थास्याम इत्यादिविकल्पसंकल्पनिष्ठाः। मृदुः सकष्टत्वात् कृशः उल्लापः अन्योन्यजल्पनं येषां ते तथा सन्तो भसला नीलोत्पलपिण्डे असितोत्पलकोशे पिण्डयित्वा मिलित्वा रुदन्तीव। येषां किल राजादिना गृहं मुच्यते तेपि मिलित्वा रुदन्तीत्युक्तिलेशः॥

मिउल्लावा। "ह्रस्वः संयोगे" [८४.] इति यथादर्शनं ह्रस्वः॥

[illegible] ५७

[illegible]

[illegible] ५८

[illegible]

[illegible] ५९

[illegible]

५७. [illegible]

[illegible]

५८. [illegible]

[illegible]

५९. [illegible] निरूप्यते ॥

[illegible]

---

¹ B C [illegible]

---

¹ B C omit [illegible] ² B C [illegible] for [illegible] ³ B C q°.

[illegible]अंब निवडइ पिकिंक्षुअ-धूसरो ससी एस,
[illegible]-करो महिल्लो तिमिर-मइल-प्फुड-कलङ्को. ६०

इय [illegible] नि[illegible] सिंहरचाइणो क्रिआ तुज्झ,
[illegible] [illegible] [illegible] जयन्तु कुसीहारि-नीसक्क. ६१

[illegible] भा[illegible] गयणे. जह पाइयम्मि दो-नगणं,
[illegible] भणि निगाम-लोअम्मि न णुमन्तो. ६[illegible]

[illegible] । हरिद्राणां [illegible] कुरुते । हरिद्रा[illegible]

[illegible] [illegible]: शिशिराङ्गो मन्दरश्मिः । [illegible]

[illegible] कलङ्को यस्य । पंकिकुतरूण प[illegible]

[illegible] भूयः एष शशी पंकिकुतरूण नि[illegible]

[illegible] "[illegible]" [illegible] इति [illegible]

[illegible]

[illegible] सिंहरचाइणो क्रिआ [illegible] इति आज्ञा[illegible]

[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] मालाम्ल[illegible] णो मट्ट.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] मसेहि. ६३

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] पट्टे.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] मट्टणो. ६४

[illegible] [illegible] इति [illegible] । तथा [illegible]गीयवक्तिणाद्दिणीरि [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] । निर्घृष्टो-[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] । [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] प्रविश्य ॥

[illegible] [illegible] [illegible] इति [illegible] ॥ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ॥

६६. [illegible] [illegible] [illegible] पक्ष्मला पक्ष्मला [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] च [illegible]-[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] । [illegible] [illegible] । [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] । अन्योऽपि यः प्रियाविमुक्तः स [illegible] भवति ॥

[illegible] [illegible] । " [illegible] " [९५] इति आदेरित इत्वम् ॥

६७. भद्रे स्नानगृहे घुसृणार्द्राः क्रियाकृतो मध्यप्रदेशेन मण्डितः [illegible] [illegible] [illegible] निर्झरनिर्झरिणीषु [illegible] [illegible] [illegible] कृत्वा [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ब्राह्मणाः [illegible] ॥

[illegible] [illegible] । " घुसिणे वा " [९६.] इति आदेरित इत्वम् ॥

[illegible] [illegible] । " ओत्क्रियाकृतः " [९७.] इति ओत्वम् ऋत्वं च ॥ [illegible]-[illegible] [illegible] । [illegible] ॥

[illegible] [illegible] । " [illegible] " [९८.] इति नेन सह इत ओत्वं वा ॥

---

१ B C [illegible]. २ B C [illegible]. ३ B [illegible]. ४ B [illegible]. C [illegible].

---

५ B C insert [illegible] before [illegible]. ६ B C °निर्झरणिषु.

हय-कम्हार-हरडई-चिक्किण-तिमिरस्स, गहिय-पाणीया,
पाणिय-तडम्मि विप्पा अजुण्ण-सूरस्स देन्तग्घं. ६५

जिण्ण-तमं मल-हीणा अहूण-तेअं विहीण-अन्न-पहं,
अविहूणं तूह-दिआ थुणन्ति तित्थे रविं तं व. ६६

पेऊमारण-सामिय-दिस-आमेले रविम्मि उअ तारा,
केसिस-पुरिसिंआओ वहेडयाभाओ नह-पेढे. ६७

६५. हतं निराकृतं कश्मीरागणां हरीतकीव चिक्कणं निबिडं तिमिरं येन तस्य । अजीर्णो नवः स चासौ सूर्यश्च तस्य पानीयस्य नि[illegible]जलस्य यत् तटं तस्मिन् । गृहीतं करपुटे कृतं पानीयं [illegible] विप्रा अर्घम् अर्घाञ्जलिं ददति त्रिःप्रदक्षिणापूर्वं वितरन्ति ॥

हरडई । "हरीतक्याम ईतोऽत्" [९९.] इति आदेरीतः अत् ॥

कम्हार । "आत् कश्मीरे" [१००.] इति ईत आत् ॥

[illegible] ॥

[illegible] ५८

[illegible]

[illegible] ५९

[illegible] ॥

[illegible] ॥

५८. [illegible] ॥

[illegible] "[illegible]" [१०५.] इति [illegible] ॥

[illegible] "[illegible]" [१०७.] इति [illegible] आदेशः अ- [illegible] ॥

[illegible] "[illegible]" [१०८.] इति इतः अत् वा ॥

५९. [illegible] सर्वाङ्गैः प्रतिबिम्ब्यमाना निक- ष्यमाणा [illegible] अपि [illegible] चतुरिंकया अपि प्र- शुष्यमाणा अपि [illegible] या भूः [illegible] क्वापि [illegible] पुनम् इति निरुद्ध[illegible] इह शुभकथादपश्चान्तिकं आयान्ति आग- च्छन्ति ॥

गरुआ [illegible] । "गुर्वी के वा" [१०९.] इति [illegible] के आदेशः अत् वा ॥

निच्चाणि । "इर्युतोः" [११०.] इति आदेश इः ॥

पौम्मिसा । पुम्मिसा । "युक्ते मोः" [१११.] इति [illegible] इत्वम् ॥

धीआ । "ई धुते" [११२.] इति आदेश ई ॥

१ B पुंसिमा [illegible]ओआ.

मुसल-धर-बाहु-मूसल रइ-सूहव-सुहय तुज्झ मुह-कमलं
दट्ठुं, ऊसुअ-नयणा पुणो-पुणो ऊससन्ति निवा. ७०

अणउच्छन्नोच्छाहो रिउ-दुसहो दूसह-प्पयावेण,
वोक्कन्त-निद्द-पसरो अह राया ओट्ठिओ सयणा. ७१

कोऊहल-कुसलेहिं कुऊहलत्थेसु कोउहल्लीवि,
सण्हाणवि सुण्हयरं परमप्पं थुणिय सव्वण्णुं, ७२

अमलोव्वीढ-दुअल्लो उव्वूढ-दुऊल-दण्डि-दिन्न-करो,
सो अत्थाणिं पत्तो दुगुल्ल-उल्लोअ-सोहिल्लं. ७३

७०. मुसलधरबाहू इव बाहुमुसलौ यस्य तस्य आमन्त्रणम् तथा रतिसुभगः कन्दर्पः तद्वत्सुभग सकललोकप्रिय हे राजन् तव मुखकमलं दृष्ट्वा उत्सुकानि सोत्कण्ठानि नयनानि येषां ते नृपा पुनःपुनः उच्छ्वसन्ति भूयोभूयः पुलकिताङ्गा भवन्ति ॥

मुसल मूसल । सूहव सुहय । "उत् सुभग०" इत्यादिना [११३.] आदेरुत ऊद् वा ॥

७१. अनुच्छिन्नोत्साहः अखण्डितोद्यमः दुःसहप्रतापेन उग्रतेजसा रिपुदुःसहः अथ एवं मङ्गलपाठकपठितानन्तरं व्युत्कान्तनिद्राप्रसरो जागरितः सन् राजा शयनाद् उत्थितः ॥

ऊसुअ । ऊससन्ति । "अनुत्साहोत्सन्ने त्सच्छे" [११४.] इति आदेरुत ऊत् । अनुत्साहोत्सन्न इति किम् । उच्छन्नोच्छाहो ॥

दुसहो दूसह । "लुकि दुरो वा" [११५.] इति रलोपे उत ऊत् वा ॥

वोक्कन्त । ओट्ठिओ । "ओत् संयोगे" [११६.] इति संयोगे परे आदेरुत ओत्त्वम् ॥

७२. ७३. अधुना राज्ञः प्रातस्त्यं कृत्यम् आह । युग्मम् । कुतूह-

1 B C. wanting in the commentary on the two couplets from कुतू[illegible] up to [illegible]. We with C.

[illegible] ७४

[illegible] ७५

[illegible]

[illegible] [१२८.] इति [illegible] ॥

[illegible] [१२९.] इति [illegible] ॥

७४. [illegible] । [illegible] इत्यर्थः । [illegible] । [illegible] । [illegible] इत्यर्थः । [illegible] नृपाः पुरः [illegible] निविष्टाः ॥

[illegible] [१३१.] इत्यादिना [illegible] ॥

७५. [illegible] राज्ञः

1 B [illegible].

कोहण्डि-कुसुम-मउवीओ, काम-तोणीर-थोर-कवरीओ,

निम्मोल्लङ्गय-मण्डिअ-कोप्परया, गहिअ-तम्बोला ; ७६

विब्भम-गलोइ-मेघा, रम्भा-थोणा-निहोरु-थूणाओ,

तोणीहविअ सयंचिअ रइ-वइणो तूणॅ-छड्डवणा ; ७७

सरउग्गय-मय-लञ्छण-सरिच्छ-वयणाओं वार-जुवईओ,

चामर-दप्पण-हत्था अकास-कन्ती किसङ्गीओ. ७८

पार्श्वे स्थिताः। किंभूताः। मधूकवद् गुडपुष्पवद् गौर्यः गौराङ्ग्यः। मधूकवन्मधुरा मनोज्ञा गीर्यासाम्। वदन्तौ चङ्क्रमणवशात् सिञ्जानौ कनकस्य नूपुरौ मञ्जीरौ मणयः पद्मरागाद्याः तत्खचितौ नूपुरौ वज्राणि हीरकाणि तत्खचितौ च नूपुरौ यासाम्॥

७६. कूष्माण्डीकुसुमवद् मृद्व्यः कोमलाङ्ग्यः। कामतूणीरवत् तद्बाणानां पुष्पाणां तत्र प्रक्षेपात् स्थूलाः कवर्यः घना वेणयो यासाम्। निर्मूल्याङ्गदमण्डितकूर्पराः अनर्घ्यकेयूरभूषितभुजमध्या गृहीतताम्बूलाः॥

७७. विभ्रमा विलासास्त एव गुडूची अमृता तत्र वृद्धिजनकत्वेन मेघाः। रम्भायाः स्थूणा स्तम्भस्तत्संनिभा ऊरुस्थूणा यासां स्वयमेव तूणीभूय रतिपतेस्तूणमोचनाः॥

७८. शरदुद्गतमृगलाञ्छनसदृक्षवदनाः अकृशा सर्वत्र विस्तृतत्वाद् घना कान्तिर्यासाम् कृशाङ्ग्यस्तनुशरीराः॥

महूअ महुअ। "मधूके वा" [१२२.] इति ऊत उत् वा॥

नेउर निउराओ। "इदेतौ नूपुरे वा" [१२३.] इति ऊत इत एत् वा। पक्षे। नूउर॥

कोहण्डि। तोणीर। थोर। निम्मोल्लं। कोप्परया। तम्बोला। गलोइ। "ओत कूष्माण्डी॰" इत्यादिना [१२४.] एषु ऊत ओत्॥

---

¹ B C स्थूणाः. ² B C थोरो.

[illegible] मसणं [illegible] आभरणाणं,

[illegible] ७९

आसीसिअं [illegible]. [illegible] किअओ [illegible].

[illegible] देवा [illegible] नागावि पड्-[illegible]. ८०

[illegible] मसिणेण चन्दणेण [illegible]

अहिअ. [illegible] निच्चं पिअइ-निहिं. ८१

[illegible] ["[illegible]" [१५५.] इति [illegible] ।

[illegible] ["[illegible]" [१५६.] इति [illegible] ॥

७९. [illegible] ॥ [illegible] गमनं [illegible] । [illegible] आभवनं [illegible] उप- [illegible] अभ्युदुत्वेपि [illegible] ॥

८०. [illegible] इति आशीर्वादः कृतः । तदेवाह । कृपा- [illegible] त्वं भव । तथा तव [illegible] पश्चात्पाणिनो देवाः [illegible] नागा अपि भवन्तु । तव क्षुद्रोपद्रवप्रातविपतनं सुरफणिप- [illegible] । इतीत्याकारयेम् ॥

[illegible] । [illegible] । [illegible] अमइसे । "आत कृशा०" इत्यादिना [१२९.] [illegible] आह वा ।

किवाल । किअओ । "इत कृपादौ" [१२८.] इति आदेः ऋत इत्वम् ॥

पिइ पइ । "पृष्ठे वाऽनुत्तरपदे" [१२९.] इति ऋत इत्वं वा ॥ अनुत्तरपदे इति [illegible] । महि-वट्ठे ॥

८१. अथ हिआशीर्वादानन्तरं मसृणे श्लक्ष्णे खड्गिनो गण्ड- कस्य शृङ्गं विषाणं तस्य पात्रे भाजनं यच्चन्दनं तेन मसृणेन महान्

मिच्चु-अवमच्चु-हरणे दिजे विसज्जिअ, निसामिआ तेण
रिउ-सङ्ग-भञ्जणेणं धिट्ठाधट्ठाण विन्नत्ती. ८२
पुहवीस-उउ-वसन्तो, निवुत्त-तिलय-क्खणो, कलि-निअत्तो,
वन्दारय-वुन्दारय-समो, पयट्टो तिहिं[2] सोउं. ८३

अर्चयित्वा राजैव सौम्याह्लादकत्वादिगुणोपेतत्वाद् मृगाङ्कः मृगाङ्कनिभं वृत्तत्वशुक्लत्वाभ्यां चन्द्रतुल्यं तिलकम् अकार्षीत् ॥

८२. मृत्युः आयुषः परिसमाप्तौ मरणम् अपमृत्युः अकालमरणम्। तयोर्हरणान् विध्वंसकान् द्विजान् विसृज्य संमाननापूर्वं प्रेष्य रिपूणां शृङ्गस्य उत्कर्षस्य भञ्जकेन विनाशकेन [तेन राज्ञा] धृष्टाधृष्टानां प्रगल्भाप्रगल्भानां विज्ञप्तयो निशामिताः परिभाविताः ॥

सिङ्ग सङ्ग। मसिणे मसणेण। मयङ्को मिअङ्क। मिचु मचु। धिट्ठाधट्ठाण।

" मसृणमृगाङ्कमृत्युशृङ्गधृष्टे वा " [१३०.] इति एषु ऋत इत् वा।

८३. निवृत्तः समाप्तस्तिलकस्य मन्त्राभिमन्त्रितविशेषकस्य क्षणः अवसरः उत्सवो वा यस्य। निवृत्तः समग्रसचराचरलोकाभयप्रदानविधानाद् गतः कलिः कलियुगं यस्मात्। वृन्दारका देवास्तेषु योगक्षेमवाहित्वाद् वृन्दारकः श्रेष्ठः। इन्द्र इत्यर्थः। तेन समः सदृक्षः। पृथ्वीश एव निखिलभूमण्डलमोदकत्वाद् ऋतुवसन्तः तिथिं श्रोतुं प्रवृत्तः। वसन्तर्तुरपि निवृ॒त्तः[2] संजातस्तिलकानां तिलककुसुमानां क्षणः अवसरो यत्र। निवृत्तः कामवशवर्तित्वेन उपरतः कलिः कामिकलहो यत्र। वृन्दारकेषु निरतिशयरूपोपेतत्वेन वृन्दारको मनोहरः। कन्दर्प इत्यर्थः। तेन समः तादृक्प्रकारः विकारकारित्वात् मित्रं च मित्रेण समं भवतीति ॥ कलि-निअत्तो इत्यत्र प्राकृतत्वाद् निअत्तो इत्यस्य परनिपातः। यथा

"मुअङ्कगव्वयंमं छणसमर-महग्घ-मण-हर-सुरामोअं ।
अवसामिअंपि गहिअं कुसुमसरेण महु-मास-लच्छीएँ मुहं"

इत्यत्र महुशब्दस्य परनिपातः ॥

---

1 E [illegible].

---

2 E C [illegible]. 3 C [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]-[illegible]-आगए [illegible]

[illegible] [illegible], [illegible] [illegible]-[illegible]. ८४

[illegible] [illegible] [illegible] अपत्त-[illegible]

[illegible]-[illegible] [illegible] [illegible]-[illegible]-[illegible]. ८५

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]-[illegible]. ८६

[illegible] । " [illegible] " [१११] इति [illegible] ॥

[illegible] । [illegible] । [illegible] [illegible] । " [illegible] " [११२] इति [illegible] [illegible]] ॥

८४. [illegible] [illegible] पितृकुलात् पितृवंशात् मातृकुलात् मातृवंशात् [illegible] [illegible] प्रधानब्राह्मणान् दानेन [illegible] [illegible] [illegible] मातृगृहे [illegible] ॥ [illegible] उ-[illegible] प्रधानार्थाभिधायित्वम् । यदु अमरः ।

[illegible] [illegible] [illegible] ।
[illegible]ऽवाः पुंसि श्रेष्ठार्थगोचराः ॥

[illegible] । [illegible] । " [illegible] " [११३] इति [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ॥

[illegible] । [illegible] । " [illegible] " [११४] [इति] गौणपदस्य [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ।

८५. न [illegible] [illegible] [illegible] यस्य न परित्यागो यस्य । अमृपा-[illegible] राजा [illegible] [illegible] आशिषः प्रणामे कृते चिरं जीवेत्याशी-[illegible] [illegible] [illegible] [मातृभ्यः] धनवृष्टिरजवृष्टिभि-[illegible] [illegible] स्म । ताभ्यो धनं रत्नानि [च] ददावित्यर्थः ॥

[illegible] [illegible] । " [illegible] " [११५] इति [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] । [illegible] ॥

[illegible] [illegible] [illegible] । " [illegible] " [११६] इति ऋत उत् उत् ओत् ॥

८६. देव्यानाम् । अम्रत इति शेषः । पृथक् अलंकारेण [illegible]

१. B. C. [illegible].

२. B. C. [illegible] for [illegible].

कुल-जरईणं नत्तिअ-नत्तुअ-सहिआण सो वसु अदासि,
धरणि-विहप्फइ-सीसो वुहप्फइ-सरिच्छ-गुरु-पुरओ. ८७
सो कुसुम-विण्ट-तिक्ख-प्पण्णाइ बहप्फइव्व, लच्छीए
काही पूअं सह-वेण्ट-फलेहिं स-वोण्ट-फुल्लेहिं. ८८
रिद्धि-हय-अणत्त-रिणो, राय-रिसी, धणुह-वेअ-राम-इसी,
रिज्जू, सहुज्जुएहिं नर-उसहेहि चलिओ निवइ-रिसहो. ८९.

पृथग् वृष्टो मुक्तजलो यो घनस्तद्वन्निर्मलेन गतकलुषेण तेन राज्ञा गीतम् आदिष्टं कारितम्। कीदृशम्। मृदङ्गिकरैः मार्दङ्गिकहस्तैस्ताडिता आहता मृदङ्गा यत्र तत् तथाभूतम्॥

८७. कुले जरत्यो वृद्धस्त्रियः ताभ्यः। नप्तृकैर्युक्ता नप्तृकाः ताभिः सहितास्ताभ्यः पौत्रपौत्रीयुक्ताभ्यो धरण्यां बृहस्पतेः शिष्य उद्धवः तद्वत्। हेयोपादेयविचारचतुरत्वात्। स राजा बृहस्पतेः सदृक्षः अद्भुतविशदप्रज्ञर्द्धियुक्तत्वेन समो यो गुरुः पुरोहितस्तस्य पुरतो वसु द्रव्यम् अदात्॥

वुट्ठो विट्ठ। वुट्ठी विट्ठीहिं। पिहय पुहय। मुइङ्ग मिइङ्ग[1]। नत्तिअ नत्तुअ। "इदुतौ वृष्ट॰" इत्यादिना [१३७.] एषु ऋतः इकारोकारौ॥

८८. कुसुमवृन्तवत् तीक्ष्णा या प्रज्ञा तया नूनं बृहस्पतिः स राजा लक्ष्म्याः सवृन्तफलैः सवृन्तपुष्पैश्च पूजाम् अकार्षीत्॥

विहप्फइ वुहप्फइ। "वा बृहस्पतौ" [१३८.] इति ऋत इदुतौ वा॥ पक्षे बहप्फइ॥

विण्ट वेण्ट वोण्ट। "इदेदोद्वृन्ते" [१३९.] इति ऋत इत् एत् ओच्च॥

८९. ऋद्ध्या हृतं स्वधनेन निर्वर्तितम् ऋणेन ऋताः पीडितास्तेषाम् ऋणं येन। राजैव जीवरक्षाविधायित्वेन ऋषिः। धनुर्वेदे धनुःकलाप्रतिपादकशास्त्रे रामर्षिः परशुरामः। ऋजुः अकुटिलः ऋजु-

[1] B C मुअंग मिअंग.

[illegible]

[illegible] १०

[illegible] ॥

[illegible]

[illegible] इति [illegible] पाठो भिः ॥

[illegible]

[illegible] ॥

[illegible]

[illegible] इति पाठो भिः ॥

[illegible] ॥

[illegible] इति पाठो भिः ॥

[illegible] इति [illegible] ॥

[illegible]

[illegible] प्रथमः सर्गः समाप्तः ॥

पङ्कय-केसर-कन्ती, अकिलिन्नो, हरि-चवेल-चविलो सो

स-किसर-किलित्त-दामो निवो पयट्टो समं काउं. १

गुरु-मण-थेणो रेवइ-देअर-सीअ-दिअराण वल-थूणो,

काही विअणं सो सयम् अवेअणो मल्ल-सेलाण. २

१. त्रि षट्क द्विक चतुष्क द्विक एक एक एक इत्येवं विंशत्या गाथाभिर्यथासंख्यं राज्ञो मल्लश्रमं धनुःश्रमम् असिश्रमं शक्तिश्रमं चक्रश्रमं सेल्लश्रमं परशुश्रमं शूलसीरश्रमम् आह ॥ पङ्कजकेसरः कमलकिञ्जल्कस्तद्वत् कान्तिः शरीरच्छविर्यस्य । स्वर्णवर्ण इत्यर्थः । अक्लिन्नः घर्मरहितः । हरिचपेटावत् सिंहतलप्रहारवत् चपेटा यस्य सकेसरं क्लृप्तं कण्ठकन्दले स्थापितं दाम पुष्पमाला यस्य स नृपः श्रमं मल्लकलाभ्यासं कर्तुं प्रवृत्त इति ॥

अकिलिन्नो । किलित्त । “ लृत इलिः क्लृप्तक्लृन्ने ” [१४५.] इति लृत इलिः ॥

२. गुरोः कलाचार्यस्य मनःस्तेनः निरवधिकलाकौशलकरणेन चित्तहारकः । वलस्य सामर्थ्यस्य स्तेनश्चोरः । कयोः । रेवती रामप्रिया तस्या देवरः कृष्णः स च सीताया जानक्या देवरो लक्ष्मणश्च तयोः । तद्वत्पराक्रमवान् इत्यर्थः । स राजा स्वयम् अवेदनः मल्ला एव उच्चत्वाद् दृढत्वाच्च शैलास्तेषां वेदनां संतापम् अकार्षीत् ॥

केसर किसर । चवेल चविलो । देअर दिअराण । विअणं वेअणो । “एत इद्वा° ” [१४६.] इति एत इत् वा ॥

थेणो थूणो । “ ऊः स्तेने वा ” [१४७.] इति एत ऊत् वा ॥

सेलाण । “ ऐत एत् ” [१४८.] इति आद्यैकारस्य एत् ॥

[illegible]

[illegible]

[illegible] इति [illegible] ॥

[illegible] इति [illegible] ॥

५. [illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible] निर्भरः । [illegible] च अपूर्वो [illegible] । [illegible] अप्रचलितः । अप- [illegible] ॥

[illegible]

अन्नन्नं जोहेहिं सलाहिओ तह बुहेहि अन्नोन्नं,
मण-हर-सरलिअकुञ्चिअ-उहय-पवट्ठो सरे वुट्ठो. ६

कण्णो वलिअ-मणोहर-पउट्ठ-कर-सररुहेण नर-वइणो
लम्बिर-नाल-सरोरुहवतंसिओ[१] व्वासि संधाणे. ७

कय-दुज्जण-सिर-विअणं[२], सिर-कुसुमाहरणम्, अणसिरो-विअणं[३],
आवज्जिअ-वाइअ-आउज्जस्सादिट्ठ-पुड-दलणं ८

सूसास-वलिअ-चिबुओ अकासि सो गउअपुञ्छपमुहेहिं,
गाअङ्क-कोञ्चरिउ[४]-सुन्देरं पत्तो धणुह-सुण्डो. ९

६. अन्योन्यं योधैस्तथा बुधैश्च श्लाघितः प्रशंसितः। मनोहरसरलितः सरलः कृतः आकुञ्चितः कुटिलः कृतः उभयप्रकोष्ठः कलाचिको येन तथाविधः। स इति राजवाचकम् अनुक्तमपि प्रक्रमाज्ज्ञेयम्॥

देथा दइवे दइवं। "एच्च दैवे" [१५३.] इति ऐत एत् अइश्चादेशः॥

उच्चअ। नीचअ। "उच्चैर्नीचैस्यअः" [१५४.] इति ऐतः अअः॥

धीर। "ईर्द्धैर्ये" [१५५.] इति ऐत ईत्॥

७. संधाने शरासनशरारोपे वलितः आकर्णाकर्षणे पश्चाद्गतो मनोहरप्रकोष्ठो यः करः स एव सरोरुहं तेन कृत्वा। उत्प्रेक्ष्यते। लम्बमाननालं यत् सरोरुहं तेन अवतंसितः शेखरितो नरपतेः कर्ण आसीत्॥

८. युग्मम्। कृता दुर्जनानां शिरोवेदना संतापो यत्र। शिरसि कुसुमान्येव अलंकारा यत्र। शेषालंकारान् मुक्त्वेत्यर्थः। अशिरोवेदनं यथा भवति एवं राजा आतोद्यिकैर्वादितं यद् आतोद्यं मृदङ्गपटहादिकं तस्य अदृष्टपूर्वदलनं गोपुच्छप्रमुखैः शरविशेषैरकार्षीत्।

९. [illegible]। सोच्छ्वासं वलितं तिर्यग् नामितं चिबुकम् अध-

---

१ B C °सिरस्कारि. २ C °वृअणं. ३ B °वअणं. ४ B C °कुंच°.

५ B C °दुन्ती क

अह कुच्छेअय-हत्थो कोच्छेअय-कउसलेण सो दिट्ठो,
कोवेस कउच्छेअय-सिद्धोत्ति, असेस-पउरेहिं. १०
अब्भास-गारवेणं गोविअ-सव्वङ्ग-गउरवो फलए
नावाकारे तेरह-तेतीस-गुणोव्व सो आसि. ११

राधःप्रदेशो येन । धनुषि प्रसक्तः शौण्डः धनुःशौण्डः । सप्तमी शौण्डार्थैरिति समासः । धनुःकलाकुशल इत्यर्थः । अत एव गवाक्षकौञ्चरिप्वोर्हरभार्गवयोः सौन्दर्यं सौभाग्यं प्राप्तः प्राप्नोति स्मेति ॥

अवन्नं अन्नोन्नं । मणहर मणोहर । पवट्ठो पउट्ठ । सररुहेण सरोरुह । सिर-विअणं सिरो-विअणं । आवज्जिअ आउज्जस्स । "ओतोऽद् वान्योन्य॰" इत्यादिना [१५६.] एषु ओतः अत्वं वा तत्संनियोगे च यथासंभवं कतयोर्व आदेशः ॥

ससास । "ऊत् सोच्छ्वासे" [१५७.] इति ओत ऊत् ॥

गउअ गाअङ्क । "गव्यउआअम्" [१५८.] इति ओतः अउ आअश्च ॥

कोञ्च । "औत ओत्" [१५९.] इति आद्यौतः ओत् ॥

सुन्देरं । सुण्टो । "उत् सौन्दर्यादौ" [१६०.] इति औत उत् ॥

१०. अथ अदृष्टपुटव्यधनानन्तरं कौक्षेयककौशलेन हेतुना कोपि लोकोत्तरः कश्चिदप्येषः कौक्षेयकसिद्धः खड्गविद्यासिद्ध इत्यशेषपौरैः निखिलनागरैः कौक्षेयकहस्तः सन् स राजा दृष्टः ॥

कुच्छेअय कोच्छेअय । "कौक्षेयके वा" [१६१.] इति औत उर्वा ॥

कउसलेण । कउच्छेअय । पउरेहिं । "अउः पौरादौ च" [१६२.] इति औतः अउः ॥

११. नावाकारे फलके अभ्यासगौरवेण शिक्षामहत्त्वेन गोपितसर्वाङ्गगौरवस्तिरोहितसमस्तगात्रगुरुत्वोपि स राजा आसीत् त्रयोदशत्रयस्त्रिंशद्गुण इव । स तदा अनेकभटप्रहारदानाद् अनेकसौर्ज्ञात इत्यर्थः । अपिः विरोधार्थोत्र द्रष्टव्यः । यः किल तिरोहित-

---

1 B C स: for समासः.

चोद्दस-मणु-चोग्गुणओ, भुवण-चउद्दसय-वइ-चउग्गुणओ,

चोत्थेवि जुगे ति-पुरिस-चउत्थओ लक्खिओ स तया. १५

सागोक्खल-खइरोहल-लोहोउखल-सिला-उलूखलया

चक्केण तेण दलिआ चोव्वारं पुण चउव्वारं. १६

इअ रइअ-कोउहल्लो कोहल-दक्खेहिँ तक्किओ राया,

उअ कण्हो एस इहं भरहेसर-चक्कवट्टी ओ. १७

[सर्गाः सा] सुकुमारमयूखाभिः सलवणा लावण्ययुक्ता मयूखाः कान्तयो यासां ताभिः स्त्रीभिः सुकुमारमयूखमालिनः दर्शनीयद्युतिधारिणस्तस्य राज्ञः लवणम् उत्क्रामितम् उत्तारितम् । विशेषणान्यथानुपपत्त्या अत्र स्त्रीभिरिति ज्ञेयम् ॥

बोर । पोप्फलं । बोरं । नोमालिअ । नोहलिआ । "ओत् पूतर०" इत्यादिना [१७०.] पूर्ववत् ओत् ॥

१५. चतुर्दशानां मनूनां स्वायंभुवादृषीणां समाहारश्चतुर्दशमनु । तस्माच्चतुर्गुणः । सर्वजनहितत्वेन अधिक इति भावः । भूर्भुवःस्वर्महर्जनस्तपःसत्येति सप्त । तान्येव सप्तभिर्वायुस्कन्धैः सह चतुर्दश भुवनानि । तेषां चतुर्दशकम् । तस्य पतिर्विष्णुः तस्माच्चतुर्गुणः । चतुर्थेपि युगे कलावपि त्रिपुरुषस्य ब्रह्मविष्णुमहेश्वररूपस्य सकललोकमहनीयत्वेन चतुर्थः स राजा तदा लवणोत्तारणक्षणे लक्षितः ।

१६. शाकस्य उलूखलश्च खदिरस्य उलूखलश्च लोहस्य उलूखलश्च शिलाया उलूखलश्च ते तथा तेन राज्ञा चक्रेण आयुधविशेषेण दलिताः । कथम् । चत्वारो वारा यत्र दलने तत् तथा । पुनश्चतुर्वारं च । ते तेन भूयोभूयो भग्ना इति भावः ॥

१७. इति धनुःखड्गशक्तिचक्रादिकलाकौशलप्रकारेण रचितकुतूहलो राजा कुतूहले कौतुकहेतुकर्मणि धनुःकलादौ दक्षैः प्रवीणैस्तर्कितः पर्यालोचितः । कथम् । इह पृथ्व्याम् उत किं कृष्णः उत अथवा भरतेश्वरचक्रवर्तीति ॥

ओआरे अवयार-क्खमेण तेणावसह-रहिएण,

सेल्ल-कला-अवयासे भग्गो जोहाण ओआसो. १८

पन्नास-पलोऽवगओ किं जलणो उअ रवित्ति तस्स करे

उवहसिअ-परसुरामस्सोहसिअ-पवी महा-परसू. १९

सोमालाहिँ सुउमाल । सलोण लवणं । मोहाहिँ मऊह । चोद्दह चउद्दहय । चोग्गुण चउग्गुणओ । चोत्थे चउत्थओ । सागोक्खल खइरोहल लोहोऊखल उऊखला । चोगारं चउघारं । कोउहल्लो कोहल । "न वा मयूख०" इत्यादिना [१.१७१.] पूर्वस्य ओत् वा ॥

१८. अपकारे अपकारक्षमेण । सापराधे शिक्षाकरणसमर्थेनेत्यर्थः । अयशब्देन अयशसा रहितेन । क्वचिदपि स्खलिताभावात् । तेन राज्ञा । सेल्लेति देश्यः प्रासवाची । तस्य कलावकाशे योधानाम् अवकाशः स्फूर्तिः भग्नः । प्रासेन वेध्यव्यधनम् अस्य विलोक्य तथाविधकलाविकलत्वेन सभोपहासपात्रं स्वं तर्कयन्तो भटा न प्रासं करेऽपि चक्रुरित्यर्थः ॥

१९. पञ्चाशत् पलानि मानम् अस्य स्यात् । 'मात्रडिति संशये मात्रट् । द्विगोः संशये चेति तस्य लुप् । उपहसितः दीप्तितैक्ष्ण्याभ्यां तिरस्कृतः पविर्वज्रं येन स महापरशुः उपहसितस्तथाविधप्रहरणाङ्गीकारेण अनुकृतः परशुरामो येन स तथा तस्य राज्ञः करे सन् अवलग्नः [illegible] किं ज्वलनः उत रविरिति ॥

उअ ओ । ओआरे अवयार । अवयासे ओआसो । "अवापोते च" [१.१७२.] इति पूर्वस्य ओत् वा ॥ पक्षे । अवसह । अवगओ । उअ रवि ॥

उवहसिअ परसुसहसिअ परसुसोहसिअ । "ऊचोपे" [१.१७३.] इति पूर्वस्य [illegible] ॥

[illegible] The author means that we should [illegible]

[illegible]

सुण्ह-कलाइ णुमण्णो सीर-णिसण्णो अ किसि-पङ्गुरणो,
सो सिरी-पाउरणं सिरि-पावरणं च अणुकासी. २०
अह राय-वाडिअत्थं नाओ आणाइओ सिइ-वइणा
घट्ट-वद्दंसणागरु-सुरहि-मओ सुकुसुम-सुतारो. २१
सचमर-कण्णो विदुरो गय-पावो देव-दुज्जओ विजणे
धरिओ पर-वारण-कवलण-नत्तंचर-चरित्तो. २२
बालक्क-मुहो सुहकर-गज्जी सुहयर-गई अ इअ गुणिओ,
जग-आगमिओ बहुतर-आअमिअ-कलेहिँ बहुअरयं. २३

२०. धीनिश्चिजगतीन्द्राख्या प्रावरणं यस्य [स] राजा श्लक्ष्णकलायां निषण्णो व्यापृतः। सीरे हलरूपायुधे निषण्णश्च कृषिप्रावरणम् ईश्वरं श्रीनिप्रावरणं बलभद्रं [च] अन्वकार्षीत् अनुकृतवान्॥

णुमण्णो णिसण्णो। "उमो निषण्णे" [१७४.] इति पूर्ववद् उमादेशो वा॥

पङ्गुरणो पाउरणं पावरणं। "प्रावरणेऽङ्ग्वाऊ" [१७५.] इति पूर्ववद् अङ्गु आउ इत्येतौ आदेशौ वा॥

२१. अथ शस्त्राभ्यासानन्तरं रिपुषु उपमर्दकत्वेन घट्टः अगरुरिव सुरभिर्मदो दानजलं यस्य सुकुसुमा सुतारा शोभन आभरणविशेषो यस्य स तथाविधो नागः कुञ्जरो राजपाटिकार्थं चतुरङ्गसैन्यश्रमकरणाय बहिर्गन्तुं पृथिवीशचीशेन पृथिवीन्द्रेण आनायितः॥

२२. अधुना गाथाद्वयेन तद्वर्णनम् आह। सचमरौ समीपप्रेङ्खत्प्रकीर्णकौ कर्णौ यस्य विदुरः हस्तिपकाभिप्रेतकृत्यकरणाद् विचक्षणः गतं भद्रजातीयत्वेन नष्टं पापं कुचेष्टा यस्य देवदुर्जयः सुरैरपि दुरभिभवः। परेषां शत्रूणां परे अन्ये वा पराः प्रकृष्टा वा वारणास्तेषां कवलने ग्रसने नक्तंचरचरित्रः अत एव स गजो विजने एकान्ते धृतः॥

२३. बालार्क इव अरुणत्वाद् मुखं यस्य सुखकरा शुभकरा वा

1 B C नक्तं°.

जलयर-अजलचर-वई जस्स य इन्धं रुसा-पिसाजी सो
सुहदेसुवि सुहओ. जइ एरिसओ सो उण सुरेहो. २४
अमुगो कर-आउण्टण-रम्मो चाउंण्ड-काउंए तुट्ठे
लब्भइ, अणिउंत्तय-सुरहि-जउंण-जल-वहुल-मय-वट्टो. २५

गर्जिर्बृंहितं यस्य शुभे करगर्जा यस्येति वा शुभतरगतिः जगता आगमितो ज्ञातश्च स गजः इति वक्ष्यमाणप्रकारेण वहुतरा आगमिता ज्ञाता कला गैः पुरुषैस्तैर्बहुतरकम् अतिशयेन स्तुतः श्लाघितः । स इति प्रक्रमात् ज्ञेयम् ॥

२४. जलचराजलचरयोः । हस्तिनोरिति गम्यम् । उत्कृष्टत्वेन पतिः यस्य चिह्नं रुषापिशाची । कोपेन चण्डाल इत्यर्थः । शुभदेष्वपि [illegible]समृद्धिकृत्त्वेन शुभदः स गजः ॥ अथवा अलं वहुनोक्तेन । यदि पुनरीदृशः एतत्समः स त्रिभुवनप्रसिद्धः सुरेभ ऐरावणः । यदीति संभावने ॥

२५. अमुकोयं गजः करस्य शुण्डादण्डस्य आकुञ्चनं मण्डलीकरणं तेन रम्यः । अतिमुक्तकानीव माधवीलताकुसुमानीव सुरभिः यमुनाजलवद् वहुलः शितिः मदपट्टो दानप्रवाहो यस्य स तथा । चामुण्डाकामुके चन्द्रशेखरे तुष्टे परितोषं गते लभ्यते प्राप्यते ॥

“स्वराद् असंयुक्तस्यानादेः” [१७६.] अधिकारोयम् । यद् इत ऊर्ध्वम् अनुक्रमिष्यामः तत् स्वरात्परस्य असंयुक्तस्य अनादेर्भवतीति वेदितव्यम् ॥

[illegible] । नाओ । आगाइओ । रिउ । सुहइ-गईसेण । मओ । “क-ग-च-ज-त-द-प-य-वां प्रायो लुक्” [१७७.] इति कादीनां लुक् ॥ प्रायोग्रहणात् क्वचित् । [illegible] सुसारो । सचमर । विदुरो । गय-पालो । देव । विजणे ॥ स्वराद् [illegible] असंयुक्तस्येति किम् । कुञ्जओ । चरित्तो । वालक । गज्जी ॥ [illegible] । वर्णेन्द्र ॥ अनादेरिति किम् । विदुरो । गय । विजणे । [illegible] आदौ वचने ॥ समासे तु वाक्यविभक्त्यपेक्षया भिन्न-

[illegible]

अइमुंतय-बिन्दु-वत्तो अइमुत्तय-गोर-दन्तओ एस.
मुणिणो रु साव-चविओ तिअस-गय-वरो महि-अलम्मि. २६
सच्छ-कन्न-कण्ण-चिडओ महु-पिङ्गल-नयणओ मयङ्क-नहो
पियइ व्व लायण्णम्[1] इमो अखुज्ज-कुम्भो पर-गयाण. २७

[illegible] । तेन [illegible] । [illegible] । आगमिओ [illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible] ॥ [illegible] । [illegible] । [illegible] ॥ [illegible] । पिसाजी ॥ अहुणो इत्यादिषु तु "[illegible]" [४.२४९] इति [illegible] ॥ आर्षे [illegible] दृश्यते । आउण्टण । अत्र [illegible] ॥

२६. अतिमुक्तकपुष्पवत् वर्णे बिन्दवो यस्य अतिमुक्तकवद् गौरदन्तः एष राजगजो ज्ञायते । मन्ये त्रिदशगजेश्वरः[1] मुनेः कस्य-चिच्छापेन[2] च्युतो भ्रष्टः स्वर्गाद् महीतले ॥ मनसा प्रत्यक्षमिव परिकल्प्य सुरेभम् इदमा निरदिक्षत् ॥

पारेवय-पारेवय । अणिउँतय[3] । अउँण । "यमुना०" इत्यादिना [१७८.] मस्य लुक् । लुकि च मस्य स्थाने अनुनासिकः ॥ क्वचित् । अइमुंतय अइमुत्तय ॥
माग । "नावर्णात् पः" [१७९.] इति न पस्य लुक् ॥

२७. अच्छं मलरहितं कर्णचामरद्वयं यस्य । मधुवत् पिङ्गले नयने यस्य । मृगाङ्कवद् निर्मलत्वाद् नखा यस्य । अकुब्जौ उन्नतौ कुम्भौ यस्य स गजः परगजानां लावण्यं पिबतीव । निखिललावण्यस्य तत्र दर्शनाद् इति भावः ॥

गय । कय । नयणओ । मयङ्क । लायण्णं[4] । गयाण । "अवर्णो यश्रुतिः" [१८०.] "कगचज" इत्यादिना [१७७.] लुकि शेषोऽवर्णः अवर्णात् परो लघुप्रयत्नतरयश्रुतिः । अवर्ण इति किम् । चिउओ ॥ अवर्णादित्येव । तिअस ॥ क्वचिद् भवति । पियइ ॥

---

1 B C लायन्न°.

---

1 B C °गजो for °गजवरः. 2 B C कस्यचिद्ध्यानाशापेन च्युतो. 3 B C अ-णिउंतय. 4 B C लायन्न°.

खप्पर-खीलय-कुज्जय-कुसुम-समा जस्स सेल-खम्भ-दुमा,
रुन्धिअ-खासिअ-छिक्कं पिक्खिज्जइ मय-गलो एस. २८

मरगय-गेन्दुअ[1]-सरिसालि-गुच्छ-गण्डे निवो इहारूढो,
जयइ चिलाएव्व परे सिरिकण्ठ-किराय-वीरेवि. २९

जिअ-घण-सीभर-गङ्गा-सीहर-चन्दिम-सुसीअ-सीअरओ
फलिहामल-वीस-नहो निहस-प्पह-चिहुरओ एस. ३०

२८. कर्परश्च घटखण्डं कीलकश्च शङ्कुः कुब्जकः शतपत्रिकाविशेषः तस्य कुसुमानि च तैः समाः। एतान् अनायासेन उत्पाटयतीत्यर्थः। यस्य शैलस्तम्भद्रुमाः। एष मदकलो मदोत्कटः रुद्धकासितक्षुतं यथा भवति एवं प्रेक्ष्यते ॥

अखुज्ज। खप्पर। खीलय। "कुब्ज०" इत्यादिना [१८१.] एषु कस्य खः पुष्पं चेत् कुब्जाभिधेयं न ॥ अपुष्प इति किम्। कुज्जय ॥ आर्षेन्यत्रापि। खासिअ ॥

२९. मरकतकन्दुकसदृशा अलिगुच्छा ययोस्तौ तथाभूतौ गण्डौ यस्य तस्मिन्निह गजे आरूढः स नृपः श्रीकण्ठकिरातवद्वीरानपि परान् शत्रून् किरातानिव पुलिन्दानिव जयति ॥

मय-गलो। मरगय। गेन्दुअ। "मरकत०" इत्यादिना [१८२.] कस्य गः। कन्दुके तु आद्यस्य गः ॥

चिलाए। "किराते चः" [१८३.] इति कस्य चः। कामरूपिणि तु नेष्यते ॥ किराय ॥

३०. जिताः शैत्येन अभिभूता घनशीकरा गङ्गाशीकराश्च यैः अत एव चन्द्रिकावत् सुशीताः शीकरा मदबिन्दवो यस्य। स्फटि-

---

[1] B C °गेंडुअ°.

पिहु-जहणो साहु-मुहो सरिसव-खल-कडुअ-सलिलओ अथिरो,
इह एसो निव-जोग्गो पत्तो चोत्थिं मयावत्थं. ३१

निव-धम्म-रओ अह सो, नभम्मि पाउस-घणोव्व, पिधम् इन्दो
अपिहंव आसणाओ असङ्कलं तं समारूढो. ३२

कवद् अमला विंशतिर्नखा यस्य । निकषः कषपट्टः । तस्य प्रभावत् चिकुरा यस्य स तथाभूत एष गजः ॥

सीभर सीहर । "शीकरे भहौ वा" [१८४.] इति कस्य भहौ वा । पक्षे सीअरओ ॥

चन्दिम । "चन्द्रिकायां मः" [१८५.] इति कस्य मः ॥

फलिह । निहस । चिहुरओ । "निकषस्फटिकचिकुरे हः" [१८६.] इति कस्य हः । चिहुरः संस्कृतेपीति दुर्गः ॥

३१. पृथुजघनो विकटकटीतटः साधुमुखः सौम्यवदनः सर्षपखलवत् कटुकं सलिलं मदजलं यस्य । अस्थिरः निरन्तरं हस्तकर्णतालचलनेन चञ्चलः एष गजः चतुर्थीं मदेन उपलक्षिताम् अवस्थां प्राप्तः । त्रिंशद्वर्षदेश्यः संपन्न इत्यर्थः । अत एव नृपयोग्यः । एतावता भद्रजातीयत्वम् उक्तम् । तथा च तल्लक्षणम् ।

महु-गुलिय-पिङ्गलक्खो अणुपुव्वि-सुजाय-दीह-नङ्गूलो ।
पुरओ उदग्ग-धीरो सव्वङ्ग-समाहिओ भद्दो ॥ इत्यादि ॥

३२. [अथ] नृपस्य धर्मे दुष्टनिग्रहशिष्टप्रतिपालनादौ आचारे रतः । पृथक् भूतलस्थितत्वेन भिन्न इन्द्रः स श्रीकुमारपालभूपः आसनाद् अपृथगिव शरीरसौख्यक्रान्त्वेन सिंहासनकल्पे अशृङ्खले अपासितनिगडे तस्मिन् हस्तीन्द्रे समारूढः । यथा नभसि प्रावृड्घनः । "सप्तम्या द्वितीया" [३.१३७] इति तम् इत्यत्र सप्तम्याः स्थाने द्वितीया ॥

नहो । एवह । पिहु । जहणो । साहु । मुहो । "खघथधभाम्" [१८७.] इति

वेस-पिसाओ मुत्ती-पिसइओ अ झडिलो अजडिलो यं,
खट्टङ्ग-घण्ट-भूसो निवारिओ न जह अटइ पुरो. ३५

केढव-सयढारि-सटाल-विक्कमो, फलिह-विमल-नेवच्छो,
चविला-फालिअ-कुम्भो नहं चविडाइ फाडन्तो; ३६

अङ्कोल्ल-तेल्ल-णिद्धो, असढो, पिढरो कलाण सयलाण,
लहु-जढर-पिढर-पडियार-पाढणत्ताण कय-कीलो; ३७

३५. वेषेण पिशाचः जीर्णविवर्णविकृतवेषवान् ग्रहिलप्रायः। मूर्त्या पिशाचश्च भीषणदर्शनः। जटिलः सर्वत्र उद्गतरोमा। अजटिलः मुण्डितशिरस्तुण्डः कापालिकादिः खट्वाङ्गघण्टाभ्यां भूषा यस्य। स च मृतककपालघण्टादिकलित ईश्वररूपधारी। जटाधर इत्यर्थः। निवारितो दुःशकुनकारणाद् निषिद्धः यथा येन पुरः अग्रे न अटति नागच्छति॥

खचिअ खइअक्के। पिसाओ पिसइओ। "खचित०" इत्यादिना [१९३.] यथासंख्यं सहौ वा॥

झडिलो अजडिलो। "जटिले जो झो वा" [१९४.] इति जस्य झो वा। "टो डः" [१९५.] इति टस्य डश्च॥ स्वरादित्येव। घण्ट॥ असंयुक्तस्येत्येव। खट्टङ्ग॥ एषिव। अटइ॥

३६. चतुर्भिः कलापकम्। कुमारेण कुमारपालेन कारितो विहारः कुमारविहारस्तस्मिन् श्रीपार्श्वनाथचैत्ये प्राप्तः। राजेति प्रक्रमात् ज्ञेयम्। कीदृशः कैटभशकटौ दैत्यौ। तयोर्यः अरिर्भूतः सटालो नरसिंहस्तद्वद् विक्रमो यस्य। स्फटिकवद् विमलनेपथ्यः। चपेटया पाटितस्ताडितः कुम्भो येन स तथाभूतः। श्यामकुम्भस्थलास्फालनात् अत्युन्नतत्वेन[1] अदृश्यकुम्भस्थलदत्तचपेटोत्थप्रतिरवाद् वा उत्प्रेक्ष्यते नभश्चपेटया पाटयन्निति॥

३७. अङ्कोटतैलवत् स्निग्धः अरूक्षकायः अशठः शाठ्यवर्जितः

1 B अत्युच्चतत्वेन. C अभ्यततेन.

पुन्नाम-दामवन्तो पुलोइओ भामिणीहि पउरीहिं

छालङ्क-देव-तेओ सुहओ रइ-सूहवोव्व निवो. ३३

इन्दो दुहओ चन्दोवि दूहवो आसि खेअर-वहूणं

तस्सि दिट्ठे तइआ मणि-खसिआहरण-खइअङ्गे. ३४

[illegible] हः । अमंगुलस्थैत । चोरिंग । मयावत्थं ॥ प्राय इत्येव । सरिसव-खल । [illegible]गो । [illegible] । नभम्मि ॥

[illegible] । "पृथकि धो वा" [१८८.] इति धस्य धो वा ॥

[illegible] । "शृङ्खले खः कः" [१८९.] इति खस्य कः ॥

३३. गाथायुग्मकेन राजवर्णनम् आह । पुन्नागदामवान् सुरप-[illegible]कुसुममाल्ययुक्तः । छागाङ्कदेवो वह्निः । तद्वद् द्विपद्याकदाह-[illegible] तेजो यस्य । सुभगः अनुकूलाचरणेन जगज्जनप्रियः नृपः [illegible] इव कन्दर्पवद् भामिनीभिः भाग्ययुक्ताभिः पौरीभिः ना-[illegible]भिः प्रलोकितः सोत्कण्ठम् ईक्षितः ॥

[illegible] । [illegible] । "पुन्नागभागिन्योर्गो मः" [१९०.] इति गस्य मः ॥

[illegible] । "छागे लः" [१९१.] इति गस्य लः ॥

३४. तदा [illegible] मणिख-[illegible] इन्द्रो दुर्भगश्चन्द्रोऽपि दुर्भग [illegible] ।

[illegible]

[illegible]

वेस-पिसाओ मुत्ती-पिसल्लओ अ झडिलो अजडिलो यं,
खट्टंग-घण्ट-भूसो निवारिओ न जइ अटइ पुरो. ३५
केढव-सयडारि-सढाल-विक्कमो. फलिह-विमल-नेवच्छो,
चविला-फालिअ-कुम्भो नहं चविडाइ फाडन्तो; ३६
अक्कोल्ल-तेल्ल-णिद्धो, असढो. पिढं कल्लाण सयलाण,
लहु-जढर-पिढर-पडियार-पाडणत्ताण कय-कीलो; ३७

३५. वेषेण पिशाचः जीर्णविवर्णविकृतवेषवान् ग्रहिलप्रायः मूर्त्या पिशाचश्च भीषणदर्शनः । जटिलः सर्वत्र उद्गतरोमा । अज-टिलः मुण्डितशिरोमुण्डः कापालिकादिः खट्वाङ्गघण्टाभ्यां भू- यस्य । स च मृतकपालघण्टादिकलित ईश्वररूपधारी । जटाध- इत्यर्थः । निवारितो दुःशकुनकारणाद् निषिद्धः यथा येन पुरः अग्रे अटति नागच्छति ॥

खसिअ खइअङ्गे । पिसाओ पिसल्लओ । "खचित॰" इत्यादिना [१९३. यथासंख्यं सल्लौ वा ॥

झडिलो अजडिलो । "जटिले जो झो वा" [१९४.] इति जस्य झो वा "टो डः" [१९५.] इति टस्य डश्च ॥ स्वरादित्येव । घण्ट ॥ असंयुक्तस्येत्येव । खट्टङ्ग घणिघ । अटइ ॥

३६. चतुर्भिः कलापकम् । कुमारेण कुमारपालेन कारितो वि-हारः कुमारविहारस्तस्मिन् श्रीपार्श्वनाथचैत्ये प्राप्तः । राजो प्रक्रमात् ज्ञेयम् । कीदृशः । कैटभशकटौ दैत्यौ । तयोर्यः अरिर्भू सटालो नरसिंहस्तद्वद् विक्रमो यस्य । स्फटिकवद् विमलनेपथ्यः चपेटया पाटितस्ताडितः कुम्भो येन स तथाभूतः । श्यामकुम्भ स्थलास्फालनात् अत्युन्नतत्वेन[1] अदृश्यकुम्भस्थलदत्तचपेटोत्थप्रतिर वाद् वा उत्प्रेक्ष्यते नभश्चपेटया पाटयन्निति ॥

३७. अक्कोटतैलवत् स्निग्धः अरूक्षकायः अशठः शाठ्यवर्जित

---

1 B अत्युच्छ्रितत्वेन. C अभ्यस्तेन.

दढ-खन्ध-हार-नाडिं पेल्लन्तो निविड-कच्छ-नालिम् इभं,
उव्वेल्ल-अचुच्छङ्कुस-अॅच्छुच्छ-वेणूहि आवरिओ; ३८
अणतुच्छ-टयर-कप्पूर-धूव-महमहिअ-टसर-सुइ-वत्थो,
कुमर-विहारे पत्तो टूवर-पडिहार-दिन्न-करो. ३९

सकलानां कलानां पिठरो भाजनम् । लघु जठरं बुभुक्षाक्षामकुक्षिः तदेव पिठरस्तस्य प्रतीकारो भोजनलाभः तेन पातनम् इतस्ततो भ्रमणं तेन ऋताः । पीडिता इत्यर्थः । तेषां कृता मनोरथातिगवस्तुदानेन जनिता क्रीडा स्वेच्छाविलसनं येन स तथा ॥

३८. दृढा स्कन्धे हारभूता नाडिर्वरत्रा यस्य । निविडा निश्चला कक्षायां मध्ये च नाडिर्यस्य स तथा । तम् इभं क्षिपन् प्रेरयन् । उद्वेणवः उद्गूर्णवंशदण्डास्ते च अतुच्छाङ्कुशाश्च एवंभूता ये अतुच्छा वेणवः प्रभूता राजविशेषास्तैरावृतः । वेणुर्वंशे नृपान्तरे इति वेणुशब्दो राजविशेषवाच्यपि ॥

३९. अतुच्छाः तगरश्च सुरभिद्रव्यभेदः कर्पूरो घनसारः धूपश्च नानासुरभिद्रव्यक्षोदः तैः । अर्थात् तद्धूमैः प्रसृतानि व्याप्तानि त्रसरः सूत्रभेदस्तस्य शुचीनि वस्त्राणि यस्य । तूवरः अनुद्भिन्नश्मश्रुर्मुण्डितश्मश्रुर्वा यः प्रतीहारस्तेन दत्तः करो यस्य स तथा ॥

केढव । सयढारि । सढाल । "सटाशकटकैटभे ढः" [१९६.] इति टस्य ढः ॥

फलिह । "स्फटिके लः" [१९७.] इति टस्य लः ॥

चविला चविडाइ । फालिअ फाडन्तो । "चपेटापाटौ वा" [१९८.] इति चपेटायां ण्यन्ते पाटौ धातौ च टस्य लो वा ॥

जढर । "ठो ढः" [१९९.] इति ठस्य ढः ॥

अङ्कोल्ल । "अङ्कोठे ल्लः" [२००.] ॥

पिहडो पिढर । "पिठरे हो वा रश्च डः" [२०१.] इति ठस्य हो वा तत्संनियोगे च रस्य डः ॥

[illegible]

[illegible] । कि बहुना ।

[illegible] इत्यर्थः ॥

[illegible] समाः

[illegible]

[illegible] । [illegible] यानि पठितानि तेषां [illegible]

[illegible]

पीअल-धाउ-विणिम्मिअ[1]-विहत्थि-पम-माहुलिङ्ग-आहरणं,
भरह-जिण-भवण-सरिसं मङ्गल-वसहिं सिरी-वसइं; ४२
अध काहल-भव्व-जणं, सिढिलिअ[2]-कलि-कालम्, असढिलाणन्दं,
नयरस्स मेढिभूयं, पढमं तित्थंव पुढवीए; ४३
पुहवी-निसीढ-तम-भर-निसीहिणीनाह-सरिस-जिण-विम्बं,
खण्डिअ-डम्भिअ-दम्भं, उद्दण्ड-सुवण्णमय-डण्डं; ४४
डरिआणं दर-हरणं, डड्ढागरु-दड्ढ-धूव-सुह-गन्धं,
अहि-डसण-डड्ढ-सरणं, दसण-कवाडंसु-दड्ढ-तमं; ४५

तथा । स्नानजलचन्दनेन यत्र पलितशिरसः स्वर्णवर्णकचा भवन्तीत्यर्थः ॥

४२. पीतधातुना गाङ्गेयेन विनिर्मितं वितस्तिप्रमं मातुलिङ्गाभरणं यत्र । भरतजिनभवनसदृशं मङ्गलानां कल्याणानां वसतिं स्थानं श्रियः शोभाया लक्ष्म्या वा वसतिम् ॥

४३. अथ कातराः पापभीरवो भव्यजना यत्र । शिथिलित-अनवरतधर्मनिष्ठजनतापूर्णत्वेन मन्दीकृतः कलिकालो येन । अशिथिलः निविडः आनन्दो यस्मात् । नगरस्य मेधिभूतं नाभिभूतम् । अन्यतीर्थपरित्यागेन तदाराधनधार्मिकलोकदर्शनाद् उत्प्रेक्षते । पृथिव्यां प्रथमं तीर्थम् ॥

४४. पृथिव्यां निशीथे अर्धरात्रे यस्तमोभरस्तत्र निशीथिनीनाथसदृशं निर्मलकापंकपत्वेन चन्द्रकल्पं जिनविम्वं यत्र खण्डितदाम्भिकदम्भम् । विघ्नविधानेन ध्वस्तमायिकमायम् इत्यर्थः । उद्दण्डसुवर्णमयदण्डम् ॥

४५. दरितानां भीतानां दरहरणं भयध्वंसकम् । दग्धागरुदग्ध-

[1] B °विणम्मिअ°. C °विणमिअ°. [2] B C सिढलि°.

[illegible]

[illegible] ४६

[illegible]

[illegible] ४७

[illegible]

[illegible] ४८

[illegible] ॥

[illegible] ॥

[illegible]

[illegible] ॥

दोहल-दुउणिअ-धाराकयम्ब-धूलीकलम्ब-कण्टइओ,
धिप्पिर-सुवन्न-दिप्पिर-तनु-कन्ति-कवट्टिअन्न-पहो; ४९
चइउं निव-कउहाइं निसढाइ[1]-निवाण धम्म-सिक्खाओ
ओसहम् ओसढिओ इव दिन्तो, स निसीहिअं काउं; ५०
निअ-नामङ्किअ-णिअ-कित्तणयं अनिलोव्व अतुल-थामेण,
पज्जलिआनल-तेओ भत्तीइ तओ पइट्ठो सो. ५१

४९. दोहदेन स्वसमयोद्भूतधूलिधाराधरधाराधोरणी[1]छोटनरूप-दौहृदपरिपूर्त्या द्विगुणितौ वृद्धिं गतौ यौ धाराकदम्बधूलीकदम्बौ ताविव कण्टकितः संजातरोमाञ्चः । दीप्रसुवर्णवद् दीप्रा या तनु-कान्तिस्तया कदर्थितान्यप्रभः ॥ एकस्यैव कदम्बस्य द्विधा अभिधा। यद् उक्तम् ।

ग्रीष्मसमये[2] विकासी कथितो धूलीकदम्ब इति लोके ।
जलधरसमयप्राप्तौ[3] स एव धाराकदम्बः स्यात् ॥

५०. नृपककुदानि छत्रखड्गवाहनमुकुटचामररूपराजचिह्नानि त्यक्त्वा निषधादिनृपेभ्यो धर्मशिक्षाः धर्मोपदेशान् ददत् वितरन् । किंवत् । यथा औषधानि पण्यम् अस्य औषधिकः गान्धिकः औ-षधम् इति । स चतुःसमुद्रवसुंधराप्रसिद्धनैषेधिकीं कृत्वा ॥

५१. अतुलस्थाम्ना अमितबलेन कृत्वा अनिल इव वायुसदृक्षः । प्रज्वलितानलतेजा जाज्वलितज्वलनप्रतिमप्रताप इति ॥

पडिहार । सुपडायं । “ प्रत्यादौ डः ” [२०६.] इति तस्य डः ॥ आर्षे दुकडादि ज्ञेयम् ॥ प्राय इत्येव । सुपइट्ठं ॥

वेडिस । “ इत्वे वेतसे ” [२०७.] इति तस्य डः ॥

गब्भिणयं । अणिउँत्तय[4] । “ गर्भितातिमुक्तके णः ” [२०८.] इति तस्य णः ॥

रुण्ण । “ रुदिते दिना ण्णः ” [२०९.] इति दिना सह तस्य ण्णः ॥

बाहत्तरि । “ सप्ततौ रः ” [२१०.] इति तस्य रः ॥

सालाहण । अलसि । “ अतसीसातवाहने लः ” [२११.] इति तस्य लः ॥

---

१ B C निसिढाइ°.

---

१ B C °धोरिणी°. २ B C °समय°. ३ B C °प्राप्तौ स एव. ४ B C अणिउंतय.

लिम्बासय-निम्बगिरा कलि-ण्हाविअ-पाव-नाविआदरिसा
धम्म-रिउणोवि तसिं दिट्ठे धम्मोम्मुहा हूया. ५२

पलिल पलिअ । " पडिते वा " [२१२.] इति तस्य लो वा ॥

[पीवल] पीअल । "पीते वो ले वा" [२१३.] इति तस्य वो वा स्वार्थे ले परे ॥

विहत्थि । माहुलिङ्ग । भरह । वसहि । काहल । " वितस्ति° " इत्यादिना [२१४.] तस्य हः ॥ बाहुलकात् क्वचित् । वसई ॥

सिढिलिअ । असढिला । मेढि । पढमं । "मेथि°" इत्यादिना [२१५.] थस्य ढः ॥

पुढवीए पुढवी । निसीढ निसीहिणी । " निशीथपृथिव्योर्वा " [२१६.] इति थस्य ढो वा ॥

डम्भिअ दम्भं । डट्ट दट्टं । डरिआणं दर । डड्ढा दड्ढ । डसण दसण । डड्ढ दड्ढ । डाढ दाढ । डोहलयाण दोहलयं । कडण कदणं । डब्भ दब्भ । डोलिर अदोलिरेण । " दशन° " इत्यादिना [२१७.] दस्य डो वा ॥ दरस्य भयार्थवृत्तेरेव । अन्यत्र दर ॥

डसन्ते । डहमाणो । " दंशदहोः " [२१८.] इति दस्य डः ॥

बारह । गग्गर । " संख्यागद्गदे रः " [२१९.] इति दस्य रः ॥

करलि । "कदल्याम् अद्रुमे" [२२०.]इति दस्य रः ॥ अद्रुम इति किम् । कयलि ॥

पलित्तो । दोहल । " प्रदीपिदोहदे लः " [२२१.] । प्रदीप्यतौ धातौ दोहदे च दस्य लः ॥

कयम्ब कलम्ब । " कदम्बे वा " [२२२.] इति दस्य लो वा॥

धिप्पिर दिप्पिर । " दीपौ धो वा " [२२३.] इति दस्य धो वा ॥

कवट्टिअ । " कदर्थिते वः " [२२४.] इति दस्य वः ॥

ककुहाई । " ककुदे हः " [२२५.] इति दस्य हः ॥

निसढाइ । " निषधे धो ढः " [२२६.] इति धस्य ढः ॥

ओसहम् ओसढिओ । " वौषधे " [२२७.] इति धस्य ढो वा ॥

कित्तणयं । " नो णः" [२२८.] इति नस्य णः॥ आर्षे अनिलो । अनल इत्यादि ॥

निअ । णिअ । " वादौ " [२२९.] इति नस्य णो वा ॥

५२. निम्बवत् कटुः । क्रूर इत्यर्थः । एवंभूत आशयः अभि-

सो फणस-फालिहद्दय-दीहर-भुअ-फलिह-जोडिअ-णडालो
अफरुस-गिराइ फालिअ-मोहो इअ जिण-थुइम् अकासि. ५३

फलिहा-जलं वहुत्तम्वुजेहि जह, जह वणं च नीमेहि,
जग-सिरि-नीवावेडय सहइ[1] मही तह तुह पएहिं. ५४

तुह कय-कुसुमामेला, पणट्ठ-पारद्धि-पमुह-पाव-मला,
मुत्ताहल-विमला इह हवन्ति रेभन्व मुद्धन्ना. ५५

प्रायः तथा निम्ववद् गीश्च येषाम् । कलिरेव कुत्सितकर्मणा नापितः पापमेव नापितः तयोः उपकरणभूतत्वेन ज्ञापकत्वेन च आदर्शाः अत एव धर्मरिपवोपि तस्मिंस्तथाविधनृपे दृष्टे सति धर्मोन्मुखा भूता जाताः । अपिर्विस्मये ॥

लिम्बा निम्ब । ण्हाविअ नाविअ । "निम्बनापिते लण्हं वा" [२३०.] इति नस्य लण्हौ वा ॥ "पो वः" [२३१.] इति पस्य च वः ॥ माय इत्येव । रिउणो ॥

५३. पनसपारिभद्राविव यौ दीर्घौ भुजपरिघौ ताभ्यां योजितं ललाटं भालस्थलं येन । ललाटे योजितकर इत्यर्थः । पाटितमोहो विनाशितविपरीतावबोधः सन् अपरुषगिरा मृदुस्वरेण इति वक्ष्यमाणरीत्या स राजा जिनस्तुतिम् अकार्षीत् ॥

५४. परिखा खातिका तस्या जलं यथा प्रभूताम्बुजैः वनं च यथा नीपैः राजति । जगतां श्रियो नीपानां कदम्बकुसुमानाम् आपीड शोभाकृत्त्वेन [हे] शेखर तथा तव पादैर्मही राजति ॥

फणस । फालिहद्दय । फलिह । अफरुस । फालिअ । फलिहा । "पाटि°" इत्यादिना [२३२.] ण्यन्ते पटिधातौ परुपादिषु च पस्य फः ॥

वहुत्तं । "प्रभूते वः" [२३३.] इति पस्य वः ॥

५५. तव कृतकुसुमापीडाः प्रनष्टपापर्द्धिप्रमुखपापमलाः अत एव मुक्ताफलवद् विमला विगतकर्ममला इह अस्मिन् जन्मनि भवन्ति

[1] C जह रुहइ मही तुह पएहिं.

साहलो जम्मो सभलं च जीविअं ताण, देव फणि-चिन्ध,
जे तं चम्पय-सवलेहिं भिसिणि-कुसुमेहिं अच्चन्ति. ५६
असिर-कमन्धे अकबन्ध-सिरे समरम्मि तुज्झ झाणेण,
केढव-रिउणोव्व, निवा विसढाविसमं न जाणन्ति. ५७
वम्मह-पिआहिवन्नू अहिमन्नु-पिआ य अहरिओ तेण,
तुह भसल-साम पय-पङ्कएसु भमराइअं जेण. ५८

रेफवद् मूर्धन्याः नयसललोकाप्रसृताः । सिद्धा भवन्तीत्यर्थः । रेफोपि "ऋवर्णटवर्गरषा मूर्धन्याः" इति मूर्धन्यः ॥

मेलेहि नीय । आवेडय कुसुमामेला । "नीपापीडे मो वा" [२३४.] इति पस्य मो वा ॥

पारद्धि । "पापद्धौ रः" [२३५.] इति अपदादौ पस्य रः ॥

५६. हे देव पार्श्व फणिचिह्न तेषां जन्म सफलम् जीवितं च सफलम् । ये त्वां चम्पकशबलैर्बिसिनीकुसुमैः अर्चन्ति पूजयन्ति ॥

क्वचिद् भः । रेभ ॥ क्वचित्तु हः । मुत्ताहल ॥ क्वचिद् उभावपि । सहलो । सभलं । "फो भहौ" [२३६.] इत्यनेन ॥ अनादेरित्येव । फणि ॥

सवलेहिं । "बो वः" [२३७.] इति बस्य वः ॥

भिसिणि । "बिसिन्यां भः" [२३८.] इति बस्य भः ॥

५७. अशिरांसि कबन्धानि यत्र अविद्यमानकबन्धानि शिरांसि यत्र तस्मिन् समरे तव ध्यानेन भवतः स्मरणेन कैटभरिपव इव विष्णव इव [नृपा] विषमाविषमं न जानन्ति ॥ सर्वत्र विजयवैजयन्तीं प्राप्नुवन्तीति भावः ॥ अशिर इति कबन्धविशेषणं स्वरूपभणनार्थम् । केढव-रिउणो इत्यत्र बहुत्वं मत्स्याद्यवतारापेक्षया ॥

कमन्धे अकबन्ध । "कबन्धे मयौ" [२३९.] इति बस्य मयौ ॥

केढव । "कैटभे भो वः" [२४०.] इति भस्य वः ॥

विसढाविसमं । "विषमे मो ढो वा" [२४१.] इति मस्य ढो वा ॥

५८. मन्मथपिता विष्णुः अभिमन्युः अर्जुनाङ्गजः अभिमन्यु-

[illegible] कुक्के[illegible]-अ[illegible]-[illegible]-संजमे मोत्तभोगं साहूण

[illegible] [illegible] [illegible] नाओ तर किसत्र-[illegible]डी [illegible] हु कुडि[illegible]. ८९.

[illegible] पेआ[illegible]िअं न जे नवि मुणन्ति.

[illegible] [illegible] [illegible] हु मुण [illegible] हुन्ति तइँ [illegible]. ९०

[illegible] मगीकृत्य इत्यर्थः । हे भगव- [illegible] यः [illegible] भगमागैर्ग [illegible] आव- [illegible] इत्यर्थः ॥

[illegible] इति [illegible] ॥

[illegible] इति [illegible] ॥

[illegible] इति [illegible] ॥

[illegible] इति [illegible] ॥

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ॥

[illegible] इति [illegible] ॥

[illegible] ॥

[illegible] ॥

[illegible] इति [illegible] ॥

[illegible] ॥

[illegible]] इति [illegible] ॥

[illegible] इति [illegible] ॥

[illegible]

तेण जिणम्मि दुवालस-रवि-तेए मुहल-घण्ट-थोर-रवं
णङ्गलि-लङ्गलिभायर-सरिसेण पलोट्टिआ कलसा. ६४

णङ्गूलि-णाहलत्तण-अपुण-भवत्थं, निवेण करुणाए
लङ्गूलि-लाहलावि हु सित्ता जिण-न्हवण-सलिलेण. ६५

सैन्यपालैः प्रयुज्यन्ते । प्रयोक्तृव्यापारे णिगि क्तः । ततः पर्याणिता आहितपल्ययना अपर्याणिताश्च हया यत्रेति । एवम् आयातैः अपरराजैः करवीरैः करवीरकुसुमैः अर्चितकलशः । हरिद्रावद् गौरः स राजा किल दृष्टः । सविस्मयोत्कण्ठं विलोकितः । किलेति प्रसिद्धौ ॥

पल्लाणिअ अपडायाणिअ । " पर्याणे डा वा " [२५२.] इति रस्य डा वा ॥
कणवीर । " करवीरे णः " [२५३.] इति आद्यरस्य णः ॥

६४. लाङ्गलिलाङ्गलिभ्रातृसदृशेन बलभद्राच्युततुल्येन तेन राज्ञा मुखराः प्रतिरवैर्वाचाला या घण्टास्तासां स्थूलो रवो यत्र इत्येवं जिने जिनबिम्बे द्वादशरवितेजसि पर्यस्ताः कर्पूरकुङ्कुमादिसुरभिद्रव्यक्षोदमिश्रजलमोचनाय अवाञ्चः कृताः कलशाः सुवर्णमणिमृन्मयादिकुम्भाः ॥

हलिद्द । मुहल । " हरिद्रादौ लः " [२५४.] इति रस्य लः ॥ आर्षे दुवालस ।
थोर । " स्थूले लो रः " [२५५.] इति लस्य रः ॥

६५. लाङ्गूलिलाहलत्वयोः तिर्यक्त्वम्लेच्छविशेषत्वयोः अपुनर्भवार्थं पुनरप्रादुर्भावाय नृपेण करुणया । आस्ताम् अन्ये । लाङ्गूलिलाहला अपि । हु इति निश्चितम् । सिक्ताः आर्द्राः कृता जिनस्नपनसलिलेन ॥

णङ्गलि लङ्गलि । णङ्गूलि लङ्गूलि । णाहल लाहल । " लाहललाङ्गललाङ्गूले वादेर्णः " [२५६.] । एषु आदेर्लस्य णो वा ॥

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] १६

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] १७

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] इति [illegible] ॥

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] ॥

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] इति [illegible] ॥

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ॥

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] इति
[illegible] ॥

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] इति [illegible] ॥

तइआ वणिअ-सुसाहिं निव-सुण्हा-वल्लहाओं ता दिट्ठा,
पाहाण-पुत्तिआहिव पासाण-त्थम्भ-लग्गाहिं. ६८
वञ्जिअ-दस-विह-धाऊ जणणी लासस्स दह-विहस्सावि,
दिवसे दिवहावगमे अ सुह-यरी वाइआ वीणा. ६९
रञ्जिअ-नर-सिङ्घेणं वंसिअ-सीहेण वाइओ वंसो,
दाघत्त-दाह-हरणो छुह-धवले जिण-गुणे गाउं. ७०

६८. तदा प्रेक्षणीयकक्षणे नृपस्नुषाणां राजवधूनामपि वल्लभाः विलोकनाय ईप्सितास्ता नर्तक्यः पाषाणस्तम्भे लग्नाभिः संकीर्णत्वेन प्रेक्षणीयकस्य दुर्दर्शत्वेन संबद्धाभिर्वाणिजस्नुषाभिः [पाषाणपुत्तिकाभिः पाषाणमयीभिः शालभञ्जिकाभिरिव] दृष्टाः ॥

सुसाहिं सुण्हा । "स्नुषायां ण्हो वा" [२६१.] इति षस्य ण्हो वा ॥

६९. व्यञ्जितः तत्प्रदेशकोणसारणया प्रकटितो दशविधो दशभेदो धातुः भरतादिशास्त्रप्रसिद्धः आलत्तिकाविशेषो यया । दशविधो गेयपदाद्यङ्गभेदेन दशप्रकारः । यद् उक्तम्

गेयपदं स्थितपाठ्यम् आसीनं पुष्पगण्डिका ।
प्रच्छेदकस्त्रिगूढं च सैन्धवाख्यं द्विगूढकम् ॥
उत्तमोत्तमकं चैवम् उक्तप्रत्युक्तमेव च ।

इति दश लास्याङ्गानि । तस्यापि लास्यस्य जननी उत्पादिका । तत्स्वरानुसारेण नर्तकीनां नर्तनात् । दिवसे दिवसापगमे च । अहर्निशम् इत्यर्थः । अमृतास्वादकल्पस्वरकलितत्वेन सुखकरी वीणा वादिना क्वाणिता ॥

पाहाण पासाण । दस दह । "दशपाषाणे हः" [२६२.] इति शषयोर्यथादर्शनं हो वा ॥

दिवसे दिवहा । "दिवसे सः" [२६३.] इति सस्य हो वा ॥

७०. रञ्जितः आह्लादितः नरसिंहः कुमारपालराजो येन तेन वां-

1 B C both omit this. 2 B C insert नर्तन after दृष्टाः. 3 C आलत्तिक°. 4 C स्थितं. 5 B C पाठ्यं मासीनं. 6 B C °गूढ°.

छमि-छत्तिवण्ण-गोरी, छट्टी भल्लिव्व पञ्च-बाणस्स,
मयॅ-छावच्छी, वर-मुहर-गायणी, गिण्हिउं तालं, ७१
अमयॅ-छिरा-महुर-सरा, अमय-सिरोवम-सराहि अणुगमिआ,
जिण-गाणम्मि पयट्टा गुण-भायण-दाण-भाणं तो. ७२
दणु-कुल-दणुअ-कुलाराइ-दुल्लहं तीइ रा-उल-विहारे
राय-उल-पियम् अवीअं गीअं सोउं न को आओ ? ७३

शिकसिंहेन । वंशवादनं शिल्पम् अस्य वांशिकश्रेष्ठेन दाहार्तानां दाहस्य हरणः श्रुतिसुखकृत्त्वेन संतापस्य विनाशको वंशो वेणुर्वादितः सुधावत् मकोलवत् निर्मलान् जिनगुणान् गातुम् ॥

सिङ्घेणं सीहेण । "हो घोऽनुस्वारात्" [२६४.] इति हस्य घो [वा] ॥ क्वचिद् अननुस्वारादपि । दाघस्त दाह ॥

७१. युग्मम् । ततः वीणावेणुवादनानन्तरं वरमुखरगायनी तालं कांस्यिकां[1] गृहीत्वा जिनगाने प्रवृत्ता । कीदृशी । शमिसप्तपर्णवत् शमीसप्तच्छदपुष्पवद् गौरी गौरवर्णा । पञ्च बाणाः उन्मादनमदनमोहनतापनशोपणाख्याः शरा यस्य स पञ्चबाणः कन्दर्पस्तस्य षष्ठी भल्लिरिव । तया हि बाणैरिव स सर्वं स्ववशं करोतीति भावः । मृगशावस्येव अक्षिणी यस्याः ॥

७२. अमृतशिरावत् सुधाधारावत् मधुरः स्वरो यस्याः सा तथा अमृतशिरोपमः स्वरो यासां ताभिः अनुगता । आलप्तिकाक्षणे अन्यगायनीभिः कृतपृष्ठनिनादेत्यर्थः । गुणभाजनानां गुणपात्राणां यद् दानं जिनसद्गुणोत्कीर्तनोत्थपरितोषाद् धनवितरणं तस्य भाजनम् ॥

छह । छमि । छत्तिवण्ण । छट्टी । छावच्छी । "षट्शमी°" [२६५.] इत्यादिना आदेर्वर्णस्य छः ॥

छिरा सिरो । "सिरायां[2] वा" [२६६.] इति आदेशो वा ॥

७३. दनुजकुलस्य दैत्यसमूहस्य दनुजकुलारातयो देवास्तेषां च

[1] B C कांस्यिकां. [2] B C शिरायां.

सक्कय-वारण-पाइअ-वायरण-पउत्त-सद्द-कय-गीए
आउज्जिअ-पायारे रङ्गे पुण आसि गुणि-पारो. ७४
तत्थागओ अ कालायस-सम-कालास-अहिअ-हिअओ जो,
सो केलि-किसलयासोअ-किसल-कोमल-हिओ आसि. ७५
दुग्गावी-पा-वीढं दुग्गा-एवीस-पाय-वीढं च
मोत्तुं, गण-गन्धव्वा तं गीअं सोउम् ओच्छरिया. ७६

दुर्लभं राजकुलस्य नरनाथयूथस्य प्रियं श्रोत्रसुखकृत्त्वेन हृद्यम् अद्वितीयं तस्या वरमुखरगायन्या गीतं श्रोतुं राजकुलविहारे कुमारविहारे को नायातः । किं तु सर्वोप्यायातः ॥

भायण भाणं । दणु दणुअ । रा-उल राय-उल । "लुग् भाजन°" [२६७.] इत्यादिना सस्वरस्य जस्य लुग् वा ॥

७४. संस्कृतव्याकरणप्राकृतव्याकरणयोः प्रयुक्ताः प्रतिपादिता ये शब्दास्तैः कृतं गीतं यत्र आतोद्यिकानां मृदङ्गादिवादकानां प्राकारो मण्डलं यत्र तस्मिन् रङ्गे पुनः गुणिप्राकार आसीत् ॥ संगीतकाकर्णनाय समागतसमस्तलोकेपि प्रासादे रङ्गभूमौ विचक्षणा एव उपवेशिता इति पुनःशब्दार्थः ॥

७५. तत्र च रङ्गे कालायसं लोहजातिस्तेन समं कालायसाद् अधिकं च हृदयं यस्य स तथाविधो य आगतः स केलिकिसलयाशोककिशलयवत् रम्भाकङ्केलिदलवत् कोमलहृदय आसीत् ॥ चित्तचमत्कारकारिजिनेन्द्रगुणस्फीतगीतश्रवणात् सोपि सार्द्रहृदयः संवृत्त इति यावत् ॥

वारण वायरण । पायारे पारो । आओ तत्थागओ । "व्याकरणप्राकारागते कगोः" [२६८.] इति को गश्च लुग् वा ॥

कालायस कालास । किसलया किसल । हिअओ हिओ । "किसलय°" [२६९.] इत्यादिना यस्य लुग् वा ॥

७६. दुर्गादेव्याः गौर्याः पादपीठं पादासनम् । अत्र च सामी-

जिण-पाय-वडण-गुरु-पा-वडणाइँ चइअ तत्थ उब्भ-जणो
पुलयङ्कुरेहि कलिओ, उउम्बरो उम्बरेहिंव. ७७

जाव निवो कय-पूओ, आरत्तिय-मङ्गलं न जा कुणइ,
ता देव-उले मरुवय-पूअं अणुसोइउं लग्गो. ७८

मइ ताव देउलम् इमं निम्मविअं सहल-जीविअ-मणेण;
सव्व-रिउ-कुसुम-पूआ नो जइ, जीअं न मे सहलं. ७९

प्यात् चरणान्तिकम् इत्यर्थः । दुर्गादेवीशस्य पादपीठं मुक्त्वा गणा नन्दिवन्दिप्रभृतयस्ते च ते ते गन्धर्वाश्च किंनरास्तद् गीतं श्रोतुं कर्णाञ्जलिभिः पातुम् अवस्तृता आगताः ॥

७७. जिनपादपतनगुरुपादपतनानि त्यक्त्वा तत्र रङ्गस्थाने ऊर्ध्वजनः आसीत् । किंभूतः । पुलकाङ्कुरैः कलितो युक्तः । किंवत् । यथा उदुम्बरो जन्तुफलः उदुम्बरफलैरिति ॥

दुग्गावी दुग्गा-एवी । पा-वीढं पाय-वीढं । पाय-वडण पा-वडणाइं । उउम्बरो उम्बरेहिं । "दुर्गादेवी" [२७०.] इत्यादिना दस्यान्तर्मध्ये लुग् वा । अन्तरिति किम् । दुर्गादेव्याम् आदौ मा भूत् ॥

७८. यावत् कृतपूजो नृपः तथा आरात्रिकेन सहितं मङ्गलं आरात्रिकमङ्गलम् । आरात्रिकं माङ्गलिक्यं चेत्यर्थः । न यावत् करोति तावद् देवकुले कुमारविहारे मरुवकपूजाम् अनुशोचितुं लग्नः । पूजाविषयं पश्चात्तापं कर्तुं प्रवृत्तः ॥

७९. अनुशोचनमेवाह । मया तावद् देवकुलम् इदं निर्मापितम् । अनेन च सफलं जीवितं निर्मापितम् । मम चेत्यर्थात् । परं सर्वर्तुकुसुमपूजा नो यदि चेन्न तदा जीवितं न मे सफलम् ॥ देवगृहविधानाज्जीवितं सफलमपि तथाविधपूजाया अभावाद् नातिशयेन सफलम् इति यावत् ॥

अह भणिअं खे सासण-देवीए, एवमेव मा जूर;
आवत्तमाण-जस, तुमम् एमेअ किम् अत्तमाण-मणो ? ८०
गुणि-पावारय-पारय, दुह-अड-चिन्तावडेसु मा पडसु;
होही तुह उज्जाणं सइ सव्व-रिऊहि कय-कुसुमं. ८१

८०. अथ इत्थं चिन्तानन्तरं खे गगनाङ्गणे शासनदेव्या भणितम् आवर्तमानं त्रिलोक्यां चम्भ्रम्यमाणं यशो यस्य । तस्य आमन्त्रणम् । हे आवर्तमानयशः त्वम् एवमेव मा खिद्यस्व निरर्थकं मा दैन्ययुक्तो भव । तथा एवमेव किम् आवर्तमानमनाः सर्वर्तुकुसुमपूजा भविष्यति वा न वेति किं चिन्तापरचित्तः ॥

८१. खेदचिन्तयोर्निरर्थकत्वमेवाह । गुणिन एव प्रावारकाः पटास्तेषां प्रावारक अनुपमागणितगुणयुक्तत्वेन आच्छादक । दुःखं खेदः तदेव अवटश्च कूपः । चिन्ता अभीप्सितार्थं प्रति संदेहः सैव अवटश्च । तयोस्त्वं मा पत मा निमज्ज ॥ ननु किमिति भगवत्या एवं निषिध्यते तत्राह । तव उद्यानं भवेत् आरामवनं सदा सर्वकालं सर्वर्तुभिः कृतकुसुमं जनितप्रसूनं भविष्यति । मम प्रसादाद् इति शेषः ॥

जाव जा । ता ताव । देव-उले देउल । जीविअ जीअं । एवमेव एमेअ । आवत्तमाण अत्तमाण । पावारय पारय । अड चिन्तावडेसु । “यावत्ताव°” [२७१.] इत्यादिना यावदादिषु वकारस्य अन्तर्वर्तमानस्य लुग् वा ॥ अन्तरित्येव । एवमेवेति अन्त्यस्य न ॥

इति प्राकृतद्व्याश्रये महाकाव्ये अष्टमस्याध्यायस्य उदाहरणप्रतिपादनद्वारेण प्रथमः पादः संपूर्णः ॥

---

१ B किमित्त°. C किमेत्त°.

आरत्तियम् अह काउं, मुक्क-मलो, अपरिमुक्क-माउक्को,
तव-सत्तं गुण-सक्कं माउक्क-निहिं गुरुं पणओ. ८२

विञ्चुअ-डक्कोरग-दट्ठ-जीव-जीवाउ-चरण-रेणु-कणं,
लुक्क-कलिं, लुग्ग-भवं तं समुपासिअ, गओ राया. ८३

लक्खण-पुण्णम्. अक्खीणं, अछीण-गमणं, अक्षीण-तणु-तेअं,
खन्धार-सत्त-पिहुलं, पोक्खर-गन्धं, धुवावत्तं; ८४

८२. अथ अभीप्सितार्थसाधकशासनदेवीवचनानन्तरम् आरात्रिकं कृत्वा मुक्तमलः गतविकल्पकालुष्यः। अपरिमुक्तमृदुत्वः आर्जवयुक्तो राजा श्रीकुमारपालः तपसि "अणसणम् ऊणोअरिआ" इत्यादिसिद्धान्तप्रसिद्धे शक्तं समर्थम्। तन्निष्टम् इति यावत्। गुणेषु क्षान्त्यादिषु शक्तं मृदुत्वनिधिं गुरुं प्रणतः प्रणमति स्म॥

८३. वृश्चिकदष्टाश्च उरगदष्टाश्च ये जीवास्तेषां जीवातवो जीवनौषधानि चरणरेणुकणा यस्य। रुग्णः सावद्यव्यापारप्रध्वंसकत्वेन भग्नः कलिः कलहः कलिकालो वा येन। रुग्णभवं मुक्तपदवीप्रदाभयदानादिधर्मानुष्टानविधापनेन निर्दलितचातुर्गतिकसंसारं तं गुरुं समुपास्य संसेव्य। तदन्तिके देशनाश्रवणादिधर्मानुष्टानं कृत्वेत्यर्थः। राजा श्रीकुमारपालो गतः देवगृहान्निःसृतः॥

"संयुक्तस्य" [१.]। अधिकारोयम् "ज्यायाम् ईत्" [२.११५] इति यावत्॥

मुक्क मुक्त। माउक्को माउक्त। सत्तं सक्कं। डक्को दट्ठ। लुक्क लुग्ग। "शक्तमुक्त°" [२.] इत्यादिना एषु क्को वा॥

८४. अथ नृपाश्वारोहार्थम् आनीतस्य अश्वोरसस्य गाथासप्तकेन वर्णनम् आह। सप्तभिः कुलकम्। अश्वम् आरूढः। राजा इति प्रक्रमात्। कीदृशम्। लक्षणपूर्णं शालहोत्रशास्त्रोक्तसमस्तप्रशस्यचिह्नभूतम् अक्षीणं परिपूर्णसर्वाङ्गोपाङ्गम् अक्षीणगमनम्॥

---

१ B C विञ्छुअ°.

---

१ B C जीवाश्च तेषां for जीवास्तेषां.

खन्दपिउ-कन्द-सरिसावणीस-जुग्गं, असुक्क-रोम-छविं,

अणसुक्ख-मउलि-कुसुमं, खेडय-जर-खेडअङ्ग-रजं; ८५

सिहि-सीह-वसह-वग्घाण हत्थि-हंसाण चास-नउलाण ।
तह तित्तिरस्स सरिसी सुहा गई होइ तुरयाण ॥

इति शास्त्रोक्तगतिसंपूर्णम् इत्यर्थः । अक्षीणतनुतेजसम् अन्यूनकायकान्तिम् । स्कन्धादिषु सप्तसु सप्तस्थानेषु पृथुलं विस्तृतम् । यत उक्तम् ।

वच्छ-यल-भाल-कक्खन्तराइं तह कडिअ-खन्ध-गत्ताइं ।
पिहुलाइं सत्त सुपसत्थ-पाय-पट्ठीय-सहियाइं ॥

पुष्करगन्धं कमलवत् सुरभिम् । यद् उक्तम् ।

महु-कमल-कुट्ठ-कुङ्कुम-कयम्ब-कप्पूर-कुज्जय-सुअन्धा ।
धय-चन्दण-विल्लोसीर-जाइ-गन्धा सुहा तुरया ॥

ध्रुवा ध्रुवनामानः आवर्ता दशसंख्या भ्रमरका यस्य स तथा तम् । यद् उक्तम् ।

दो सीसे दुन्नि उरे इक्को भालम्मि फुरणए इक्को ।
दो रन्धे दो अवरन्धयम्मि इअ धुअ-दसावत्ता ॥
तुरय-मत्थइ वे जि आवत्त ते चन्द-सूरइं ।
पयड विन्नि उरह अस्सिणि-कुमारइं ।
वेयसन्नरु भाल-यलि वसइ ।
वाउ फुरणम्मि सारइ ।
रन्धह उवरन्धहं जि ठिअ विण्णि विन्नि आवत्त ।
तिहिं तिहिं कमि निवसहिं सयल सोमि विसाह पवित्त ॥
जो हीणो धूआवत्तएहिं सो हीण-लक्खणो तुरओ ॥
जो तेहिं जुओ सो कुल-कोसल-जस-सुक्ख-संजणणो ॥

८५. स्कन्दपितृस्कन्दाभ्यां श्रीकण्ठकार्तिकेयाभ्यां सदृशा ये अवनीशास्तेषां योग्यः अर्हः तम् । अशुष्का अरूक्षा । लावण्योपेतेति यावत् । इत्थंभूता रोम्णां छविः कान्तिर्यस्य । अशुष्कमौलिकुसुमं सान्द्रशिरोमाल्यम् । क्ष्वेटकज्वरस्फेटकं देवताधिष्ठितत्वेन विपतापविध्वंसकम् अङ्गरजो यस्य स तथा तम् ॥

---

1 B C °मुक्क°.

---

1 B C निइ°. 2 B C सु°. 3 C वेय°. 4 B C °ग्गि. 5 B इवरंध. 6 C सयल.

[illegible] कर्णाटि [illegible]

[illegible] ८६

[illegible] ८७

[illegible] अमान्ध-णिन्ब्बं,

[illegible] निबन्ध-बिन्नोति; ८८

८६. [illegible] पुण्यम्। [illegible] अन्याणुयाने [illegible] दयान्ध- [illegible] प्रक्षेपम् ई- [illegible] ॥

८७. [illegible] गम्भीर इत्यर्थः। [illegible] तथा तम्। यदुक्तम्।

[illegible] ॥

[illegible]। यदुक्तम्।

[illegible], [illegible] य,।

[illegible] ॥

[illegible] शुल्कमिव दानमिव। यथा अन्यो [illegible] दानं दत्त्वा [illegible] तथा रविणापि एत- [illegible] अनुष्ठितमित्यभिप्रायः। शुल्कत्करणस्य [illegible] देवकुलेषु [न] स्थितानां [illegible]। [illegible] निर्निमेषम् दृश्यमाणम् इत्यर्थः॥

८८. प्रत्यग्रान् प्रत्यग्रेऽपि। प्रतिप्रभातम् इत्यर्थः। पक्षधाराः।

---

[1] B [illegible]. We with C.

---

[2] From [illegible] C wants the commentary and grammar (not the text), up to [illegible] in [illegible] under 91 as also the couplet 91. See note [illegible] page 76. [3] B [illegible] C wanting. [4] So we with B C.

10

विञ्चुअ-अहिविञ्छिअ-अच्छीविस-विस-हरणॅ-छेत्त-सेअ-जलं,
खुर-ताडण-अखमॅ-छमं रिक्ख-पवङ्गेस-सम-वेगं; ८९
अवि रिच्छ-सरिच्छेहिं सणिच्छयं सच्छणं च लोएहिं[1]
अच्छी-पच्छं लिच्छूहिँ पेच्छिअं आसमू आरूढो. ९०

आस्कन्दितं धौरितकं रेचितं वल्गितं प्लुतम् ।

इति गतिविशेषाः । तासु अकृतनिर्वेदम्[1] । तत्रासक्तम् इत्यर्थः । तथा ज्ञलाद्[2] विचक्षणत्वाद् बुद्ध्वा अवगम्य पृथ्व्या पृथ्वीस्थजनेन वर्णितं श्लाघितम् । कथम् । शिक्षया विद्वान् इति सर्वगतिकरणनिपुण इति ॥

८९. वृश्चिकाश्च द्रुणाः । अहिमूत्रोद्भवा वृश्चिका अहिवृश्चिकाश्च तीव्रविषद्रुणविशेषाः[3] । अक्षिषु विषं येषां ते च ते अक्षिविषाः सर्पविशेषाः । तेषां यद् विषं गरलं तस्य हरणं ध्वंसकं क्षेत्रस्य शरीरस्य स्वेदजलं घर्माम्बु यस्य । खुराणां ताडने आघाते अक्षमा असमर्था । वेपमानेति यावत् । इत्थंभूता क्षमा पृथिवी यस्मात् । ऋक्षाश्च जाम्बवदादयः । प्लवङ्गाश्च हनूमदादयः । तेषाम् ईशः सुग्रीवः तेन समवेगं तुल्यत्वरितगतिम् ॥

९०. ऋक्षसदृक्षैरपि चापल्याद् अच्छभल्लकल्पैरपि सनिश्चयम् एकाग्रचित्तम् । यद्वा ऋक्षसदृक्षैरपि चञ्चचारुहारादिमनोहरत्वेन तारककल्पैरपि सक्षणं सोत्सवं च यथा भवति एवम् अक्षिपथ्यं लिप्सुभिर्लोकैः प्रेक्षितम् ।

लक्खण । अक्खीणं । "क्षः खः°" [२.] इति क्षस्य खः ॥ क्वचित्तु छझावपि । अछीण । अझीण ॥

---

1 C लोगेहिं.

---

1 B निर्वेदः. C wanting. 2 So B. C wanting. 3 B °द्रुणशेषाः. C wanting.
4 B हल्लाव्दि. C wanting.

[illegible] सह [illegible] [illegible] कुलग-वंस-दीवओ,
[illegible]-देवय-[illegible] [illegible]-दूरं पयत्तओ. ९१

[illegible] । [illegible] । " [illegible] " [४.] इति [illegible] ॥

[illegible] । [illegible] [illegible] । " [illegible] " [५.] इति [illegible] ॥

[illegible] । [illegible] । " [illegible] " [६.] इति [illegible] ॥

[illegible] । " [illegible] " [७.] इति [illegible] । [illegible] इति सिद्ध । [illegible] ॥

[illegible] । " [illegible] " [८.] इति [illegible] ॥

[illegible] । [illegible] । " [illegible] " [९.] इति [illegible] ॥

[illegible] । " [illegible] " [१०.] इति [illegible] ॥

[illegible] । " [illegible] " [११.] इति [illegible] ॥

[illegible] । [illegible] । " [illegible] " [१२.] इति [illegible] ॥

[illegible] । " [illegible] " [१३.] इति [illegible] । [illegible] इति सिद्ध । [illegible] ॥

[illegible] । " [illegible] " [१४.] इति [illegible] । [illegible]
[illegible] ॥

[illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible] । " [illegible] "
[१५.] । [illegible] ॥

[illegible] । " [illegible] " [१६.] इति [illegible] ॥

[illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible] । " [illegible] " [१७.] इति [illegible]-
[illegible] ॥ आर्षे तु [illegible] । [illegible] । [illegible] । इत्याद्यपि दृश्यते ॥

[illegible] । " [illegible] " [१८.] इति [illegible] । [illegible] सिद्ध । [illegible] ॥

[illegible] [illegible] । " [illegible] " [१९.] इति [illegible] ॥

९१. अतिनिश्चलाकृतिः अतिस्थिरस्वभावः वत्सलः जीवदयाप्रवर्तकत्वात् सर्वजनीनः चौलुक्यवंशस्य प्रकाशकत्वात् दीपक इव [illegible] [illegible] देवतायाः शासनदेवताया वरः। होही तुह उज्जाणं

1 B C [illegible]. 2 B [illegible]. C wanting. 3 B [illegible]. C wanting.

नइ सव्व-रिद्धिहिँ कय-कुसुमभिति [८१.] प्रसादस्तेन कर्त्रा तत्क्षणे तस्मिन्नेव काले उत्सारिताखिलदुःखः अपगतसमस्तचिन्तः धवलगेहं प्रासादं प्राप्तः । राजेति शेषः ॥ वैतालीयापरान्तिका छन्दः । वेद-नकं वा छन्दः । "तव-देवय-नरेण" इति उत्तरसर्गार्थसूचनम् ॥

छणम्मि । "क्षण उत्सवे" [२०.] इति छः । उत्सव इति किम् । तक्खणो ॥

कुच्छिम्मि । पच्छे । लिच्छइ । वच्छलो । "ह्रस्वात् थ्यश्चत्सप्साम् अनिश्चले" [२१.] इति ह्रस्वात् परेषाम् एषां छः । अनिश्चल इति किम् । निच्चलो ॥ आर्षे तथ्ये चोऽपि । तच्चं ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितश्रीकुमारपालचरितप्राकृतद्व्याश्रयमहा-काव्ये द्वितीयः सर्गः समाप्तः ॥

[illegible] दसमा मासट्ठं, पंचमासस्स सओम्मिअ इआति,
[illegible]ण्णोच्चिअ इआणं णमो णिवो इच्छूओ दइ. १
[illegible] सिर-इअअ-मअणो, अथज-निहिट्ठ-ममअ-सुय-न्तो ओ,
[illegible]-इस-कोमिओ णमो पवट्टो वसन्त-ऊस. २
[illegible]मस-मदनमासयोः [illegible]ग्रथितमिकारणीनिवन्धप्रकर्षम्,
[illegible] [illegible]सामास्योः [illegible]: इतोमर्थ
[illegible]प्रवन्धः प्रारब्धमहामिदं । नयनानां रम्य-
[illegible]य इमानं धीरकानाम् उत्तुङ्गः सौन्दर्यो नृपो
[illegible]णः ॥

[illegible]मपत्र मांसंप्रादुर्भावेऽपि पानं. मन्दस्तिन्याद् मधुपु प
[illegible]त्सप्राद् सदाभोत्सा मामाभिमार्गो तमेव वर्ण-
[illegible]प्यां प्रसांधोच्चिपमाविनोदानाम् उत्तुरो मदनो
[illegible]पारं निःस्मृता विघुना: समार्गो सुपक्षोपकारक-
[illegible]सरमा प्रसादपन्नयो ये पूना आम्रप्रशाखी:
[illegible]नानन्तरं वसन्तमहः प्रवृत्तः ॥

[illegible]मित्र मयणोच्छव । इच्छुओ उच्छुअ । "सामर्थ्यो-
[illegible] इति टो वा ॥
[illegible] [२६.] इति पत्य अपवादरुपः ॥ बाहुलकात् क्वचिद्
[illegible] । "यदपयी जः" [२४.] इति पूर्वां जः ॥

[illegible]मदन. २ ८ [illegible]

अहिमज्जु-जणय-अहिमञ्जु-माउ-भायाहिमन्नु-पमुहाण
अहिउच्चिआसि मयणो अणवज्झासज्झ-कुसुम-सरो. ३

गय-सज्झसस्स मयरद्धयस्स कुसुमज्झओउ-दुइअस्स
कङ्केल्लि-पल्लव-मिसा आसि पयावो समिज्झन्तो. ४

पट्टण-वहु-वलयाइअ-वट्ट-पयट्टालि-मण्डलो चूओ
पवण-कवट्टिअ-कुसुम-रज-सुरहि-महि-मट्टिओ जाओ. ५

३. अभिमन्युजनकश्च अर्जुनः अभिमन्युमातृभ्राता बलदेवः अभिमन्युश्च ते प्रमुखा धुर्या येषां वीराणां ते तथा तेभ्यः अवन्ध्याः कार्यसाधकत्वेन सफलाः असह्याः क्षन्तुम् अशक्याः कुसुमान्येव शरा यस्य स तथाभूतो मदनः अधिक एव त्रैलोक्य-वशवर्तिकारित्वेन अभ्यर्हित एवासीत् ॥ अधिकापेक्षया अनुपात्तक्रियोपादाने पमुहाणेति पञ्चमीप्राप्तौ "क्वचिद् द्वितीयादेः" [३. १३४] इति षष्ठी ॥

अहिमज्जु अहिमञ्जु । "अभिमन्यौ जञ्जौ वा" [२५] इति जो ञ्जश्च वा । पक्षे । अहिमन्नु ॥

४. गतसाध्वसस्य स्वरिपोरीश्वरस्यापि तदाज्ञाविधायित्वेन निर्भयस्य मकरध्वजस्य कुसुमान्येव ध्वजश्चिह्नं यस्य स चासौ ऋतुश्च स द्वितीयो यस्य । वसन्तर्तुयुक्तस्येत्यर्थः । कङ्केल्लिपल्लवमिषात् प्रतापः समिन्धानः समन्ताद् दीप्यमान आसीत् ॥ प्रतापो हि आरक्तो वर्ण्यते । अशोककिशलयानि च तथा । इतीत्थम् उत्प्रेक्ष्यन्ते ॥

अणवज्झ । असज्झ । गयसज्झसस्स । "साध्वसध्यह्यां ज्झः" [२६] इति ज्झः ॥
द्धयस्स °ज्झओ । "ध्वजे वा" [२७] इति झो वा ॥
समिज्झन्तो "इन्धौ झा" [२८] इति इन्धौ धातौ झा ॥

५. पत्तनं च वधूः कान्ता तस्या वलयाधितं कङ्कणवद् आनन्दितं वृत्तः ... ते यथा भवति एवं प्रवृत्तं गन्तुम् उद्यतम् अलिमण्डलं

कामिणि-धुत्तिम-वत्ता-निवत्तणो, वल्लि-नट्टईण नडो,
पयडिअ-वम्मह-वट्टो, सिढिलिअ-वासन्तिआ-वेण्टो; ६
विरहिणि-विसण्ठुल्ही-करणो, रइणाह-रइ-महु-चट्ठो,
कामट्टत्थो, मुद्दओ चउत्थ-पुरिसत्थगाणंपि; ७
ठीणम्बु-सीअलो, थीण-चूय-लट्टि-महु-विन्दु-चुम्बणओ,
वम्मह-संदट्टेतुं इट्टायाओ, मट्ठुट्टिअओ; ८

यस्मिन् । पवनेन कदर्थितानि प्रेङ्खोलितानि यानि कुसुमानि तेषां यद् रजः परागस्तेन सुरभिः सुगन्धिर्महीमृत्तिका यस्मात् स तथा-भूतश्चूतो जातः ॥

पट्टण । वट्ट । पयट्ट । कवट्टिअ । मट्टिओ । "वृत्तप्रवृत्त०" [२९.] इत्यादिना टः ॥

६. गाथादशकेन वसन्तर्तुसर्वस्वभूताः सुरभिशीतमृदुगुणयुक्ता मलयानिला वर्ण्यन्ते ॥ दशभिः कुलकम् । पर्यस्तलतम् इतस्ततः प्रेङ्खोलितशाखं यथा भवति एवं मलयानिलो वातो वाति स्म । कीदृशः । कामिनीनां धूर्तत्ववार्ताया माने हेतुप्रावीण्यवृत्तान्तस्य निषेधकः । मलयानिले हि वाति निर्विचारं तासां प्रियाभिसरणात् । वल्ल्य एव नर्तक्यस्तासु नटः पल्लवकरप्रेङ्खकत्वेन नृत्योपाध्यायः । प्रकटितम-…न्मथवार्तः प्रख्यापितकन्दर्पोदन्तः शिथिलितानि कम्पनाद् अद्दी-…तानि वासन्तिकावृन्तानि माधवीलताप्रसवबन्धनानि येन स तथा ॥

७. विरहिणीनाम् अचैतन्याङ्गसादादिकृत्त्वेन विसंस्थुलास्थिकरा-…: । रतिनाथरतिमधूनां कन्दर्पतत्प्रियावसन्तानां पृष्टानुचर्या प्रेय-…र्थः । कामस्य अर्थः प्रयोजनम् अर्थो धनं यस्य । चतुर्थप्रश्नकारक…मपि मोक्षमार्गप्रवृत्तानामपि शरीरसंतापनिर्वापणात् द्विजनकः ॥

…स्त्यानाम्बु हिमं तद्वच्छीतलः । स्त्याना घना ये नरीताः । तेषां …: आम्रलतामकरन्दविप्रुषः तेषां चुम्बनः

[1] °सर्वर्तु° for °सर्वस्व°. [2] C °प्रावीण्यं. [3] °लत्तां. B wanting.

मुह-गड्ड-निबुड्डेहिँव उच्च-विअड्डि-ट्ठिएहिँ पिज्जन्तो,
छड्डिअ-मलउज्जाणो, मड्डिअ-वेइल्ल-विच्छड्डो; ९

रय-संमड्ड-सम-हरो, कवड्डि-सिर-सरिअ-सलिल-सीअलओ,
लङ्घिय-गड्डहवाहण-पुरो, मयण-गड्डहिअ-लोओ; १०

मलयाचल-कण्डलिआ-आउह-सालाउ भिण्डिवालोव्व,
ठड्ढेण वुड्ढ-जग-जय-च्छिहाइ गहिओ महु-भडेण; ११

र्शकः । मन्मथसंदष्टेषु इष्टाघातः । कामार्तप्राणिपीडाप्रद इत्यर्थः । मधोर्वसन्तस्य कार्यकरणाद् औष्ट्रिकः । भृत्य इत्यर्थः ॥

९. मुखस्य गर्तोपचाराद् बाहुल्यम् । तत्र निमग्नैरिव । अनवरतसुरतव्यासक्तैरित्यर्थः । उच्चा चासौ वितर्दिश्च वेदिस्तत्र स्थितैर्मत्तवारणभूमिगतैः पीयमानो रतक्लमापनोदार्थं सेव्यमानः । छर्दितं तदानीं दक्षिणस्या उत्तरस्यां गमनाद् वान्तम् । त्यक्तम् इत्यर्थः । मलयोद्यानं येन । मर्दितः अन्तर्भ्रमणेन कदर्थितः विचकिलानां विच्छर्दो विस्तारो येन स तथा ॥

१०. रतसंमर्दात् सुरतासक्तेः श्रमः खेदस्तस्य हरो विध्वंसकः । यतः किंभूतः । कपर्दी ईश्वरः तस्य यच्छिरस्तत्र या सरिद् गङ्गा ...या यत् सलिलं तद्वत् शीतलः । लङ्घितं गर्दभवाहनस्य रावणस्य ...नाख्या नगरी येन । मदनेन गर्दभितो गर्दभवद् आचरति ...ो यत्र स तथा ॥

...ह्याचलकन्दरिकैव आयुधशाला तस्या भिन्दपालः श...समिउध्...लब्धेन साहंकारेण वृद्धा महती या जगज्जय... ...५. पत्तन्म्मन्तवीरेण गृहीतः ॥

1

...रितम् यतः वृ...

दड्ढोज्जीविअ-मअणो, विरहिणि-णीसास-वुड्ढि-परिवड्ढो,
अविअड्ढ-असड्ढ-अणिड्ढीणंपि विइण्ण-रइ-सड्ढो; १२
रिद्धिं पत्तो, कम्पिअ-लवली-मुद्धो, वसन्त-मुद्धन्नो,
अद्धद्धीकय-माणिणि-माणो, पज्जुण्ण-दिण्णाणो; १३
पण्णास-गुणं मयणं पण्णरह-गुणं महुं च पयडन्तो,
मन्तुमइ-मन्तु-दलणो, समत्त-लय-तम्ब-वित्थरणो; १४
अविरहि-विरहि-यणाणव-पत्तं पल्लत्थ-लयम् अपल्लट्टो
उक्कण्ठकरोणुत्थारयाण मलयाणिलो वाऊ. १५

१२. दग्धोपि ईश्वरतृतीयनेत्रार्चिषा भस्मसात्कृतोपि उज्जीवितः शरीरीकृतो मदनो येन विरहिणीनिःश्वासवृद्ध्या परिवृद्धः विस्तृतः । अविदग्धाश्च कामप्रवृत्तौ अनिपुणाः अश्रद्धाश्च तदनिच्छवः अनृद्धयो दरिद्रास्तेषामपि वितीर्णरतिश्रद्धः उत्पादितसुरताभिलाषः ॥

१३. ऋद्धिं सौरभ्यादिसंपदं प्राप्तः कम्पिता अन्दोलिता लवलीलतानां मूर्धानः शिरांसि येन । वसन्ते मूर्धन्यः प्रधानः । अर्धार्धीकृतः रतोत्कण्ठाकरणात् तुर्यांशो विहितो मानिनीनां मानो येन । प्रद्युम्नस्य कन्दर्पस्य दत्ता आज्ञा येन । जनानाम् इति शेषः । कन्दर्पराज्यम् अधुना जनेषु उदघोषयद् इत्यर्थः ॥

१४. पञ्चाशद्गुणं मदनं पञ्चदशगुणं मधुं च प्रकटयन् । तयोराधिक्यं जनयन्नित्यर्थः । मन्युमतीनां प्रियविप्रियेण सक्रोधानां प्रेयसीनां मन्युदलनः । सख्यादिचाटुकारम् अन्तरेणापि प्रसादनकारक इत्यर्थः । समस्तलतास्तम्बानां विस्तरणः अनुकूलत्वेन वृद्धिजनकः ॥

१५. अविरहिणश्च युवतियुक्ताः विरहिणश्च तद्विपरीताः । तेषां

---

१ B C पन्नरह°.

---

1 B omits from वसन्ते up to येन. 2 C संलत्तं. B wanting.

स्तवास्तवयोः शीतसंतापोद्दीपकत्वेन प्रशंसाप्रशंसयोः पात्रम् । [पर्यस्ता लता यस्मिन् कर्मणि तथा] अपर्यस्तः । इतरवायुभिरसंमिश्र इति भावः । अनुत्साहानां कामार्थे अनुद्यमानाम् उत्साहकरः आसक्तिजनकः ॥

नट्टईण । "तस्याधूर्तादौ" [३०.] इति तस्य टः । अधूर्तादाविति किम् । धुत्तिम । वत्ता । निवत्तणो ॥ बाहुलकात् वट्टो ॥

वेण्टो । "वृन्ते ण्टः" [३१.] इति ण्टः ॥

विसण्ठुलट्ठी । "ठोऽस्थिविसंस्थुले" [३२.] इति ठः ॥

चउट्ठो चउत्थ । अट्ठत्थो । पुरिसत्थ । ठीण थीण । "स्त्यानचतुर्थार्थे वा" [३३.] इति ठो वा । परम् अर्थशब्दे व्यवस्थितविभाषया ठत्वम् । धनार्थे न भवति ॥

लट्ठि । "ष्टस्यानु०" [३४.] इत्यादिना ष्टस्य ठः । अनुष्ट्रेष्टासंदष्ट इति किम् । संदट्ठेत्तुं । इट्ठ । मट्टिअओ ॥

गड्ड । "गर्ते डः" [३५.] इति र्तस्य डः टापवादः ॥

विअड्डि । छड्डिअ । मड्डिअ । विच्छड्डो । संमड्ड । कवड्डि । "संमर्द०" [३६.] इत्यादिना र्दस्य डत्वम् ॥

गड्डह गद्दहिअ । "गर्दभे वा" [३७.] इति र्दस्य डो वा ॥

कण्डलिआ । भिण्डिवालो । "कन्दरिकाभिन्दिपाले ण्डः" [३८.] इति ण्डः ॥

ठड्ढेण । "स्तब्धे ठढौ" [३९.] इति यथाक्रमं ठढौ ॥

वुड्ढ । दड्ढो । वुड्ढि । अविअड्ढ । "दग्ध०" [४०.] इत्यादिना ढः ॥ क्वचिन्न । परिविद्धो ॥

असड्ढ सद्धो । अणिड्ढीणं रिद्धि । मुड्ढो मुद्धणो । अड्ढी । "श्रद्धर्द्धि०" [४१.] इत्यादिना ढो वा ॥

पज्जुण्ण । आणो । "म्नज्ञोर्णः" [४२.] इति णः ॥

दिण्णा । पण्णास । पण्णरह । "पञ्चाशत्पञ्चदशदत्ते" [४३.] इति णः ॥

मन्तु मन्नु । "मन्यौ न्तो वा" [४४.] इति न्तो वा ॥

---

1 Bc मन्त? 2 B C om. these words. 3 So B C. 4 Neither B nor C has मुड्ढो, either in the text or in the commentary. 5 B C पज्जुन्न.

भमरालिद्धे झसचिन्धय-चिण्हे आसि सिन्दुवारम्मि
भस्सिय-झसिन्ध-जीवाउ-भप्प-चुन्नं किर पराओ. १६
अप्पाणत्ता मुक्को भरियप्प-पिएहि पहिअ-सत्थेहिं,
कङ्किल्लि-कुम्पलं रुप्पिणि-सुअ-वाणंव दट्ठूण. १७
रुच्मि-निव-सरिस-जोव्वण-गुणेहि तंसि कया जुआणेहि
पुप्फिअ-असोअ-विपिणे परोप्पर-प्फद्धम् अन्दोला. १८

वित्थरणो । "स्तस्य" [४५.] इत्यादिना स्तस्य थः । असमस्तस्तम्ब इति किम् । समत्त । तम्ब ॥

थवातव । "स्तवे वा" [४६.] इति स्तस्य थो वा ॥

पल्हत्थ पल्हट्टो । "पर्यस्ते थटौ" [४७.] इति पर्यायेण थटौ ॥

उच्छाह अणुत्थारयाण । "वोत्साहे थो हश्च रः" [४८.] इति थो वा । तत्संनियोगे च हस्य रः ॥

१६. भ्रमरैराश्लिष्टे सौरभ्यलोभाद् आलिङ्गिते झषचिह्नकस्य कामस्य चिह्ने उत्कण्ठादायकत्वेन व्यञ्जके सिन्दुवारे निर्गुण्डे भस्मितः समाधिभङ्गप्रकुपितत्र्यम्बकतृतीयनेत्रजाज्वल्यमानज्वलनज्वालया भस्मसात्कृतो यो झषचिह्नस्तस्य जीवातोर्जीवनौषधस्य भस्मसदृशाचूर्णमिव संभाव्यते परागः ॥

आलिद्धे । "आश्लिष्टे लधौ" [४९.] इति यथासंख्यं लधौ ॥

चिन्ध इन्ध । "चिह्ने न्धो वा" [५०.] इति न्धः । ण्हापवादः । पक्षे सोपि । चिण्हे ॥

१७. रुक्मिणीसुतबाणमिव जगन्मोहनात् पञ्चशरशरमिव कङ्केल्लिकुड्मलम् अशोकाविकसितकुसुमं तत्प्रवालं वा दृष्ट्वा स्मृता सौख्याय अनुध्याता आत्मप्रिया यैस्ते तथा तैः पथिकसार्थैः आत्मनः आत्मा स्वजीवो मुक्तः । ते तदा तद्दर्शनात् क्षोभेण मृता इत्यर्थः ॥

भस्सिय भप्प । अप्पाणत्ता अप्प । "भस्मात्मनोः पो वा" [५१.] इति पो वा ॥

१८. पुष्पिताशोकविपिने तस्मिन् उद्याने रुक्मी रुक्मिणीभ्राता

अक्खलिअ-जिब्भं पइ-नाम पुच्छिआ तत्थ खलिअ-जीहाओ,

मय-विह्लाहिं मय-भिब्भलाओँ लहीहि विब्भलिआ; २१

उब्भम् अणुद्धं च ठिआ दोलासुं, विज्ज-विजिय-कम्हारा,

कम्भारजम्म-पीवल-कर-जुग्गय-चरण-जुम्माओ; २२

कय-बम्भचेर-भङ्गा सुन्देरेणं स-बम्हचरिआण,

चल-नेउर-जय-तूराहिअ-सर-सोंडीर-धीराओ; २३

भिप्फं । "भीष्मे ष्मः" [५४.] इति ष्मस्य फः ॥

असिलिम्ह सेफ । "श्लेष्मणि वा" [५५.] इति ष्मस्य फो वा ॥

तम्बम्ब । "ताम्राम्रे म्बः" [५६.] इति मयुक्तो बः ॥

२१,२६. षड्भिः कुलकम् । धरणिबृहस्पतिशिष्येण पृथ्वीपुरंद-रेण । राज्ञेत्यर्थः । सकलकलाकौशले बृहस्पतिना सुराचार्यसदृशेन उपनतानि आरामिकैर्ढौकितानि वनस्पतीनि वनस्पतिफलानि यस्य स तथा । तेन वनस्पतिवने वृक्षवने । वनं जलाद्यपीति तद्व्यवच्छेदार्थं वनस्पतिग्रहणम् । वनिता अङ्गना दृष्टाः ॥ कीदृश्यः । स्खलिताः प-तिपुरतः पतिनामप्रच्छनोद्भूतलज्जया अविस्पष्टा जिह्वा रसना यासां तास्तथा । यतो मद्येन क्षीवतया विह्वला विसंस्थुला यष्टिभिर्यष्टिघातैः कृत्वा विह्वला व्याकुलीकृता अस्खलितजिह्वम् । व्यक्तम् इत्यर्थः । एवं तत्र उद्याने मदविह्वलाभिः । वयस्याभिरिति गम्यते । पतिनाम पृष्टाः ॥

२२. विद्यया जितकाश्मीराः कलाकौशलेन विजितसरस्वतीदेश-काश्मीरपण्डिताः । काश्मीरजन्मना कुङ्कुमेन पीतं पीतवर्णं करयुग्मं चरणयुग्मं च यासां ताः । तथा दोलासु प्रेङ्खासु ऊर्ध्वम् अनूर्ध्वं च स्थिताः ॥ काश्चिद् उपविष्टा अन्दोलयन्ति काश्चिद् ऊर्ध्वा एवेति भावः ॥

२३. सब्रह्मचर्याणां नियमितमैथुनसेवानां सौन्दर्येण अङ्गोपाङ्गानु-

¹ So B C.

धिज्ज-गुरु-घुम्मण-समुन्नय-पय-पेरन्त-हणिअ-पज्जन्ते

खण-पुप्फिए असोए अच्छेरस्सवि कयच्छरिआ; २४

अच्छअर-सोअमल्ला[1], कयच्छरीआ पिअच्छरिज्जाण,

पल्लत्थ-दीहरोरुअम् अभिपल्लाणिअ-पिअ-कडीओ; २५

तरम्यत्वेन कृत्वा कृतब्रह्मचर्यभङ्गा जनितब्रह्मव्रतलोपाः। चला नूपुरा एव जयतूर्याणि तैः आहिते स्मरस्य शौटीर्यं[1] च पराक्रमो धैर्यं च अकातरत्वं यकाभिः॥ वीराणां हि जयतूरश्रवणात् समराय उत्साहधैर्ये प्रादुर्भवतः तथा मञ्जीरझङ्कारे च स्मरस्य अत्यन्तोल्लासाद् इत्थम् उक्तिः॥

२४. धैर्येण गुरुघूर्णनं बहुभ्रमणं यस्य स चासौ समुन्नतपादश्च तस्य पर्यन्तेन प्रान्तेन हतः पर्यन्तो यस्य। अत एव क्षणपुष्पिते तत्कालमेव संजातकुसुमे अशोके सति। आश्चर्ययोगात् पुमानप्याश्चर्यः। तस्यापि तादृक्कान्तादर्शनेन सकौतुकस्यापि कृताश्चर्याः। तत्कालं स्वपादप्रहारमात्रेण अशोकपुष्पोत्पादनेन जनितकौतुकान्तरा इत्यर्थः॥

२५. आश्चर्यम् अत्यद्भुतं सौकुमार्यं मृदुत्वं यासाम्। प्रियाश्चर्याणां कृताश्चर्याः उत्पादितकुतूहलाः। पर्यस्तौ पार्श्वतः क्षिप्तौ दीर्घौ ऊरू सक्थिनी यत्र इत्येवम् अभिपर्याणिताः पल्ययनीकृताः प्रियाणां कट्यो यकाभिस्तास्तथा॥

जिब्भं जीहाओ। "ह्वो भो वा" [५७.] इति ह्वस्य भो वा॥

विहलाहिं भिब्भलाओ विब्भलिआ। "वा विह्वले वौ वश्च" [५८.] इति ह्वस्य भो वा तत्संनियोगे च वेर्वस्य वा भः॥

उब्भम् अणुद्धं। "वोर्ध्वे" [५९.] इति भो वा॥

कम्हारा कम्भार। "कश्मीरे म्भो वा" [६०.] इति म्भो वा॥

जम्म। "न्मो मः" [६१.] इति न्मस्य मः। अधोलोपापवादः॥

---

[1] B C °सोऽमल्ला°.

---

[1] B C शौण्डीर्य.

धरणि-बहस्सइ-भीसेण. गयल-बल-कोसले बहप्फइणा,
विलया वणस्सइ-वणे दिट्ठा उववणय-वणप्फइणा. २६

बप्फुल्ल-वयण-बाहुल्ल-लोयणीकय-पउत्थयम् उल्लसिअं
दस-काहावण-वीस-काहावण-मुल्लं तिलय-फुल्लं. २७

[illegible] । "ग्मो वा" [६२.] इति ग्मस्य मो वा ॥

बम्भचेरं । सुन्देरं । सोंडीरं । तूरं । "ब्रह्मचर्य॰" [६३.] इत्यादिना र्यस्य रः । [illegible] । [illegible] ॥

धीराओ धिज्ज । "धैर्ये वा" [६४.] इति र्यस्य रो वा ॥

पेरन्त । "एतः पर्यन्ते" [६५.] इति एकाराद् र्यस्य रः । एत इति किम् । पज्जन्ते ॥

अच्छेरम्म । "आश्चर्ये" [६६.] इति एकाराद् र्यस्य रः । एत इत्येव । कयच्छरिआ । अच्छअर । कयच्छरीआ । पिअच्छरिज्जाण । "अतो रि॰" [६७.] इत्यादिना अकाराद् र्यस्य रिअ अर रिज्ज रीअ इत्यादेशाः । अत इति किम् । अच्छेरम्म ॥

सोअमल्ला । पल्लत्थ । अभिपल्लाणिअ । "पर्यस्त॰" [६८.] इत्यादिना र्यस्य ल्लः ॥

बहस्सइ बहप्फइणा । वणस्सइ वणप्फइणा । "बृहस्पतिवनस्पत्योः सो वा" [६९.] इति स्पस्य सो वा ॥

२७. बाष्पेण ऊष्मणा । प्रियाविरहसंतापोत्थस्वेदेनेति यावत् । आर्द्राणि क्लिन्नानि वदनानि येषां ते च बाष्पैः कान्तावियोगोत्थाश्रुभिः आर्द्राणि लोचनानि च येषां ते च । ततश्च्विप्रत्यये बाष्पार्द्रवदनबाष्पार्द्रलोचनीकृताः प्रोषिता येन । दश कार्षापणाः विंशतिः कार्षापणाश्च मूल्यं यस्य तत् तथाभूतं तिलकफुल्लं वृक्षविशेषपुष्पम् उल्लसितं विकासितम् ॥

बाहुल्ल । "बाष्पे होऽश्रुणि" [७०.] इति हः । अश्रुणीति किम् । बप्फुल्ल ॥

काहावण । "कार्षापणे" [७१.] इति हः ॥ कथं कहावणेति । "ह्रस्वः संयोगे" [१.८४.] इति प्रागेव ह्रस्वत्वे पश्चाद् हादेशे कहावणेति भविष्यति ॥

[1] B C तोसला.

दुहिआण दुक्ख-हरणम्मि दक्खिणो, काम-दाहिण-करोव्व,
उम-तित्थिआण तूहं, फुड-फुल्लो आसि महुअ-तरू. २८

पायाहओ असोओ कोहलि-सामाहिँ पम्हलच्छीहिँ
कोहण्डी-कुसुमो कम्हारज-किसलो अ हवइ म्ह. २९

नव-रवि-रस्सि-पसूणो सर-उम्ह-करो अलक्खि वम्ह-तरू,
रोलम्ब-सण्ह-रव-कय-सागय-पण्हो महु-सिरीए. ३०

२८. दुःखितानाम् अननुकूलकलत्रत्वेन पीडितानां दुःखहरणे दक्षिणः तदभीप्सितार्थसाधकत्वेन हितः । अत उत्प्रेक्ष्यते कामस्य दक्षिणकर इव । तत्करसाध्यकार्यस्य तेनापि निष्पादनात् । उमातीर्थिकानां गौरीभक्तानां तीर्थम् । तत्र गौरी वसतीति श्रुतेः । तेषां भक्तिस्थानम् स्फुटफुल्लो विकसितकुसुमः मधूकतरुरासीत् ॥ उमेति "दीर्घह्रस्वौ मिथो वृत्तौ" [१.४] इति ह्रस्वः ॥

दुहिआण दुक्ख । दक्खिणो दाहिण । तित्थिआण तूहं । "दुःखदक्षिणतीर्थे वा[1]" [७२.] इति हो वा ॥

२९. कूष्माण्डीवत् श्यामाः श्यामवर्णास्ताभिः पक्ष्मलाक्षीभिः अशोकः पादेन आहतः । ततः कूष्माण्डीकुसुमवत् कुसुमानि यस्य स तथा । कश्मीरजं कुङ्कुमं तद्वत् किशलयानि च यस्य स तथाभूतश्च भवति स्म । स्वदोहदसंप्रापितः शाड्वलः संवृत्त इति भावः ॥

कोहलि कोहण्डी । "कूष्माण्ड्यां ष्मो लस्तु ण्डो वा" [७३.] इति ष्मा इत्यस्य हः । ण्ड इत्यस्य तु वा लोऽपि ॥

३०. नवरविरश्मिवद् रक्तानि प्रसूनानि यस्य । स्मरस्य उष्मकरः दर्शनकारिलोकस्य स्मरज्वरजनकः । मधुश्रियाः वसन्तलक्ष्म्या रोलम्बा भ्रमरास्तेषां सूक्ष्माः श्लक्ष्णा वा ये रवा गुञ्जितानि तैः कृतस्वागतप्रश्न इव ब्रह्मतरुः पलाशः अलक्षि मन्यते स्म ॥

---

1 B C हे for वा.

जण्हवि-जल-ससि-जुण्हा-सीयलम् अलि-पडल-कसण-कसिणं-दलं,
अवरण्ह-विअसिअं आसि पाडलं रइअ-पल्हायं. ३१

अक्खलिअ-सुत्त-निच्चल-अणिट्ठुरोग्गीवँ-छच्चरण-भुत्तं,
विरहिणि-दुक्खोप्पायन्तप्पायं कुरवयं फुडिअं. ३२

खग्गि-पिअ-सेर-मुद्धय-सिरीस-लग्गा अलक्खि भमरोली,
नासीकयन्व भल्ली विक्कमि-कन्दप्प-वीरेण. ३३

पम्हल । पम्हार । म्ह । उम्ह । वम्ह । "पक्ष्मश्म०" [७४.] इत्यादिना पक्ष्म-रथस्य क्ष्मस्य श्मष्मस्मह्मां च म्हः ॥ पच्चिम । रस्सि । सर ॥

३१. जाह्नवीजलशशिज्योत्स्नावत् शीतलम् अलिपटलैः कृत्वा कृष्णानि नीलानि कृत्स्नानि समस्तानि दलानि यस्य तत् तथा अपराह्णकाले विकसितं रचितप्रह्लादं सौरभ्यादिना कृतप्रमोदं पाटलं पाटलिपुष्पम् आसीत् ॥

सण्ह । पण्हो । जण्हवि । जुण्हा । अवरण्ह । "सूक्ष्म०" [७५.] इत्यादिना सूक्ष्मरथस्य क्ष्णस्य श्णस्नह्नह्णक्ष्णां च ण्हः ॥ विश्लेषे तु कृष्णकृत्स्नयोः कसण कसिण ॥

पल्हायं । "ह्लो ल्हः" [७६.] इति ह्लस्य ल्हः ॥

३२. अस्खलितं निरुपद्रवं यथा भवति एवं सुप्ता अत एव निश्चला अप्रकम्पा अनिष्ठुरोद्ग्रीवाः कोमलोर्ध्वकन्धरा ये षट्चरणास्तैर्भुक्तम् आस्वादितमधु । विरहिणीनां दुःखोत्पादकेषु अन्तःपातो यस्य तत् तादृशं कुरवकं स्फुटितं विकसितम् ॥

३३. खड्गिनां गण्डकानां प्रियाणि स्मेराणि विकस्वानि मुग्धकानि मनोज्ञानि यानि शिरीषाणि शिरीषपुष्पाणि तेषु लग्ना मकर-

१ B C कुरवयं.

१ B दुःखोत्पादकविधानोऽन्तपायं मृत्युकल्पं कुरवकं. C दुःखोत्पादे कष्टविधानेऽन्तपायं मृत्युकल्पं कुरवकं.

भव्व-सरा वण-वारे सद्दिअ-विक्कव-पउत्थ-वहु-चन्द्रा,
भद्दं व भद्द-सिरिणो पढिउं लग्गा पिगी महुणो; ३४
वक्कलि-दिआण सव्वाणोव्वेय-करी अकम्मसाणंपि,
आवल्ल-विरत्ताणंवि दारन्ती हियय-दाराइं. ३५

न्दलोभाद् आसक्ता भ्रमरालिः अलक्षि उत्प्रेक्षिता । यदुत विक्रमि-
कन्दर्पवीरेण पराक्रमकलितस्मरसुभटेन भल्लिर्बाणविशेषः सैव
न्यासीकृता प्रस्तावे ग्रहीष्य [इति] स्वमित्रवसन्तर्तुप्रधाने शिरीष-
वृक्षे स्थापिता ॥

अक्खलिअ । सुत्त । निच्चल । अणिट्ठुरोग्गीव । छघरण । भुत्तं । दुक्खोप्पाय ।
अन्तप्पायं । नग्गि । मुद्धय । "कगट०" [७७.] इत्यादिना एषाम् ऊर्ध्वस्थितानां
लुक् ॥

सेर । लग्गा । नासी । "अधो मनयाम्" [७८.] इति मनयाम् अधःस्थानां
लुक् ॥

३४. युग्मम् । वनद्वारे काननमुखे शब्दितानि कूजितव्याजेन नू-
नम् अधुना युष्मत्प्रिया नागमिष्यन्तीति वार्तितानि विक्लवानि स्मर-
विह्वलानि प्रोषितवधूनां चन्द्राणि [वृन्दानि] यया सा तथा । भ-
व्यस्वरा सती । उत्प्रेक्ष्यते । भद्रश्रियः सर्वर्तुरम्यत्वेन मनोज्ञलक्ष्मी-
कस्य मधोर्वसन्तस्य भद्रमिव मङ्गलवाक्यमिव पठितुं लग्ना पिकी
कोकिला । अन्यापि गायिका ईश्वरगृहद्वारे मङ्गलं गायतीति ॥

३५. भूयः किंभूता । सर्वेषां वल्कलिद्विजानां तरुत्वक्परिधान-
तापसानाम् उद्वेगकरी संतापजननी । स्मरज्वरोत्पादनात् । अकल्म-
षाः शुभध्यानक्षिप्तपापाः तेषामपि आबाल्यं शैशवाद् आरभ्य विरक्ता
भवभोगेभ्यस्तेषामपि हृदयद्वाराणि चित्तमध्यानि दारयन्ती पाटयन्ती ॥

छिड्डि । कन्दप्प । सद्दिअ । विक्कव । वक्कलि । "सर्वत्र लवराम् अवन्द्रे"
[७९.] इत्यूर्ध्वाधःस्थितानाम् एषां लुक् ॥ संयुक्तानाम् उभयप्राप्तौ यथादर्शनं लोपः ।

१ B C [illegible]

अगणिअ धाइं धारी-सुआणुसरिआओ कोउहल्लेण
फुल्लन्धुअ-धत्ति धाविआओ बाला नवं लवलिं. ३६

मायन्द-निउञ्जे कूजिएहिं अन्नाण-जाणि-मण-हरणा
मत्ता अतिण्ह-सर-सर-तिक्खण-विण्णाणिणिव्व पिगी. ३७

क्वचिद् अर्थम् । मग्गाणो । अवक्कमम्माणं ॥ क्वचित्त्वधः । दिआण । आवह ॥ क्वचित् पर्यादेण । धारे धाराइं । अचन्द्र इति किम् । चन्द्र । संस्कृतसमोयं प्राकृतशब्दः । अत्र उत्तरेण विकल्पोपि न निषेधसामर्थ्यात् ॥

भद्दं भद्द । "द्रे रो न वा" [८०.] इति द्रे रस्य वा लुक् ॥

३६. धात्रीम् आमलकीं बालधात्रिकां वा अगणयित्वा अनादृत्य धात्रीसुताभिः अनुसृताः पृष्ठतोनुगता बालाः कुमारिकाः । फुल्लन्धुअ इति देश्यो भ्रमरार्थः । तेषां मकरन्ददुग्धदायित्वेन धात्रीमिव नवां तत्क्षणप्रादुर्भूतकोरकत्वेन प्रत्यग्रां लवलीं धाविताः कुतूहलेन । पुष्पादिरामणीयकातिशयकौतुकेन तां प्रति गताः ॥

धाइं धत्ति । "धात्र्याम्" [८१] इति रस्य लुक् । पक्षे धारी ॥

३७. चूतनिकुञ्जे आम्रगहने कूजितैः कृत्वा अज्ञाना मूर्खाः ज्ञानिनो विद्वांसः । तेषां मनसां हरणी । रणरणककृत्त्वेन वैक्लव्यकारिकेत्यर्थः । अतस्तर्क्यते । अतीक्ष्णाः स्वकार्यकरणासमर्थत्वेन कुण्ठा ये स्मरशरास्तेषां तीक्ष्णने उत्तेजने विज्ञानिनीव विचक्षणेव । मत्ता आम्रमञ्जरीस्वादनेन पुष्टा पिकी अस्ति ॥ चूतस्य मायन्दादेशो "गोणादयः" [२, १७४] इत्यनेन । संस्कृतेपीत्यन्ये ॥ तीक्ष्णं करोति "णिज बहुलम्" इति णिजि अन्त्यस्वरलोपे तीक्ष्णयते इति युटि तीक्ष्णनम् ॥

अतिण्ह तिक्खण । "तीक्ष्णे णः" [८२.] इति णस्य लुग् वा ॥

अन्नाण जाणि । "ज्ञो ञः" [८३.] इति ञस्य लुग् वा ॥ क्वचिन्न । विण्णाणिणि ॥

मुञ्छिर-सरा कय-गुणक्खाणव्व अविग्घ-कट्ठमहु-पाणे
नीसास-निज्झरा इव चउ-कट्ठं सिसिर-सिरि-मुक्का, ४०

निब्भर-महद्धि-गन्धे वण-सिरि-गुप्फत्थ-नील-मणि-निउरा
अच्छि-पडिक्खण-मज्झे अवुट्ट-बउले गया अलिणो. ४१

भसलालिद्ध-पसत्थोग्गय-पुप्फो आसि कामि-भिब्भलणो
दिग्घामोओ दीहं ऊससिअ-रईसरो सिरिसो. ४२

४०. युग्मम्। अप्रवृद्धबकुले नवकेसरे अलयो गताः। मूर्च्छितो वर्द्धनशीलः स्वरो गुञ्जितं येषां ते तथा सन्तः। उत्प्रेक्ष्यते[1]। कृतगुणाख्याना[2] इव विहितमाधुर्यादिप्रशंसा इव। क। अविघ्नं निरुपद्रवं यत् काष्ठमधुनः कुसुममकरन्दस्य पानं स्वादनं तत्र। तथा निःश्वासनिर्झरा इव। वसन्तश्रीपराभूतत्वेन सकष्टत्वाद् निःश्वसनप्रवाहा इव चतुःकाष्ठं चतसृषु दिक्षु शिशिरश्रिया शीतकाललक्ष्म्या मुक्ताः॥

४१. वनश्रियो गुल्फस्थाभरणग्रन्थिस्था गुञ्जितश्यामलत्वयुक्तत्वेन नीलमणीनां नूपुरा इव निर्भरः सकलदिक्चक्रव्यापी महर्द्धिगन्धो यस्य तस्मिन् अक्षिप्रतीक्षणमध्ये। चक्षुर्निमेषमात्र इत्यर्थः॥

४२. भसलैः आश्लिष्टानि मकरन्दपानाय आश्रितानि प्रशस्तानि मनोहराणि उद्गतानि प्रादुर्भूतानि पुष्पाणि यस्मिन् स तथा कामिनां विह्वलनः। प्रियां प्रति उत्कण्ठाजननाद् अभिमानहारक इत्यर्थः। दीर्घामोदः सर्वत्र प्रसृमरपरिमलः। दीर्घम् अत्यर्थं यथा भवति एवम् उच्छ्वसित[3]रतीश्वरः उज्जीवितकन्दर्पः शिरीष आसीत्॥

मुञ्छिर। गुणक्खाण। अविग्घ। कट्ठ। निज्झरा। कट्ठं। निब्भर। महद्धि। गुप्फत्थ। अच्छि। पडिक्खण। मज्झे। अवुट्ट। आलिद्ध। पसत्थो। पुप्फो।

[1] B उत्प्रेक्ष्यंते. [2] B गुणख्या°. [3] C उल्लसित°.

वम्मह-तंस-सरोवम-संझा-सुन्देर-हारि-कुंपलओ,
विहलिअ-पहिओ, धट्ठज्जुण-भाउ-समेवि कामकरो, ४३
कणिआर-तरू, नव-कण्णिआर-सुन्देर-दरिअ-सब्भावो,
हर-खन्द-जुग्ग-कुसुमो जाओ रञ्जिअ-हर-क्खन्दो. ४४

भिब्भलणो। "द्वितीयतुर्ययोरुपरि पूर्वः" [९०.] इति द्वित्वप्रसङ्गे उपरि पूर्वः॥

दिग्घा दीहं। "दीर्घे वा" [९१.] इति वस्योपरि पूर्वो वा॥

४३. युग्मम्। हरस्कन्दयोर्योग्यानि पूजार्हाणि कुसुमानि यस्य अत एव रञ्जितहरस्कन्दः प्रमोदितशंकरकार्तिकेयः कर्णिकारतरु जातः। कीदृशः। मन्मथस्य त्र्यश्रास्त्रिकोणा ये शरास्तैरुपमा येषां तानि तथा। ताम्रत्वेन संध्यासौन्दर्यस्य हारीणि [अपहर्तॄणि] कुड्मलानि उद्भिद्यमानपत्राणि यस्मिन् स तथा। विह्वलिताः प्रियास्मरणाद् उद्वेजिताः पथिका येन स तथा। आस्ताम् अन्यस्मिन्। धृष्टद्युम्नभ्राः शिखण्डी नपुंसको द्रुपदपुत्रस्तेन समस्तुल्यः तस्मिन्नपि कामकर-सुरतेच्छोत्पादकः॥

४४. नवानि यानि कर्णिकाराणि स्वपुष्पाणि तेषां यत् सौन्दर्यं चारुता तेन दृप्तसद्भावः अन्यवृक्षपुष्पसमृद्ध्याधिक्यात् साहंकारप्रकृतिः॥

ऊससिअ। रईसरो। तंस। संझा। कुंपलआ। "न दीर्घानुस्वारात्" [९२.] इति न द्वित्वम्॥

सुन्देर। विहलिअ। "रहोः" [९३.] इति न द्वित्वम्॥

धट्ठज्जुण। "धृष्टद्युम्ने णः" [९४.] इति न द्वित्वम्॥

कणिआर कण्णिआर। "कर्णिकारे वा" [९५.] इति वा न द्वित्वम्॥

दरिअ। "दृप्ते" [९६.] इति न द्वित्वम्॥

---

१ B °संज्झा°.

---

1 B संज्झा.

पिअ-कुसुम-पयर-पूरिअ-कुसुम-प्पयरो पमुक-मेर-सिरी,
तेल्ल-सणिद्धालि-कुलापम्मुको आसि वेइल्लो. ४५
कोल्ला-सोत्त-पडिच्छन्दीकय-रय-सेव्व-घम्म-सलिलाण
पुप्फिअ-लवली जाया सेवा-जुग्गा मयच्छीणं. ४६
महु-नयखआउह-नहव्व आसि सारङ्गि-वत्थ-कन्तीइं
कुमरुह-रयण-पलासे कुसुमाइं सलाह-पत्ताइं. ४७

४५. प्रियः केशकलापादिसौरभ्याय अभिप्रेतः कुसुमप्रकरो येषां
[तेषां] पूरितः संपादितः कुसुमप्रकरो येन । प्रमुक्तमेरश्रीः निरव-
समृद्धिः । तैलवत् स्निग्धम् अरूक्षकान्ति यद् अलिकुलं तेन मधु-
लोभाद् अप्रमुक्तः विचकिलः आसीत् ॥

हर-खन्द हर-क्खन्दो] । कुसुम-पयर कुसुम-प्पयर । "समासे वा" [९७.]
द्वित्वम् ॥ बाहुल्याद् अशेषादेशयोरपि । पमुक । पम्मुक इत्यादि ॥

४६. कुल्या कृत्रिमा सरित् तद्रूपं यत् स्रोतः प्रवाहस्तस्य प्रतिच्छ-
कृतं सदृशं रतसेवया घर्मसलिलं यासां तासां मृगाक्षीणां पुष्पि-
लवली सेवायोग्या रतिश्रमापनोदाय सेवनीया जाता ॥

ल्ल । वेइल्लो । सोत्त । "तैलादौ" [९८.] इति द्वित्वम् ॥ आर्षे । पडिसोओ ।
विसोअसिआ ॥

४७. मधुवसन्तः स एव पान्थभीपकत्वाद् नखायुधः सिंहः तस्य
रक्तकुटिलत्वेन मन्यन्ते नखा इव । शार्ङ्गी पीताम्बरस्तस्य वस्त्रा-
मिव कान्तिः । पीतरक्तयोः कविसमये ऐक्यात् । प्रभा येषाम् क्ष-
रुहा वृक्षास्तेषु सश्रीकत्वाद् रत्नम् । प्रधान इत्यर्थः । यः पलाश-
स्मिन् कुसुमानि श्लाघापात्राणि रम्यत्वादिविषयलोकप्रशंसा-
नानि आसन् ॥

व सेवा । नख नह । "सेवादौ वा" [९९.] इति वा द्वित्वम् ॥

जुव-जण-जणिअ-सणेहा पउत्थ-विरहागणिम्मि णेह-समा
मयण-पयावग्गि-णिहा पलक्ख-तरु-पल्लवा जाया. ४८

सिरि-नन्दण-किरिआरिह-तरुणीहिं नइअ-कसिण-हिरिआहिं
अह कुसुमावचय-कलाओ दंसिआ दिट्ठिआ भणिउं. ४९

सारङ्गि । "शार्ङ्गे ङात् पूर्वोऽत्" [१००.] इति ङात् पूर्वः अत् ॥

क्ष्म । क्ष्मण । सलाह । "क्ष्माश्लाघा०" [१०१.] इत्यादिना अन्त्यव्यञ्जनात् पूर्वः अत् ॥

४८. युवजनानां जनितस्नेहाः प्रियाणाम् उत्पादिताभिलाषाः प्रोषितानां विरह एव प्रियावियोग एव संतापकत्वात् अग्निस्तस्मिन् स्नेहसमाः तद्वृद्धिजननात् घृतादिसदृक्षाः । मदनप्रताप एव सोढुम् अशक्यत्वेन अग्निः तेन निभास्तुल्याः प्लक्षतरोः पल्लवाः किसलयानि जाताः ॥

स्नेह णेह । अग्निनिभ अग्गि । "स्नेहाग्न्योर्वा" [१०२.] इति संयुक्तस्यान्त्यात् पूर्वः अत् ॥

प्लक्षः । "प्लक्षे लात्" [१०३.] इति लात् पूर्वः अत् ॥

४९. [illegible] ॥

[illegible]

पासंमि दइअम्मि वि माणंसिणी किर पिआइ जो गमिओ,
सो दइअस्स मअ-गुण पिए गओ हसिअ हसिअ-वसा. ५०

पवण-महुरम्मि मअणे रोसिआ मुद्ध-माण-णडिअ-पिआ
कवि वउल-कोडिअ-हिअआ केण वि दाउं बउल-दामं. ५१

कीरंति किलन्त-क्कम-विब्भल-हत्था मल्लिआण मालाओ
सह-सुअ-पवरु-सुण्हा-पक्ख उप्पाविआ गअणे. ५२

५०. मानान्तरस्योद्भवमेव गाथाद्वयेनाह ॥ दर्पेण प-
तेन [illegible] । किमेति संभावने । प्रियाया योऽपराधः मानो
[illegible] न दर्शितवत्यपि इतः पश्यन्त्या प्रकटितमानन्दं प्रिये
सतीति [illegible] सौभाग्यदर्शनोत्कर्षणकोपशान्तप्रिय-
दर्शनोत्कर्षोदाद् गतः ॥

५१. मदन एव मद्यपानैः अनुपशान्तमदद्विगुणेन तेन दर्पेण के-
नापि [मुग्धमानतप्रिया] मुग्धमानेन अनिवर्तनीयाहंकारेण तथा
अन्यस्मात् अकाण्डे प्रिया प्रकटितहृदया यापि बकुलदाम दत्त्वा
नाशिता ॥

दर्शितआ दर्शिअ । पासेणं दरिसिंह । घट्ट दज्ज । मएण गहिअ । "संघ०"
[१०५.] इत्यादिना संयुक्तान्त्यात् पूर्वं इत्वं ॥ स्वरान्तितविभाषया गणिकिम्मम ।
माणंसिणी । हसिअ ॥

५२. [यथापि] क्लान्तानां खिन्नानां क्लमः खेदः तेन विसंस्थुलः अङ्गु-
लिभिर्विसंष्ठुलता तस्य एरणीः शैत्यात् अपहारिका मल्लिकानां विचकिल-
कुसुमानां माल्याः स्रजो गगने उल्लाविता उत्क्षिप्ताः सत्यः उत्प्रे-
क्ष्यन्ते मधुरेव सर्वत्र पुष्पोद्गमः शौक्ल्यकरणात् शुक्लपक्षः । तस्य
ज्योत्स्नाहृता इव चान्द्रिकापूरा इव ॥

किलन्त । "लात्" [१०६.] इति संयुक्तान्त्यलात् पूर्वं इः । कमिण । क्रम ।
विब्भल । सुक्क-पक्ख । [पक्ख] । उप्पाविआ ॥

---

१ B °वलण°.

---

१ B °संयुक्ता. २ B हरणं श्री°.

गुम्फन्ती जव-दामं भविअ-सिआवाइ-चेइअ-निमित्तं
कावि जुवई जुवाणय-मण-थेरिअ-चोरिअम् अकासि. ५३

सिविणम्मिवि अइदुलहा सिणिद्ध-कुसुमा सणिद्ध-मयरन्दा
परिमल-णिद्धा कीइवि रइआ वासन्तिआ-माला. ५४

कण्ह-कसिणालि-कसणा लवली गन्धारिहावि नोच्चिणिआ
केणवि कज्जल-कण्हं सुमरिअ कवरिं पिअयमाए. ५५

५३. भव्यं यत् स्याद्वादिनो जिनस्य चैत्यं तन्निमित्तं जपादाम गुम्फन्ती ग्रथ्नती कापि युवती युवमनसां यत् स्थैर्यं निर्विकारता-दार्ढ्यं तस्य सलीलपुष्पग्रहणगुम्फादिना हरणम् अकार्षीत् ॥

भविअ । सिआवाइ । चेइअ । थेरिअ । चोरिअ । "स्याद्भव्य०" [१०७.] इत्यादिना स्यादादिषु चौर्यसमेषु च यात् पूर्व इः ॥

५४. स्वप्नेऽप्यतिदुर्लभा तथाविधाया आजन्माप्यदर्शनात् । स्निग्धानि अरूक्षाणि । सरसानीत्यर्थः । एवंभूतानि कुसुमानि यस्यां सा तथा स्निग्धमकरन्दा सार्द्रपरागा अतएव परिमलेन स्निग्धा भ्रमराणां प्रिया वासन्तिकामाला माधवीलतास्रक् कयापि रचिता ग्रथिता ॥

सिविणम्मि "स्वप्ने नात्" [१०८.] इति नात् पूर्व इः ॥

सिणिद्ध सणिद्ध । "स्निग्धे वाऽदितौ" [१०९.] इति नात् पूर्वौ अदितौ वा । पक्षे णिद्धा ॥

५५. कृष्णवत्कृष्णा ये अलयस्तैः कृष्णा । मकरन्दपानाय षट्पदाच्छादितेत्यर्थः । गन्धेन सौरभ्येण अर्हा पुष्पोच्चययोग्यापि कज्जलवत्कृष्णां प्रियतमायाः कवरीं वेणिं स्मृत्वा सादृश्यात् केनापि लवली नोच्चिता । प्रियानुध्यानविह्वलत्वेन न तत्कुसुमावचयः कृत इत्यर्थः ॥

अणरह, अणरह-दामं रे मुक्ख-मुरुक्ख, करसि इअ भणिउं
पोम्मच्छीए हणिओ कोवि पिओ पाय-पउमेण. ५६

छउमेण अछम्मेण य साम-दुवारेण दण्ड-वारेण
केणवि कावि अगेज्झा बउलेहि पसाइआ तणुवी. ५७

गरुवीओ लवलीओ सुहुमे वत्थे सुरुग्घजे खित्ता
वीएवि हु मुद्धाए सुवे विहसिरावि कलिआओ. ५८

कसिण कसण कण्हे। "कृष्णे वर्णे वा" [११०.] इति संयुक्तान्त्यात् पूर्वौ अदितौ वा। वर्णं इति किम्। विण्हो कण्ह॥

५६. अनर्हे विप्रियकरणाद् अयोग्य रे मूर्खमूर्ख वठरवठर अनर्हदाम अमनोज्ञत्वाद् मम अयोग्यां मालां करोषीति भणित्वा पद्माक्ष्या कोपि प्रियः पादपद्मेन हतः॥ मुक्ख-मुरुक्ख इत्यत्र कोपे "संभ्रमत्वरा०" इत्यादिना द्विरुक्तिः॥

अरिहा अणरह अणरुह। "उच्चार्हति" [१११.] इति संयुक्तान्त्यात् पूर्व उत् अदितौ च॥

५७. छद्मना शाठ्येन अच्छद्मना आर्जवेन सामद्वारेण प्रियवाक्यमुखेन दण्डः यदि त्वं मदुक्तं न करिष्यसि तदा न त्वं मम प्रिया नाहं तव प्रियः इत्यादिरूक्षवाक्यद्वारेण च कापि तन्वी मृद्वङ्गी अगृह्या अनावर्जनीया केनापि बकुलैः केसरकुसुमैः प्रसादिता प्रसन्नीकृता॥

सुहुम सुरुग्घ। पोम्म पउमेण। छउमेण अछम्मेण। [दुवारेण वारेण] "पद्मछद्ममूर्खद्वारे वा" [११२.] इति संयुक्तान्त्यात् पूर्व उत् वा॥

५८. सूक्ष्मे स्रुघ्नजे देशविशेषोत्पन्ने वस्त्रे। हु इति निश्चितम्। कयापि मुग्धया अविचक्षणया गुर्वीतो महत्या लवलीतः श्वः आगामिदिने विहसिष्योपि विकासनशीला अपि कलिकाः कोरकाः क्षिप्ताः

१ B सुहुमे. C सुहुमे.

1 B प्रियान्.

कुसुमाकर-रिउ-स-जणा सुवे जणा पारिजाय-तरुणो व्व,
सर-जीआभालि-कुला सर-ठग-वाणारसि-पएसा, ५९
आणालव्व कणेरूहि, कुरवया दढयरं समालिद्धा
वर-विलयाहि अहरिआलचपुर-मरहट्ठ-जुवईहिं. ६०

न्यस्ताः। विचक्षणा हि प्रतीक्ष्य स्वयं विकसिता एव ता गृह्णाति तया तु अन्यथा कृतम् इति मुग्धत्वम्॥

तणुवी। गरुवी। उकारान्ता ङीप्रत्ययान्तास्तन्वीतुल्यास्तेषु "तन्वीतुल्येषु" [११३.] इति संयुक्तान्त्यात् पूर्वं उः॥ क्वचिद् अन्यत्रापि। सुरुग्घ॥ आर्षे। सुहुमं।

५९. युग्मम्। कुसुमानाम् आकरः उत्पत्तिस्थानम् ऋतुः। वसन्त इत्यर्थः। तस्य स्वजना इव तदुदये तेषां समृद्धिभावाद् बन्धव इव। तथा पुष्पपत्रादिसादृश्याद् मन्यन्ते स्वजना इव सहोदररूपा बान्धवा इव पारिजाततरोर्देववृक्षस्य। स्मरस्य ज्या प्रत्यञ्चा तदाभम् अलिकुलं येषु ते तथा। स्मर एव ठको विप्रतारकस्तस्य वाराणसीप्रदेशा इव। यथा वाराणसी ठकानां स्थानं तथा एते दंपत्योरुत्कण्ठादिजननात् स्मरस्येति भावः॥

६०. एवंवर्णितस्वरूपाः कुरवकाः अधरिता लावण्यप्रशस्यसंस्थानादिना पराभूताः अचलपुरं च नगरविशेषः। महाराष्ट्रं च सुराष्ट्रम्। तयोर्युवत्यो याभिस्ताभिर्वरवनिताभिः दृढतरम् अत्यर्थं पुष्पोच्चयाय समाश्लिष्टाः। यथा आलानानि आलानस्तम्भाः करेणुभिः॥ "वाक्यर्थवचनाद्याः" [१.३३] इति आलानस्य पुंस्त्वम्॥

सुवे। सुवे। "एकस्वरे श्वःस्वे" [११४.] इति श्वःस्वयोरन्त्यव्यञ्जनात् पूर्वं उत्। एकस्वर इति किम्। सजणा॥

जीआ। "ज्यायाम् ईत्" [११५.] इति अन्त्यव्यञ्जनात् पूर्वं ईत्॥

वाणारसि। कणेरूहि। "करेणू०" [११६.] इत्यादिना रणयोर्व्यत्ययः। करेणू इति स्त्रीलिङ्गनिर्देशात् पुंसि न॥

१ B कुरु°. We with C. २ B दढतरं.

1 B सुरुग्गा. C wanting.

लवणिम-जलॅ-द्रह-निह-नाहि-मण्डले, उच्चिणेसु लहुअम् इमं
हलिआर-गोरि, हरिआल-वन्नयं लहुअम् अमिलायं. ६१

वण-सिरि-णडाल-तिलयं तिलयं गेज्झं तए वर-णलाडे,
गेज्झायोव-परिमलं अथोक्-जहणे, अथेव-सिरि. ६२

दाही अथोअ-कुसुमेहि सेहरं दिट्ठिएहे विम्बोट्ठि,
धूआ-वहिणी-भइणी-दुहिअन्व तुह प्पिआ लवली. ६३

आणाल। "आलाने लनोः" [११७.] इति लनोर्व्यत्ययः॥

अचलपुर। "अचलपुरे चलोः" [११८.] इति चलयोर्व्यत्ययः॥

मरहट्ठ। "महाराष्ट्रे हरोः" [११९.] इति हरयोर्व्यत्ययः॥

५९. [७२] द्वादशभिः कुलकम्। बहिः अवहिः स्फुटप्रेमभिः मनोवाक्कायेषु व्यक्तानुरागैः कैरपि तरोरधः रतेर्मातृष्वसृदुहितर इव निरतिशयसौन्दर्याद् उत्प्रेक्ष्यन्ते स्मरप्रियाया जननीभगिनीपुत्रिका इव प्रेयस्यो वल्लभाः इति पूर्वोक्तरीत्या आलपिताः सस्नेहं भणिताः॥
[६१]। आलपनप्रकारमेवाह। लवणिमा लावण्यं स एव दृष्टयाप्यागकत्वेन जलं तस्य ह्रदनिभं नदकल्पं नाभिमण्डलं यस्यास्तस्या आमन्त्रणम्। तथा हरितालवद् गौरि गौरवर्णे हरितालवद् वर्णो यस्य तत् लघुकं सूक्ष्मम् इदं पुरोवर्ति अमिलातकं वर्णपुष्पं लघुकं शीघ्रं यथा भवति एवम् उच्चिनु त्रोटय॥

६२. हे वरललाटे रम्यभालस्थले अस्तोकजघने विशंकटकटीतटाग्रभागे त्वया वनश्रीललाटस्य तिलकमिव शोभाकृत्त्वात् पुण्ड्रकमिव। ग्राह्यो नासिकापेयः अस्तोकः परिमलो यस्य तत् तथा अस्तोकश्रि प्रभूतशोभं तिलककुसुमं ग्राह्यम्॥

६३. दुहिता च पुत्रिका भगिनी च स्वसा भगिनीदुहिता च ता इव प्रिया लवली। विम्बवद् ओष्ठो यस्यास्तस्या आमन्त्रणम्। हे वि-

---

१ B C हि.

1 B C विसंकट°.

तत्तात्तत्थालि-उलो भयस्सई अट्ठमोव्व पहिआण,
तुह जुग्गो पुन्नामो रूवेण वहस्सइ-घरिल्ले. ६८

अमइल्ल-तणु, परिगुम्फिअ-पोप्फलि-मउरेण भसल-मलिणेण
अवह-कुचोवह-हत्थोभय-चलणे तुज्झ भूसेमि. ६९

सिप्पि-पिहु-नयणे-छुत्तोत्तंसे, आढत्त-संझ-रायम् इमं
उचिणसु भमर-छिवं महु-पाइक्कं जवा-कुसुमं. ७०

स अस्या अनया वा रम्भाया रम्भया वा पूर्वासामपि पूर्वकृतापीडानामपि नायिकानाम् अपूर्वम् असंजातपूर्वम् । आश्चर्यकारीति भावः । आपीडम् अवतंसम् हे त्रस्तहरिणाक्षि चकितकुरङ्गनेत्रे ॥

६८. त्रस्तात्रस्तमिव चञ्चलत्वान्मन्यते चकिताचकितमिव अलिकुलं यत्र स तथा बृहस्पतिरिव अष्टमः पीडाकारित्वात् पथिकानाम् । यद् उक्तम्

द्वादशदशमचतुर्थे जन्मनि षष्ठाष्टमे तृतीये च ।
व्याधिं विदेशगमनं मित्रविरोधं च सुरगुरुः कुरुते ॥ १ ॥

पुन्नागस्तव योग्यः । विकस्वरपुष्पभास्वरत्वात् कुसुमावचयोचित इत्यर्थः । हे रूपेण कृत्वा बृहस्पतिगृहिणि ॥

६९. भसलैर्मलिनेन मकरन्दपानासक्तैः षट्पदैः श्यामलेन । परिगुम्फितो यः पूगफल्या मुकुरो बालपुष्पं तेन कृत्वा हे अमलिनतनु विशदमूर्ते तव उभयकुचोभयहस्तोभयचरणान् भूषयामि अलंकरोमि ॥[1]

७०. शुक्तिवत् पृथुनी विस्तीर्णे ये नयने ताभ्यां छुप्तः स्पृष्टः उत्तंसः कर्णपूरो यया तस्याः संबोधनम् । हे शुक्तिपृथुनयनच्छुप्तोत्तंसे आरब्धः अरुणत्वात् प्रकृतः संध्याराग इव येन तत् तथा भ्रमरैः सौरभ्यात् छुप्तं मधोर्वसन्तस्य पदातिं कामिमोहनादितत्कर्मकारित्वेन भृत्यम् इदं पुरोवर्ति जपाकुसुमम् उचिनु ॥

१ B °चरणे.

निअ-माउसिआ-पिउसिअ-पिउच्छ-तणया-घरेव्व उज्जाणे
मिहुणेहिं हित्थ-तिरिच्छि-पिच्छिरेहिं रमिअम् एअं. ७३

धिइ दिहि । "धृतेर्दिहिः" [१३१.] इति धृतेर्दिहिर्वा ॥

मञ्जर वञ्जर । "मार्जारस्य" [१३२.] इत्यादिना मार्जारस्य मञ्जरवञ्जरौ । पक्षे मज्जारेहिं ॥

वेरुलिअ वेडुज्ज । "वैडूर्यस्य वेरुलिअं" [१३३.] इति वेरुलिअं वा ॥

एण्हि एत्ताहे । "एण्हि एत्ताहे इदानीमः" [१३४.] । पक्षे इआणि इति ज्ञेयम् ।

पुरिमाणं । "पूर्वस्य पुरिमः" [१३५.] । पक्षे अपुव्वं ॥

हित्थ तट्ठा । "त्रस्तस्य हित्थतट्ठौ" [१३६.] । पक्षे तत्थ ॥

भयस्सई । "बृहस्पतौ बहो भयः" [१३७.] । पक्षे बहस्सइ ॥

मइल मलिण । अवह उभय । सिप्पि सुत्ति । छुत्तो छिक्कं । आढत्त आरद्ध । पाइक्कं पयाई । "मलिनोभ०" [१३८.] इत्यादिना एषां यथासंख्यं मइलादयो वा । उवहं इत्यपि केचित् ॥ आर्षे उभओकालं इति ज्ञेयम् ॥

दाढ । "दंष्ट्राया दाढा" [१३९.] । दाढा संस्कृतेऽप्यस्ति ॥

बाहिं अबाहिरे । "बहिसो बाहिंबाहिरौ" [१४०.] ॥

हेट्ठे । "अधसो हेट्ठं" [१४१.] ॥

७३. निजा चासौ मातुःस्वसा च पितुःस्वसा च पितृष्वसुस्तनया च तासां गृहं तस्मिन्निव उद्याने परस्परं तारामेलके सति त्रस्तं सभयं तिर्यक् तिरश्चीनं यथा भवति एवं प्रेक्षणशीलैर्मिथुनैः स्त्रीपुरुषद्वन्द्वैः एतद् वक्ष्यमाणं रतं रमणं कृतम् ॥

माउच्छा माउसिआ । पिउसिअ पिउच्छा । "मातृपितुः०" [१४२.] इत्यादिना मातृपितृभ्यां परस्य स्वसुः सिआ छा इत्यादेशौ ॥

तिरिच्छि । "तिर्यचस्तिरिच्छिः"[1] [१४३.] ॥ आर्षे तिरिआ इति ज्ञेयम् ॥

---

1 B तिर्यच°. We with C and Bh.

आसण-ठिआइ घरिणीइ गह-वई झम्पिऊण अच्छीइं.
हसिरो मोत्तुं सङ्कं चुम्बिअ अन्नं सढो मुइओ. ७४

मा सोउआण अलिअं कुप्प, मईआ सि तुम्हकेरो हं,
इअ केणवि अणुणीआ णिअय-पिआ पाणिणीअजडा. ७५

किं हवसि पारकेरा? न हु पारक्को तुहाहम्, इअ भणिआ
राइक्क-वार-विलया केणावि हु रायकेरेण. ७६

७४. रमणमेव गाथाषोडशकेनाह । आसनस्थिताया उपविष्टाया गृहिण्या अक्षिणी झम्पिऊणेति हस्ताभ्यां पिधाय शङ्कां भीतिं मुक्त्वा अन्याम् अपरां स्त्रियं चुम्बित्वा हसिता चस्करिकरणशीलः शठो गूढापराधो गृहपतिर्मुदितः ॥ "भ्रमेष्टिरिटिल्ल०" [४.१६१.] इति भ्रमेर्झम्पादेशे "धातवोऽर्थान्तरेपि" [४.२५९.] इति पिधानार्थत्वम् ॥

घरिणी । "गृहस्य घरोऽपतौ" [१४४.] इति घरः । अपताविति किम् । गह-वई ॥

पिच्छिरेहिं । हसिरो । "शीलाद्यर्थस्येरः" [१४५.] इति "तृन् शील°" इत्यादिभिर्विहितस्य प्रत्ययस्य इरः ॥

७५. अलीकं सख्याद्युक्तकूटं श्रुत्वा आकर्ण्य त्वं मा कुप्य मा रोषं कुरु । मदीया त्वम् त्वदीयोहम् इति अनया रीत्या केनापि पाणिनीयेन पाणिनीयव्याकरणेन अजडा विचक्षणा निजकप्रिया स्ववल्लभा अनुनीता प्रसादिता । विचक्षणो हि सुखेनैव प्रसाद्यते ॥

झम्पिऊण । मोत्तुं । चुम्बिअ । सोउआण । "क्त्वस्तुम°" [१४६.] इत्यादिना तुम अत् तूण तुआण इत्येते आदेशाः ॥ वन्दित्तु इति अनुस्वारलोपात् । वन्दित्ता [इति] सिद्धसंस्कृतस्यैव वलोपेन । कट्टु इत्यार्षं ज्ञेयम् ॥

तुम्हकेरो । "इदमर्थस्य केरः" [१४७.] इति इदमर्थस्य प्रत्ययस्य केरः । न च भवति । मईआ । पाणिणीअ ॥

७६. किं त्वं परकीया भवसि यतः । हु इति निश्चितम् । नाहं

१ B सठो.

तुम्हेच्चया य अम्हेच्चया य एगव्व होउ तणु-लट्ठी,
इअ जम्पिऊण दइआ केणावि सव्वङ्गिअं गहिआ. ७७

तुह पय-पह-पहिओ हं अप्पणयो, पीणिम-प्पणइ-जहणे,
पीणत्तण-सालि-थणे, इअ केणवि तोसिआ रमणी. ७८

तव परकीयः । किं तु तावकीन इत्यर्थः । ततस्त्वयापि मदीययैव भवितव्यम् इति भावः । इति अनया रीत्या केनापि राजकीयेन राजसंबन्धिना राजवारवनिता भणिता ॥

पारक्केरा । पारक्को । राइक्क । रायकेरेण । "पर-राजभ्यां क्कडिक्कौ च" [१४८.] इति आभ्यां यथासंख्यं क्क डित् इक्कश्च । चकारात् केरश्च ॥

७७. यौष्माकी च आस्माकी च तनुयष्टिः एकवद् भवतु । आवयोः संयोगो जायताम् इति भावः । इति पूर्वोक्तं कथयित्वा केनापि सर्वाणि अङ्गानि व्याप्नोति यद् ग्रहणं तत् सर्वाङ्गीणं यथा भवति एवं दयिता प्रिया गृहीता ॥

तुम्हेच्चया । अम्हेच्चया । "युष्मद्°" [१४९.] इत्यादिना अत्र एच्चयः ॥

एगव्व । "वतेर्व्वः" [१५०.] इति वतेः प्रत्ययस्य व्वः ॥

सव्वङ्गिअं । "सर्वाङ्गादीनस्येकः" [१५१.] इति "सर्वादेः पथ्यङ्ग°" इत्यादिना विहितस्य ईनस्य स्थाने इकः ॥

७८. पीनत्वप्रणयि काठिन्ययुक्तं जघनं यस्यास्तस्याः संबोधनम् । तथा हे पीनत्वशालिस्तनि तव अहम् आत्मीयः स्वकीयः पदपथपान्थः । अनुचर इत्यर्थः । इति अनया रीत्या केनापि रमणी तोषिता तोषं नीता ॥

पहिओ । "पथो णस्येकट्" [१५२.] । "नित्यं णः" इति यः पथो णो विहितस्तस्येकट् ॥

अप्पणयो । "ईयस्यात्मनो णयः" [१५३.] इति ईयस्य णयः ॥

पीणत्त-निहि-निअम्बे, तिलेल्ल-अङ्कोल्लतेल्ल[1]-कन्तिल्ले,
मा तित्तिएण कुप्पेत्ति इत्तिअं कोवि पियम् आह. ७९

जित्तिअमत्तं रत्तो म्मि[2], एत्तिअं रच; एत्तिलं किम् इमं?
केणवि एद्दहम् उत्ता तुण्हिक्का माणिणी जाआ. ८०

सिहिओ सि जेत्तिअं[3], जेत्तिलं[4] च भणिओ सि, जेद्दहं थविओ,
न हु तेत्तिएण होसित्ति पई कीइवि उवालद्धो. ८१

७९. पीनत्वस्य निधिः स्थानं नितम्बो यस्यास्तस्याः संबोधनम्। तिलस्य स्नेहस्तिलतैलं तच्च अङ्कोठतैलं च ते इव कान्तिमति तद्वत्स्निग्धकान्तियुक्ते त्वं तावता सख्याद्युक्तालीकव्यलीकमात्रेण मा कुप्य। इति इत्थम् एतावत् इयन्मात्रं कोपि कश्चित् प्रियाम् आह ॥

पीणिम पीणत्तण। "त्वस्य डिमात्तणौ वा" [१५४.] इति त्वस्य डिमात्तणौ। पक्षे पीणत्त ॥

तिलेल्ल। "अनङ्कोठ°" [१५५.] इत्यादिना तैलस्य डेल्लः। अनङ्कोठाद् इति किम्। अङ्कोल्लतेल्ल ॥

८०. कश्चिन्मानिनीं प्रसादयन् तया च तत्संयुक्तस्त्वं न मयि तव प्रेमानुबन्ध इत्यादि सक्रोधं निर्भर्त्स्यमानः तां प्रति आह। यावन्मात्रं रक्तः अनुरागयुक्तोस्मि अहं त्वमपि इयत् एतावद् वा रज्यस्व अनुरागं कुरु। नाहम् अधिकम् अर्थये इत्यर्थः। इयत् एतावद् वा इदं क्रोधाडम्बरं किम्। निरर्थकम् इत्यर्थः। केनापि इयत् एतावद् वा उक्ता सती मानिनी तूष्णीका जाता। निश्चितस्वबालभ्यतया न किंचिद् उपालेभे इत्यर्थः ॥

तित्तिएण। इत्तिअं। जित्तिअ। "यत्तद°" [१५६.] इत्यादिना एभ्यो डावादेरतोः परिमाणार्थस्य इत्तिअः एतदो लुक् च ॥

८१. यावत् यत्परिमाणं स्पृहितः चेतसि वाञ्छितोसि यावद् भ-

---

१ C °निल्ल°. २ Bc म्मि. ३ Bc जित्तिअं. ४ Bc जित्तिलं.

तं तेत्तिल-पेम्मं तुह न केत्तिअं? तेद्दहा य अणुवित्ती
न हु केत्तिलावि? केद्दहम् इत्थं कीइवि सढो भणिओ. ८
सयहुत्तं विणइल्लो दइओ जोण्हाल-चन्द-सिरिमन्तो
णेहालूए कीइवि वाहुल्लच्छीहि अहिसित्तो. ८३
गव्विर, न माणइत्ता सहन्ति गव्वंति भणिअ, कीएवि
दइओ हणिओ हणुमा-लङ्गूल-पलम्ब-लट्ठीए. ८४

णितः आगच्छागच्छ त्वं मत्प्रिय इत्युक्तोसि यावच्च स्तुतः न त्वल सौभाग्यपात्रम् अपरोस्तीति श्लाघितः । हु इति निश्चितम् । न वता तावन्मात्रेण भवसि । अनुरज्यस इत्यर्थः । इति अनया कयापि पतिर्भर्ता उपालब्धः रेरे धृष्ट दुराचार आराध्योसि निर्भर्त्सितः ॥

८२. तन् तावत् प्रेम तव न कियत् कियन्मात्रम् । तावती अनुवृत्तिरपि अनुकूलकरणमपि तव नैव कियती । असत्प्राय नुवृत्तिरस्तीत्यर्थः । इत्थम् अनया रीत्या कियदपि कयापि शठः द्दापराधो भणितः ॥

एत्तिअं एत्तिलं एद्दहं । जेत्तिअं[1] जेत्तिलं[2] जेद्दहं । तेत्तिएण तेत्तिल[3] ते केत्तिअं केत्तिला केद्दह । "इदंकिमश्च°" [१५७.] इत्यादिना इदंकिंभ्यां तद्भ्यश्च अतोर्डावतोर्वा डित् एत्तिअ एत्तिल एद्दह एतल्लुक् च ॥

८३. शतकृत्वः । अनेकशः इत्यर्थः । विनयवान् । अलीकाप नाय पादप्रणत इत्यर्थः । ज्योत्स्नावच्चन्द्रस्य या श्रीः आह्लादि शोभा तद्वान् सचन्द्रिकचन्द्रशोभायुक्तो दयितः प्रियः स्नेहव कयापि बाष्पवदक्षिभिः स्नेहवशोद्भूताश्रुप्रवाहयुक्तलोचनैः अ पिक्तः आर्द्रीकृतः ॥

सयहुत्तं । "कृत्वसो हुत्तं" [१५८.] । वारे विहितकृत्वसः हुत्तं ॥

८४. रे गर्विन्[4] साहंकार न मानवत्यः अहंकारवत्यो नायिका

---

१. C कित्ति°.

---

1 Bc जिन्निअं. 2 Bc जित्तिलं. 3 Bc तिन्निल. 4 C गर्वित.

अन्नत्तो अन्नहि एसि, तहत्ति अन्नत्थ अन्नदो जासि;
एक्कसि न खु त्थिरो सित्ति पिओ कीइवि उवालद्धो. ८५
एक्कसिअं च्चिअ भणिओ एक्कइआ णेगया य गामिल्लिं
अप्पुल्ल-पियं वच्चे[1]त्ति भच्छिओ कोवि अन्नाए. ८६

सहन्ते । ताः प्रियाणां गर्वापनोदं कुर्वन्तीत्यर्थः । इति भणित्वा कयापि हनुमल्लाङ्गूलवत् प्रलम्बा द्राघीयसी या यष्टिभ्रूतादिलता तया दयितो हतस्ताडितः ॥

विणइल्लो । जोण्हाल । सिरिमन्तो । णेहालूए । वाहुल्ल । गविर । माणइत्ता । "आल्विल्लो°" [१५९.] इत्यादिना मतोः स्थाने आलुइत्यादयो नव आदेशा यथाप्रयोगम् । केचिद् मादेशमपि इच्छन्ति । हणुमा ॥

८५. अन्यतः सपत्नीतः अन्यत्र अपरसपत्न्याम् एषि गच्छसि । तत्रापि एवमपि सति अन्यतः अपरसपत्नीतः अन्यत्र प्रतिपक्षनायिकायां यासि । एकत्र एकस्यां दयितायां नैव स्थिरोसि । इति अनया रीत्या कयापि प्रिय उपालब्धः ॥

अन्नत्तो अन्नदो । "त्तो दो तसो वा" [१६०.] ॥

अन्नहि । तह । अन्नत्थ । "त्रपो हिहत्थाः" [१६१.] ॥

८६. एकदैव भणितस्त्वम् एकदा अनेकदा च ग्राम्याम् आत्मीयाम् आत्मनो वा प्रियां व्रज । एकवाक्येनैव त्वदग्रतस्तावद् एतद् उक्तम् यद् उत त्वं यथेच्छं स्ववल्लभाम् अभिसर । न मम त्वया किमपि प्रयोजनम् इत्यर्थः । इति इत्थम् अन्यया कोपि भर्त्सितः ॥

एक्कसि एक्कसिअं एक्कइआ । "वैक°" [१६२.] इत्यादिना एकाद् दाप्रत्ययस्य सि सिअं इआ । पक्षे णेगया ॥

गामिल्लि । अप्पुल्ल । "डिल्लडुल्लौ भवे" [१६३.] इति डितौ इल्लोल्लौ ॥

---

1 C वच्चिन्ति.

---

1 B C om. °प्र°.

निच्च-नवल्लय-रच्चिर, मं एक्क-मणं नवाणुराइल्लं
एकल्लं चिअ मुञ्चसि, कीइवि रमणम्मि इअ रुन्नं. ८७
अवरिल्लञ्चल-गहिओ भालोवरि-निहिअ-भुमयम् अन्नाए
भमया-दासोव्व पिओ विहसन्तो सणिअम् अवगूढो. ८
मणयं च मुच्छिरो, वेविरो अ मणिअं, पिओ मणा हरि
कीइवि रइ-मीसाए वम्मह-मीसालिओ रमिओ. ८९

८७. नित्यं नवे अन्यान्यनायिकारूपे रागवन् रागपर एक
त्वय्येव मनो यस्याः सा तथा तां नवानुरागाम् उदीयमानर
एकाम् असहायामेव मां मुञ्चसि कयापि रमणे इति इत्थं
साश्रुपातं जल्पितम् ॥

अप्पुल्ल । नवल्लय । राइल्लं । "स्वार्थे कश्च वा" [१६४.] इति कः । चकारात
इल्लोल्लौ ॥

नवल्लय । एकल्लं । "ल्लो नवैकाद् वा" [१६५.] इति ल्लः । पक्षे एक्क । नव ।

८८. भालस्य उपरि ऊर्ध्वं निहिते धृते भ्रुवौ यत्र ग्रह
तथा । सकोपम् इत्यर्थः । एवम् उपर्यञ्चलेन उत्तरीयांशुकान्ते
हीतः अवष्टब्धः भ्रुवो दास इव तदुत्क्षेपमात्रेण कृत्यकरणात्
किंकर इव प्रियः अन्यया विहसन् धृष्टत्वाद् विकसन् शनै
अवगूढः आलिङ्गितः ॥ ज्ञातापराधत्वेन पादपतनादिभिराराध
निर्भर्त्सितत्वाद् गन्तुं प्रवृत्तः सन् कृतकोपं चेलाञ्चलेन गृ
मन्दम् आलिङ्गित इति भावः ॥

अवरिल्ल । "उपरेः संव्याने [१६६.] इति ल्लः ॥ [संव्यान इति किम् । भालो
भुमय भमया । "भ्रुवो°" [१६७.] इत्यादिना मया डमया इत्येतौ ॥
सणिअं । "शनैसो डिअम्" [१६८.] इति डित् इअम् ॥

८९. मनाग् मूर्छावान् मनाग् वेपवान् मनाक् च हास्यव
शठत्वात् तदावर्जनाय किंचित् तत्तद्भावभाग् इति भावः । म

१ C इक्कमणं. २ B C व्व°.

1 Bc इवरिल्ल.

गिम्हो दीह-गन्ध-अन्धालिणि-दीहर-पत्त-चम्पओ,
मण-मउअत्तयाइ कामन्धल-विज्जुलिआ-दुरिक्खओ
दिट्ठो विज्जु-पीअ-नव-किंसुअ-पत्तल-पीवलोवणो,
तत्ताऊ विओअ-विहुरीकय-पन्थिअ-गोण-खेअणो. ९०

[मिश्रः सुरतेच्छायुक्तः प्रियः रतिमिश्रया] रतेच्छया मिश्रया सुरताभिलापयुतया कयापि रमितः कामितः ॥

मणयं मणिअं । "मनाको न वा डयं च" [१६९.] इति डयं डिअं च । पक्षे मणा ॥
मीसालिअं । "मिश्राड्डालिअः" [१७०.] । पक्षे मीसाए ॥

९०. दीर्घगन्धेन पुष्पोत्थप्रभूतपरिमलेन अन्धाः । व्याप्ता इत्यर्थः । एवंभूता अलिन्यो यत्र स चासौ दीर्घपत्रश्च एवंभूतश्चम्पको यत्र स तथा । मनसो मृदुत्वेन अकठिनत्वेन कामान्धैर्विद्युद्वद् दुरीक्षः घनतरतापकृत्त्वेन द्रष्टुम् अशक्यः । विद्युद्वत् पीतानि पीतवर्णानि यानि नवकिंशुकपत्राणि प्रत्यग्रपलाशपुष्पपलाशानि तैः पीतानि उपवनानि यत्र स तथा । तप्तापः संतप्तपानीयः । वियोगेन विधुरीकृता दुःखिता ये पान्थास्त एव अचेतनत्वाद् गावस्तेषां खेदनः खेदजनको ग्रीष्मो दृष्टः इति उत्तरसगार्थसूचनम् । राज्ञेति शेषः ॥

हन्द - ...ीयषष्ठौ जोलीर्वा द्विपदी एकः पण्मात्रः पञ्चचतुर्मात्रा
४. जननीमि...ीयषष्ठौ च गणौ जोलीर्वा द्विपदी ॥
भगिनी तामिव । ...र्घात्" [१७१.] इति रो वा ॥
तर्को मालाकार्यः उप...सः" [१७२.] इति स एव त्वादिर्वा ॥
ग्रीष्मे हि स्वर्णकेतकय. ...पत्तल । विज्जुल्लिआ विज्जु-पीअ पीअलो
...मेव । जणाणिमिव । धूअंपिव ...म्यः स्मार्वअ । सोअरंविव । सहिव ।
[१८२.] इत्यादिना एते इवार्थे अव्ययसंज्ञकाः प्राकृते प्रयुज्यन्ते वा । पक्षे मउडो ...नेमत्य-
५. वसन्ततुलक्ष्मीरतिनिकान्तेव । कथम् । येन लक्ष्यीकृत्य । क

१ B कम्मं. C कम्मंव. २ B C विव.

1 So B C.

तं निव-पुच्छिअ-दोवारिएण भणिअं ति. आम, गिम्ह-सिरी
उण्हेह सीअला णवि कयलि-वणे, पेच्छ, पुणरुत्तं. १

"हन्दि विदेसो! जीवइ हन्दि पिआ? हन्दि किं पिआ मुक्का?
हन्दि मरणं, जमो गिम्हो हन्दि," लवन्ति इअ पहिआ. २

१. अधुना सप्तसप्तत्या गाथाभिर्ग्रीष्मर्तुं वर्णयन् आह । नृपेण कुमारपालभूपालेन पृष्टः वसन्तर्त्वसंभविपुष्पादिदर्शनात् कः संप्रति ऋतुरिति नोदितो यो दौवारिकः प्रतीहारस्तेन इति अमुना प्रकारेण भणितम् । तं इति वाक्योपन्यासे । विवृत्य उक्तम् इत्यर्थः । तमो-वाक्यार्थकर्मणा आह आमेत्यादि । आमेति अभ्युपगता कृता । ज्ञातेति यावत् । ग्रीष्मश्रीः इह उद्यानेस्ति । णवीति वै त्यार्थत्वाद् अप्यर्थो ज्ञेयः । उष्णापि शीतला कदलीवने पश्य । जन् इति शेषः । पुणरुत्तम् इति एकवारं दृष्ट्वा भूयोपि अवले येति । एवम् अग्रेपि राजन् इति संबोधनपदं ज्ञेयम् ॥ ... । किलेति

["अव्ययम्" । १७२ । अधिकारोयम् । ...दः श्रूयत इति लोकप्रसिद्धिः । अव्ययसंज्ञका ज्ञातव्याः] ॥ चीरिकाध्वनिव्याजात् । णवरि

तं । "तं वाक्योपन्यासे" [१७६.] ॥ ...म् किलेति संभावयामि । ग्रीष्म-

आम । "आम अभ्युपगमे" [१७७ ...ति हर्षाद् गानं करोतीव ॥

णवि ...

पुणरुत्तं । इर । हिर । "किरेर हिर किलार्थे वा" [१८६.] । पक्षे किल ॥

णवर । "णवर केवले" [१८७.] ॥

वि... णवरि । "आनन्तर्ये णवरि" [१८८.] ॥

---

1 B ...
भृङ्गाराणां.

"हन्द महु, हन्दि परिमलम् इमं"व्व भणिरेहि भसल-मिहुणेहि,
उअ, सहइ कञ्चणारो मउडो इव गिम्ह-लच्छीए. ३

जणणिमिव, धूअंपिव, नत्तिविअ, सोअरंविव, सहिंव
मालारीओ सिणेहा नव-कञ्चण-केअइम् उवेन्ति. ४

जेण अहुल्ला लवली वोलीणा णइ वसन्त-उउ-लच्छी,
फुल्लं च धूलिकम्बं[१] तेण फुडाचेअ गिम्ह-सिरी. ५

अस्माभिर्विरहदुःखम् अविचार्यैव मुक्ता । एवं च हन्दीति निश्चितं मरणम् अस्माकम् यतो हन्दीति सत्यम् यमः कृतान्तकल्पो ग्रीष्मः इति पान्था लपन्ति परस्परं जल्पन्ति ॥

हन्दि । "हन्दि विपादविकल्पपश्चात्तापनिश्चयसत्ये" [१८०.] ॥

३. हन्द इति । गृहाणेत्यर्थः । मधु मकरन्दम् । हन्दीति । गृहाणे- घनत ः । परिमलं गन्धम् इदमिव भणितृभिः । मञ्जुगुञ्जितकरणाद् यानि यते । एतद् मधु इदं परिमलं गृह्णीत इत्यन्योन्यं भणनशीलैर्भ- उपव मिथुनैः षट्पदद्वन्द्वैः कृत्वा उअ इति पश्येत्यर्थः । काञ्चनारो कृता ति नीलमणिकल्पालिकलितसुवर्णवर्णप्रसूनत्वेन । तर्क्यते । उच्च हट इव ग्रीष्मश्रियः ॥

४. अ[illegible] "हन्द च गृहाणार्थे" [१८१.] ॥ [illegible] ॥यषष्ठ। च [illegible] लीव। भगिनी तामिव । [illegible]र्थात्" [१७१.] । न[illegible] पौत्री तामिव । सोदरा तर्की मालाकार्यः उप[illegible]सः" [१७२.] हाद् नवकाञ्चनकेतकीं नूत्नस्वर्णके- ग्रीष्मे हि स्वर्णकेतक्य[illegible] पत्तल । [illegible] कुसुमावचयार्थं समीपे गच्छन्ति ॥

[illegible] । जणणिमिव । धूअंपिव [illegible]य: स्या[illegible]अ । सोअरंविव । सहिंव । [illegible]पिव" [१८२.] इत्यादिना एते इवार्थे अव्ययसंज्ञकाः प्राकृते प्रयुज्यन्ते वा । पक्षे मउडो इव ॥

५. वसन्त[illegible] । कथम् । येन लक्ष्मीकृत्य । क[illegible] ।

१ B कम्बं. C कम्बं. [illegible]

1 So B C.

कुसुमे सयलम्मि चिअ लयाण मज्झम्मि बले रम्मा ;

जा किर सही, सा इर जया, बले मे मयण-बाणा. ६

सुमे झणझिर जो हिर सद्दो भमरीण सुव्वए णवर,

गाणारंभं किल कुणइ पिअ णवरि वसन्तस्स गिम्ह-सिरी. ७

[illegible] ॥ तथा [illegible] । [illegible] । तेन [illegible]-
[illegible] । [illegible] । [illegible] ॥ "[illegible]" [हे० ४. ४.] [illegible]
[illegible] ॥

[illegible] । [illegible] । "[illegible]" [१८३.] ॥

६. [illegible] । बले इति निर्धारणे । लतानां मध्ये नवमा-
लिका रम्या ॥ तथा या । किलेति संभावयामि । सखी । सा किल
जया । बले इति निश्चितम् । मे मदनस्य बाणाः । [illegible]
[illegible] [प्रमादि] [illegible] [सुरम्य] [illegible]
[illegible]तार्थस्य [illegible] अनुष्ठानात् ॥

णइ । चेअ । च । चिअ । "णइ चेअ चिअ च अवधारणे" [१८४.] ॥

बले । "बले निर्धारणनिश्चययोः" [१८५.] ॥

७. सुमे यो यः किल शब्दो भ्रमरीणां भृङ्गारीणां श्रूयते । किलेति
प्रसिद्धौ । लोकस्नापवेलायां चीरीनादः श्रूयत इति लोकप्रसिद्धिः ।
णवरेति केवलम् । तस्य मिषात् चीरिकाध्वनिव्याजात् । णवरि
इति आनन्तर्ये । वसन्तस्य अनन्तरम् किलेति संभावयामि । ग्रीष्म-
श्रीर्गायति हर्षाद् गानं करोतीव ॥

किर । इर । हिर । "किरेर हिर किलार्थे वा" [१८६.] । पक्षे किल ॥

णवर । "णवर केवले" [१८७.] ॥

णवरि । "आनन्तर्ये णवरि" [१८८.] ॥

---

1 B भृङ्गाराणां.

पहिआ, अलाहि गन्तुं, अणदइआण कुसलाइं इह णाइं;
माइं इह एध, हद्धी इअव्व चीरीहि उल्लविअं. ८

समुहोट्ठिअम्मि भमरे वेव्वेत्ति भणेइ मल्लिउच्चिणिरी
वारण-खेअ-भएहिं, भणिउं वेव्वे वयंसेत्ति. ९

वेव्व सहि, चिट्ठसु. हला निसीद. मामि रम. जासि कत्थ हले?
दे पसिअ. किमसि रुट्ठा? हुं, गिण्हसु कणय-भायणयं. १०

८. भोः पान्थाः । अलाहि इति निवारणे । अलं गत्वा । गमनेन स्मृतम्[1] इत्यर्थः । अण इति नञर्थे । अदयितानां कान्तारहितानाम् । णाइं इति नञर्थे । इह अस्मिन् वने न कुशलानि । अतः । माइं इति मार्थे । मा इह वने एत । अपि तु स्वपत्नीपार्श्वे गच्छतेत्यर्थः । इतीव । हद्धी इति निर्वेदे । सनिर्वेदं यथा भवति एवं चीरीभिर्झिल्लीभिः उल्लपितम । कथितम् ।

अलाहि । "अलाहि निवारणे" [१८९.] ॥

अण । णाइं । "अण णाइं नञर्थे" [१९०.] ॥

माइं । "माइं मार्थे" [१९१.] ॥

हद्धी । "हद्धी निर्वेदे" [१९२.] ॥

९. वेव्वे इत्यामन्त्रणे । हे वयस्ये इति भणित्वा संमुखोत्थिते भ्रमरे वारणम् अलेर्हस्ततलचालनेन निषेधनम् खेदस्तन्निवारणादेव प्रयासः भयम् अलिदशनात् त्रासः तैः कृत्वा वेव्वे इति मल्लिकाम् उच्चेत्री मल्लिकापुष्पावचयकर्त्री भणति ॥

वेव्वे । "वेव्वे भयवारणविषादे" [१९३.] ॥

१०-२१. २१. अधुना[2] गाथाद्वादशकेन ग्रीष्मपानक्रीडाम् आह । द्वादशभिः कुलकम् । ग्रीष्मसुखं मानयितुम् अनुभवितुं प्रवृत्ता एता

1 B uncertain between स्मृ and मृ. 2 C अमुना.

हुं तुह पिओ न आओ? हुं किं तेणज्ज? सो हु अन्न-रओ.
तुमयं खु माणइत्ता. तस्स हु जुग्गा सि सा खु न तं. ११
सहि, वव्वरो खु, अह धीवरो हु, एसो खु तुज्झ ऊ रमणो,
ऊ इअ हसेइ लोओ. इमम्मि ऊ किं मए भणिअं? १२
ऊ अच्छरा मह सही, थू रे निक्किट्ठ कलह-सील अरे,
दासो सि इमाइ हरे, सढो सि ओ, ओ किमासि दिट्ठो? १३

वारवनिताः इति पूर्वोक्तरीत्या यदपि-तदपि क्षीवतया संवद्धासंबद्धं लपित्र्यो भाषणशीलाः पक्वाः परिपाकप्राप्ता या द्राक्षास्तासां रसं पिबन्ति पानपात्रैर्धयन्ति ॥

१०. लपनप्रकारमेवाह । वेव्व इति आमन्त्रणे । हे सखि तिष्ठ । हलेति हे सखि निषीद । मामीति हे सखि रमस्व क्रीडां कुरु । हले इति हे सखि क्व यासि । दे इति सामान्येन संबोधने सख्यामन्त्रणे च । हले सखि [प्रसीद]। किम् असि रुष्टा । हुं इति दाने । वितीर्णम्[1]

११. हुं इति पृच्छायाम् । पृच्छाम्यहं तव प्रियो नायातः । हुं इति निवारणे । श्रुतम् । अस्माकं किं तेनाद्य । नाधुना तेन प्रयोजनम् इत्यर्थः । हु इति निश्चितम् । सोऽन्यस्यां रतः । खु इति निश्चितम् । त्वं मानवती । हु इति ऊहे । संभावयामि च तस्य योग्या सा अन्या । खु इति ऊहे । संभावयामि च तस्य न योग्या त्वम् असि ॥

१२. हे सखि । खु इति संशये । वर्बरो वा । हु इति संशये धीवरो वा । खु इति विस्मये । एवं हुशब्दोपि । आश्चर्यम् एष समीपवर्ती तव । ऊ इति गर्हायाम् । निन्दितो रमणः । ऊ इति सूचने । दोषाविष्करणपूर्वम् इति अनया रीत्या इमं त्वत्प्रियं लोकः सखीजनरूपो हसति । अथ वा ऊ इति आक्षेपे । किं मया भणितं लोको हसति ईदृशम् अमुम् इति । एतद् मम वक्तुं न युक्तम् इत्यर्थः ॥

१३. ऊ इति आश्चर्यम् । अप्सरा मम सखी । थू इति कुत्सायाम्

१ B हु.

[1] C सूतं. B wanting.

अव्वो नओ तुह पिओ. अव्वो तम्मेसि कीस? किं एसो
अव्वो अन्नासत्तो? अव्वो तुज्झेरिसो[1] माणो! १४

अव्वो पिअस्स समओ! अव्वो सो एइ. रूसणो अव्वो.
अव्वो कट्ठं! अव्वो किं एसो सहि मए वरिओ? १५

अइ एसि रइ-घराओ, वणे मिलाणा सि दइअ-दरवलिआ.
मुणिमो वणे न मुणिमो, तं न वणे कहइ न जम् अङ्गं. १६

रे इति संभाषणे। निकृष्ट अधम कलहशील। अरे इति रतिकलहे। रतिकलहकारकेत्यर्थः। हरे इति संभाषणे रतिकलहे क्षेपे च। दासोसि अस्या मत्सख्याः। ओ इति सूचने। शठोसि गूढापराधो वर्तसे। ओ इति पश्चात्तापे। किम् असि दृष्टः। त्वद्दर्शनात् पश्चात्तापो जात इत्यर्थः॥

१४. अव्वो इति सूचने। नतस्त्वा [illegible] किं ताम्यसि। अव्वो इति संभाषणे। किम् एष समीपवर्ती अन्यासक्तः। अव्वो इत्यपराधे विस्मये च। तव ईदृशो मानः। सप्रणये प्रणयिनि मानकरणाद् अपराध आश्चर्यं च॥

१५. अव्वो इति आनन्दे। प्रियस्य समयः आगमनलक्षणः। अव्वो इति आदरे। एति आगच्छति स मद्वल्लभः। अव्वो इति भये। बिभेमि रोषणः स्तोकापराधेपि कोपनः सः। अव्वो इति खेदे विषादे च। कष्टं यथा भवति एवं खिन्ना विषण्णा चाहम् इत्यर्थः। अव्वो इति पश्चात्तापे। अनुतप्तास्मि किम् एष सखि मया वृतः॥

१६. अयीति संभावयामि। त्वम् एषि आगच्छसि रतिगृहात्। वणे इति संभावयामि। यतो दयितेन उपभुक्ता सती म्लाना विच्छायासि। वणे इति विकल्पे। जानीमो वा न जानीमः। परं वणे इति निश्चितम्। तद् नास्ति यद् अङ्गं न कथयति। दन्तक्षतादिप्रकट-

[1] [illegible]

दासो वणे न मुच्चइ मणे पिओ तुज्झ. मुच्चइ स अम्मो
पत्तो खु अप्पणोच्चिअ तए सयंचेअं निउणाए! १७

पाडिक्कं दइआओ, ताण वयंसीओं पाडिएक्कं च,
पत्तेअं मित्ताइं उअ एसो एइ भासन्तो. १८

देक्ख तुहेसो दइओ. कहम् इहरा पुलइआ सि दहुम् इमम्?
भणिमो न वयम् इअरहा. मुणिअम् इमं एक्कसरिअंति. १९

नाद् अङ्गमेव सुरतमोडितं प्रतिपादयतीत्यर्थः । उपभुक्तस्य तक्षादित्वात् [४. ३९५.] ढरवलः ॥

१७. वणे इत्यनुकम्प्ये । मणे इति विमर्शे । अन्ये मन्ये इत्यर्थेपि इच्छन्ति । अहं विमृशामि मन्ये वा प्रियस्तव दासः अनुकम्प्य इति न मुच्यते ॥ स प्रियः अम्मो इति आश्चर्यम् स्वयमेव प्राप्तः खु इति आश्चर्यम् त्वया निपुणया [स्वयमेव] मुच्यते ॥ निपुणयेति सोल्लुण्टम् । ज्ञातं तव नैपुण्यं यद् अत्यन्तप्रणतं प्रेयांसं स्वयं गृहम् आगतम् अवमन्यस इत्यर्थः ॥

१८. काचिन् सखी कलिकौतुकिनी कांचन प्रति प्रियव्यलीकानि साक्षादेव दर्शयति । प्रत्येकं दयिता अन्या वल्लभाः प्रत्येकं तासां दयितानां वयस्यांश्च प्रत्येकं मित्राणि च तासाम् अनुकूलानि भाषमाणः आवर्जनार्थम् आलपन् । उअ इति पश्य । एष त्वत्प्रियः एति आगच्छति ॥

१९. पश्य तव एष दयितः । कथम् इतरथा इमं दृष्ट्वा पुलकितासि । न च कूटभाषिकात्वम् अस्मासु आरोप्यम् यतो न वयम् इतरथा पुलकावलोकनं विना भणामः । अतः एक्कसरिअंति झगिति सांप्रतमेव वा इदं तवायं वल्लभ एवेति ज्ञातम् ॥

१ C तुज्झ. २ B C चेव. ३ B C °वि.

१ B C स्त. २ B C सोल्लु°. ३ B वयस्य. C वयस्यश्च. ४ B D एक्कसरि अमिति.

मा तम्म मोरउल्ला दर-विअसिअ-वन्धुजीव-कुसुमोट्ठि ;
अणुसोचसि धुत्तम् इमं सरल-सहावे, किणो रमणं? २०

वार-विलया इ एआ गिम्ह-सुहं माणिउं पयट्टा[1] जे
इअ जंवि[2]-तंपि लविराओ पिअन्तिर पिक्क-दक्ख-रसं. २१

२०. दर इति अर्धेन ईषद् वा विकसितं यद् वन्धुजीवकुसुमं जपापुष्पं तद्वद् ओष्ठौ यस्यास्तस्याः संवोधनम् । मोरउल्ला इति मुधा त्वं मा ताम्य । तथा । किणो इति प्रश्ने । हे सरलस्वभावे धूर्तं शठम् इमं रमणं किम् अनुशोचसि । मायाविनोऽस्य अनुशोचनं कर्तुं नोचितम् इत्यर्थः ॥

वेव्वे । वेव्व । "वेव्व चामन्त्रणे" [१९४.] ॥

हला । मामि । हले । "मामि हला हले सख्या वा" [१९५.] । पक्षे सहि ॥

दे । "दे संमुखीकरणे च" [१९६.] ॥

हुं । "हुं दानपृच्छानिवारणे" [१९७.] ॥

हु । खु । "हु खु निश्चयवितर्कसंभावनविस्मये" [१९८.] ॥

ऊ । "ऊ गर्हाक्षेपविस्मयसूचने" [१९९.] ॥

थू । "थू कुत्सायाम्" [२००.] ॥

रे । अरे । "रे अरे संभाषणरतिकलहे" [२०१.] ॥

हरे । "हरे क्षेपे च" [२०२.] ॥

ओ । "ओ सूचनापश्चात्तापे" [२०३.] ॥

अव्वो । "अव्वो सूचनादुःखसंभाषणापराधविस्मयानन्दादरभयखेदविषादपश्चात्तापे" [२०४.] ॥

अइ । "अइ संभावने" [२०५.] ॥

वणे । "वणे निश्चयविकल्पानुकम्प्ये च" [२०६.] ॥

मणे । "मणे विमर्शे" [२०७.] ॥

अम्मो । "अम्मो आश्चर्ये" [२०८.] ॥

---

१ B C पयट्टो. २ B जंपि.

एक्केक्कम् एस स महू, अम्बोवि हु एक्कमेक्कम् एसो सो,
लोआ, हणिही पहिआऽलीण रवेणेमम् आह वणं. २२

अप्पणो । "स्वयमोर्थे अप्पणो न वा" [२०९.] । पक्षे सयं ॥
पाडिक्कं । पाडिएक्कं । "प्रत्येकमः पाडिक्कं पाडिएक्कं" [२१०.] । पक्षे पत्तेअं ॥
उअ । "उअ पश्य" [२११.] । पक्षे देक्ख ॥
इहरा । "इहरा इतरथा" [२१२.] । पक्षे इअरहा ॥
एक्कसरिअं । "एक्कसरिअं झगिति संप्रति" [२१३.] ॥
मोरउल्ला । "मोरउल्ला मुधा" [२१४.] ॥
दर । "दरार्धाल्पे" [२१५.] ॥
किणो । "किणो प्रश्ने" [२१६.] ॥
[इ । जे । र] । "इजेराः पादपूरणे" [२१७.] ॥
वि । पि । "प्यादयः" [२१८.] ॥

इति प्राकृतद्व्याश्रयमहाकाव्ये अष्टमस्याध्यायस्य उदाहरणप्रतिपादनद्वारेण द्वितीयः पादः संपूर्णः ॥

२२. एकैकं पृथक्पृथग् यथा भवति एवम् एष स मधुः मधूकः तथा एकैकम् आम्रोपि । हु इति संभावयामि । भो लोकाः पान्थान् हनिष्यति इदम् आह अलीनां रवेण गुञ्जितव्याजेन वनं काननं कर्तृ । अन्योपि अध्वन्यान् प्रति कृपालुतया क्वचिद् अवस्थितांश्चौरादीन् घातकान् कथयतीत्युक्तिलेशः ॥

एक्कमेक्कम् । "वीप्स्यात् स्यादेः" [१.] इत्यादिना वीप्सार्थात् पदात् परस्य स्यादेः स्थाने स्वरादौ वीप्सार्थे पदे परे मो वा । पक्षे एक्केक्कम् ॥
अम्बो । "अतः सेर्डोः" [२.] इति डो ॥
एस एसो । स सो । "वैतत्तदः" [३.] इति डो वा ॥
लोआ । पहिआ । "जस्शसोर्लुक्" [४.] ॥
इमं । "अमोऽस्य" [५.] इति अमोऽस्य लुक् । "शेषेऽदन्तवत्" [३. १२४] इत्यदन्तवत्त्वात् ॥

---

१ B C इक्क॰.

1 B C इक्क॰.

खज्जूरेहि पिआलेहिं फणसेहि अनि दंसिअ-फलत्तो
हरिसाओ दूराउवि उज्जाणम् इमं न को सिहइ? २३
सिरिसाहिन्तो तह किंसुआहि वउला य महमहिअ गन्धो
देसत्तो गामाओ नयराउवि किं न आणेइ? २४
पत्थाहिन्तो रामेसुन्तो देवेसराहिवि अणूणो
धारा-हरस्स मज्झे तओ गओ सज्जिअम्मि निवो. २५

अलीण। रवेण। "टाआमोर्णः" [६.] इति टाया आमश्च णः॥

२३. खर्जूरैः प्रियालैः राजादनैः पनसैश्च कृत्वा दर्शितं च तत् फलं च एतस्मात् प्रकटितफलाद् अत एव हर्षाद् दूराद् अनासन्नदेशादपि को न उद्यानम् इदं स्पृहयति। अपि तु तत्तद्वृक्षफलास्वादवाञ्छया सर्वोपि सुहृत्प्रेम् इदम् अभिलषतीति भावः॥

खर्ज्जूरेहि। पिआलेहिं। फणसेहि। "भिसो हि हि हिं" [७.]॥

२४. शिरीषात् तथा किंशुकाद् वकुलाच्च प्रसृत्य गन्धः कर्ता देशेभ्यो ग्रामेभ्यो नगरेभ्योपि कं न आनयति किं तु तेन गन्धेन कृष्टः सर्वतः सर्वोऽप्यागच्छतीत्यर्थः॥

फलत्तो। हरिसाओ। दूराउ। सिरिसाहिन्तो[1]। किंसुआहि। वउला। "ङसेस त्तो दो दु हि हिन्तो लुक्" [८.] इति ङसेः षड् आदेशाः॥

२५. अथ ग्रीष्मर्तुविलाससर्वस्वभूतं जलकेलिक्षणं विवर्णयिषुः जलयन्त्रगृहनृपप्रवेशपूर्वं जलयन्त्रगृहवामादिदेशतद्वितर्दिमकरमुखस्फटिकस्तम्भद्वारोत्तरङ्गपश्चालिकाकर्णादिप्रदेशेभ्यस्तत्साधनभूतं जलनिर्गमम् आह। पार्थेभ्यः पाण्डवेभ्यः रामेभ्यः रामचन्द्रपरशुरामबलभद्रेभ्यः इन्द्रेभ्योपि अनूनः। सर्वोत्तम इत्यर्थः। नृपः धारागृहस्य जलयन्त्रगेहस्य सज्जिते सकलोपकरणोपेते मध्ये ततो दौवारिकाद् ग्रीष्मप्रादुर्भावश्रवणानन्तरं गतः प्रविष्टः॥

---

१ B सिरसा°. २ So B C.

---

1 B सिरसा°.

रेहन्ता वण-भागा तओ पलोट्टा जवा जलाणोघा

वामाउ दाहिणाओ समुहत्तो पच्छिमाहिन्तो. २६

वेइअ-मयर-मुहाहि अ आ-मूल-सिरं च फलिह-थम्भाओ

बारोत्तरङ्गयाओ नीहरिआ वारि-धाराओ. २७

पञ्चालिआहि मुक्कं कण्णेसुन्तो जलं मुहासुन्तो

हत्थेहिन्तो चरणाहिन्तो वच्छाहि उअरेहि. २८

वच्छत्तो । गाढाओ । नईआउ । पव्वाहिन्तो । वणेसुन्तो । देवेसराहि । "भ्यसस्त्तो दो दु हि हिन्तो सुन्तो" [९.] इति भ्यसः षड् आदेशाः ॥ धारा-इत्यत्र । "ङसः स्सः" [१०.] ॥

कज्जे । कलिअम्मि । "डे म्मि ङेः" [११.] इति ङेर्डित् एकारः म्मिश्च ॥

२६. ततो राज्ञो यन्त्रगृहप्रवेशाद् ऊर्ध्वं वनभागान् प्लावयन्तो जवात् जलौघाः प्रवृत्ताः । कथम् । वामात् । दक्षिणात् । संमुखात् । पश्चिमात् । पार्श्वपृष्ठाग्रप्रदेशस्थजलयन्त्रप्रादुर्भूतजलप्रवाहैर्वेगेन काननान्तराला व्याप्ता इत्यर्थः ॥ प्लावयतेः तक्षादित्वात् [४. १९४] रेहादेशः ॥

२७. वेदिकायां विनर्दा यानि मकरमुखानि तेभ्यश्च मूलं च शिरश्च ते अभिव्याप्य मूलशिरो यथा भवति एवं स्फटिकस्तम्भेभ्यश्च द्वाराणां यान्युत्तरङ्गाणि ऊर्ध्वदारूणि तेभ्यश्च वारिधारा निःसृताः ॥

रेहन्ता । वण-भागा । जवा । जलाण । वामाउ । दाहिणाओ । समुहत्तो । पच्छिमाहिन्तो । मुहाहि । थम्भाओ । धाराओ । "जस्शस्ङसित्तोदोद्वामि दीर्घः" [१२.] । एषु अतो दीर्घः । ङसिनैव सिद्धे त्तोदोदुग्रहणं भ्यसि एत्वबाधनार्थम् ॥

२८. कर्णेभ्यः मुखेभ्यः हस्तेभ्यश्चरणेभ्यो वक्षोभ्यः उदरेभ्यः पञ्चालिकाभिः शालभञ्जिकाभिर्जलं मुक्तम् ॥

१ B C पलुट्टा.

२ B C नगराइ.

वेएणं सम-विसमे पूरन्तेहिं जलेहि कूवेहि

खन्धेसु तुसार-मिसा तरूहिँ पुलउव्व पायडिओ. २९

दट्ठुं तं छणम् अच्छीहिँ जणो, उज्जाण-भूमिसु भमन्तो,

तत्थ गिरीसु तरूओ गओ गिरीओ तरूसुं च. ३०

पक्खेसु चउसु दारेसु चऊसु चऊहि सालभञ्जीहि

चउहि करएहि तुह्मं पलोट्टिअं वारि धारीए. ३१

कन्नेसुन्तो। मुहासुन्तो। हत्थेहिन्तो। चरणाहिन्तो। वच्छाहि। उअरेहि। "भ्यसि वा" [१३.]। भ्यसादेशे अतो दीर्घो वा॥

२९. कूपेभ्य इति उपात्तविषये अपादाने पञ्चमी। ततः कूपाद् निःसृत्येत्यर्थः। वेगेन दक्षपुरुषप्रेरितकूपान्तर्वर्तियन्त्रवत्त्वाज्जवेन समविषमान् प्राञ्जलनिम्नोन्नतप्रदेशान् पूरयद्भिर्जलैः कृत्वा तरुभिः कर्तृभिः। मूलात् शाखावधयः प्रकाण्डाः। तेषां मस्तकानि स्कन्धास्तेषु पुलक इव वेगविनिःसृतजलप्रवाहोच्छलिततद्विन्दुसंदोहविष्वग्व्याप्तत्वेन रोमाञ्च इव प्रकटितः व्यक्तीकृतः॥

वेएणं। सम-विसमे। "टाणशस्येत्" [१४.] इति एकारः॥

कन्नेसुन्तो इत्यादि। पूरन्तेहिं। जलेहि। कूवेहि। खन्धेसु। "भिस्भ्यस्सुपि" [१५.]। एत् अत ए॥

३०. तत्र सर्वर्तुपुष्पजातियुक्तत्वात् प्रसिद्धासु उद्यानभूमिषु अमान् संकीर्णत्वेन अवस्थातुम् अपारयन् तम् आश्चर्यकारिक्षणं मकरमुखादिजलयन्त्रनिर्गममहोत्सवम् अक्षिभिर्द्रष्टुं जनस्तरुभ्यो गिरिषु गिरिभ्यस्तरुषु च गतः। निरन्तरायम् अवलोकयितुम् उच्चोच्चतरप्रदेशेष्वारूढ इत्यर्थः॥

तरूहिँ। अच्छीहि। गिरीसु। तरूओ। गिरीओ। तरूसुं। "इदुतोर्दीर्घः" [१६.]॥ क्वचित्र। भूमिसु॥

३१. पक्षेषु स्तम्भादिपार्श्वेषु चतुर्षु द्वारेषु पार्श्वप्रग्रामगृहमुखेषु

थम्भ-सिराहि चउआ चउओ वेई-मुहाहि सिञ्चीअ
कीला-गिरी कीला-तरू जल-पूरो उअगु अमन्द-गई. ३२

साऊ जलोह-पन्ती जइ एसा, किं दहिं ? महुं किं वा ?
इअ नम्म-पडू जल-पाण-रई लवइ स्म विड-लोओ. ३३

मयणग्गउ[1] तह विरहग्गओवि संधुक्किआ चिरं जेहि
अइ-मलय-वायओ वायउव्व हुआ जल-प्पवहा. ३४

चतुर्षु स्तंभाग्राभिश्चतसृभिः शालभञ्जिकाभिः चतुर्भिः करकैर्वारिघटिकाभिः कृत्वा तुल्यं युगपद् भाग्या वारि पर्यस्तं मुक्तम् ॥

३२. स्तम्भशिखरेभ्यश्चतुर्भ्यः वेदिकामुखेभ्यश्चतुर्भ्यः अमन्दगतिः शीघ्रप्रवृत्तिः उक्षन् जलपूरः क्रीडार्थं कृता गिरयः क्रीडागिरयस्तान् तथा क्रीडातरून् असिञ्चत् औक्षत् ॥

चउर चउरु । चउहिं चउर्हि । चउओ चउओ । "चतुरो वा" [१७.] इति दीर्घो वा ॥

कील-गिरी । कीड-तरू । "इको शसि" [१८.] इति दीर्घः ॥

३३. स्वादुः जलौघपङ्क्तिः मकरमुखादिनिर्गतजलप्रवाहपरंपरा यदेषा तदा किं दधि किं वा मधु । शरीरसौख्यस्य अमृतमधुरया अनयैव कृतत्वात् नैताभ्यां प्रयोजनम् इत्यर्थः । इति नर्मणि परस्परं चमत्कारे पटुः जलपानरतिर्विटलोकः पिङ्गजनो लपति स्म ॥

साऊ । पन्ती । पडू । रई । "अक्लीबे सौ" [१९.] इति दीर्घः । अक्लीब इति किम् । दहिं । महुं । केचिदत्र दीर्घत्वं विकल्प्य मादेशम् इच्छन्ति । उअगु अमन्द-गई ॥

३४. मदनाग्नयस्तथा विरहाग्नयोपि यैश्चिरं संधुक्षिताः संदीपिताः ते वायव इव जलप्रवाहा भूता जाताः । तत् किं मलयवायव इव । नेत्याह । अतिक्रान्तमलयवायवः । पान्थसार्थस्य अधिकतरं मदना-

१ B C मयणग्गओ.

[illegible] निरुडीण मारवो [illegible]
[illegible] मारुणो [illegible]. ३५

[illegible] मारओ [illegible]
[illegible] गिरी [illegible]. ३६

[illegible] गिरिणो [illegible]
[illegible]. ३७

[illegible]

गुरुणो कीला-गिरिणो निवडिअ निज्झर-जलाइँ जायाइं
चन्दण-घुसिणड्ढाइं दहिणो महुणो सिरि-हराइं. ३८

लीला-गिरीउ चङ्गिम-गुरूउ निज्झर-जलाइँ सहिआइं
अक्खलिअ-गइस्स किर रइ-पहुस्स जय-वेजयन्तीओ. ३९

रइ-अहिवइणा पहुणा तइआ पबलेण तरुण-मिहुणाण
दहिणा दहिंव महुणा महुंव मिलिअं मणेण मणं. ४०

३८. गुरोः महतः क्रीडागिरेः सकाशाद् निपत्य निर्झरजलानि चन्दनघुसृणवन्ति सन्ति चन्दनमिश्रितत्वाद् दध्नः घुसृणमिश्रितत्वाच्च मधुनः सकाशात् श्रियं हरन्ति चोरयन्ति दध्नो मधुनो वा संबन्धिनीं श्रियं हरन्ति श्रीहराणि जातानि । तदधिकशोभाकलितानि संवृत्तानीत्यर्थः ॥

३९. चङ्गत्वेन प्रधानत्वेन गुरोर्गरिष्ठात् लीलागिरेः सकाशाद् निर्झरजलानि अस्खलितगतेः अविलङ्घिताज्ञस्य रतिप्रभोः किर इति इवार्थत्वात् जयवैजयन्त्य इव राजितानि द्राघीयस्त्वनिर्मलत्वाभ्यां जयपताका इव शोभितानि ॥

गिरिणो । तरुणो । गुरुणो । कीला-गिरिणो । दहिणो । महुणो । "ङसिङसोः पुंक्लीबे वा" [२३.] इति णो । पक्षे गिरीउ । गुरूउ । गइस्स । पहुस्स ॥

४०. प्रभुणा स्वाज्ञाविधापनासमर्थेन तदा लीलागिरिनिपतन्निर्झरवारिप्रवाहावसरे प्रबलेन सर्वसामग्रीयुक्तत्वेन प्रचण्डेन रत्यधिपतिना तरुणमिथुनानां युवदंपतीनां दध्ना दधीव मधुना मध्विव मनसा मनो मेलितम् ऐक्यं प्रापितम् ॥

अहिवइणा । पहुणा । दहिणा । महुणा । "टो णा" [२४.] इति णा । ङसिङसोरित्यस्य व्याप्टासिरपि । इदुत इत्येव । मणेण । ट इति किम् । दहिं । महुं ॥
मणं । "क्लीबे स्वरान्म् सेः" [२५.] इति सेः म् । केचिद् अनुनासिकमपीच्छन्ति तदा । दहिँ । महुँ ॥

कुल्ल-जलाइं अइसीअलाइँ विमलाणि पेच्छ पवहन्ति,
इअ भणिरा महिलाओ जल-केलि-छणे पयट्टाउ. ४१

हारावलि-मुत्ताउवि जलाहयाओ जलम्मि निवडन्ता
अगणिअ जले विलुलिआ कावि मयच्छी हसन्तीआ. ४२

मउवीओ तणुवीआ पेच्छ जले संचरन्ति लीलाअ
रम्माइ बहु-विहाए ठाणं अच्छर-सरिच्छाओ. ४३

४१. अतिशीतलानि विमलानि कुल्याजलानि प्रवहन्ति स्रोतो-गत्या गच्छन्तीति पश्य इति भणित्र्यः परस्परं भाषमाणा महिला युवत्यः जलकेलिक्षणे प्रवृत्ताः । कान्तैः सहेति शेषः ॥

जलाइं । अइसीअलाइँ । विमलाणि । "जश्शस इँइंणयः सप्राग्दीर्घाः" [२६.] ॥

४२. अधुना तदेव जलकेलिक्षणं षड्विंशता गाथाभिः प्राह । जलै-राहतास्ताडिताः अत एव जले निपतन्तीः भ्रश्यन्तीः हारावलि-मुक्ता अपि आस्तां वस्त्रादिकं मुक्ताकलापमुक्ता अपि अगणयित्वा अनादृत्य हसन्ती प्रियैः सह चक्रिपरा कापि मृगाक्षी जले विलु-लिता लुठिता ॥

महिलाओ पयट्टाउ । मुत्ताउ जलाहयाओ । "स्त्रियाम् उदोतौ वा" [२७] इति जश्शसोः [स्थाने क्रमात्] उदोतौ सप्राग्दीर्घौ । पक्षे भणिरा । निवडन्ता ॥

४३।४५. त्रिभिर्विशेषकम् । अहिमांशुवध्वाः पातालकन्यकायाः सुरवध्वा देवाङ्गनायाः तथा यक्षश्च पुण्यजनः किन्नरश्च किंपुरुषस्त-योर्वध्वाः [illegible] । तास्वपि प्रधाना इत्यर्थः । गच्छा इति [illegible] । [illegible] इति पूर्वोक्तं [illegible] ॥ ४३. तदेवाह । मृगाः [illegible] अप्सरः-सदृशाः [illegible] रम्याणि बहुविधानि [illegible]

[illegible] लग्ग-न्तरे[illegible] [illegible] उद्धाइआ[illegible] पडिरीआ

[illegible] [illegible] [illegible]-णअरन्द-चाबंआ. ४४

[illegible] [illegible], [illegible] गअव-[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] भणिआ. ४५

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] पवासं

[illegible] अवालीइ [illegible] गण्डूसम् उद्दिसिआं. ४६

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [ना] [illegible] [illegible] पश्य इति [illegible] [illegible] [illegible] प्रभवता । [illegible] [illegible] पश्य [illegible] [illegible] [illegible] नु [illegible] ॥

४४. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] पत-[illegible] [illegible] [illegible] मध्ये [illegible] गताः [illegible] [illegible] [illegible] आचरितामरत्नाश्रयाः [illegible] येणयो [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] इति पश्यत ॥

[illegible] । [illegible] । [illegible] [illegible] [४८] इति आः । पद्मे [illegible] । [illegible] ॥

४६. अतिमतान्ता [illegible] पराभूताः [illegible] [illegible] यथा नत्या [illegible] [illegible] अकालागा अनु-[illegible] [illegible] [पश्चाः] [illegible] गगनाङ्गणे [illegible] प्रत्यक्षं यथा भवति एवं गण्डूषं मुखजलं लब्ध्वा प्राप्य कोपि [illegible] । [illegible] पुलकितः । [illegible] ॥

[illegible] [illegible] [illegible] । [illegible] [illegible] [illegible] पडिरीआ । [illegible] । [illegible] । [illegible] इति वा पाठः । " [illegible] आह [illegible] वा तु [illegible] "

[illegible] B [illegible]. [illegible] No B C [illegible].

1 B omits [illegible]. 2 C [illegible]° 3 B C [illegible]. 4 B C repeat here [illegible] । [illegible] । [illegible] इति [illegible] [illegible] ॥. 5 C inserts [illegible] after गण्डूष°.

"रममाणाए कालाइ इमीए कीइ काइ अ इमाए
रे अज अजाइ रमसे?" त्ति कावि भणिउं हणीअ पिअं
जीओ तीओ मुद्धा, जाओ ताओवि तह विअड्डाओ
तरुणीण जाण ताणवि जल-दन्द-रणे पयट्टाओ. ४८
अच्छीण कज्जल-सिरी जा सा गलिआ न काण उम्मि
कंपि हु तं नयण-सिरिं ता पत्ता जं जणो सिहइ. ४९

[२९.] इति प्रत्येकम् अत् आत् इत् एत् इत्यादेशाः। ङसेस्तु वा । पक्षे इत्यादि। टादीनाम् इति किम्। सरिच्छाओ इत्यादि॥

लीलाअ । रम्माइ । बहुविहाए इत्यादि । "नात आत्" [३०.] स्त्रियाम् आदन्ताट्टादीनाम् आ आदेशो न॥

खेअरीण। "प्रत्यये ङीर्न वा" [३१.]। अणादिसूत्रेण प्रत्ययनिमित्तो यो [हे० २. ४. २०] स स्त्रियां नाम्नो वा। पक्षे खेअराउ॥

४७. रममाणया क्रीडन्त्या कालया तिरस्कारपरया कया कु तया अनया कया तथा अनया च अजया भर्तृप्रसादनकलावि त्वेन पशुप्रायया सार्धं रे अज कान्ताप्रसादनानिपुणत्वेन पश रमसे इति पूर्वोक्तं भणित्वा कापि प्रियं जघान जलैरताडयत्

रममाणीउ। अकालीउ। इमीए। "अजातेः पुंसः" [३२.]। अजातिव पुंलिङ्गात् स्त्रियां वर्तमानाद् ङीर्वा। पक्षे रममाणाए। कालाइ। इमाए॥

४८. यासां तासामपि तरुणीनां मध्ये यास्ता मुग्धा अकृ मनोहराः तथा यास्ता अपि विदग्धाः कटाक्षविक्षेपादिभिः प्रि र्जने प्रवीणा जलद्वन्द्वरणे प्रियैः सह जलकेलौ प्रवृत्ताः॥

४९. अक्ष्णां या कज्जलश्रीः अञ्जनशोभा सा कासाम् ऊर्मि कल्लोलैः न गलिता। किं तु सर्वासां सा सलिलैः क्षालितेत्यर्थः कामपि। हु इति आश्चर्यम्। ताम् अद्भुतां नयनश्रियं ता नारि प्राप्ताः यां जनः काङ्क्षति। कज्जलापगमे हि नयनयोर्निःश्रीकत

घणे छाहि-घयन्त-छायं हलिद्दि-गोरी हलद्द-गोरीहि
धिन्नया जलम्मि रमिआ ससाउ दुहिआउ व्व लोअं. ५०

"अरे फाठिआ वाहू अर्ब, न ल्वसि किं अज्ज? मा ल्वसु अज्जो.
एह णेसि? एह मेत्र व." भणिअ इअ कावि जल-मज्झे. ५१

दर्शि । घनम् घनच्छन्नानां तथाभावेऽपि स्वभावमनोहरत्वात् घनानि सर्वाणि मनूणाम् ईक्षन इत्यर्थः ॥

छाह छाह । धीओ धीओ । जाओ जाओ । "स्त्रियामदोऽस्वस्रादि" [२३] । स्त्रीदः स्त्रियां डीयां । आज्ञाप्रार्थाने स्त्रिय । ए. । जाण जाण । जा जा । ए.स्म । ए. ए. ओ ॥

५०. घना घासो छाया च आतपाभावो घनच्छाया तया युक्ताः कादलयो स्वभावस्तास्तां छाया पङ्क्तिस्तस्यां जले च हरिद्रावद् गौर्यः गौरवर्णास्ताभिः सह हरिद्रागौर्यो वनिता रताः क्रीडिताः । निरुपमसौन्दर्यत्वात् ययाभिर्हरिद्रागौरीभिः सार्धं ता रमन्ते तासां मन्यन्ते स्वसारो भगिन्यस्ता इव दुहितरः पुत्रिकास्ता इव चेति ॥

छाहि छाये । हलिद्दि-गोरी हलद्द-गोरीहि । "छायाहरिद्रयोः" [३४.] । अनयोः आप्प्रसङ्गे स्त्रियां ईर्वा ॥

ससाउ । दुहिआउ । "स्वस्रादेर्डा" [३५.] इति स्त्रियां डित् आः ॥

५१. अरे इति संभाषणे । हे काष्ठ नीरसत्वाद् दारो त्वं परिरम्भां ख्यातिं तव अतिमात्रय । सरसविचक्षणोचिते जलकेलिक्षणे किं मम पार्श्वे तिष्ठसीत्यर्थः । काष्ठं किल नीत्वा तटीं गच्छतीत्युक्तिलेशः । तथा किम् अयं आर्यं वा न लपसि भणिते प्रत्युत्तरं न ददासि । मा वा अयं आर्यं वा लप । तथा एते भर्तः नैषि मत्पार्श्वं नागच्छसि । मा वा एते एहि । स्वसमीहितं कुर्वित्यर्थः । इति पूर्वोक्तं कापि जलमध्ये प्रभाण भर्तुरग्रे उवाच ॥

---

1 B C हलिद्दि°.

"निग्घिणया, सढ-पिअरं, ओसर निग्घिणय, मुञ्च धिट्ठ-पिअ!"
कावि जलन्तर-कड्ढिअ-कडिल्लयं इअ भणीअ पिअं. ५२
"कत्तार, कया किमहं? सुणसु वयंसे, निरिक्खेसु वयंसा!
अम्मो, अन्नाइ पिओ रमए," कीएवि इअ रुन्नं. ५३
"सहि, वर-वहु, चयसु इमं गामेणिमिव खलपुणो वहइ इह
वारिणि इमाइ रमिरं," इअ कावि सहीइ सिक्खविआ. ५४

फलिहं। "ह्रस्वोऽमि" [३६.] इति ह्रस्वः॥

कट्टु। "नामन्त्र्यात् सौ मः" [३७.] इति "क्लीबे स्वरान्म् सेः" [३.२५.] इति यो म उक्तः स न॥

५२. हे निर्घृण निःकृप हे शठानां पितः अतिशयकूटकरणाद् मायाविनाम् आद्य त्वम् अपसर मद्दृष्टिगोचराद् गच्छ। तथा हे निर्घृण धृष्टानां व्यक्तापराधानां पितस्त्वं मुञ्च मा मद्वस्त्रादिकं स्प्राक्षीः। जलस्य अन्तरं मध्यं तस्मिन् कृष्टम् अपासितं कट्यम् अधस्तनवस्त्रं येन तं प्रियं कृतव्यलीकं दयितम् इति पूर्वोक्तं कापि बभाण निरभर्त्सयत्॥

अज्ज अज्जो। पइ पई। निग्घिणया निग्घिणय। "डो दीर्घो वा" [३८.] इति डो दीर्घो वा॥

पिअ। "ऋतोऽद् वा" [३९.] इति अकारः अन्तादेशः। पक्षे पिअरं॥

५३. हे कर्तः स्रष्टः किमहं कृता। एवं प्रियापमाने सति मज्जन्मनो निरर्थकत्वात् किमहं सृष्टा। तथा हे वयस्ये सखि शृणु मद्वाक्यम् आकर्णय। तथा वयस्ये निरीक्षस्व। तथा हे अम्ब मातः अन्यस्याम् अपरकान्तायां प्रियो रमते इति अनया रीत्या कयापि रुदितम्॥

पिअरं "नाम्न्यरं वा" [४०.] इति अरं। पक्षे पिअ। नामीति किम्। कत्तार॥

वयंसे। "वाप ए" [४१.] इति आप एत्वम्। पक्षे वयंसा॥ बाहुलकात् क्वचित् ओत्वमपि। अम्मो॥

५४. सखि वरवधु प्रधानपत्नि इह ग्रीष्मे वारिणि जलमध्ये अ-

[illegible]

[illegible] ५७.

[illegible] ५८.

[illegible]

[illegible] इति अनया [illegible] वर्णितम्॥

५८. [illegible] । इति अनया [illegible] । आत्मानं बहुमन्यमाना बहुवचनेन [illegible] । कृत्वं तुभ्यं [illegible] कुर्मः । ततो[illegible] मद्भजनात् मम त्वमेव प्रिया तस्यास्तु सेवनं मया पयमेव कृतम् इ-

[illegible] before [illegible] pāṭhaḥ.

भत्तारा जाण वसे धन्ना इत्थीण ताण माआओ.
माआए किं जणिआ? किं महिआ माअराउ मए? ५७
देवा पिअरा सरणं. संहर कत्तार, भुअण-कत्ता, मं."
अन्नाइ छण्टणे पिअअमम्मि कीएवि इअ रुण्णं. ५८

त्यर्थे पितृशपथं कुर्वाणस्तया ऊचे। त्वं मह्यं मा शपस्व आत्मपितरम् तच्छपथं मा कार्षीः। यतस्त्वं किम् अस्माकं भर्ता । किं तु तस्या एवेत्यर्थः॥

५७. एवं भर्तारं निर्भर्त्स्य सनिर्वेदम् आकाशोक्तिमेवाह । भर्तारो यासां वशे आज्ञायां धन्याः कृतपुण्यास्तासां स्त्रीणां मातरो जनन्यः। न पुनस्त्वद्भर्तृकाया मम मातेत्यर्थः। तथा किं मात्रा अहं जनिता उत्पादिता। अयम् अभिसंधिः। यद्यहं तया नोत्पादिता स्यां तदा नैवं पराभवभाजनं स्याम् इति। तथा किं मातरः।

ब्राह्मी माहेश्वरी चैन्द्री वाराही वैष्णवी तथा।
कौमारी चर्ममुण्डा च कालसंकर्षणीति च॥

इत्यष्टौ देवताविशेषाः। अथ वा।

अमृताद्या ब्रह्माणी सिद्धिर्माहेश्वरी च कौमारी।
वैष्णव्यथ वाराही चामुण्डा मातरः सप्त॥

इत्येवं सप्त वा मया महिताः पूजिताः। किल एतन्मातृपूजनं भर्तृवाल्लभ्याय कृतम्। तच्च नास्ति। तस्मात् तदपूजनमेव श्रेयः।

५८. देवाः हरिहरब्रह्माणः पितरो मातृपित्राद्याः शरणम्। एवंविधदुःखदग्धाया मम त्राणं सन्तु। तथा भुवनत्रयकर्तः जगत्त्रयनिर्माणकर्तः स्रष्टः मां संहर। येन नैवैतस्माद् आधिर्भवतीत्यर्थः॥

जामाउणो। "ऋतामुद०" [४४.] इति ऋदन्तानाम् उत् वा। बहुवचनस्य व्याप्त्यर्थत्वाद् यथादर्शनं नाम्न्यपि। पक्षे भत्तारा। अस्त्रमोस्त्विति किम्। पिआ। पिअरा। पिअरं॥

भत्तारो। भत्तारा। "आरः स्यादौ" [४५.] इति आरः॥

1 B C सिद्धी मा°.

"दे विन्नवेमि राया; रायाणो, सह पिअं जले नेउं
उअ रायाणो केवीह, केवि राया इह. वि. ५९
वाणारसीइ रण्णो, कुरूण रायाउ अहिअ-पव्वसिंस
रण्णो तिउरीए महुराए रायस्स य पयट्टो. ६०.
हूणाण राइणा इह उअ रायाणो इमे पहु रमन्ते;
अङ्गाणं रण्णा राइणो तह सगेण राएण. ६१

माआओ । माआए । माअराउ । "आ अरा मातुः" [४६.] इति बाहुलकात् जनन्यर्थस्य आ देवतार्थस्य तु अरा इत्यादेशौ ॥

पिअरा । "नाम्न्यरः" [४७.] इत्यरः ॥

कत्ता । "आ सौ न वा" [४८.] इति आः । पक्षे कत्तार ॥

५९,७७. एकोनविंशत्या महाकुलकम् । यस्मिन् काले जलेन पूर्णं शालभञ्जिकादिकर्णादिस्थानेभ्यः प्रपतन्नीरेण निभृतं यन्त्रगृहं धारागृहम् यस्मिन् काले [च] जलक्षणो वारिक्रीडा भूतः संवृत्तास्तस्मिन् काले नरेन्द्रस्य श्रीकुमारपालभूपालस्य दौवारिकेण इदं पूर्वोक्तं प्रतिपादितम् । तदेवाह ।

दे संबोधने । हे राजन् विज्ञापयामि । किं विज्ञापयसि । हे राजन् सर्वतो दृष्टिं देहि । समन्तात् राजादीनां जलोक्षणम् ईक्षस्वेत्यर्थः । राजन्निति संबोधनपदं प्रतिक्रियम् अग्रेपि योज्यम् । ततस्तत्परं भूपं ज्ञात्वा आह । उअ पश्य राज्ञः । केपि राजानः इह अस्मिन् प्रदेशे रमन्ते । उअ पश्य राज्ञः । केपि राजान इह रमन्ते ॥

६०. वाराणस्याः काशेः राज्ञः सकाशात् तथा कुरूणां राज्ञः सकाशात् अधिकं गाढतरं यथा इति एवं त्रिपुर्याश्चेदिनगर्या राज्ञो मथुराया राज्ञश्च अभ्युक्षणः प्रवृत्तः ॥

६१. हे प्रभो उअ पश्य राज्ञः । हूणा देशविशेषाः । तेषां राज्ञा

1 B विाप°. 2 B C विज्ञप°.

रओ चेदीण राइणो तह य
भत्तारा जाण वसे अ एगागारं जले कीला. ६२
माआए किं ज -छणे राईणम् अराइणं च समभावो;
रायं अ ण तह कीलन्तं पिच्छ राईहिं. ६३
राईहिन्तो राईसु जन्ति राईण मण-हरा विलया
इणिंह रायाणेहिं उअ जल-कीला-पयट्टेहिं. ६४
रण्णा अराइणा वि हु उच्छालिज्जन्ति नीर-लहरीओ
मगहाण राइणो कोसलाण रण्णो अ सविहम्मि. ६५

सह इमे पुरोवर्तिनो राजानः इह अत्र प्रदेशे रमन्ते । तथा उअ पश्य राज्ञः । अङ्गानां राज्ञा शकानां राज्ञा च सह राजानो रमन्ते ॥

६२. यदूनां यादवानां राज्ञः परतः परत्र देशे तथा चेदयो देश-विशेषास्तेषां राज्ञः परतश्च राज्ञि अराज्ञि च तत्पत्न्यादौ एका-कारं प्रतिपत्तिभावाशङ्कारहितत्वेन निर्विशेषं जले क्रीडा अनयोर-न्योन्यं नीरैरभ्युक्षणम् अस्ति । राज्ञ इत्यत्र परतस्तसन्तस्य योगे "प्रभृत्य-न्यार्थ" [हे० २. २. ७५.] इति दिक्पञ्चमी । अतसन्तस्य तु योगे "रिरिष्टात्" [हे० २. २. ८२.] इति षष्ठी ॥

६३. इह अत्र प्रदेशे वारिणा मज्जनं स्नानं तस्य क्षणः कालस्त-स्मिन् राज्ञाम् अराज्ञां च पौरजनानां समभावः मिथो जलाघातात् तुल्यत्वम् । तथा इह राजानम् अराजानं च राजभिः सह क्रीडन्तं पश्य ॥

६४. उअ पश्य इदानीं सांप्रतं जलक्रीडायां प्रवृत्तैर्व्यापृतैः रा-जभिः सह राजभ्यः राज्ञः सकाशाद् राज्ञां मनोहरा मनोज्ञाश्चि-त्ताकर्षिका वा वनिता वारविलासिन्यो राजसु यान्ति । राजसङ्गिन एकान् राज्ञ उज्झित्वा अन्यान् उज्झितुम् उपगच्छन्तीत्यर्थः ॥

६५. मगधानां राज्ञः सकाशात् कोसलानां राज्ञः सविधे समी

कोवि जुआ तरुआणं अप्पणिआ सह पिअं जले णेउं
गोविअ-सकोवाणं अणुणन्तो अप्पणइआवि. ६६

सव्वे अण्णेवि निवा खिवन्ति धारा-हरम्मि सव्वम्मि
सव्वम्मि त्थी-लोए सव्वम्मि जलं तहन्नम्मि. ६७

अण्णम्मि कुन्तला. अण्णम्मि कुसुमाइं, अण्णहिं हारा
पिच्छ मअच्छि-जणे सव्वहिंपि रहसेण जल-रमिरे. ६८

काहिं जाहिं ताहिं इत्थीए रमइ नेस राय-वडू.
कीए जीए तीएवि विअड्ढाए निहिअ-चित्तो. ६९

कोसलानां राज्ञः सकाशात् मगधानां राज्ञः सविधे राज्ञा अराज्ञापि च निक्षिप्तं नीरस्य लहर्यः कल्लोला उच्छाल्यन्ते ॥

६६. प्रियाम् अभीष्टां गणिकाम् आत्मना सह जले नीत्वा आत्मना गोपयित्वा सकोपां कृत्वा तरुणमित्रपरिवृतः कोपि युवा आत्मनैव अनुनयन् वचनवैचित्र्येण आवर्जयन् । अपिः एवार्थे ॥

६७. सर्वस्मिन् समस्ते धारागृहे सर्वस्मिन् स्त्रीलोके तथा सर्वस्मिन् अन्यत्र मित्रादिषु सर्वे अन्येपि पूर्वोक्तेभ्योऽपरेपि नृपा जलं क्षिपन्ति उच्छालयन्ति ॥

६८. अन्यस्मिन् स्कन्धादिदेशे । विसंस्थुला इति भावः । कुन्तलाः केशपाशाः । अन्यस्मिन् कुसुमानि । अन्यस्मिन् हाराः । इति रभसेन औत्सुक्येन जले रन्तरि रमणशीले सर्वस्मिन्नपि मृगाक्षिजने पश्य । इति ज्ञेयम् ॥

६९. कस्यां यस्यां तस्यामेव विदग्धायामेव कटाक्षादिन्यासनिपुणस्त्रियां निहितचित्तः न्यस्तमनाः सन् कस्यां यस्यां तस्याम् । अविदग्धस्त्रियाम् इत्यर्थः । एष पुरोवर्ती राजवटुः न रमते । अपिः एवार्थे ॥

---

1 B °ल्लाहिं.

एआसिंग ठाणे जलं-छणे इमस्सि हवन्ति नक्खङ्का
सव्वेसिं अन्नेसिं जुआण जुअईण य पयासा. ७०
सव्वाणं अन्नाणवि जुआण जुअईण एत्थ हलवोल
न हु कास तास रम्मो? केसिं तेसिं न देइ दिहिं?
कासवि तास सरिच्छा किंनर-नारीइ किंनरस्स त
गायन्ति इत्थ रमिरा वारिणि तरुणीउ तरुणा य.
कस्सावि तस्स जुआणस्स काइ ताए अ एत्थ जुअ
न हु दीसइ तणु-लट्ठी जा न सरोमञ्च-कञ्चुइआ. ७

७०. एतस्मिन् स्थाने यन्त्रगृहरूपे अस्मिन् जलक्षणे स
सर्वासां यूनां युवतीनां संबन्धिनो नखाङ्का नखक्षतानि
अन्यासां यूनां युवतीनां च प्रकाशाः अङ्गरागापगमात् स्
भवन्ति ॥

७१. अत्र जलकेलिकाले सर्वेषाम् अन्येषां यूनां सर्व
न्यासां युवतीनामपि संबन्धी । हलवोलो देश्यः कोलाहल
कोलाहलः हु निश्चितं केषां तेषां न रम्यः । किं तु सर्वेषां
पेय इत्यर्थः ॥ केषां तेषां यूनां कासां तासां युवतीनां न धृ
किं तु सर्वेषां हृदयम् आह्लादयतीति भावः ॥

७२. तथा कस्या अपि तस्याः सर्वोत्कृष्टायाः किंनर
ररम्यास्तथा कस्यापि तस्य सर्वप्रतिद्धस्य किंनरस्य [illegible]
सदृशा रूपयौवनविलासादिना तुल्याः रन्तो रन्तारश्च [illegible]
रुण्यलक्षणाश्च अत्र धारागृहे वारिणि गायन्ति गानं कुर्व

७३. कस्यापि तस्य यूनः कस्यास्तस्याश्च युवत्यास्तनु[illegible]
[illegible] निश्चितं यत्तदोर्नित्यसंबन्धात् सा न दृश्यते [illegible]
[illegible] कञ्चुकः सह [illegible]

पुं-सद्दो जास, मणं जस्स य, जल-केलि-काल-दुल्ललिओ
किस्सा तिस्सा जिस्सा सो जुवईए अणुसरेइ. ७४
कीसे तीसे जीसे पणालिआए पल्लट्टिअं नीरं
कीए जीए तीएवि बाहिरं तं न जुअईए. ७५
कालेवि नाहि-लोए, कालावि न वा अमच्च-लोगम्मि,
कइआवि न भू-लोए जल-जन्तं एरिसं आसि." ७६

केन वर्तते नरोमाञ्चकञ्चुकिका । किं तु सर्वस्य शैन्यहर्षादिना अङ्गयष्टिः सपुलकाभूद् इति भावः ॥

७४. यस्य पुम्शब्दः धर्मादिपुरुषार्थासाधनात् पुमान् इति नाममात्रम् यस्य च मनः चित्तम् । सचेतन इत्यर्थः । जलकेलेः कालस्तत्र दुर्ललितः भोगवाञ्छातत्परः स कां यां तां युवतिम् अनुसरति । पञ्चशरशराघातभीतः स्त्रीमात्रस्यापि पृष्टानुयायी भवतीति भावः । "क्वचिद् द्वितीयादेः" [३. १३४.] इति द्वितीयायाः षष्ठी ॥

७५. कस्या यस्यास्तस्याः प्रणालिकायाः सकाशाद् यद् नीरं पर्यस्तं पतितं तत् कस्या यस्यास्तस्या अपि युवत्याः न बहिरभूत् किं तु सर्वस्यास्तद् अङ्गसङ्गम् आपेत्यर्थः । "क्वचिद् द्वितीयादेः" [३. १३४.] इति पञ्चम्याः षष्ठी । पूर्वार्धे यच्छब्दो ज्ञेयः ॥

७६. कस्मिन्नपि काले न अहिलोके नागसद्मनि । कस्मिन्नपि काले नैव अमर्त्यलोके त्रिदशालये । कस्मिन्नपि काले न भूलोके पृथ्वीपृष्ठे जलयन्त्रम् ईदृशम् आसीत् । अवलोकनपरविश्वलोकालक्षितसततविश्वतोमुखोच्छलितशुचिसुरभ्यमृतधाराधोरणीवहनाद् नैतत्समं बभूव ॥

राया । "राज्ञः" [४९.] इति नलोपे अन्त्यस्य सौ आत्वं वा । पक्षे रायाणो ॥

जाला जलेण पुन्नं जन्त-हरं, जल्ल-छणो हुओ जाहे,
दोवारिएण ताहे विन्नत्तम् इमं नरिन्दस्स. ७७

रायाणो । रण्णो । रण्णो । "जश्शस्ङसिङसां णो" [५०.] इति णो । पक्षे राया । रायाउ । रायस्स ॥

राइणा । "टो णा" [५१.] इति णा । पक्षे रण्णा । राएण ॥

राइणा । राइणो । राइणो । राइम्मि । "इर्जस्य णोणाङौ" [५२.] इति जस्य इः । पक्षे रायाणो । राएण । रण्णो । अराअम्मि ॥

अराइणं । अराइणं । "इणमम् आमा" [५३.] इति जस्य अमाम्भ्यां सह इणम् । पक्षे राईणं । रायं ॥

राईहिं । राईहिन्तो । राईसु । राईण । "ईद्भिस्भ्यसाम्सुपि" [५४.] इति जस्य ई । पक्षे रायाणेहिं इत्यादि ॥

रण्णा । रण्णो । "आजस्य°" [५५.] इति टाङसिङस्सु णा णो इत्यादेशापन्नेषु अण् । पक्षे अराइणा । राइणो । सणाणेषु इति व्यावृत्तेः रायाउ रायस्स राएण इति प्राग्[६०,६१]उक्तोदाहरणानि इह ज्ञेयानि ॥

सज्जुआणो "पुंस्यन°" [५६.] इति अन्नन्तस्य आणः । पक्षे यथादर्शनं "राज्ञः" [३. ४९.] इत्यादिभिः राजवत् कार्यम् । पक्षे जुआ ॥

अप्पणिआ । अप्पणइआ । "आत्मन°" [५७.] इति टाया णिआ णइआ । पक्षे अप्पाणेणं ॥

सव्वे । अन्ने । "अतः सर्वादेः°" [५८.] इति सर्वादेः अदन्ताज्जसः डित् ए । जस इति किम् । सव्वस्सि ॥

सव्वत्थ । सव्वम्मि । अन्नम्मि । अन्नत्थ । अन्नस्सि । "ङेः स्सिम्मित्थाः" [५९.] ॥

अन्नहिं । सव्वहिं । "न वाऽनिद°" [६०.] इति हिं वा । बाहुलकात् किंयत्तद्भ्यः स्त्रियामपि । काहिं । जाहिं । ताहिं । पक्षे सव्वस्सि । सव्वत्थ । सव्वम्मि इत्यादि । स्त्रियां तु पक्षे कीए । जीए । तीए । इदमेतद्वर्जनं किम् । इमस्सि । एअस्सि ॥

सव्वेसिं । अन्नेसिं । "आमो डेसिं" [६१.] इति डेसिं । पक्षे सव्वाणं । अन्नाण । बाहुलकात् स्त्रियामपि । केसिं । तेसिं ॥

जइआ गिम्हो पयट्टओ तइअच्चिअ किर आसि पाउसो;
जाए ताला जल-च्छणे पत्तो अच्छि-वहं खणे तहिं. ७८

कास। तास। "किंतद्भ्यां डासः" [६२.] इति डासः। पक्षे केसिं। तेसिं॥

कास। तास। जास। "किंयत्तद्भ्यो ङसः" [६३.] इति डासः। पक्षे कस्स। तस्स। जस्स। बाहुलकात् किंतद्भ्याम् आकारान्ताभ्यामपि डासो वा। कास। तास। पक्षे काए। ताए॥

किस्सा। जिस्सा। तिस्सा। कीसे। जीसे। तीसे। "ईद्भ्यः स्सा से" [६४.] इति स्सा से। पक्षे कीए। जीए। तीए॥

७८. तदा ग्रीष्मकाले तस्मिन् क्षणे ग्रीष्मप्रवृत्त्यनन्तरमेव जल-क्षणे नानाजलयन्त्रादिधारासारादिभिर्जलोत्सवे जाते संपन्ने सति। किल इति संभाव्यते। यदा ग्रीष्मः प्रवृत्तस्तदैव प्रावृड् अक्षिपथं प्राप्ता समस्तजनप्रत्यक्षासीद् इति। अथ च यौगपद्येन ऋतुसंभवेन ग्रीष्मकाले प्रावृड् आसीद् इति भङ्ग्योक्तम्। उत्तरसर्गार्थसूचन-मपि कृतम्। वैतालीयं छन्दः॥

काहे। काला। कइआ। जाला। जाहे। ताहे। जइआ। तइआ। ताला। "हे-र्डाहे०" [६५.] इति आहे आला इति दिवौ इआ च। पक्षे तहिं इत्यादि॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितश्रीकुमारपालचरितप्राकृतद्व्याश्रयमहा-
काव्यवृत्तौ चतुर्थः सर्गः समाप्तः॥

कम्हा जम्हा तम्हावि वण-निउञ्जाउ तत्थ महमहिओ
काओ जाओ ताओवि पक्खओ नीव-गन्धो तो. १

"गायन्ति किणो मोरा? कीस पिगी गाइ जम्बु-फल-मत्ता?
कम्हा वयं जिआमो?" तत्थ पउत्थेहिँ इअ लविअं. २

इमिणा इमेण एएण एदिणा किणवि जेण तेण किर
सव्व-दिसाण मुहेणं महमहिओ मालई-गन्धो. ३

१. अथ पञ्चचत्वारिंशता गाथाभिर्ग्रीष्मानन्तरभाविनीं प्रावृषं वर्णयति । ततो ग्रीष्मानन्तरं कस्माद् यस्मात् तस्मादपि । सर्वस्माद् इत्यर्थः । वननिकुञ्जात् कस्माद् यस्मात् तस्मादपि पक्षात् पार्श्वात् समीपदेशात् तत्र प्रावृषि नीपगन्धः धाराकदम्बसौरभ्यं प्रसृतः उच्छलितः ॥

कम्हा । जम्हा । तम्हा । "ङसेर्म्हा" [६६.] । पक्षे काओ । जाओ । ताओ ॥
तो । "तदो डोः" [६७.] इति ङसेर्डो । पक्षे तम्हा ॥

२. कस्माद् मयूरा गायन्ति केकायन्ते । कस्मात् जम्बुफलैर्मत्ता पुष्टा सर्वा पिकी कोकिला गायति मधुरं कूजति । अथ यदि पतगाः शाब्दितम् उल्लसति तदा कस्माद् वयं जीवामः । एवं सति न प्राणितुं समर्थ इति भावः । इति तत्र प्रावृषि प्रोषितैः पान्थैर्लपितं परस्परम् उक्तम् ॥

किणो । कीस । "किमो डिणोडीसौ" [६८.] इति ङसेर्डिणोडीसौ । पक्षे कम्हा ॥

३. येन केनापि तेन लोकप्रसिद्धेन सर्वदिशां मुखेन । केन तेने-

वायं वाएण तिणा केणावि, जिणा खु णेहि पहिएहि
परिमुक्को नीसासो भरिऊणं दइअ-रइ-केलिं. ४
मालइ-लयाइ णाए णेण य पुव्वानिलेण पहिआण
कत्तोवि कोवि कत्थवि अहूव-पुव्वो हुओ मोहो. ५
अह विन्नत्तं आरामिएण, "पेच्छसु इमं वणोद्देसं
वल्लीहि इमाहि इमो वहल-दलाहिं मणो हरइ. ६

त्याह। अनेन[1] प्राच्येन अनेन[2] अवांच्येन[3] एतेन प्रतीच्येन एतेन उदीच्येन कृत्वा। किर इति किलार्थे। स च आप्तवादे । मालतीगन्धो जातिपरिमलः प्रसृतः॥

४. तेन केनापि वातेन वातं परिश्रान्तम् येन कृत्वा खु निश्चित दयितारतिकेलिं प्रियासुरतक्रीडां स्मृत्वा विचिन्त्य तैः पथिकैः निःश्वासः परिमुक्तः। तथाविधपवनस्य उद्दीपनविभावत्वात्। बहिर्मुखाद् उष्णवातः परित्यक्तः॥

इमिणा। इमेण। एएण। एदिणा। किणा। जेण। तेण। तिणा। केण। जिणा॥
"इदमेतत्किंयत्तद्भ्यष्टो टिणा" [६९.] इति टाया डित् इणा वा॥

५. तया मालतीलतया तेन च पूर्वानिलेन पथिकानां कस्मादपि कुतश्चित्कारणात् कुत्रापि उद्यानोद्देशे कोप्यनिर्वचनीयः अभूतपूर्वः असंजातचरो मोहः चित्तवैक्लव्यम् अभूत्। अपिः संदेहे॥

णेहि। णाए। णेण। "तदो णः" [७०.] इति स्यादौ णो लक्ष्यानुसारेण।
कत्तो। को। कत्थ। "किमः कः" [७१.] इति स्यादौ त्रतसोश्च कः॥

६. अथ प्रावृड्विजृम्भणानन्तरम् आरामिकेण उद्यानपालकेन विज्ञप्तं श्रीकुमारपालभूपालस्य पुरः प्राञ्जलि प्रतिपादितम्। किं तत् तदेवाह। इमं प्रत्यक्षवर्तिनं वनोद्देशं काननसमीपं पश्य प्रेक्षस्व वा सावधानं विलोकय। सामान्येन वनदर्शनविषयं विज्ञाप्य विशेषेण

---

1 B C इमेन. 2 B C इमेन. 3 B अप्राच्येन. C अपाच्येन.

इमिआ पाउस-लच्छी कहइ, अयं सिरिफलो वणे अस्सिं
समए इमस्सिम् अलि-किङ्किणी-रवं काम-छेत्तं व. ७
उअ अस्स जम्बु-तरुणो इमस्स दाडिमि-दुमस्स य फलाइं,
एसु रमिज्जइ आहिं सुगीहि एहिं सुगेहिं च. ८
इह उज्जाणे समए इमम्मि णं पिच्छ विहसियं नीवं,
कुडयं च इमं, णे अज्जुणे अ, ताविच्छए अ इमे. ९

वर्षासंभविवृक्षलतापत्रादिसंपदं वनगतां दर्शयन् विज्ञपयति । इ-माभिः बहलदलाभिः सान्द्रपत्रपङ्क्तिभिः वल्लीभिः प्रततिभिः कृत्वा अयं वनोद्देशो मनो हरति हृदयम् आवर्जयति ॥

इमं । इमाहि । इमो । "इदम इमः" [७२.]॥

७. अस्मिन् समये सांप्रतम् अस्मिन् वने अयं श्रीफलः बिल्वः अलयः सौरभ्यलोभलग्ना भृङ्गास्त एव तदाकारत्वात् किङ्किण्यः क्षु-द्रघण्टिकास्तेषां रवो यत्र तत् तथा एवंविधं कामच्छत्रमिव । तेन क-न्दर्पस्य सच्छायत्वात् । इति इयं प्रावृड्लक्ष्मीः कथयति सामर्थ्यात्स्त-नयित्नुस्तनितैः प्रतिपादयति ॥

इमिआ । अयं । "पुंस्त्रियो:°" [७३.] इति न वा अयं इमिआ । पक्षे इमो ॥

८. अस्य जम्बुतरोः अस्य दाडिमीद्रुमस्य च फलानि उअ पश्य । तथा एषु फलेषु आभिः शुकीभिः कीरीभिः एभिः शुकैश्च रम्यते परस्परं क्रीड्यते ॥

अस्सि । अस्स । "स्सिस्सयोरत्" [७४.] । इमादेशोपि । इमस्सि । इमस्स ॥ बाहुल्काद् अन्यत्रापि । एसु । आहिं । एहिं ॥

९. अस्मिन् समये सांप्रतम् अस्मिन्नुद्याने इमं नीपं धाराक-दम्बम् इमं च कुटजं च वत्सकाख्यवृक्षविशेषं विकसितं पुष्पितम् इमान् अर्जुनांश्च ककुभान् इमान् तापिच्छांश्च तमालान् । अर्थव-शाद् वचनव्यत्ययः । इति विकसितान् पश्य ॥

---

१. B [?]. C [?]. २. B 'वनं.

लङ्गलि-वणेण एणं फुल्लं, ऊरी-वणेण च इमेण,
कोहलि-वणेहि एहिं, इमेहि चिब्भी-वणेहिं च. १०

भू-भागम् इणं, नह-भागम् इमं, परिमलेण रुन्धन्तं
इदम् इणम् इणमो अ वणं विअसइ केअईण, उअ. ११

एअं किंपि हु सुन्दरं पाउस-समयस्स मे पवट्टस्स;
जं कुडय-कुसुम-वज्जाण परिमलो इत्थ परिमिलिओ. १२

इह । "ङेर्मेन हः" [७५.] । इदमः कृतेमादेशात् परस्य ङेः स्थाने मेन सह हः । पक्षे इमस्सि ॥

इम । इमस्सि । "न त्थः" [७६.] । इदमः ङेः त्थो न ॥

१०. एतेन लाङ्गलीनां नालिकेलानां वनेन अनेन पूगिफलानां माधवीलतानां वनेन च एभिः कूष्माण्डीनाम् ओषधिविशेषाणां वनैः एभिश्चिर्भटीनां त्रपुसफलानां वनैश्च फुल्लम् । एतानि लाङ्गल्यादिवनानि पुष्पितानीत्यर्थः ॥

एणं । एणं । एणं । [एहिं] "णोम्‌शस्टाभिसि" [७७.] इति णः । पक्षे इमं । इमे । इमेण । इमेहिँ ॥

११. इमं भूभागं पृथ्वीपृष्ठप्रदेशं तथा इमं नभोभागम् आकाशप्रदेशं परिमलेन सौरभ्येण रुन्धत् व्याप्नुवत् इदम् इदम् इदं च । समस्तमपीति भावः । केतकीनां वनं विकसति पुष्पति उअ पश्य ॥

इणं । "अमेणम्" [७८.] । पक्षे इमं ॥

इदं । इणं । इणमो । "क्लीबे स्यम्" [७९.] इति सिअम्भ्यां सह इदं इणमो इणं च ॥

१२. प्रवृत्तस्य प्रसृतस्य । प्रौढिं प्राप्तस्येत्यर्थः । अस्य प्रावृट्सम-यस्य हु निश्चितम् आश्चर्यं वा किमपि लोकोत्तरं सौन्दर्यम् अस्ति

---

1 B C इदम् १ for इदम्, इदम्, इदम्.

एअम्मि वणोद्देसे, ईअम्मि, तहा अयम्मि ऊसलइ
इणमु, इणमो, एस फुडं सालो, जूही, सिलिन्धं च. १६
कुडयं दलइ तमु एअं, एसा सा जूहिआ महमहेइ,
एसो सो कन्दलिओ वेणु-कुडङ्गोवि पडिसाहं. १७

ङ्गलीकुसुमं शारदीलताप्रसूनम् एतस्मात् [एतस्मात्] एतस्माच्च। सर्वसमीपवर्तिदेशाद् इत्यर्थः। अत्र उद्याने को न लाति। परिमलविकासिसौन्दर्याद्यावर्जितचेताः सर्वोऽपि एतद् गृह्णातीति भावः॥

से। सिं। "वेदंतदेत°" [८१.] इत्यादिना इदमूतद्एतदां स्थाने ङस्आम्भ्यां सह यथासंख्यं सेसिमौ। पक्षे इमाण। एआण। इमस्स। एअस्स। ताण। तस्स॥

एत्ताहे एत्तो। "वैतदो°" [८२.] इति एतदो ङसेः स्थाने त्तो त्ताहे। पक्षे एआओ॥

एत्ताहे। एत्तो। एत्थ। "त्थे च तस्य लुक्" [८३.]। एतदः त्थे परे त्तो त्ताहे एतयोश्च परयोस्तस्य लुक्॥

१६. एतस्मिन्नेतस्मिन् [एतस्मिन्] समीपवर्तिनि वनोद्देशे एष सालः अर्जुनः। एषा यूथी मागधीलता। एतत् सिलिन्ध्रं च भूमिस्फोटः स्फुटम् उल्लसति पुष्पपत्रप्रवालादिभिर्वर्धते॥

ईअम्मि। अयम्मि। "एरदी°" [८४.] इति एतदः एकारस्य ङ्यादेशे म्मौ अत्-ईतौ। पक्ष एअम्मि॥

१७. तद् एतत् पूर्वदृष्टम् अधुना अनुभूयमानं कुटजं दलति विकसति। एषा सा यूथिका महमहेइ इति गन्धेन प्रसरति। सौरभ्येण सर्वं व्याप्नोतीत्यर्थः। एष स वेणुकुडङ्गोपि वंशगहनमपि प्रतिशाखं सर्वशाखासु कन्दलितः संजातनवाङ्कुरः॥

---

१ B कुडलं.

---

1 C ङ्गिलि°. 2 B C महमहेइत्ति for महमहेइ इति.

से चन्दणस्स तह मयनाभीए, सिं च अगरु-कलिआण
कप्पूर-पारियाण य अहिअयरो मालई-गन्धो. १३
चिञ्चिणिअ-तरूणेमाणेआण य कुसुम-दंसणे हरिसो
कहवि न माइ इमस्सेअस्स य आराम-लोअस्स. १४
ताण ललिआण ठाणं तस्साणङ्गस्स, लङ्गली-कुसुमं,
एआओ, एत्ताहे, एत्तो अ न एत्थ को लेइ? १५

उअ पश्य। तथा अत्र प्रावृषि एषां कुटजार्जुनसर्जानां वत्सकककुभशालाख्यद्रुमाणां परिमलः परिमिलितः पिण्डीभूतः। तद्गन्धवैविक्त्यं न ज्ञायत इत्यर्थः॥

कि। "किमः किं" [८०.]॥

१३. अस्माद् उपलभ्यमानात् तस्मात् पूर्वम् उपलब्धात् एतस्मात् आसन्नोपलभ्यमानाद् वा चन्दनात्। एषाम् अत्यासन्नोपलभ्यमानपत्तनादिनगराणां तेषां लोकदृष्टमलयादिदेशानां वा चन्दनात्। तथा अस्यास्तस्या एतस्या वा मृगनाभेः आसां तासां वा पुरो मृगनाभेः। आभ्यस्ताभ्य एताभ्यश्च अगुरुकलिकाभ्यः। एभ्यस्तेभ्य एतेभ्यश्च कर्पूरपारिजातेभ्यः। सामर्थ्यात् चन्दनादिगन्धेभ्य इत्यर्थः। मालत्या जातेर्गन्धः परिमलः अधिकतरः। प्रावृट्काले हि मालत्या अतिकत्रिमप्रचुरतरसौरभ्यास्पदत्वात्॥ से चन्दणस्स इत्यादिषु "क्वचिद् द्वितीयादेः" [३.१३४.] इति पञ्चम्याः षष्ठी॥

१४. एषाम् एतेषां च चिञ्चिणिकातरूणाम् अम्लिकावृक्षाणां कुसुमदर्शने सति अस्य एतस्य आरामलोकस्य उद्यानजनस्य कथमपि केनापि प्रकारेण हर्षो न माति अनिर्वर्तते॥

१५. तस्य अनङ्गस्य तेषां ललितानां विलसितानां स्थानं पदं ला-

---

१ Fo B. C. २ B. °[illegible], We with C. ३ B. C. [illegible]°.

---

१ D [illegible] up to °[illegible] २ C °[illegible]°. ३ C [illegible].

एअम्मि वणोद्देसे, ईअम्मि, तहा अयम्मि ऊसलइ
इणम्, इणमो, एस फुडं सालो, जूही, सिलिन्धं च. १६
कुडयं दलइ तम् एअं, एसा सा जूहिआ महमहेइ,
एसो सो कन्दलिओ वेणु-कुडङ्गोवि पडिसाहं. १७

झलीकुसुमं शारदीलताप्रसूनम् एतस्मात् [एतस्मात्] एतस्माच्च। सर्वसमीपवर्तिदेशाद् इत्यर्थः। अत्र उद्याने को न लाति। परिमल-विकासिसौन्दर्याद्यावर्जितचेताः सर्वोपि एतद् गृह्णातीति भावः ॥

से। सिं। "वेदंतदेत°" [८१.] इत्यादिना इदम्तद्एतदां स्थाने ङस्आम्भ्यां सह यथासंख्यं सेसिमौ। पक्षे इमाण। एआण। इमस्स। एअस्स। ताण। तस्स ॥

एत्ताहे एत्तो। "वैतदो°" [८२.] इति एतदो ङसेः स्थाने त्तो त्ताहे। पक्षे एआओ ॥

एत्ताहे। एत्तो। एत्थ। "त्थे च तस्य लुक्" [८३.]। एतदः त्थे परे त्तो त्ताहे एतयोश्च परयोस्तस्य लुक् ॥

१६. एतस्मिन्नेतास्मिन् [एतस्मिन्] समीपवर्तिनि वनोद्देशे एष सालः अर्जुनः। एषा यूथी मागधीलता। एतत् सिलिन्ध्रं च भूमि-स्फोटः स्फुटम् उल्लसति पुष्पपत्रप्रवालादिभिर्वर्धते ॥

ईअम्मि। अयम्मि। "एरदी°" [८४.] इति एतदः एकारस्य ङ्यादेशे म्मौ अत्-ईतौ। पक्ष एअम्मि ॥

१७. तद् एतत् पूर्वदृष्टम् अधुना अनुभूयमानं कुटजं दलति वि-कसति। एषा सा यूथिका महमहेइ इति गन्धेन प्रसरति। सौरभ्येण सर्वं व्याप्नोतीत्यर्थः। एष स वेणुकुडङ्गोपि वंशगहनमपि प्रतिशाखं सर्वशाखासु कन्दलितः संजातनवाङ्कुरः ॥

---

१ B कुटलं.

---

१ C झिलि°. २ B C महमहेइत्ति for महमहेइ इति.

अह लीला-पोक्खरिणी, अह नीरं बहुवास-मुक्कं च,
अह पवण-वेवमाणो नवो अ कलमङ्कुरुक्केरो. १८

तानिच्छो वहल-दलो अमू, अमू कमलिणी अ गय-कमला,
मत्तम् असुं भेग-कुलं अमूसु लीला-तलाईसु. १९

निम्नुल्लाण अगम्मि वणे, इअम्मि तह मल्लई-निउअम्मि,
माल-वणम्मि अमुम्मि अ परिमल-वहलो वहइ पवणो." २०

[illegible] । [illegible] । [illegible] । "[illegible]" [८२.] इति [illegible] [illegible]
[illegible] ॥

[illegible] । [illegible] । "[illegible] सोऽडसोर्" [८६.] । [illegible] । [illegible]
[illegible] ॥

१८. असौ लीलापुष्करिणी क्रीडावापिका । बहुवास इति देश्यां [illegible] । बहुवासमुक्तं [illegible] असौ नीरं च । पवनेन वेपमानः [illegible] नवः अमुना [illegible] असौ कलमाङ्कुरोत्करस्य [illegible] ॥

१९. [illegible] । तथा [illegible] ॥

[illegible]

[illegible]

[illegible]

"तं, तुं, तुवं, तुह, तुमं, आणेह नवाइँ नीव-कुसुमाइँ.
भे, तुब्भे, तुम्होय्हे, तुय्हे, तुव्झासणं देह. २१

ह्रकीनिकुञ्जे गजप्रियागह्वरे अमुष्मिन् सालवने च पस्मिन्वहन्तः सौरभनिचितः पवनो वहति वाति ॥

अयम्मि । इअम्मि । "म्मावयेऔ वा" [८९.] । अदसः अन्त्यव्यञ्जनलुकि दकारान्तस्य स्थाने ङ्यादेशे म्मौ अय इअ । पक्षे अमुम्मि ॥

२१.–४५. अथ मालिनीपरस्परोक्तिप्रत्युक्तिनिवेदनेन उद्यानपालः श्रीकुमारपालभूपालं विज्ञपयति । पञ्चविंशत्या महाकुलकम ॥

४५. पद्मावतीदेव्याः पूजने पूजानिमित्तं तिसृभिः द्वाभ्यां द्वाभ्यां गुणिते ते च ते द्वे च द्विगुणितद्वे ताभ्याम् । चतसृभिश्चेत्यर्थः । सखीभिः सह मालिन्यो मालायुक्ता अन्योन्यम् इति पूर्वोक्तं जल्पन्ति कथयन्ति ॥

तदेवाह । २१ सखि त्वम् ९ । कोर्थः । सर्वा अपि यूयम् । नवानि नीपकुसुमानि आनयतेति । अत्र तंतुमादिभिः सह सखिशब्दस्य प्रत्येकं योगः । एवम् उत्तरत्रापि युष्मदादेशैः भे तुब्भे इत्यादिभिः अस्मदादेशैश्च अम्मि म्मीत्यादिभिश्च संबन्धः कार्यः । हे सख्यः यूयम् ६ आसनं पूजाविलोकनार्थंगतोपवेशनार्थं विष्टरं दत्त वितरत ॥

१ B तुम्होय्हे. We with C. २ B तुय्हा.° We with C. तुय्हा would give us one more form तुय्ह (III. 104) It would be far-fetched to suppose that तुय्ह is the correct form but that तुय्ह is not to be formed under III. 104 since out of तुय्ह and तुय्ह that are formable from तुम्ह, तुय्ह is expressly given in III. 91 so as to indicate that [illegible] is not to be formed. Neither in the Vritti of the Sûtras nor in the commentary on our text is there any indication of such a [illegible] [illegible] closely resemble each other in the Mss.

३ B C कथयंत जल्पंति.

तुम्हे, तुज्झे ण्हायह. अहिणव-कल्हार-पत्तिआणयणे,
तं, तुं, तुमं, तुवं, तुह, तुमे, तुए, संपयं भणिमो. २२
वो, तुब्भे, [1]तुज्झोय्हे, तुम्हे, तुज्झे अ, भे अ, तुय्हे अ
भणिमो, न किम् इहँ ण्हाएह पल्लले दद्दुर-भएण? २३
भे, ते, दि, दे, तइ, तए, तुमाइ, तुमए, तुमे, तुमं, तुमइ,
किं नाणिज्जइ दुव्वा पउमावइ-देवि-पूयत्थं? २४
भे, तुब्भेहिँ अ, तुज्झेहिँ अ, तह तुम्हेहिँ तुलसिआ गिज्झा
[2]उज्झेहिँ अ, उम्हेहिँ अ, तुय्हेहिं तह य उय्हेहिं. २५

२२. हे हला यूयं यूयं स्नात स्नानं कुरुत । हे वयस्याः त्वाम् ७ अभिनवा नूतना या कह्लारस्य वनस्पतिभेदस्य पत्रिका तस्या आनयने सांप्रतं वयं भणामः आदिशामः ॥

२३. हे आल्यः युष्मान् ८ भणामः यथा इह पल्वले अल्पसरसि दर्दुरभयेन किं यूयं न स्नात । भेकभीतिं त्यक्त्वा स्नानम् आधत्तेत्यर्थः ॥

२४. हे सध्रीच्यः त्वया ११ पद्मावतीदेव्याः पूजार्थम् । किम् इति आक्षेपे । किं दूर्वा नानीयते । अपरव्यापारम् उत्सृज्य आनीयताम् इति भावः ॥

२५. हे सख्यः युष्माभिः ८ तुलसिका । सुरसाख्यः प्रसिद्धसुरभिवनस्पतिभेदः । ग्राह्या उच्चेया ॥

---

१ *B C* are both confused and wanting in this distich. B merely has वो तुब्भे तुब्भोय्हे तुय्हे य. C वो तुब्भे तुब्भोय्हे तुम्हे भे अ ते अ तुय्हे य. Hm. reads the Sûtra thus: वो तुब्भे तुज्झे तुय्हे उय्हे भे शसा (III. 93) where P substitutes तुज्झ for तुज्झे. Metre in our text makes तुज्झे impossible, and तुज्झ would give two more forms besides the right one, *viz.* तुज्झ and तुम्ह. तुब्भ appears to be the correct reading and the Sûtra should therefore read वो तुब्भ तुब्भे तुय्हे उय्हे भे शसा. In Jain Mss. ज्झ and ब्भ are very similar. २ That उज्झे° is the correct form and not उब्भे° as given by P (III. 95) is plain from the fact that we should thereby have one more form उब्भेहिं which the grammar would not recognise. See note २ on 21 above.

तुब्भत्तो, तुम्हत्तो, तुज्झत्तो, केअइं तुहत्तोवि
आणाएमि तुमत्तो तहा तुवत्तो, तइत्तो अ. २६
तुय्ह, तहिन्तो, तुब्भ य, तुम्ह य, तुज्झ य सवेण्टे-पिक्काइं
देवीइ ढोचणत्थं तोडामो दाडिमि-फलाइं. २७
तुब्भत्तो, तुय्हत्तो, उय्हत्तो तह य तह य उम्हत्तो,
तुम्हत्तो, तुज्झत्तो, सुत्था-धूवं करावेमि. २८
तेइ, ते, तुहं, तुह, तुमे, तु, तुम्ह, तुव, तुम, तुमो, तुमाइ, इ, ए,
दे, दि, तहा विम्हरिअं किम् इमं पल्लल-जले ण्हाणं? २९

२६. हे हलाः त्वत् ७ भवत्या भवत्याः पार्श्वात् केतकम् आनयामि ॥

२७. हे वयस्याः त्वत् ५ भवत्या भवत्याः सकाशाद् देव्याः पद्मावत्या ढौकनार्थं बलिकरणार्थं सवृन्तानि च तानि पक्वानि च तानि तथा प्रसववन्धनपरिपाकयुक्तानि दाडिमीफलानि वयं त्रोटयामः अवचयामः ॥

२८. हे आल्यः युष्मत् ६ भवतीनां भवतीनां सकाशाद् सुस्तानां सुन्द्राणां धूपं कारयामि ॥

२९. हे सखीन्द्राः तव १५ किमिदं पल्वलजले स्नानं विस्मृतम् । येन न कृतम् इति भावः ॥

---

१ B C सवेंट°. २ B reads the first halves of the two stanzas 29 and 30 thus:

तइ ते तुहं तुमे तु तुमह तुव तुमो तुमाइ ई ए।
दे दि * * *
तुब्भ (? उब्भ) य तहिं तुम्भ य तुम्ह य उय्ह तह उम्ह तह तुज्झ
C तइ ते तुहं तुमे तु तुमहं तुव तुम तुमो तुमाइ ई ए।
दे दि * * *
तुब्भ य तहिं य तुम्भ य उब्भ य उय्ह तह उम्ह तहे।

३ B तथा. ४ B has 11 for 15 which we with C.

उब्भ य, तुम्हं, तुब्भ य, उम्ह य, उय्ह, तह उज्झ, तह तुज्झ,
पुप्फञ्जलि-दाण-कए नीवावचए किम् आलस्सं? ३०
भे, तुब्भ, तु, वो, तुब्भं, तुब्भाण, तुवाण, तुम्ह, तुम्हं च,
तुम्हाण य पल्ललओ विम्हरिअं किं जलाणयणं? ३१
तुज्झं[1], तुज्झ, तुमाण, तुमाण, उम्हाणं[2], अविअ उम्हाणं[3]
मत्त-जलवायसुड्डावणेण जल-कलुसणं किम् इमं? ३२
तुब्भाणं, तुज्झाणं, तुहाण, तुम्हाणम्, अह तुवाणं च,
तुज्झाण, तुहाणम् इमं मत्त-वलायासु किं रमणं? ३३
तुमए, तए, तइ, तुमे, तुमाइ, तुज्झम्मि, तुम्मि, तुब्भम्मि,
तुम्हम्मि, तुहम्मि, तुवम्मि, तुमम्मि भणाम जूहि-कए. ३४

३०. हे सख्यः तव ७ पुष्पाञ्जलिदानकृते कुसुमाञ्जलिविधाननिमित्तं किं नीपानां धाराकदम्बकुसुमानाम् अवचये चुण्टने आलस्यम्। न मन्दादरत्वं कर्तुं युक्तम् इति भावः ॥

३१. हे हला[1]: युष्माकं १० पल्वलाज्जलानयनं किं विस्मृतम् ॥

३२. हे वयस्याः युष्माकं ६ मत्तजलवायसोड्डायनेन पुष्टमद्गुक्षेपणेन कृत्वा किमिदं जलकलुषणम् । तत्संमुखं लेष्टुक्षेपणादिना पानीयाविलीकरणं नोचितम् इति भावः ॥

३३. हे आल्यः युष्माकं ७[2] मत्तवलाकासु पुष्टसारिकासु किमिदं रमणम्। पूजाप्रस्तावे न क्रीडितुं युक्तम् इति भावः ॥

३४. हे सध्रीच्यः त्वां १२ यूथीकृते मागधीनिमित्तं भणामः आदिशामः। "द्वितीयातृतीययोः सप्तमी" [३.१३५.] इत्यनेन द्वितीयायाः सप्तमी ॥

---

१ B तुब्भं. C doubtful between तुब्भं and तुज्झं. २ C तुम्हाण. We with B.
३ B अम्हाणं. We with C.

---

1 B C हल्यः. 2 B 8. We with C.

तुम्मसु, तह तुम्हसु, तुम्हासु, तह य तुज्झासु, [illegible]-दलाहरणम् आदिदिमं.
सु अ, आहराणो नव-जम्बु-फलोवहारम्मि. १६

म्मि, अम्हि, अहयं, हम्, अहं माकुर-पक्के लेमि;
अम्हो, मो, मे, वयमवि लोन्द-कुसुमाइं. १७

ो, अम्मि, अम्ह य, मम्ह, अहं, मं, ममं, मिमं भणा,
हो, णं, अम्हापलय-फलेहि जइ कज्जं. १८

ममए, मइ, ममाइ, णं, तह मए, मयाइ नहा.
ह, अम्हे, णे, अम्हेहि अ जधा गेह्णा. १९

तुम्मासु १० बिम्बिनीदलाहरणं पद्मिनीपलाश-

मासु ८ नवजम्बुफलैः उपहारः पक्वानी-
लिमिताम् आदिशामः ॥

८ मातुलफलानाम् [illegible]
[illegible] लोन्द्रकुसुमानि मार्जनार्जनानि । [illegible]
[illegible] [illegible]

मा अस्मान् ९ भण [illegible]
भोजनं [illegible] [illegible]
[illegible] मा अस्माभिः ९ [illegible]

मज्झत्तोवि, महत्तो, तहा मइत्तो, तहा ममत्तोवि,
अम्हत्तो तह गिण्हेह कुडय-तरुणो पसूणाइं. ४०

मे, मइ, मम, मह, मज्झं, महं, तहा मज्झ, अम्ह, अम्हं च,
णे, णो, अम्हे, अम्हो चम्पय-कलिआउ गिज्झाओ. ४१

अम्हाणं, मज्झाणं, ममाण, ममाणं, महाण य, महाणं,
अम्हाण य, मज्झाणं हत्थे धव-पसवे-दामाइं. ४२

मि, मइ, ममाइ, मएवि अ, अम्हम्मि, ममम्मि, मे, तह महम्मि
मज्झम्मि अ थल-नलिणी-कुसुमाहरणे निउत्तव्वं. ४३

अम्हेसु, ममेसु तहा, महेसु, मज्झेसु, तह य अम्हासु
आदिसह मल्लई-तरु-नव-कुसुमाहरण-कम्मम्मि." ४४

४०. हे सख्यः मत् ४ मम मम सकाशात् । तथा अस्मत् अ-
स्मत् अस्माकम् अस्माकं सकाशाच्च कुटजतरोः प्रसूनानि गृ-
गृह्णीत अङ्गीकुरुत ॥

४१. हे हल्ला मम ९ तथा अस्माकं ७ चम्पककलिका हेमपुष्प-
ककोरिका ग्राह्याः ॥

४२. हे वयस्याः अस्माकं ८ हस्ते धवप्रसवदामानि शालिवि-
श्वेतप्रसूनस्रजः सन्ति ॥

४३. हे आल्यः मयि ९ स्थलनलिनीकुसुमाहरणे स्थलपद्मिनी-
पुष्पानयननिमित्तं नियोक्तव्यम् आदेष्टव्यम् ॥

४४. हे सख्यः अस्मासु ५ मल्लिकानवकुसुमाहरणकर्मणि

१ B C [illegible] २ B [illegible] which we with C. ३ B C
[illegible].

इअ पाउसाइ देवीए पुरओ मालिणीउ जम्पन्ति
तीहिं दोहिं दुगुणिअ-वेहिं च सहीहिं अन्नोन्नं. ४५

सरय-समयम्मि एत्थ य मिहुण-सरूवेण पिच्छ विलसन्ति
देव, दुवे सारसया, दुण्णि सुआ, वेण्णि हंसा य. ४६

गजभिन्नापाकपद्मवृन्दानयनरूपव्यापारनिमित्तं नृपम् आदिशत भणत । अत्र च महाकुल्ये तथाचापिशब्दाः सर्वां सखीं प्रति समुच्चयद्योतकत्वेन नियोज्याः ॥

यथा अत्रैव च "युष्मदस्तं तुं तुवम्"[९०.]इत्यादि"सुपि"[११७.]इत्यन्तसूत्राणां तं-तुं-तुवम्-इत्यादि-अम्ह-मम-मह-मज्झ-इत्यन्तानि उदाहरणानि युष्मदस्मदोः सर्वविभक्तिसंबन्धे स्पष्टान्येव । सप्तम्यां सुपि एत्वविकल्पम् इच्छन्त्येके । तन्मते तुवेसु तुमेसु इत्यादि । तुम्भस्य आत्वमपि इच्छन्त्यन्यः । तेन तुम्भासु । तुम्हासु । तुज्झासु । अम्हस्य आत्वमपीच्छन्त्यन्यः । तेन अम्हासु इति विशेषः ॥

तीहिं । "त्रेस्ती तृतीयादौ" [११८.] ॥

दोहिं । वेहिं । "द्वेर्दो वे" [११९.] ॥

४५. प्रावृडनन्तरं शरत्संपदं दर्शयन् आरामिकः कुमारपालनृपं विज्ञपयति । हे देव महाराज अत्र च अस्मिन् पुनः शरत्समये द्वौ सारसश्च सारसी च सारसौ । "पुरुषः स्त्रिया" [हे० ३.१] इति पुरुषशेषे । सारसौ लक्ष्मणौ । एवम् अग्रेपि । द्वौ शुकौ कीरौ द्वौ च हंसौ सितच्छदौ मिथुनस्वरूपेण स्त्रीपुंसयुग्मरूपेण पश्य विलसतः क्रीडां कुरुतः । द्वौ इति पश्येत्यपेक्षया द्वितीया । विलसत इत्यपेक्षया च प्रथमा । एवम् अग्रेपि पश्येत्यपेक्षया द्वितीया भ्राम्यतः उड्डयन्ते सन्तीति योगे प्रथमा ॥

1 So B C.

1 B समुच्चयावद्योतकत्वेन. C समुच्चयार्थपातकत्वेन. 2 C त्रेस्तीरतृ°. We with B.

दो दो कुररा वे वे अ खञ्जणा नह-यले, उअ, भमन्ते;
पण्णाइँ तिवण्णस्स य, उअ, तिण्णिवि जुण्ण-नीलाइं. ४७
उअ चउरो, चत्तारो, चत्तारि इमे नहम्मि उड्डन्ते,
दंसेइ सारसे इअ मुद्धा [1]दुण्हं वयंसीणं. ४८
[1]दुण्ह नयणाण सुहदा उअ माला पङ्कयाण, तासुं च
कमल-सही हंस-वहू अली-वहू पिच्छ रममाणा. ४९

४७. द्वौ द्वौ कुररौ उत्क्रोशाख्यपक्षिविशेषौ द्वौ द्वौ च खञ्जनौ खञ्जरीटौ नभस्तले उअ पश्य भ्राम्यतः । त्रिपर्णस्य च पलाशस्य त्रीण्यपि पर्णानि जीर्णान्यपि पुरातनप्रायाण्यपि नीलानि । समयमाहात्म्यात् हरितानि । सश्रीकाणीति यावत् । उअ पश्य सन्ति ।

दुवे । दोण्णि । वेण्णि । दो । दो । वे । वे । "दुवे दोण्णि वेण्णि च जस्शसा" [१२०.] ॥ दुण्णि[2] । विण्णि[2] इति पाठे तु "ह्रस्वः संयोगे" [१. ८४.] इति ह्रस्वः ॥

तिण्णि । "त्रेस्तिण्णिः" [१२१.] ॥

४८. मुग्धा अप्रगल्भा द्वयोर्वयस्ययोः सारसान् इति अनेन प्रकारेण दर्शयति । तमेवाह । चतुर इमान्[3] सारसान् नभसि उअ पश्य । उड्डयन्ते विचरन्ति ॥

चउरो । चत्तारो । चत्तारि । "चतुरश्चत्तारो चउरो चत्तारि" [१२२.] ॥

४९. द्वयोर्नयनयोः सुखदाः पङ्कजानां मालाः स्रजः उअ पश्य सन्ति । तासु च कमलसख्यः सहचारित्वाद् वयस्याः । हंसवधूः वरटा । अलिवधूः भ्रमरी । रममाणाः पश्य सन्ति ॥

दोण्हं । दोण्ह । "संख्याया आमो ण्ह ण्हं" [१२३.] ॥

---

1 So B C.

---

1 So B C. 2 B C दुण्णि । विण्णि । 3 C inserts चतुर इमान्. 4 So B C.

अखलिअ-परिमल-रिद्धिं पहिआ दट्ठूणॅ छत्त-वण्ण-तर
वच्चन्ति मोह-निद्दं मरण-सहिं भरिअ अप्प-वहुं. ५०

हाहाण समा हेट्ठे तरूण सालीण गोविआ गन्ती
खे जन्तीणं मिलिआण सुर-वहूणं गइं खलइ. ५१

अलि-मालाहि सणाहेहिँ वाण-कुसुमेहि परिमल-गुरूहिं
दिट्ठेहिवि मुच्छिज्जइ दुहिणीहिं पन्थिअ-वहूहिं. ५२

सारस-मालाहिन्तो, सुग-मालाओ अ, चडय-मालाउ,
अखलिअ-गईउ घेणूउ, रक्खिमो सालि-वणम् एअं. ५

५०. अस्खलितपरिमलऋद्धिं निरर्गलसौगन्ध्यसमृद्धिं
तरुम् अयुक्छदवृक्षं दृष्ट्वा पथिका आत्मवधूं स्वभार्यां स्मृत्वा
सखीम् अचैतन्यादितत्कार्यकारित्वाद् वयस्यां मोहनिद्रां त
मयीं मूर्छानिद्रां व्रजन्ति आसादयन्ति ॥

५१. तरूणाम् अधः अधस्तनभागे हाहाभिर्देवगायनैस्तै
समा । निरुपमनिनादोपेतत्वात् । शालीनां गोपिका गायन्त
कुर्वती खे यान्तीनां व्रजन्तीनां मिलितानां क्रीडार्थं समु
सुरवधूनां गतिं स्खलयति निषेधयति । दिवि गच्छन्त्यो
अत्याश्चर्यं गोपीगीतं श्रुत्वा तत्रैव तिष्ठन्तीत्यर्थः ॥

५२. अलिमालाभिः सनाथैः युक्तैः परिमलगुरुभिः सौर
दृष्टैरपि वाणकुसुमैः असनप्रसूनैर्हेतुभूतैः दुःखिनीभिः स
अभितापात् सकष्टाभिः । पन्थेन चरन्ति पान्थिकाः । पथि
न्थशब्दोप्यस्ति । तेषां वध्वस्ताभिर्मूर्छ्यते मुह्यते ॥

५३. सारसा लक्ष्मणास्तेषां मालास्तस्यास्ताभ्यो वा ।
कीरास्तेषां मालास्तस्यास्ताभ्यो वा । चटकाः कलविङ्कास्तेषां
तस्यास्ताभ्यो वा । अस्खलिता अप्रतिहता । अनिवार्येति

१ B C सन°.

कुङ्कुम-कलिआमुन्तो सुरहिस्स मिउस्स एन्त-पवणस्स
पसरो गिरिम्मि इह तह तरुम्मि सव्वंपि सुरहेइ. ५४
फुल्ला मुणी इह तरू; न मुणीउ तरूउ दूरगा भमरा;
वाइ मुणीण तरूणं नव-परिमल-मासलो वाऊ[1]. ५५
उद्दीविय-दढ-मयरद्धयग्गिणो वाउणो फुरन्ति रया
मुणि-मालत्तो पङ्कय-मालाहिन्तो पराय-कणा. ५६

एवंभूता गतिर्यस्या यासां वा तस्यास्ताभ्यो वा धेनोर्धेनुभ्यश्च शालिवनम् एतद् वयं रक्षामः तन्निवारणेन पालयामः । अत्र आरामिकेण स्वनियोग एव विज्ञप्तः ॥

५४. कुङ्कुमकलिकाभ्यः केसरकोरकसकाशाद् आयंश्चासौ पवनश्च तस्य अत एव सुरभेः मृदोः सुखस्पर्शस्य प्रसरः उज्जृम्भणम् इह शरदि गिरौ तथा तरौ सर्वमपि उपत्यकाधित्यकाप्रस्थादि मूलपत्रपुष्पादि सुरभयति स्वगन्धवासेन एकतानतां नयति ॥

५५. इह शरदि मुनयः अगस्तयस्तरवः फुल्लाः पुष्पिताः । अतो न मुनेस्तरोः सकाशाद् दूरगा विरलाः । किं तु मकरन्दलोभात् समीपस्था इत्यर्थः । भ्रमराः । तथा मुनीनां तरूणां नवपरिमलमांसलः नूतनसौरभसमृद्धो वायुर्वाति ॥

माला कमल-सही हंस-वहू इत्यादीनि मुणीउ तरूउ मुणीण तरूणम् इत्यन्तानि चोदाहरणानि "शेषेऽदन्तवत्" [१२४.] इत्येतत्सूत्रानुसारेण स्वयम् उपयुज्य परिभावनीयानि ॥

५६. उद्दीपितः वृद्धिं नीतः दृढो बलवान् मकरध्वज एव संतापकत्वाद् अग्निर्यैस्ते तथा वायवः स्फुरन्ति सर्वतः परिभ्रमन्ति । तथा उद्दीपितमकरध्वजाग्नेर्वायोः वायुं प्राप्य । वायुयोगाद् इति या-

1 B C वाउ.

1 B वायुयोगादिति. We with C.

चारुम्मि एत्थ पल्लल-वारिम्मि विसट्ट-पोम्म-मालाओ
दोहिंचिअ नयणेहिं होइ न तित्ती नियन्ताणं. ५७

मच्च-गणस्स सुराण य अलं खु कामो हवेइ इह सरए
कामाय पवट्टन्ते वाणं कामस्स य घडन्ते. ५८

वत् । रयाद् वेगेन मुनिमालायाः अगस्तिपुष्पपरंपरायाः मुनिमालाभ्यो वा सकाशात् [तथा पङ्कजमालायाः पङ्कजमालाभ्यो वा सकाशात] परागकणा एतद्रजोलवाः स्फुरन्ति इतस्तत उल्लसन्ति ॥

अग्गिणो । वाउणो । "न दीर्घो णो" [१२५.] ॥

मालत्तो । मालाहिन्तो । "ङसेर्लुक्" [१२६.] । भ्यसश्च हिः" [१२७.] । न ॥

५७. अत्र शरदि चारुणि पल्वलवारिणि । विसट्ट इति देश्यम् । विकसितानि यानि पद्मानि तेषां मालाः मालाभ्यो वा सकाशाद् द्वाभ्यामेव नयनाभ्यां पद्मानि वीक्षमाणानां न तृप्तिर्भवति । न तद्दर्शनवाञ्छा व्युपरमत इति भावः ॥ मालाओ इति पश्यताम् इति संबन्धविवक्षया द्वितीया । भवतीति संबन्धविवक्षया तु पञ्चमी ।

चारुम्मि । वारिम्मि । "ङेर्डे" [१२८.] । न ॥

मालत्तो । मालाहिन्तो । मालाओ । "एत्" [१२९.] । न ॥

दोहिं । नयणेहिं । "द्विवचनस्य बहुवचनम्" [१३०.] ॥

५८. कामाय स्मरार्थं प्रवर्तमानायाम् कामाय बाणः असनः स एव विरहिमनोभेत्तृत्वाद् बाणः शरः तं घटमानायाम् उत्पादयन्त्याम् । "प्रावृट्शरत्तरणयः पुंसि" [१.३१.] इति प्राकृते पुंस्त्वम् । इह शरदि बाणाख्यपुष्पेण कृत्वा [मर्त्यगणाय सुरेभ्यश्च] विशिखं प्राप्तुं समर्थः कामो भवति ॥ शरदुपष्टम्भेन स्मरस्तान् स्ववशवर्तिनो विहितवान् इत्यर्थः ॥

मयणम्मि विरहिणीणं वहाइ रुट्ठम्मि को व न वहाय?
जं ताण वहस्स हुअं फुल्लं सेहालिअ-वणंपि. ५९
वन्दे भण्डीरस्सवि, चिरस्स फुल्लम्मि जंम्मि[1] अलि-ओली·
नील-मणीण न इअरा वण-सिरि-पिट्ठीइ कवरिव्व. ६०
एइ न पहिओ पासे इमस्स असणेसु भूसिअ-वणस्स;
गन्ध-विसेहिव तेहिं वीहन्तो नस्सए दूरे. ६१

मय-गणस्स । सुराण । "चतुर्थ्याः षष्ठी" [१३१.] ॥

कामाय । कामस्स । "तादर्थ्यङेर्वा" [१३२.] ॥

५९. विरहिणीनां प्रोषितभर्तृकाणां वधाय विनाशाय कुपिते सति मदने । वा इवार्थे । स च संभावनायाम् । को वा क इव न वधाय न संभाव्यते । असौ यस्तासां वधाय न भविष्यतीत्यर्थः । यत् तासां वधाय फुल्लं पुष्पितं शेफालिका निर्गुण्डी तस्या वनमपि भूतम् ॥

वहाइ । वहाय । वहस्स । "वधाड्डाइश्च वा" [१३३.] इति तादर्थ्यङेडित् आइः षष्ठी च वा ॥

६०. भण्डीरमपि वृक्षविशेषमपि चिरेण वर्णनीयसौरभादिगुणग्रामस्य असंख्यत्वाद् बहुकालेन वन्दे वर्णयामि । यस्मिन् फुल्ले पुष्पिते सति नीलमणिभ्यो न इतरा । अतिसादृश्यात् तैः[1] इवैवेत्यर्थः । अल्याली भ्रमरश्रेणिः वनश्रियः पृष्ठे[3] कवरीव वेणिरिवास्ति ॥

भण्डीरस्स । चिरस्स । मणीण । पिट्ठीइ । "क्वचिद् द्वितीयादेः" [१३४.] इति द्वितीयादीनां विभक्तीनां स्थाने षष्ठी ॥

६१. अस्य प्रत्यक्षवर्तिनः असनैः बीजकैः कृत्वा भूषितं च तद् वनं च तस्य पार्श्वे न एति नायाति । किं तु गन्ध एव मारणाद्

---

1 C तंमि. We with B.

---

1 So B C. See P. 2 B C ता. 3 B पृष्टौ. C पुष्टौ.

इह कणय-पङ्कएहिं रत्तिं विज्जुज्जलेहि चउ-वीसं
अच्चिज्जन्ति जिणा तेण तेण कालेण सयराहं. ६२
उज्जाण-मण्डवेसुं गरुआअइ लोहिआइ बिम्ब-फलं;
गरुआइ लोहिआअइ एव्वारु-फलं च कच्छेसु. ६३

विषं येषां ते तथा विषवृक्षविशेषास्तेभ्य इव दूरं पथिकः तेभ्योऽसनेभ्यो बिभ्यत् त्रस्यन् नश्यति ॥

पासे । असणेसु । "द्वितीयातृतीययोः सप्तमी" [१३५.] ॥

विसेहि । तेहि । दूरे । "पञ्चम्यास्तृतीया च" [१३६.] इति तृतीयासप्तम्यौ ॥

६२. इह शरदि विशुद्धद् उज्ज्वलैः कनकवर्णानि पङ्कजानि । "मयूरव्यंसकेत्यादयः" [हे० ३.१] इति वर्णशब्दलोपात् । कनकपङ्कजानि तैः कृत्वा रात्रौ तस्मिन् तस्मिन् काले रात्रेरेव आद्यन्तरूपे । सयराहं इति देश्यं शीघ्रार्थे । चतुर्विंशतिर्जिना अर्च्यन्ते पूज्यन्ते ॥

रत्तिं । "सप्तम्या द्वितीया" [१३७.] ॥

प्रथमार्थेपि द्वितीया दृश्यते । चउ-वीसं ॥ आर्षे तृतीयापि दृश्यते । तेण तेण कालेण ॥

६३. उद्यानमण्डपेषु बिम्बाख्यफलं गुरु इव आचरति । क्यङ् । गुरूयते । अगुरु गुरु भवति गुरूयति । अलोहितं लोहितं च भवति । "डाच् लोहितादिभ्यः षित्" [हे० ३.४] इति क्यङ् षा । गुरूयति । लोहितायति । तथा कच्छेषु जलप्रायेषु वाटेषु एर्वारुः कर्कटी तस्याः फलं च गुरूयते लोहितायते । एतद् एतच्च फलं समग्रस्य कारणसामग्रीवशाद् महद् अरुणं च संपद्यत इति भावः ।

गरुआअइ । लोहिआइ । गरुआइ । लोहिआअइ । "क्यङोर्यलुक्" [१३८.] ॥

1 So B C. 2 C धवल for धवल°. 3 B ... 4 B C ... 5 B C गु°. 6 B ... C ...

वेवइ हसइ अ कुमुअं, पवेवए विहसए अ कासं च,
देव जलम्मि, थलम्मि अ, इह पेक्खसि, पेक्खसे इत्थ. ६४
न हससि न वोवहससे जइ, ता भासेमि, किंपि वन्नेमि;
अमुणा सरेण हंसाण माणसं तंपि विम्हरिअं. ६५
वहु वन्निउं न सक्कं जाइं दीसन्ति सरय-चिन्धाइं.
चरिआइं विप्फुरन्ते इदो अ हेमन्त-सिसिराण. ६६

६४. देव कुमारपाल भूपाल इह जले कुमुदम्। जातावेकवचनम्। कुमुदानीत्यर्थः। एवम् अन्यत्रापि। वेपते वायुवशाच्चलति। हसति। चन्द्रचन्द्रिकया विकसतीत्यर्थः। त्वं प्रेक्षसे। तथा देव अत्र स्थले कासं कासकुसुमं च प्रवेपते विहसति च त्वं प्रेक्षसे॥

वेवइ हसइ। पवेवए विहसए। "त्यादीनाम्०" इति [१३९.] इचेचौ॥

६५. हे राजन् यदि त्वं न हससि जल्पाकोयम् इति न हास्यं करोषि। न वा उपहससि अहोस्य वर्णनाचातुर्यम् इति न विप्लवयसि तदा भाषे भणामि किमपि किंचिच्च वर्णयामि श्लाघे। वर्णनमेवाह। अमुना परतो वर्तमानेन सरसा सहस्रलिङ्गाख्यसरोवरेण हंसानां तदपि सततस्वविलासास्पदत्वेन श्रेष्ठमपि मानसं देवसरो विस्मृतम्॥

पेक्खसि पेक्खसे। हससि उवहससे। "द्वितीयस्य सि से" [१४०.]॥

६६. शरद्वर्णनम् उपसंहरन् हेमन्तशिशिरयोः सार्धैकविंशत्या गाथाभिर्वर्णनम् आह। यानि शरच्चिह्नानि घनात्ययलक्षणानि दृश्यन्ते वीक्ष्यन्ते तानि बहु प्रभूतं वर्णयितुं न शक्नोमि असंख्यत्वात् सामस्त्येन श्लाघयितुं न पारयामि। तथा इतश्च अस्मिन् उद्यानप्रदेशे पुनः हेमन्तशिशिरयोश्चरितानि तत्कालप्रभावप्रभविष्णुकलकण्ठस्वरह्रासकुन्दलतादिप्रसवपुष्पफलादिलक्षणविलसितानि विस्फुरन्ति उज्जृ-

१ C [illegible].

१ B C [illegible]. २ B C [illegible].

विच्छुहिरे कलयण्ठा; सूसइरे ताण तारिसो कण्ठो;
दीसन्ते कुन्द-लयाउ; विप्फुरन्तीह रोलम्बा. ६७
इह पेक्खह, पेक्खित्था इहेह पासह, इहावि पासित्था,
लवली-लयाउ फलिणी-लयाउ फद्धा इवाफुल्ला. ६८
नोवदिसामो, नो संदिसामु, न य आदिसाम[1], किं तु इमा
गायन्ति इह सयं चिअ मिलिआ कसणेच्छु-गोवीओ. ६९

भन्ते । उभयोरपि लक्षणानाम् उभयत्रापि प्रायो दर्शनात् सममेव हेमन्तशिशिरयोर्वर्णनम् ॥

भासेमि । वज्जेमि । "तृतीयस्य मिः" [१४१.] ॥ बाहुलकाद् मिर्वः स्थानीयस्य मेः इकारलोपश्च । सर्वं ॥

६७. तान्येवाह । कलकण्ठाः पुंस्कोकिला विक्षुभ्यन्ति मन्दाय[2]न्ते । तेषां कलकण्ठानां तादृशो मधुरध्वनिधुर्यः कण्ठो गलः शुष्यति परुषीभवति । कुन्दलतास्तु माघ्यशाखाः पुनर्दृश्यन्ते सश्रीकतया सतर्षं जनैर्विलोक्यन्ते । इह आसु कुन्दलतासु रोलम्बाः भ्रमरा विस्फुरन्ति मकरन्दपानलोभाद् उपरि स्फुरन्ति ॥

दीसन्ति । विप्फुरन्ते । विच्छुहिरे । दीसन्ते । विप्फुरन्ति । "बहुष्वाद्यस्य न्ति न्ते इरे" [१४२.] ॥ क्वचिद् इरे एकत्वेपि । सूसइरे ॥

६८. इह अस्मिन् प्रत्यक्षवर्तिनि प्रदेशे प्रेक्षध्वम् इह प्रेक्षध्वम् इह पश्यत इहापि यूयं पश्यत । लवलीलताः फलिनील[3]ताः श्यामालताः तांश्च[3] स्पर्धादिव[4] अन्योन्यस्य न्यक्किकीर्षयेव उत्फुल्लाः कुसुमिताः ॥

पेक्खह । पेक्खित्था । पासह । पासेत्था । "मध्यमस्येत्थाहचौ" [१४३.] ॥

६९. नोपदिशामः उपचिकीर्षया भणामः । न च संदिशामः

---

1 B C आदिसामु.

---

1 B C मिथः. 2 B C मदायंते. 3 B फलिनी श्यामालता तस्याश्च. C फलिनी श्यामा तस्या लताश्च. 4 So B C. स्पर्धा इव would probably have explained more correctly. Or have we to read फद्धाइ वाफुल्ला or फद्धाइ वोप्फुल्ला (व=इव)?

तुवरामो चणएसुं, नव-सरिसव-कन्दलीसु तुवराम,
तुवरासु मूलएसुं, इअ कच्छ-त्थीण संरम्भो. ७०
हसए अ तुवरए तह लेइ अ पुंनामयाइँ एस जणो,
कीस न हससि न तुवरसि न लेसि? विलया इअ लवन्ति. ७१

अन्यमुखेन कथयामः। न च आदिशामः नियोगं दद्मः तर्हि कथं गायन्तीत्याह। किं तु अपि तु इह अनयोर्हेमन्तशिशिरकालयोः स्वयमेव कथितमन्तरेणापि इमाः कृष्णाश्च ते इक्षवश्च कृष्णेक्षवस्तान् गोपायन्त इति "कर्मणोऽण्" [है० ५.१] इत्यणि कृष्णेक्षुगोप्यः इक्षुवाटरक्षिकाः स्त्रियो मिलिता एकत्रोपविष्टा गायन्ति मधुरध्वनिगीतं कुर्वन्ति॥

७०. चणकेषु[1] हरिमन्थकनिमित्तं[2] वयं त्वरामहे उद्यमं कुर्मः। नवसर्षपकन्दलीषु नूत्नसिद्धार्थककिशलयार्थं[3] त्वरामहे। मूलकानि शाकविशेषास्तन्निमित्तं च त्वरामहे। इति भणितरीत्या कच्छस्त्रीणाम् इक्षुचणकचिर्भटिकादिवाटकरक्षकाबलानां संरम्भः उद्यमः॥

उवदिसामो। संदिसासु। आदिसाम। तुवरामो। तुवराम। तुवरासु। "तृतीयस्य मोमुमाः" [१४४.]॥

७१. हे सखि एष जनः इक्षुगोपिकादिस्त्रीलोकः हसति हास्यं करोति त्वरते च उद्यच्छते। तथा पुंनागानि सुरपर्णिकापुष्पाणि लाति च गृह्णाति। अतस्त्वं किं न हससि न त्वरसे न लासि। अप्रीतिकां मुक्त्वा एतत् कर्तुं तवापि युक्तम् इति भावः। इति एवं वनिता लपन्ति अन्योन्यम् आभाषन्ते॥

हसए। तुवरए। एत्स्थाने तु सेपाठे। हससे तुवरसे। "अत एवैच्से" [१५९.]। अत इति किम्। लेइ। लेसि। एवकारः अत एच् से एवेति विपरीतावधारणनिषेधार्थः। तेन अकारान्तादपि इच् सिध सिद्धौ। हससि। तुवरसि। इच उदाहरणं तु हसइ इति ज्ञेयम्॥

---

1 B C चनके°. 2 B C °मथनकनिमित्तं. 3 B अर्थाभिः. C अर्थाभि.

तं सि, तहा एस म्हि अ, अम्हत्थि, जुआ म्ह, मम-गुण म्हो अ;
गायामो; इअ नव-लट्ट-गोविआणं इदो वत्ता. ७२
अत्थि अहं, तुमम्, एसा, दरिसेइ न कावि कुसुम-विन्नाणं.
इअ भणिअ कावि कारइ मुचुकुन्दाओ कुसुम-हरणं. ७३
अलि-गुञ्जिअं करावइ, मालिणि-हल्लप्फलं करावेइ,
जाणावइ रइ-लीलं, मयणं भावेइ पारत्ती. ७४

७२. हे सखि त्वम् असि तथा एषा अहम् अस्मि वयं च स्मः। तथा युताः स्नेहाद् एकत्र मिलिता वयं स्मः। समगुणाः नाश्रणगता-मधुरस्वरत्वादिना तुल्याश्च वयं स्मः। तथा वयं गायामः गीतं कुर्मः। इतः अस्मिन् हेमन्तशिशिरकाले नवलट्टागोपिकानां नूतन-हारजतरक्षकारिणाम् इति एवं वार्ता परस्परम् आलापाः ॥

तं सि। "सिनाऽस्तेः सिः" [१४६.] ॥

७३. हे सखि अहम् अस्मि। त्वम् असि। एषास्ति। एवं न कापि कुसुमविज्ञानम् अद्भुतमाल्यादिग्रथनकलां दर्शयति प्रकटयति। इति एवं भणित्वा उक्त्वा [कापि] मुचुकुन्दात् वृक्षविशेषात् कुसुमाहरणं पुष्पमाल्यादिरचनाचातुर्यख्यापनाय पुष्पावचयं कारयति सखीपार्श्वाद् विधापयति ॥

म्हि। म्ह। म्हो। "मिमोमैर्म्हिम्होम्हा वा" [१४७.]। पक्षे अम्हत्थि।

अत्थि। "अत्थिस्त्यादिना" [१४८.] इति च अस्तेस्त्यादिभिः सह अत्थि।

७४. पारत्ती कुसुमविशेषः अलीनां गुञ्जितं कारयति मकरन्दपानदानेन झंकारयितत्वात् कृते विधापयति। मालिनीनाम् औत्सुक्यम् अपरपुष्पेभ्यः सौरभ्यादिना विशिष्टत्वेन त्वरां कारयति। रति-

१ B आंग°. २ B C °...

तोसविअ-तरुण-गोवं तोसिअ-हरिणं इदो अ जव-गोवी
खे भामइ गीअ-झुणिं पउत्थ-सत्थं भमाडेइ. ७५
कारिअ-अलि-कुल-रोला मरुवय-माला कराविअच्छि-छणा
उअ, कारीअइ जीए जयं करावीअइ अणङ्गो. ७६
कुन्देहि कराविज्जइ, तह कारिज्जइ नवेहि लवलेहि,
जं ताण परिमल-वहो गन्धवहो मारइ पउत्थे. ७७

लीलां सुरतक्रीडां ज्ञापयति बोधयति । कामिनः कारयतीत्यर्थः । यतो मदनं भावयति । कामिषु भवन्तं भावयति प्रवर्तयति ॥

दरिसेइ । कारइ । करावइ । करावेइ । "णेरदेदावावे" [१४९.] इति णेः अत् एत् आव आवे । बाहुलकात् कचित् एत् न । जाणावइ । कचित् आवे न । भावेइ ॥

७५. इतश्च एतस्मिन् प्रदेशे तोषिततरुणगोपम् आवर्जितयुवबल्लवं माधुर्यातिशयात् तोषितहरिणं गीतध्वनिं गेयस्वरं यवगोपिका खे भ्रमयति अतितारत्वाद् अम्बरे उल्लासयति प्रोषितसार्थं भ्रमयति च उद्दीपनविभावत्वाद् मोहयति ॥

तोसविअ । तोसिअ । "गुर्वादेरविर्वा" [१५०.] ॥

भमाडेइ । भ्रमेराडो वा [१५१.] । पक्षे भामइ ॥

७६. कारितः विधापितः अलिकुलस्य । रोल इति देश्यः । कोलाहलो यया सा तथा कारिताक्षिक्षणा हरितवर्णत्वात् जनितनेत्रानन्दा मरुवकमाला अस्ति उअ पश्य । सास्ति यया अनङ्गः कार्यते कामिभिः क्रियमाणः अनङ्गो यया प्रयुज्यते । तथा अनङ्गो जयं कार्यते जगत् स्ववशं कुर्वन् प्रयुज्यते ॥

७७. यत् तेषां कुन्दलवलपुष्पाणां[1] परिमलवहः सौरभधारको गन्धवहो वायुः प्रोषितान् पान्थान् मारयति मरणाख्यां[2] दशमीम्

1 B C करावीअइ.

1 B C कुंददललवल°. 2 B C मार°.

कारेइ कं न हरिसं, कारावेइ अ न कं रउच्छाहं
हासाविअ-जुव-गोवा जुव-गोवी कारिआणङ्गा? ७८
जाणामि न हि, न जाणामि नारङ्ग-फलाइँ वण्णिउं देव.
वण-सिरि-वहूएँ घट्टंसुआइँ सोहन्ति एआइं. ७९

अवस्थां प्रापयति तत् कुन्दैः पुष्पजातिविशेषैः कार्यते विधाप्यते । तथा तत् नवैर्लवलैः लवलीकुसुमैः कार्यते । तत् कुन्दलवलकर्तृकं[1] विधापनम्[2] इति भावः । यत्तदोर्नित्याभिसंबन्धात् तद् इति पूर्वार्धे ज्ञेयम् । यत्तदी क्रियाविशेषणे ॥

कारिअ । कराविअ । कारीअइ । करावीअइ । [कराविज्जइ ।] कारिज्जइ । "लुगावी क्तभावकर्मसु" [१५२.] ॥

७८. हासिताः कुतुककृज्जल्पनेन स्मापिता युवगोपास्तरुणवल्लवा यया सा तथा कारितः मनोहरतया जनितः अनङ्गो यया सा तथा युवगोपी कं न हर्षं कारयति कं च न रतोत्साहं कारयति । अपि तु सर्वमपि द्रष्टृलोकं प्रमोदं च सुरतप्रयत्नं च कुर्वन्तं मनोभिप्रेतत्वात् प्रयुङ्क्ते इति भावः ॥

कारिज्जइ । मारइ । कारेइ । कारिआ । "अदेल्लुक्यादेरत आः" [१५३.] । अदेल्लुकीति किम् । करावीअइ । आदेरिति किम् । कारिअ । इह अन्त्यस्य मा भूत् । आवेआव्यादेशयोरपि आदेरत आत्वम् इच्छन्ति[3] । कारावेइ[4] । हासाविअ ॥

७९. हे देव कुमारपाल भूपाल नारङ्गफलानि वर्णयितुं श्लाघितुं जानामि अवगच्छामि । न हि न पुनर्न जानामि । वर्णनमेवाह । वनस्य श्रीरेव रागजननाद् वधूस्तस्या एतानि समीपवर्तिनारङ्गफलानि । घट्टंसुआइं इति देश्यः । प्रान्तस्यूतपट्टांशुकघटीनि कौसुम्भवस्त्राणीव शोभन्ते । उत्प्रेक्षाद्योतक इवशब्दो ज्ञेयः ॥

---

[1] B कुंदलवलक°. C कुंददललवक°. [2] C विधानं. [3] Neither B nor C has आः. [4] B C कारा°.

पउमसिरि, तं भणामो, भणिमो तं लच्छि, भणिमु तं गउरि,
भणमु तम् इले, भणाम य तं गङ्गे, तं भणामु कमलच्छि; ८०
तं सिरि भणमो, भणिम तम् उमे, जए तं च भणम, कुन्द-वणं
उच्चिणह गहिअ-नामं, लवन्ति विलया इअन्नोन्नं. ८१
फलिणि-कुसुमं विहसिउं, विहसेउं लोद्धयं, पयट्टेइ.
हसिऊणं विहसेऊण निअ इमं अणहसेअव्वं. ८२

जाणामि । जाणमि । "मौ वा" [१५४.] इति अत आ वा ॥

८०. युग्मम् । वनिताः परस्परप्रेमप्रतिबद्धा योषितो गृहीतनाम नामग्रहणपूर्वकम् इति एवम् अन्योन्यं मिथो लपन्ति जल्पन्ति । तदेवाह । हे पद्मश्रीस्त्वां भवन्तीं भणामः आदिशामः । हे लक्ष्मि त्वां भणामः । हे गौरि त्वां भणामः । हे इले त्वां भणामः । हे गङ्गे त्वां भणामः । हे कमलाक्षि त्वां च भणामः ।

८१. तथा हे श्रीस्त्वां भणामः । हे उमे त्वां भणामः । हे जगे त्वां च भणामः । किं तद् इत्याह । कुन्दवनम् उच्चिनुत । एतत्कुसुमानि गृह्णीतेति भावः । अत्र युग्मे आर्यागीतिः ॥

भणामो । भणिमो । भणिमु । भणाम । भणामु । भणिम । "इच मोमुमे वा" [१५५.] इति अत इत्वं चात् आत्वं वा । पक्षे भणमु । भणमो । भणम ॥

गहिअ । "क्ते" [१५६.] ॥

८२. फलिनीकुसुमं प्रियङ्गुलताकुसुमं विहसितुं विकसितुं लोध्रं मार्जनाख्यद्रुमसूनं च विहसितुं प्रवर्तते । इदम् एतत् अहसनीयं आश्चर्यम् । हसित्वा सकर्णाल्विकासं स्मित्वा विहस्य च सशब्दहासमर्न कृत्वा हे सखि पश्य ।

¹ B C [illegible]

² B C [illegible]

गन्धेण अहसिअव्वं विहसेहिइ इमम्, इमं च विहसिहिइ,
विहसेइ इमं, विहसइ इमं च वारुणि-वणे पुप्फं. ८३

इह हसउ पहिअ-लोओ, हसेउ उज्जाण-वालिआ-लोओ,
विहसन्त-हिओ विहसेन्त-लोअणो फलिअ-वोरीहि. ८४

जयइ अणङ्गो कह, पहु सुणाउ, विहसे[1]ज्ज जइ न पुंनागो,
न य विहसे[2]ज्जा लवली, होईअइ नविअ कुन्देहि? ८५

८३. गन्धेन अहसितव्यम् अनुपहसनीयम्। श्लाघ्यम् इति यावत्। इदम् एतत् प्रत्यक्षवर्ति विहसिष्यति विकचं भविष्यति। इदं च विहसिष्यति। तथा इदं विहसति। इदं च वारुणीवने पुष्पं विहसति॥

विहसिउं। विहसेउं। हसिऊणं। विहसेऊण। अणहसेअवं। अहसिअव्वं। विहसेहिइ। विहसिहिइ। "एच क्त्वातुम्तव्यभविष्यत्सु" [१५७.] इति एत्। चकाराद् इत्वं च॥

८४. फलिताश्च ता बदर्यश्च ताभिर्हेतुभूताभिः विहसद्धृदयः तुष्यचेता विहसल्लोचनः विकसन्नयनः इह अस्मिन्नुद्यानप्रदेशे पथिकलोको हसतु स्मितपरो भवतु। वाटिकाऽविनाभूत उद्यानपालिकालोकश्च हसतु। यथा एताः संप्र[1]त्युपभोगयोग्या एवं यूयमपि इत्यभिसंधिना उद्यानपालिकालोकमुद्दिश्य पथिकलोको हसतु। तदभिप्रायं च ज्ञात्वा उद्यानपालिकालोको हसतु। हसने प्राप्तावसर इति भावः॥ हसउ इति "प्रैषानुज्ञावसरे कृत्यपञ्चम्यौ" [हे० ५.४] इत्यनेन अवसरे पञ्चमी॥

८५. प्रभुः कुमारपालस्वामी शृणोतु अवधारयतु। किम्। यदि पुंनागो न विहसेत् विकसेत् न च लवली विहसेत् नापि च कुन्दैर्भूयते उ-

1 B C °सिज्ज. 2 B C °सिज्जा.

1 C संपुप°.

होइज्जइ फलिणी-कुसुमेहि, लहिज्जेज्ज केहि नच्छि-सुहं ?
केहि न लहिज्ज हरिसो ? जह दीसइ वुच्चइ तहेअ. ८६
इअ राया उज्जाणं तं कासी नयण-गोअरं सव्वं;
काही सउहे गमणं, संझा-कम्मं च काहीअ. ८७

त्पद्यते तदा कथम् अनङ्गो जयति सर्वोत्कर्षेण वर्तते । पुंनागपुष्पादिभिरेव पुष्पशरः सर्वं स्ववशम् आधत्त इति भावः ॥

विहसेइ । विहसइ । हसउ । हसेउ । विहसन्त । विहसेन्त । "वर्तमानापञ्चमीशतृषु वा" [१५८.] इति एत्वं ॥ क्वचिन्न । जयइ ॥ क्वचिद् आत्वमपि । सुणाउ ।
विहसेज्ज । विहसेज्जा । "ज्जाज्जे" [१५९.] इति ए ॥

८६. भूयते उत्पद्यते फलिनीकुसुमैः । तथा तैः कृत्वा कैर्न अक्षिसुखं लभ्यते कैश्च न हर्षो लभ्येत । अपि तु सर्वैः फुल्लदक्षैः सहर्षैश्च भूयत इति यावत् । ननु न भविष्यत्येवम् इत्याह । यथा दृश्यते तथैव उच्यते । स्वानुभूतमेव भण्यत इति भावः ॥

होईअइ । होइज्जइ । लहिज्जेज्ज । "ईअ-इज्जौ क्यस्य" [१६०.] ॥ बाहुलकात् क्वचित् क्योपि विभाषया । लहिज्ज ॥

दीसइ । वुच्चइ । "दृशिवचेर्डीस-डुच्चम्" [१६१.] इति क्यस्य डीसडुच्चौ ॥

८७. अथ उद्यानवर्णनम् उपसंहर्तुम् आह । इति पूर्वोक्तरीत्या तत् शासनदेवताप्रसादप्रादुर्भूतसर्वर्तुकपुष्पादिसमृद्धिसंपन्नम् उद्यानं राजा श्रीकुमारपालदेवः सर्वम् अखिलं नयनगोचरं चकार । ददर्शेत्यर्थः । ततः सौधे गमनम् अकार्षीत् । तत्र च संध्याकर्म देवपूजादिकं च अकार्षीत् ॥

कासी । काही । काहीअ । "सी ही हीअ भूतार्थस्य" [१६२.] इति भूतार्थेविहिताद्यतन्यादेः सी ही हीअ ॥

अह पढिअं सूएहिं, हुवीअ संझा, अहेसि अत्थमणं,
अम्ह खणो आसि, तमो हुज्जइ, ससि-उग्गमो हुज्ज. ८८
होस्सामि दुही, होहिमि दीणो, होहामि असरणो इण्हि,
इअ चिन्तन्तो विरहं सहइ रहङ्गो रहङ्गीए. ८९
"वायव्व-ण्हाणॅ-ण्हाया होस्सामो, होहिमो अणज्झयणा,
होहामो कय-गेड्डी-खेड्डा, होस्साम विगय-भया; ९०

८८. अथ संध्याकर्मानन्तरं सूतैः मागधैः पठितं राज्ञः पुरः प्रतिपादितम् । किं तद् इत्याह । हे देव संध्या अभूत् अभवत् बभूव वा समपद्यत । अस्तमनं सूर्यस्य अस्ताचलेन तिरोधानम् अभूत् । अस्माकं क्षणः पठनाय अवसरः अभूत् । तथा तमः अन्धकारः अभूत् । शश्युद्गमः अभूत् । अधुना एतयोर्भवने प्राप्तः कालः ॥

हुवीअ । "व्यञ्जनाद् ईअः" [१६३.] ॥

अहेसि । आसि । "तेनास्तेरास्यहेसी" [१६४.] ॥

हुज्जइ । हुज्ज । "ज्जात् सप्तम्या इर्वा" [१६५.] इति सप्तम्यादेशात् ज्जात् पर इर्वा ॥

८९. अथ सूता एव संध्यादिकालभाविचक्रादिचेष्टितं सप्तदशभिर्गाथाभी राज्ञे निवेदयन्ति । इदानीं सांप्रतम् अहं दुःखी सकष्टो भविष्यामि भविता वा । एवम् अग्रेपि यत्र भविष्यन्ती दर्शिता तत्र श्वस्तन्यपि ज्ञेया । दीनः करुणापात्रं भविष्यामि । अशरणो निर्नाथो भविष्यामि इति एवं चिन्तयन् पर्यालोचयन् रथाङ्गश्चक्रवाकः रथाङ्ग्या सह विरहं मिथो वियोगं सहते तितिक्षते ॥

होहिमि । "भविष्यति हिरादिः" [१६६.] इति भविष्यदर्थविहिते प्रत्यये परे तस्यैव आदिर्हिः प्रयोक्तव्यः ॥

९०. त्रिभिर्विशेषकम् । गवां धेनूनां संमुखम् आत्मीयात्मीयग-

१ B C संज्झा. २ B C हुज्जा.

होहाम मुक्क-मेरा, होहिम गोवाल-गुज्जरी-गाया,
होस्सामु मित्त-मिलिआ, होहामु तहेअ कय-नट्टा; ९१
होहिमु रमिरा, भमिरा होहिस्सा, निव्वुआ य होहित्था,"
इअ मुणि-वडुआ जम्पन्ति गावि-समुहं वणे जन्ता. ९२

व्यानयनार्थम् अभिमुखं वने यान्तो गच्छन्तः मुनिवटुकास्तापसकुमारका इति एवं कथयन्ति। किं तद् इत्याह। "वायव्यं तु गवीरजः" इति वचनाद् वायव्यस्नानं सुरभिखुरोत्खातपवनोल्लासितपांशुस्नानं तेन स्नाताः शुचयो भविष्यामः संपत्स्यामहे। अनध्ययनाः विकालत्वाद् पठनगुणनरहिता भविष्यामः। कुतः। गेड्डीति देश्यः। शङ्कुलाख्या वक्राग्रा यष्टिः तया आरामः क्रीडा येषां ते तथा भविष्यामः। विगतभयाः पठनगुणनायोग्यकाले रमणाद् उपाध्यायविगोपनोत्थदरवर्जिता भविष्यामः॥

९१. मुक्ता निर्जनत्वात् त्यक्ता मेरा मर्यादा यैस्ते तथा। निःशङ्का इत्यर्थः। भविष्यामः॥ [1]गोपालगुर्जरीं भैरवरागप्रियां भाषाविशेषं गायन्ति ते गोपालगुर्जरीगायका भविष्यामः। "कगच०" [१.१७७.] इति कलुकि क्वचिद् एकपदेपि संधौ दीर्घत्वे गाया इति रूपम्। मित्रमिलिताः क्रीडावसरत्वात् सखियुक्ता भविष्यामः। तथैवेति निपातसमुदायः समुच्चये। कृतनाट्याः रचितनर्तनाश्च भविष्यामः। मित्रैर्मिलित्वा नाट्यं करिष्याम इत्यर्थः॥

९२. रन्तारः नानाक्रीडनकैः क्रीडनशीला भविष्यामः। भ्रमितारः इतस्ततः पर्यटनशीला भविष्यामः। एवं च निर्वृताश्च सुखिताश्च भविष्यामः॥

होस्सामि। होहामि। होस्सामो। होहामो। होस्साम। होहाम। होस्सामु। होहामु। "मिमोमुमे स्सा हा न वा" [१६७.]। पक्षे होहिमि। होहिमो। होहिम। होहिमु॥

1 B omits from गोपाल° up to भविष्यामः.

"होस्सं कय-नेवच्छा, काहिमि कुरलं, णडालिअं काहं,
दाहिमि वासं केसेसु, दाहमु अलिअम्मि तिलयं च. ९७
पिअ-संमुहं च गच्छं, सोच्छं गीअं च, हरिसओ रोच्छं,
तावस-फलं वेच्छं, देच्छं, मोच्छं च संतावं. ९८

होहिस्सा । होहित्था । "मोमुमानां हिस्सा हित्था" [१६८] । पक्षे होस्सामो । होहिमो । होहामो इत्यादि ॥

९३–९७. पञ्चभिः कुलकम् । वासकसज्जा नायिकाविशेषः । तदुक्तम्

परिपाट्यां पत्योर्ये वा गते प्रवस एव वा ।
दुःखे चैव प्रमोदे च पद एते वासकाः स्मृताः ॥ १ ॥
उचिते वासके स्त्रीणाम् ऋतुकालेऽपि वा प्रभोः ।
द्रव्याणाम् अथ वेषाणां कर्तव्यम् उपगमेण ॥ २ ॥

इति नयेन वासके रतिसंभोगलालसतया अहं वासकसज्जा इति चिन्तयन्ती परिणामयन्ती प्रियार्थं [illegible] सज्जानि प्रगुणीकरोति । तदेवाह । अहं कृतनेपथ्या भविष्यामि । कुरलान् केशविशेषान् करिष्यामि । [illegible] चन्दनादिभिर्ललाटमण्डनं करिष्यामि । केशेषु [illegible] [illegible] दास्यामि । [illegible] ललाटे तिलकं च कस्तूरी तिलकं दास्यामि [illegible] ।

९८. प्रिये संमुखं [illegible] गमिष्यामि । गीतं च प्रियेण गीयमानं [illegible] श्रोष्यामि । हर्षतो रोदिष्यामि । [illegible]

[illegible]

[illegible]

छेच्छं भेच्छं नक्खेहि पिअं, वोच्छं च, तेण भोच्छं च,
सोच्छिस्सं पिअयम-चाडुआइँ, मोहं च गच्छिस्सं. ९५
'हसउ अ रमउ अ तुह सहि-अणो, हसामु अ रमामु अ अहंपि,
हससु अ रमसु अ तंपि हु,' इअ भणिही मह पिओ इण्हिं.९६
सहिम् एवं च भणिस्सं, तम्बोलं देहि, देसु पुप्फं च,"
इअ चिन्तन्ती वासय-सज्जा सज्जेइ पिअ-सेज्जं. ९७

त्यर्थः। तारुण्यफलं वेदिष्यामि। प्रियपरिरम्भादि अनुभविष्यामि। द्रक्ष्यामि प्रियं सप्रेम वीक्षिष्ये। संतापं च मनःखेदं मोक्ष्यामि यौवनमाननात् त्यक्ष्यामि॥

९५. नखैः करजैः कृत्वा प्रियं छेत्स्यामि भेत्स्यामि। पाटयिष्यामीत्युभयार्थः। प्रियेण सह वक्ष्यामि रहसि वदिष्यामि। तेन प्रियेण सह भोक्ष्ये च संभोगसुखं मानयिष्यामि। प्रियतमस्य वल्लभस्य चाटुकानि प्रियवचनानि श्रोष्यामि। मोहं च रतिसातास्वादवशात् किंकर्तव्यतामूढतां गमिष्यामि॥

९६. तव सखीजनः हसतु च रमतां च। बहिर्गच्छत्वित्यर्थः। अहमपि हसामि च रमे च। त्वमपि हस च रमस्व च। आवां तु इतो विजने सहासं रमणं कुर्व इत्यर्थः। इति एवम् इदानीं मम प्रियो भणिष्यति विजनकरणार्थं[1] विदग्धत्वाद् इत्थं प्रतिपादयिष्यति। अथ च प्रियोप्यागतो युष्मान् बहिः प्रेषयिष्यति तस्मात्[2] स्वयमेव गच्छतेति वैदग्ध्येन सैव सखीर्वक्ति॥

९७. ताम्बूलं पूगीफलनागवल्लीदलादिरूपं देहि मह्यं वितर। पुष्पं च। जातावेकवचनम्। कुसुमानि देहि। अहं च एवम् इति सखीं स्वपरिचारिकां[3] प्रति भणिष्यामि॥

---

१ B C पुष्पं.

---

[1] B C om. वि°. [2] C अथ च प्रियेप्यागतो युष्माद्बहिः प्रेषयिष्यामि तस्मात्. [3] B C प्रति for °परि°.

"तं रमसु, तं रमेज्जसु, तुमं रमेज्जे, रमिज्जाहि तुमंपि;
रम तंपि, वयं रमिमो, रमन्तु एआ, रमह तुब्भे. ९८
एआ हसन्तु, तुम्हे हसह, हसामो वयंपि नीसङ्कं,
दइएण रमिज्ज इमा, इमा रमेज्जा, इमा रमइ. ९९

ोस्सं । "मेः स्सं" [१६९.] इति स्सं वा ॥
ाहं । दाहं "कृदो हं" [१७०.] । पक्षे काहिमि । दाहिमि ॥
ाच्छं । सोच्छं । रोच्छं । वेच्छं । दच्छं । मोच्छं । छेच्छं । भेच्छं । वोच्छं ।
च्छं । "श्रुगमि०" [१७१.] इत्यादिना श्वादीनां सोच्छमादयः ॥
ोच्छिस्सं । गच्छिस्सं । "सोच्छादयः०" [१७२.] इत्यादिना श्वादीनां स्थाने
ादिषु भविष्यदादेशेषु यथासंख्यं सोच्छादयः त एव आदेशा अन्त्यस्वराद्यवयव-
हिस्स् च वा ॥
ासउ । रमउ । हसामु । रमामु । हससु । रमसु । "दु सु मु विध्यादिष्वेकस्मि-
णाम्" [१७३.] विध्याद्यर्थोत्पन्नानाम् एकत्वेऽर्थे वर्तमानानां त्रयाणामपि
ाणां यथासंख्यं दु सु मु आदेशाः ॥
हि । देसु । । "सोर्हिर्वा" [१७४.] इति पूर्वमत्रविहितस्य सोर्हिर्वा ॥

९८–१०५. अष्टभिः कुलकम् । पांसुलानां स्वैरिणीनाम् इति एवं
ति आलापो मिथो भाषणम् । कोसाविलाह । हे सखि त्वं रम-
। त्वं रमस्व । त्वमपि रमस्व । त्वमपि रमस्व । वयं रमामहै । एता
न्ताम् । यूयं रमध्वम् । सांप्रतं स्वेच्छया रमणे प्राप्तोऽवसर इत्यर्थः ॥

९९. हे हले एता हसन्तु । यूयं हसत । वयमपि निःशङ्कं स्वैरि-
न्निर्भयं हसामः । तथा दयितेन सह इयं रमते । इयं रमते [इयं
ते] ॥

B C रमिज्जसु. २ B C रमिज्जा.

B C रमामहे. २ B C प्राप्तोऽवस०.

एसा रमिहिइ, एसा रमिज्ज, एसावि संपइ रमेज्जा,[1]

एसा रमिज्ज,[2] एसा रमउ, रमेज्जा य एसावि. १००

होज्जम्हाणं समओ, होज्जा स-च्छन्द-गो जणो एस,

ण हु होज्ज जइ पओसो, ता एस जणो कहं होज्जा[3]? १०१

होज्जइ अङ्ग-त्थम्भो, सेओ होज्जाइ, होज्ज रोमञ्चो,

होज्जा कम्पो, होइ अ वेवण्णं एण्हिम्[4] अभिसरणे. १०२

१००. हे वयस्ये संप्रति इदानीम् एषा रमिष्यते स्वेच्छया क्रीडां करिष्यति । एषा रमिष्यते[1] । एषापि रमिष्यते । तथा[2] एषा रमताम् । [एषा रमताम् ।] एषापि रमतां च ॥

१०१. हे आलि अस्माकं समयः स्वेच्छया विचरणावसरः अभवत् । अभूत् बभूव । जज्ञे । अतः एष जनो मल्लक्षणः स्वच्छन्दगः स्वेच्छाचारी भवति भवेत् भवतु भूयात् भविता भविष्यति । तथा हु निश्चितं यदि प्रदोषो रजनीमुखं नाभविष्यत् तदा[3] एष जनः अस्मल्लक्षणः[4] कथम् अभविष्यत् । प्रदोषाभावे प्रियविरहवह्निना भस्मसात् समपत्स्यतेत्यर्थः ॥

१०२. हे सध्रीचि इदानीम् अभिसरणे प्रियसमीपगमने अङ्गस्तम्भः हर्षादिवशाद् यत्नेपि अङ्गाक्रिया भवति संपद्यते । स्वेदः श्रमादिना रोमजलस्रावो भवति । रोमाञ्चः प्रियदर्शनाद् रोमहर्षः । कम्पः मा मां कश्चिद् अभिसरन्तीं द्राक्षीद् इति भयादिना गात्रस्पन्दो भवति । वैवर्ण्य मपत्न्यादिक्षेपादिना छायाविकारश्च भवति । इदानीम् अस्माकम् अभिसरणं कुर्वतीनाम् अङ्गस्तम्भादि वर्तत इत्यर्थः ॥

---

1 B C रमिज्जा. 2 B C रमेज्ज. 3 C होज्जो. We with B. 4 B C एण्हि.

---

1 So B C. 2 C यथा. 3 B C तथा. 4 C मल्लक्षणः.

होज्जाहिइ इट्ठ-गोट्ठी, होज्जा पिअ-मेलओ, दिही होज्ज,
होहिइ परमाणन्दो, होज्जाहिइ चित्त-वीसामो. १०३
होज्ज किलकिंचिअं, विब्वोओ होज्जाउ, विब्भमो होउ,
मोट्टाइअं च होज्जउ, होज्जा ललिअं च अम्हाणं. १०४
होज्ज न संझा, होज्जा न निसा, तिमिरंपि जइ न होमाणं,
ता होन्ता कह अम्हे," इअ संपइ पंसुलालावो. १०५

१०३. ए सखि इष्टगोष्ठी प्रेमवैदग्ध्यगर्भपरस्परालापपूर्वं प्रियेण ह एकत्र अवस्थानं भविष्यति । प्रियेण सह मेलकः संबन्धः । न्योन्याश्लेष इत्यर्थः । भविष्यति । धृतिः संतोषो भविष्यति । पर-ानन्दः इर्षातिरेको भविष्यति । चित्तविश्रामः विपक्षाभावाच्चेतो-दर्य च भविष्यति ॥

१०४. हञ्जे अस्माकं किलकिंचितं भवतु भवेद् वा संपद्यताम् । वि-वोको भवतु । विभ्रमो भवतु । मोट्टायितं भवतु । ललितं च भवतु । लकिंचितादिलक्षणानि च अमूनि । स्मितहसितरुदितभयरोषदुः-गर्वश्रमाभिलापसंकरः किलकिंचितम् । इष्टेप्यवज्ञा विब्बोकः । ागङ्गभूषणानां व्यत्यासो विभ्रमः । प्रियकथादौ तद्भावभावनोत्था ष्टा मोट्टायितम् । मसृणोङ्गन्यासो ललितम् ॥

१०५. हे सखि संध्या यदि नाभविष्यत् निशा यदि नाभविष्यत् मिरमपि यदि नाभविष्यत् तदा कथं वयं भविष्यामः । अभीष्टमे-कः संध्यादिसद्भाव एवास्माकं जीवितप्रदः संपन्न इति भावः ॥

रमेज्जसु । रमेज्जे । रमिज्जाहि । रम । "अत इज्जस्विज्जहीज्जे-लुको वा" [१७५.] । ो रमसु ॥

१ B C हुज्जाइ.

१ B C किलि°. २ C हृष्टे°.

विहसन्त-पहा-हसन्तओ, अह उइओ चन्दो, कुणन्तओ
उवहसमाणिं सरोरुहं विहसन्तिं हसइंव कुमुइणिं. १०६

रमिमो । रमन्तु । रमह । हसन्तु । हसह । हसामो । "न्तुहमो" [१७६.] ॥

रमिज्ज ३ । रमेज्जा ३ । "वर्तमाना-भविष्यन्त्योश्च ज्ज ज्जा वा" [१७७.] । पक्षे रमइ । रमिहिइ । रमउ ॥ अन्ये त्वन्यासामपीच्छन्ति । होज्ज । होज्जा ॥

होज्जइ । होज्जाइ । होज्ज । होज्जा । होज्जाहिइ । होज्जा । होज्ज । होज्जाहिइ । होज्ज । होज्जाउ । होज्जउ । होज्जा । "मध्ये च स्वरान्ताद्वा" [१७८.] इति स्वरान्ताद्धातोः प्रकृतिप्रत्ययोर्मध्ये चकाराद् वर्तमानाभविष्यन्तीविध्यादिप्रत्ययानां च ज्ज ज्जा वा । पक्षे होइ । होहिइ । होउ ॥

होज्ज । होज्जा । "क्रियातिपत्तेः" [१७९.] ॥

होमाणं । होन्ता । "न्त-माणौ" [१८०.] इति क्रियातिपत्तेः न्तमाणौ ॥

१०६. अथ तिमिरविलसनानन्तरं सरोरुहं कमलम् उपहसन्तीम् । सश्रीकत्वात् तद् विप्लवयन्तीम् इत्यर्थः । विहसन्तीं विकासम् आसादयन्तीं हसन्तीमिव विकसद्विशददलत्वात् स्मयमानामिव कुमुदिनीं कैरविणीं कुर्वन् । विहसन्ती चासौ प्रभा च तया समुच्छलच्चन्द्रिकया कृत्वा हसन्निव हसन् हास्यं कुर्वाणश्चन्द्र उदितः उदयाचलचूलावलम्बिबिम्बः संवृत्तः । अनेन उत्तरसर्गार्थसूचनम् ॥ मागधी छन्दः । तल्लक्षणं चेदम् । ओजे चौ युजि पचौ लदल्दन्तौ मागधी ॥ विषमे चौ चतुर्मात्रौ द्वौ गणौ ल्दलदन्तौ । समे पचौ षण्मात्रचतुर्मात्रौ च लदल्दन्तौ मागधी ॥

विहसन्त । हसन्तओ[1] । कुणन्तओ[2] । "शत्रानशः"[3] [१८१.] इति प्रत्येकं न्त-माणौ ॥

---

1 B हसंतइ. 2 B कुणंतइ. 3 B C स्थानतः.

उग्गमन्ताणि । खिज्जन्ति । हसइं । "ई च स्त्रियाम्" [१८२.] इति ई । चकारात् न्तमाणौ ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रप्राकृतव्याश्रये अष्टमस्याध्यायस्य उदाहरणप्रतिपादनपरेण तृतीयः पादः संपूर्णः ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितश्रीकुमारपालचरितप्राकृतद्व्याश्रयमहाकाव्यवृत्तौ पञ्चमः सर्गः समाप्तः ॥

वज्जर, थक्को सि कहिं; पज्जर, कत्तो अ एण्हिम् आओ सि;
जम्पसु, निम्हरिआ हं? सीससु, अणुसारणिज्जो सि. १
साहसु, कीए रत्तो; बोल्लसु, अज्जावि किं पिआ तुज्झं?
[illegible], किम् अहं मुक्का? चवसु, मए किं कअं विलिअं. २
पिसुणसु, किं जुत्तम् इणं? उप्पालसु, किं चिराउ दिट्ठो सि?
इअ भमर-गुंजिएहिं गमिणं पुच्छीअ कइरविणी. ३

१. [illegible] वर्णयति । [illegible]

२. [illegible]

३. [illegible]

णिव्वरही चक्क-वहू दूरत्थ-पिए जुगुच्छिअत्ताणा
झुणिअ-रवेहिं अदुगुच्छिअंपि भिसिणिं दुगुञ्छन्ती. ४
न बुहुक्खिओवि चक्को, निय¹-छाहिं निइ²य, णीरवीअ³ बिसं,
निअ-पक्ख-वीजणेहिं वोज्जन्तो घरणि-सङ्काए. ५

"इदितो वा" [१.] इत्यधिकारसूत्रेण अग्रेतनसूत्रेषु ये इदितो धातवस्तेषां वक्ष्यमाणा आदेशा वा भवन्ति इति एतदुदाहरणानि तत्तत्सूत्रसंबन्धीन्येव ॥

वज्जरपज्जरेत्यादय आदेशाः "कथेर्वज्जर०" [२.] इत्यादिसूत्रेण भवन्ति ॥

४. जुगुप्सितः प्रियविप्रयोगेपि अवस्थानाद् निन्दितः आत्मा यया सा । तथा जुगुप्सिताः दैन्यसूचनाद् अप्रशस्यास्ते च ¹ते रवाश्च तैः कृत्वा अजुगुप्सितामपि स्वस्य लीलागृहत्वेन अनिन्द्यामपि बिसिनीं पद्मिनीं जुगुप्समाना विकत्थमाना चक्रवधूश्चक्रवाकस्त्री² दूरस्थः अनिकटवर्ती स चासौ प्रियश्च रथाङ्गस्तस्मिन् दुःखं कथयामास ॥

णिव्वरही । "दुःखे णिव्वरः" [३.] दुःखविषयस्य कथेर्णिव्वरो वा ॥

झुणिअ । अदुगुच्छिअं । दुगुञ्छन्ती । जुगुप्सेर्झुण-दुगुच्छ-दुगुञ्छाः [४.] । पक्षे जुगुच्छिअ ॥

५. निजच्छायां दृष्ट्वा निजच्छायामेव गृहिणीशङ्कया प्रियाभ्रमेण निजपक्षावेव व्यजने संतापापहरणात् तालवृन्ते ताभ्यां कृत्वा वीजयन् सन् बुभुक्षितोपि बुभुक्षाक्रान्तोपि चक्रः कोकः न बिसं मृणालम् अबुभुक्षत प्रियासंगमसुखनिमग्नतया न भोक्तुम् एवक्रत । न कवलीचकारेति भावः ॥

बुहुक्खिओ । णीरवीअ ॥ वीजणेहिं । वोज्जन्तो । "बुभुक्षिवीज्योर्णीरव-वोज्जौ" [५.] ॥

---

¹ B चक्को. ² B निअवि. C निअवि. ³ B C णी°.

---

¹ B om. ते रवाश्च. ² B चक्र°. C चक्र°.

गायन्ता सज्झायं, झायन्ता धम्म-झाणम् अकलङ्कं,
जाणन्ता मुणिअव्वं मुणिणो आवस्सए लग्गा. ६
दिण-ताव-उद्धुमाओ सद्दहिउं दाह-पसमणिं[1] जुण्हं,
को अमय-पिज्जणिज्जं अच्छीहि न घोट्टिउं लग्गो? ७
पट्टीअ चन्दिम-रसं चन्दिम-रस-डल्लिरं चओर-कुलं;
पिअइ म्ह अलि-कुलम् अणोरुम्मिअ-सेहालिअ-परायं. ८

६. स्वाध्यायं गायन्तः मधुरध्वनिना पूर्वपठितस्वाध्यायपरावर्तनं कुर्वन्तः । अकलङ्कम् आर्तरौद्रपरिणामपरिहारान्निर्दोषं धर्मध्यानं शुभाध्यवसायविशेषं ध्यायन्तः अभ्यस्यन्तः । ज्ञातव्यं जीवाजीवादितत्त्वनवकं बोद्धव्यं जानन्तः अर्हत्प्रणीतप्रकारेण अवगच्छन्तः आवश्यकम् अवश्यकृत्यं सामायिकादिधर्मानुष्ठानं तस्मिन् मुनयः साधवो लग्नाः व्यापृताः ॥

गायन्ता । झायन्ता । "ध्या-गोर्झा-गौ" [६.] ॥

जाणन्ता । मुणिअव्वं । "ज्ञो जाण-मुणौ" [७.] ॥

७. दाहप्रशमनीं[1] वपुःसंतापनिर्वापजननीम् अमृतवत् पानीयां पातव्यां ज्योत्स्नां श्रद्धाय निश्चित्य । दिनतापः[2] देदीप्यमानमार्तण्डमण्डलोष्मा । तेन उद्ध्मातः संतापितः सन् कः अक्षिभ्यां कृत्वा न पातुं लग्नः अपि तु सर्वोपि संतापिताङ्गः सन् चन्द्रिकां सतर्षम् ईक्षितुं प्रवृत्त इति भावः ॥

उद्धुमाओ[3] । "उदो ध्मो धुमा" [८.] ॥

सद्दहिउं । "श्रदो धो दहः" [९.] ॥

८. चन्द्रिकारसं पिबतीत्येवंशीलं चन्द्रिकारसपातृ ज्योत्स्नाद्रवपानशीलं चकोरा ज्योत्स्नाप्रियास्तेषां कुलं निकुरम्बं कर्तृ चन्द्रिका-

---

१ B C °पसमिणं.

---

1 B °शमिनीं. 2 B C omit दिन°. 3 B drops from here up to दहः.

पवणेणोव्वाय-विलेवणाउ वसुअन्त-सम-जला कुलडा,
उव्वंन्ते ससुर-जणे ओद्दीरन्ते पिए य, गया. ९
निद्दायन्तं कमलं भमरो नाइग्घिउंपि ओच्छरिओ
अग्घायन्तो कुमुअं अब्भुत्तन्तोव्व मयरन्दे. १०
न्हाउं उदय-त्थिअ-ससि-सत्थायाथक्क-जुण्ह-जल-वरिसे,
निअ-ठाणे चिट्ठन्तोवि को न सुहिओ निरण्णीअ? ११

रसम् अपिबत् । तथा अलिकुलं कर्तृ । अनुद्रानः सरसो यः शेफालिकापरागः निर्गुण्डीपुष्परजः तं पिबति स्म ॥

पिज्जणिज्जं । घोट्टिउं । पट्टीअ । डल्लिरं । पिअइ । "पिबेः पिज्ज-डल्ल-पट्ट-घोट्टाः" [१०.] ॥

९. पवनेन उद्वानं शुष्कं विलेपनं यासां तास्तथा । उद्वान् शुष्यत् श्रमजलं साध्वङ्गगमनखेदोद्भवघर्माम्बु यासां तास्तथा कुलटाः स्वैरिण्यः श्वशुरजने पतिपित्रादिके निद्राति स्वपिति सति प्रिये च निद्राति सति गताः विटपार्श्वं प्राप्ताः ॥

अणोरुम्मिअ । उव्वाय । वसुअन्त । "उद्वातेरोरुम्मा वसुआ" [११.] ॥

१०. निद्रान् मुकुलीभवत् कमलम् आघ्रातुमपि आस्तां स्थातुं श्लिष्टुमपि भ्रमरो नावस्तृतः उपस्थितः । अत्रोत्प्रेक्ष्यते । आजिघ्रन् कुमुदं मकरन्दे तद्रसे स्नान् इव स्नानव्यापृत इव ॥

उंघन्ते । ओहीरन्ते । निद्दायन्तं । "निद्रातेरोहीरोङ्घौ" [१२.] ॥
आइग्घिउं । अग्घायन्तो । "आघ्रेराइग्घः" [१३.] ॥

११. उदयस्थितः उदयशिखरिशिखरारूढः स चासौ शशी च तस्य संस्त्याना सान्द्रा अस्थिता सर्वत्रप्रसरणशीला या सा ज्योत्स्ना चन्द्रिका सैव संतापापहरणाज्जलं तस्य वर्षो निरन्तरं निपातस्त-

१ C गृहक्र. २ B ह्यो. C ह्यो. ३ B C ह.

१ B C स्थि. २ B C स्था. ३ B स्थिरा.

उदयुट्ठिअस्स सासिणो समुहोक्कुरिअ-किंनरीहि कओ
अमिलाण-पारिजायापव्वाइअ-कप्प-कुसुमग्घो. १२

वाअ-मुह-विहिअ-कमलो, निम्मविआझिज्जमाण-कुमुअ-सिरी,
निम्माणिअ-हरिसम् अणिज्झरन्त-रुइ-णुमिअ-सव्व-दिसो;

स्मिन् स्नात्वा अङ्गं धौत्वा निजस्थाने स्वावासे स्थितोपि सुखसाधन-विरगमगलरहितोपि को न सुखितस्तस्थौ । अपि तु सर्वोपि निर्वृतो जात इति भावः ॥

अब्भुत्तन्तो । न्हातुं । "स्नातेरब्भुत्तः" [१४.] ॥

संखाय । "समः स्त्यः खा" [१५.] ॥

थक्क । ठाणे । चिट्ठन्तो । निरप्पीअ । "स्थष्ठा-थक्क-चिट्ठ-निरप्पाः" [१६.] । बाहुल्यात् क्वचिन्न । थिअ ॥

१२. उदयोत्थितस्य उदयाचले प्राप्तोद्गमस्य शशिनः अम्लानानि विकसितानि यानि पारिजातानि पारिजातप्रसूनानि अम्लानानि कल्पस्य कल्पद्रुमस्य कुसुमानि च । तेषाम् अर्घः अञ्जलिना क्षेपः सं-मुखीभूतेन भक्तिवशाद् अभिमुखीभूता याः किंनर्यः किंपुरुषाङ्गना-स्ताभिः कृतः ॥

उट्ठिअस्स । उक्कुरिअ । "उदष्ठ-कुक्कुरौ" [१७.] ॥

१३–२१. नवभिः कुलकम् । सो शशाङ्को शशी आरूढः अभ्या-रूढः । कथंभूत इत्याह । स्नानमुखानि विकसितान्यपि निद्राणानि कमलानि येन स तथा । निर्मिता कृता अक्षीयमाणा अक्षयमाणा कुमुदश्रीर्येन स तथा । निर्मितः हर्षो यस्येति सागरस्य येनेति तथा । अन्तर्गलन्ति ... स्नापिता दिशो येन स तथा ।

णूमिअ-गयणो, सन्नुमिअ-महि-अलो, ढक्किओडु-पह-पसरो,
ओम्बालिअ-दीव-रुई, पव्वालिअ-माणिणी-माणो; १४
छाइअ-जणच्छि-पसरं तम-पुञ्जं सव्वओ णिहोडन्तो,
अणिवारिअ-पह-पसरो, पाडिअ-दूमिअ-पउत्थ-कुलो; १५
किरणेहि खं दुमन्तो धवलण-कुच्चय-सिरिं तुलन्तेहि,
ओहामन्तो अमओलुण्डिर-नव-रुप्पमय-कुम्भं; १६
जलमू उेल्लुण्डावन्तो ससि-कन्ताउ, अमयं विरेअन्तो,
पल्हत्थाविअ-गुज्झो रइ-वावड-मिहुण-हिअआओ; १७

१४. छादितं कान्त्या व्याप्तं गगनं येन स तथा। छादितमहीतलः रोचिरावृतपृथ्वीपृष्ठः। छादितोडुप्रभाप्रसरः तिरोहितनक्षत्रद्युतिविस्तारः। छादितदीपरुचिः अपह्नुतप्रदीपप्रभः। छादितः रणरणकजननाद् गोपितः मानिनीमानो येन स तथा॥

१५. छादितजनाक्षिप्रसरं निरुद्धलोकलोचनव्यापारं तमःपुञ्जं ध्वान्तस्तोमं सर्वतः समन्तात् निवारयन् निषेधन् निपातयन् विनाशयन् वा यतोऽनिवारितः मेघादिभिरनिरुद्धः प्रभाप्रसरो यस्य स तथा। पातितं मूर्छाजननाद् अधःक्षिप्तं दावितं विरहानलोद्दीपनात् तापितं धवलितं वा पाण्डुवर्णं कृतं प्रोषितकुलं पान्थसार्थो येन स तथा॥

१६. धवलनाय अभ्रकादिना प्रासादश्वेतीकरणाय कूर्चको मुञ्जादिमयं धवलनोपकरणम्। तस्य श्रियं तोलयद्भिः अनुकुर्वाणैः किरणैः कृत्वा खं व्योमाङ्गणं धवलयन् मण्डयन्। अमृतं विरेचयतीत्येवंशीलः अमृतविरेचयिता नवस्तत्कालोद्भवो रूप्यमयो दुर्वर्णनिर्मितो योऽसौ कुम्भस्तं तोलयन् अनुविदधत्॥

१७. शशिकान्तात् जलं विरेचयन् क्षारयन् अमृतं विरेचयन्

१ B डमालिअ°. C ओमालिअ.° २ B C डलमोलु°. ३ B C पह°.

१ B C °भगधव°. २ B C °कांतात.

आहोडिअ-धणुह-गुणे सर-ताडिअ-तिहुअणम्मि रइ-नाहे
दूर-विहोडिअ-सज्झस-असईणं दइअ-मेलवणो; १८

नीहार-मीसिआहिव्वे, छुह-रस-वीसालिआहिव पहाहि
तिमिरोद्धूलिअ-भुवणं गुण्ठन्तो भामिआहि नहे; १९

कामि-मण-तालिअण्टिर-वम्मह-आणं जगे तमाडन्तो,
नासविअ-भओ अहिसारिआण हारविअ-लज्जाण; २०

स्रवन्। रतौ संभोगे व्यापृतानि यानि मिथुनानि तेषां हृदयेभ्यः विरेचितगुह्यः बहिःकृतान्तरङ्गाभिप्रायः । सर्वत्रात्र देश्यैर्बहिर्निःसारणमात्रे। ततश्च णिजपि विरेचनार्थ एव भवति। विरेचनं बहिर्निःसारणम् ॥

१८. ताडितः आस्फालितः धनुर्गुणः कोदण्डप्रत्यञ्चा येन स तथा तस्मिन्। शरैः मदनोन्मादनमोहनतापनशोषणाख्यबाणैस्ताडितं त्रिभुवनोन्मादादिभावजननाद् उपद्रुतं त्रिभुवनं त्रैलोक्यं येन स तथा तस्मिन् रतिनाथे सति दूरादेव ताडितम् अपास्तं साध्वसं पतिपित्रादिभयं यासां तास्तथा ताश्च ता असत्यश्च कुलटास्तासां दयिता नटविटादिका वल्लभास्तेषां मिश्रणः संपर्कजनकः। त्रिभुवनास्फालिनाम्नि मन्मथे गृहीतधनुषि पित्रादीन् अवगणय्य स्ववल्लभान् अभिसस्रुरित्यर्थः। राजभये पित्रादिभयं न किंचिद् इत्युक्तिलेशः ॥

१९. नीहारमिश्रिताभिरिव शैत्यशीतलाभ्यां प्रालेयमुक्ताभिरिव सुधारसमिश्रिताभिरिव अमन्दानन्दजननात् पीयूषद्रवसंपृक्ताभिरिव नक्तं [illegible] ज्योत्स्नाद्भुत प्रभासिन्धोः प्रभाभिः कृत्वा तिमिरोद्धूलितभुवनं ध्वान्तावगुण्ठितविश्वम् उद्गुण्ठयन् व्यापृण्वन् ॥

२०. कामिजनानां मनांसि तालयन्ति [illegible] कामिमनस्तालनशील स चासौ मन्मथश्च तस्य आज्ञां जगति भ्रमयन् निस्सार-

[illegible]

विउडिअ-चओर-तन्हो जुण्हाए विप्पगालिअ-दिणोम्हो
नासिअ-चक्को विरहिणि-पलावणो खं ससी चडिओ. २१

यन्। नाशिता कामार्तत्वात् त्यक्ता लज्जा यकाभिस्तास्तथा तासाम् अभिसारिकाणां स्वैरिणीनां नाशितं लज्जापनोदाद् अपनीतं भयं येन स तथा॥

२१. [ज्योत्स्नया] नाशितचकोरतृष्णः अपनीतज्योत्स्नाप्रियपिपासः। तयैव[1] च नाशितो विद्रावितो दिनोष्मा वासरसंतापो येन स तथा। नाशितः प्रियतमाया विघटितश्चक्रो येन स तथा। विरहिणीनां प्रोषितप्रियाणां नाशनः कथाशेषताकारी॥

अमिलाण। पव्वाइअ। वाअ। "म्लेर्वा-पव्वायौ" [१८.]॥

निम्मविआ। निम्माणिअ। "निर्मो निम्माण-निम्मवौ" [१९.]॥

झिज्जमाण। अणिज्झरन्त। "क्षेर्णिज्झरो वा" [२०.]॥

णुमिअ। नूमिअ। सन्नुमिअ। ढक्किओ[2]। ओम्बालिअ। पव्वालिअ। छाइअ। "छदेर्णेर्णुम-नूम-सन्नुम-ढक्कौम्बाल-पव्वालाः" [२१.]॥

णिहोडन्तो। अणिवारिअ। पाडिअ। "निवृ-पत्योर्णिहोडः" [२२.]॥

दूमिअ। "दूङो[3] दूमः" [२३.]॥

दुमन्तो। धवलण। "धवलेर्दुमः" [२४.]॥ "स्वराणां स्वराः" [४.२३८] बहुलम् इति दीर्घत्वमपि। दूमिअ॥

तुलन्तेहि। ओहामन्तो। "तुलेरोहामः" [२५.]॥

ओलुण्टिर। उल्लुण्डावन्तो[4]। विरेअन्तो। पल्हत्थाविअ। "विरिचेरोलुण्डोल्लुण्ड-पल्हत्थाः" [२६.]॥

आहोडिअ। विहोडिअ। [ताडिअ]। "तडेराहोड-विहोडौ" [२७.]॥

मेलवणो। मीसिआहि। वीसालिआहि। "मिश्रेर्वीसाल-मेलवौ" [२८.]॥

---

[1] C तयैव. [2] B C °टक्को°. [3] B C दूङो. [4] C ओल्लु°. We with B.

अह दोवारिअ-दाविअ-नरवइ-दंसिअ-अणेग-पाहुडओ,
आभरण-कन्ति-दक्खविअ-सुरधणू, दरिसिएभ-गई; २२
उदउग्गिअ-रवि-तेओ, उग्घाडिअ-सासिह-जण-मणाणन्दो,
संभाविओ उविन्दो इन्दो आसङ्घिओ अह वा; २३
उल्लालिअ-णेवत्थणम् उत्थङ्घिअ-कर-पुडं नमन्त-निवे
गुलुगुञ्छिअच्छि उप्पेलिअच्छिणो सणिअम् इक्खन्तो; २४

उद्धुलिअ। गुण्ठन्तो। "उद्धूलेर्गुण्ठः" [२९.]

भामिआहि। तालिअण्टिर। तमाडन्तो। "भ्रमेस्तालिअण्ट-तमाडौ" [३०.] ॥

नासविअ। हारविअ। विउडिअ। विप्पगालिअ। नासिअ। पलावणो। "नशेर्विउड-नासव-हारव-विप्पगाल-पलावाः" [३१.] ॥

२२–२६. पञ्चभिः कुलकम्। [अथ] नृपः कुमारपालनरपतिः कनकमण्डपिकां सुवर्णनिर्मितहस्तमण्डपम् अधिष्ठितः अध्यासीनः। कथंभूतोऽसौ इत्याह। दौवारिकेण दर्शिता निवेदिता ये नरपतयस्तैर्दर्शितानि पुरो धारणात् प्रत्यक्षीकारितानि [अनेकानि] प्राभृतानि सुवर्णरत्नादिढौकनानि यस्य स तथा। आभरणानाम् उत्तमाङ्गश्रवणभुजादिसंबन्धिकिरीटकुण्डलकेयूराद्यलंकाराणां कान्त्या दर्शितं जनानां प्रत्यक्षं विधापितं सुरधनुर्येन स तथा। दर्शिता साक्षात्कारिता इभगतिः गजपदन्यासो येन स तथा। दृशिर्णिजन्तो गत्यर्थनिर्गतः ॥

२३. उदयं उद्गमितं निःशेषाभिरुद्धैर्निवारणाभिशयान सर्वत्र प्रसारितं रविवत् तेजो येन स तथा। उद्घाटितो विकासितः सस्पृहा अनार्थिप्रभृतयो ये जनास्तेषां मनांसि तेषाम् आनन्दः सर्वाङ्गीणसुखानां प्रकर्षो येन स तथा। संभावितः मया उपेन्द्रः कृष्णः संभावितः कल्पितः। अथ वा इन्द्रो वा संभावितः ॥

२४. उल्लालितम् ऊर्ध्वीकृत्य प्रकाशितं आसनार्थं वसनम्। उ-

उन्नामिअ-गुमयाए चण्डारे पाहुडाइं पेण्डविरो
नरवइ-पट्टविआइं देवय-पट्टाविआइं च; २५

वोक्कन्त-महामच्चो, निवो अवुक्कन्त-पणइ-मण्डलिओ,
विण्णत्ति-दिन्न-कण्णो, अहिट्ठिओ कणय-मण्डविअं. २६

स्फारितम् इति यावत् । नेवत्थणमिति देश्यः । निरुञ्छनं यत्र नमने तत्तथा । सम्राट्स्वान्ततोषाय विहितोत्तरीयचेलस्फोरणम् इति यावत् । उन्नमितकरपुटम् ऊर्ध्वीकृत्य योजितपाणिसंपुटं च यथा भवति एवम् उन्नमिताक्षान् भयादरपरीतचेतस्त्वाद् विस्फारितेक्षणान् नमतो नृपान् उन्नमिताक्षं तद्भक्त्या प्रसन्नतया कीदृशोयम् इति ज्ञातुं विस्फारितनेत्रं शनैर्मन्दम् । लीलयेति यावत् । ईक्षमाणः ॥ गुलुगुञ्छिअ-च्छीत्यत्र समासान्तविधेरनित्यत्वाद् न समासान्तः ॥

२५. नरपतिभिः कुङ्कुणमालवकदेशादिदेशभूपतिभिः प्रस्थापितानि मनःप्रसादनाय मुत्कलितानि देवताप्रस्थापितानि मन्त्रादिवशीकृतदेवप्रेषितानि च प्राभृतानि ढौकनानि उन्नमितभ्रुवा । भ्रूक्षेपेण कृत्वेत्यर्थः । भाण्डागारे प्रस्थापयिता न्यसनशीलः ॥

२६. विज्ञपयन्तः कार्यं निवेदयन्तो महामात्या यस्य स तथा विज्ञपयन्तः प्रणयिनः प्रीतियुक्ता माण्डलिकाः कतिपयदेशस्वामिनृपा यस्य स तथा । विज्ञप्तौ महामन्त्रिमाण्डलिककार्याकर्णने दत्तो वितीर्णः कर्णो येन स तथा ॥

दाविअ । दंसिअ । दक्खविअ । दरिसिए । "दृशेर्दाव-दंस-दक्खवाः" [३२] ॥

उग्गिअ । उग्घाडिअ । "उद्घटेरुग्गः" [३३.] ॥

ससिह । "स्पृहः सिहः" [३४.] ॥

संभाविओ । आसङ्घिओ । "संभावेरासङ्घः" [३५.] ॥

१ B विन्नत्ति°.

[1] B निरुंछनं; C निरुछनं. [2] B °स्फेरण°; C °स्फुरण°. [3] B C clearly °प्रसादनायमुत्कलितानि, where मुत्कलितानि appears to be the supposed origin of the Gujerati मोकलेल. [4] B C °मंडलि°. [5] B C विज्ञपितो.

पणमिर-पणइ-पणामिअ-दिट्ठी, सो तत्थ अल्लिविअ-हरिसो,
अणचच्चुप्पिअ-हिअओ अप्पिअ-निव-खोहम् आसीणो. २७
जाविअ मुहुत्तम् एगं, पुरोहिओ जविअ-दुट्ठ-कलि-ललिओ,
दन्त-रुई-ओम्वालिअ-गयणो उच्चारही मन्तं. २८

उल्लालिअ। उत्थङ्घिअ। गुलुगुञ्छिअ। उप्पेलिअ। उन्नामिअ। "उन्नमेरुत्थ-ङ्घोल्लाल-गुलुगुञ्छोप्पेलाः" [३६]॥

पेण्डविरो। पट्ठविआइं। पट्ठाविआइं। "प्रस्थापेः पट्ठव-पेण्डवौ" [३७.]॥

वोक्कन्त। अवुक्कन्त। विण्णत्ति। "विज्ञपेर्वोक्कावुक्कौ" [३८.]॥

२७. प्रणम्रप्रणतौ सेवार्थसमागतवन्दारुसकलभूपालकृतपादपतने प्रणम्रप्रणयिषु प्रह्वप्रार्थकलोकेषु वा अर्पिता प्रसन्नतासूचनाय मनाग् न्यस्ता दृष्टिः चक्षुर्विन्यासो येन स तथा। अर्पितहर्षः स्वदर्शनप्रदानसंपादितसभाजनसंतोषः। अनर्पितहृदयः गम्भीरत्वाद् अनवतीर्णस्वाभिप्रायः स कुमारपालावनिपः। अर्पितनृपक्षोभं किम् एषोधुना नो विधास्यतीति उत्पादितप्रत्यर्थिनृपतिततिचित्तसंभ्रमं यथा भवति एवं तत्र कनकमण्डपिकायाम् आसीनः उपविष्टः॥

पणामिअ। अल्लिविअ। अणचच्चुप्पिअ। अप्पिअ। "अर्पेरल्लिव-चच्चुप्प-पणामाः" [३९.]॥

२८. एकं मुहूर्तं यापयित्वा उपवेशानन्तरं स्वावसरप्राप्त्यर्थं नृपस्य सावधानार्थं च क्षणमात्रं प्रतीक्ष्य यापितं स्वमहिम्ना गमितं दुष्टस्य लोकदुःखदायित्वाद् अप्रियस्य कलेः कलिकालस्य ललितं विलासो येन स तथा। दन्तरुचिभिः शशधरकरकल्पदशनरश्मिभिः प्लावितं व्याप्तं गगनं येन स तथा। पुरोहितः पृथ्वीशश्रेयोर्थं मन्त्रम् उदचारीद् अभणत्॥

जाविअ। जविअ। "यापेर्जवः" [४०.]॥

१ B उव्वा°; C उच्चा°

हार-प्पह-पव्वालिअ-हिओ निवो, पाविओव्व अमएण,
पक्खोडिअ-चमराहिँ विकोसिअच्छीहि उवसरिओ. २९
ओग्गालिर-वसहाणं, वग्गोलिर-करहयाण, वारम्मि
रोमन्थ-भङ्ग-जणणो अहासि गम्भीर-तूर-रवो. ३०
णुव्वन्तो सिरि-णिहुवय-सिरिमु, उम-कामय-सिरिं पयासन्तो,
विच्छोलिअ-झुमयाहिँ[1] राया विलयाहि परिअरिओ. ३१

२९. हाराणां नानाविधमुक्ताकलापानां प्रभाभिः प्लावितं हृदयं वक्षःस्थलं यस्य स तथा। अतः उत्प्रेक्ष्यते । अमृतेन प्लावित इव व्याप्त इव। विकोशितानि वारंवारं चालनेन स्फारीकृतानि चामराणि याभिस्तास्तथा ताभिः। विकोशिताक्षीभिः विकसितनेत्राभिः नृपः उपसृतः। चामरव्यग्रकरवनिताभिः शोभार्थं पार्श्वतः सेवित इत्यर्थः॥

ओम्वालिअ। पव्वालिअ। पाविओ। "प्लावेरोम्वाल-पव्वालौ" [४१.]॥

पक्खोडिअ। विकोसिअ। "विकोशेः पक्खोडः" [४२.]॥

३०. रोमन्थं कुर्वन्ति "णिज् बहुलं नाम्नः°" [हे० ३.४] इति णिजि रोमन्थयन्ति इत्येवंशीला रोमन्थयितारः उद्गीर्णचर्वणकारिणो ये वृषभा बलीवर्दास्तेषां रोमन्थयितृकरभाणां च वारे समूहे। रोमन्थनं भावे घञि रोमन्थस्तस्य भङ्गः प्रतिरवसंवलिततादृग्ध्वानश्रवणेन संजातक्षोभत्वाद् विच्छेदस्तस्य जनकस्तूर्यरवो नान्दीनिनादः अथ स्वर्णमण्डपिकायां सिंहासनोपविष्टे नृपे पुरोहितमन्त्रोच्चारणचामरिकीचामरग्रहणानन्तरम् आसीत्॥

ओग्गालिर। वग्गोलिर। रोमन्थ। "रोमन्थेरोग्गाल-वग्गोलौ" [४३.]॥

३१. श्रियं कामयते "शीलिकामि°" [हे० ५.१] इति णे श्रीकामः स एव

1 B °झुमयाए. We with C.

1 B [illegible]. We with C. 2 B [illegible]. We with C. 3 B [illegible]

अणकम्पिर-कर-वलिअ-त्थाले आरोविउं अदोलि-सिहं
रङ्खोलिर-ताडङ्का वर-विलयारत्तिअं काही. ३२
जण-रञ्जणेहि राविउम् उव्वीसं तत्थ पणमिर-निवेहि
परिवाडिअञ्जलीहिं वे घडिआ कमल-कोसव्व. ३३

श्रीकामकस्तस्य श्रियं प्रकाशयन् उमाकामकश्रियं प्रकाशयन् संप्रत्यपि स्वविभूत्या माधवपार्वतीपतिलक्ष्मीं प्रकटयन्नित्यर्थः । कम्पिता अभीष्टकामिनाम् अर्धाक्षनिरीक्षणार्थं चालिता भ्रुवो यकाभिस्तास्तथा ताभिर्वनिताभी राजा कुमारपालनृपः परिवृतः स्वस्वकृत्यकरणाय उपसृतः ॥

णिहुवय । कामय । "कमेर्णिहुवः" [४४.] ॥

णुमन्तो । पयासन्तो । "प्रकाशेर्णुवः" [४५.] ॥

३२. अकम्प्रौ अकम्पनशीलौ । निश्चलावित्यर्थः । यौ करौ हस्तौ तयोरारोपितं धृतं यत् स्थालं रत्नखचितकाञ्चनपात्रं तस्मिन् आरोप्य-संस्थाप्य आरात्रिकं नीराजनाय दीपकमण्डलम् । न दोलयतीति पचादिभ्यो णिनि अदोलिनी स्थिरा शिखा कलिका यस्य तत्तथा तद् । दोलिनौ लीलावशात् चलनशीलौ ताडङ्कौ कुण्डले यस्याः सा तथा । वारवनिता वारविलासिनी अकार्षीत् । उदतारयदित्यर्थः ॥

विच्छोलिअ । अणकम्पिर । "कम्पेर्विच्छोलः" [४६.] ॥

वलिअ । आरोविउं । "आरोपेर्वलः" [४७.] ॥

अदोलि । रङ्खोलिर । "दोले रङ्खोलः" [४८.] ॥

३३. जनरञ्जनैः नीतिशालितया लोकानुरागैः प्रणमनशीलैः परिनाञ्जलिभिः योजितैः करसंपुटैः कृत्वा तस्यां कनकमण्डपिकायां नृपं कुमारपालनृपस्य रञ्जितम् आत्मनि सानुरागं कर्तुं [illegible] परिवेशो कमलकोशा इव कमलकुड्मलानीव पङ्क्तिना निर्गताः ॥

रञ्जणेहि । राविउं । 'रञ्जे रावः' [४९.] ॥

परिवाडिअ । घडिआ । "घटेः परिवाडः" [५०.] ॥

[illegible]

कणय-परिआलिएहिं रयणाहरणेहिं वेढिअङ्गुलिआ
विकिणण-किणण-छइल्ला पुरो निविट्ठा महाजणिआ॰ ३४
विकेन्तोद्धरिआ इव भायन्ता अवि अबीहिरा निच्चं
भीएहि सहचरेहिं निव-दूआ दूरम् अल्लीणा॰ ३५

३४. कनकेन वेष्टितैर्नियमितैः रत्नाभरणैर्मरकतपद्मरागादिमुद्रिकाभिः कृत्वा वेष्टिताङ्गुलयः व्याप्तानामिकाद्यङ्गुल्यः। विक्रयणक्रयणयोश्छेकाः महार्घप्रवालमौक्तिकमाणिक्यादिवस्तुनो मूल्येन प्रदानोपादानयोर्विचक्षणा महाजनिकाः श्रेष्ठिसार्थवाहप्रमुखपौरलोकाः पुरः युष्मत्प्रसादाद् वयं सुखिन इत्यादिनिजवार्ताप्रतिपादनाय राज्ञोऽग्रे निविष्टा आसीनाः॥

परिआलिएहिं। वेढिअ। "वेष्टेः परिआलः" [५१.]॥

३५. नृपदूताः प्रत्यर्थिपृथ्वीशसंदेशहारिणो भीता अपि प्रतापपराभूततपनमण्डलश्रीकुमारपालभूपालालंकृततथाविधसभादर्शनात् चकिता अपि अभीताः स्वप्रभुसामर्थ्यचिन्तनात् सावष्टम्भा भीतैः सहचरैः सभादर्शनादेव क्षुब्धैः स्वानुचरैः सह दूरम् आलीनाः। प्रस्तावे सति संदेष्टव्यं विज्ञपयिष्याम इति सभाया दूरदेशे स्थिताः। एवंविधाः सन्तो विज्ञायन्ते विक्रीणदुद्धरिता इव विक्रीणतस्तु सतस्तु उद्धरिताः केनापि अगृहीतास्त इव। यत् किल विक्रीणताम् उद्धरति तत् पृथग् भवति॥

विकिणण। किणण। विकेन्तो। "क्रियः किणो वेस्तु के च" [५२.] इति क्रीणातेः किणो वा वेः परस्य तु द्विरुक्तः केः। चकारात् किणश्च। णेरिति निवृत्तम्॥
भायन्ता। अबीहिरा। "भियो भा-बीहौ" [५३.]॥ बाहुलकात् क्वचिन्न। भीएहि॥
अल्लीणा। "आलीङोऽल्ली" [५४.]॥

---

१ B C विकिणिण°. २ B C विक्कंतो°.

---

1 C विक्रयक्रयण°. 2 B °भंडन°. 3 B एव. 4 B C विकिणिण. 5 B C किणिण. 6 B C विक्कंतो. 7 B C णे इति. 8 B C भाअंता.

भत्ति-णिरिग्घिअ-हिअआ[1] मउलि-णिलीअन्त-पाणि-संपुडय

निव-पय-कमले[2]-णिलुक्कन्त-लोअणा सा सहा आसि. ३६

आसि मणि-वेइआसुं लुक्कन्तो, मणि-महीएँ लिक्कन्तो,

ल्हिक्कन्तो मणि-थम्भेसु सय-गुणो पडिकिदीइ जणो. ३७

निवइ-निलीइर-नयणा, अविराय-सिरी, विलीइर-जुआणा,

अलि-रुञ्जिअ-जइ-रुण्टि[3]अ-किङ्किणि-नीवीउ आसीणा. ३८

३६. भक्तौ नृपाराधने निलीनम् आसक्तं हृदयं यस्याः सा तथा। मौलौ मस्तके निलीयमानम् आश्लिष्यत् पाणिसंपुटं यस्याः सा तथा। राजानम् उद्दिश्य योजितहस्तेत्यर्थः। नृपपदकमले निलीयमानलोचना संश्लिष्यन्नयना सा सर्वोत्कृष्टा सभा आसीत्। अपरव्यापारं परित्यज्य सेवैकताना संवृत्तेति भावः॥

३७. मणिवेदिकासु रत्ननिर्मितवितर्दिषु निलीयमानः। मणिमह्यां निलीयमानः मणिस्तम्भेषु च निलीयमानः। प्रतिकृत्या प्रतिबिम्बेन तत्रतत्र संक्रामन् शतगुणः प्रभूतो जनः आसीत् संपन्नः॥

३८. नृपतौ निलेतृ सञ्जनशीलम्। वीक्षणपरम् इति यावत्। नयनं यासां तास्तथा। अविलीनश्रियः अभ्रष्टशरीरशोभाः विलेतारः धैर्यध्वंसाद् द्रवणशीला युवानो यकाभ्यस्तास्तथा। अलिरुतजगि रुतं यासां तास्तथा एवंविधाः किङ्किण्यः क्षुद्रघण्टिका यासु तथाभूता नीवयो यासां तास्तथा नार्यः आसीनाः। आरात्रिकादि कृत्वा वारवनिताः कुमारपालनृपपार्श्वे उपविष्टाः॥

णिरिग्घिअ। णिलीअन्त। णिलुक्कन्त। लुक्कन्तो। लिक्कन्तो। ल्हिक्कन्तो। निलीइर। "निलीङेर्णिलीअ-णिलुक्क-णिरिग्घ-लुक्क-लिक्क-ल्हिक्काः" [५५.]॥

अविराय। विलीइर। "विलीङेर्विरा" [५६.]॥

रुञ्जिअ। रुण्टिअ। "रुते रुञ्ज-रुण्टौ" [५७.]॥

---

१ B C °ग्घ. २ B C °हिं. ३ B C °विलि°.

---

१ B C °रति°.

सग्गेवि हुणिअ-विहवा, असुणिअ-दोसा, तिलोअ-सिरि-धुवणी,
कुमर-नरिन्द-सहा सा धुणिआरि-मणोरहा हूआ. ३९
हुन्ताणन्दो, अहुवन्त-संसओ, निवइम् उब्भुअन्त-मई
पहुवन्तो अपरिहुवो विण्णविही संधिविग्गहिओ. ४०
"देव, विवक्खीहुन्तो णिव्वडिअ-बलेण सो पहुप्पन्तो
हूओ कुङ्कुण-नाहो जहा तहा कुणसु अवहाणं. ४१

३९. स्वर्गेपि । आस्तां मर्त्यलोके । श्रुतविभवा विख्यातसमृद्धिः अश्रुतदोषा स्वपरदेशानाकर्णितास्थितिः । त्रैलोक्यश्रीर्धूयते स्ववैभवेन अभिभूयते अनयेति करणे अनटि त्रैलोक्यश्रीधवनी सा प्राग्व्यावर्णितस्वरूपा "स इय् वा" [हे० ३.२] इति कुमारपालेत्यत्र उत्तरपदलोपे कुमारः । स चासौ नरेन्द्रश्च तस्य सभा धुताभिमनोरथा विष्वगवस्थितप्रासनिस्त्रिंशशक्तिशूलचक्राद्यस्त्रकलितानेकसुभटविसंकटत्वात् परास्तप्रत्यर्थिसार्थविरूपकाभिप्राया भूता संजाता ॥

हुणिअ । असुणिअ । "श्रुटेर्हणः" [५८.] ॥

धुवणी । धुणिअ । "धूगेर्धुवः" [५९.] ॥

४०. भवदानन्दः नृपाग्रतोऽभिप्रेतनिवेदनात् संपद्यमानप्रमोदः । अभवत्संशयः विज्ञातस्वपरसैन्यवृत्तान्तत्वाद् अविद्यमानप्रतिपाद्यविषयसंदेहः । उद्भवन्मतिः सप्रतिभत्वाद् उल्लसद्बुद्धिः । प्रभवन् स्ववचनचातुर्येण इतरविज्ञपकेभ्यः समर्थः संजायमानः । अपरिभवः कुत्रापि असंपन्नतिरस्कारः । सांधिविग्रहिकः संधानविग्रहविनियुक्तप्रधानपुरुषः व्यजिज्ञपत् । वक्ष्यमाणं न्यवीविदत् ॥

हुआ । होन्त । अहुवन्त । अपरिहुवो । "भुवेर्हो-हुव-हवाः" [६०.] ॥ क्वचिद् अन्यदपि । उब्भुअन्त ॥

४१. विज्ञप्तिकामेव गाथाषट्कप्रचुरा आह । हे देव महाराज

1 B C ध्" though both have ह्" in the text.

दूर-ट्ठिआहि करिउं णिआरिअं सुर-वहूहि दीसन्ता,
संदाणन्ता, अइनिट्टुहावणा वेरि-सुहडाण; ४२
वावम्फिरा कलासुं, अमोघ-णिव्वोलणं पयासन्ता,
अपयल्लिर-असि-फलया, णीलुञ्छन्ता रिउ-दलम्मि; ४३

पृथग्भूतम् इतरोर्वीशसैन्यतो विशिष्टं स्पष्टभूतं सर्वत्र प्रकटं वा यद् बलं चतुरङ्गसैन्यं[1] तेन कृत्वा विपक्षीभवन् बलावलेपेन संपद्यमान: प्रभवन् शत्रुतिरस्कारेण समर्थः संजायमानः स लोकविख्यात कुङ्कुणानां नाथः कुङ्कुणदेशाधीशः यथा यादृशो भूतः संपन्नस्तथ अवधानं कुरु । तद्वृत्तान्तनिशमनपरो भवेति भावः ॥

हुन्तो । "अविति हुः" [६१.] ॥

[णिवडिअ । "पृथक्स्पष्टे णिवडः" [६२.] ।]

पहुप्पन्तो । "प्रभौ हुप्पो वा" [६३.] । पक्षे पहवन्तो ॥

हूओ । "क्ते हूः" [६४.] ॥

४२. पड्भिः कुलकम् । हे महाराज तव योधाः कुङ्कुणं प्राप्ताः कीदृशाः । काणेक्षितकृतम् अर्धाक्षनिरीक्षणकरणं कृत्वा दूरस्थि ताभिः गगनाङ्गणगताभिः सुरवधूभिः अप्सरोभिर्दृश्यमानाः एते रण जिरे वैरिभिरदृष्टपृष्ठा वैकुण्ठस्वर्गम्[2] आसाद्य नः पतयो भविष्य न्तीति सस्पृहं विलोक्यमाना अवष्टम्भं कुर्वन्तः चित्तधैर्यम् आ धाना वैरिसुभटानां च अतिविष्टम्भकरणाः "बहुलम् एतन्निदर्शन इति चुरादिवचनाद् रामो राज्यम् अकारयद् इतिवत् स्वार्थे णिचि निश्चेष्ट जनकाः ॥

४३. कलासु शस्त्रादिशिक्षासु श्रमं करिष्णवः अभ्यासं वि तारः । अमोघं वैरिविजयेन सफलं मन्युना ओष्टमालिन्यकरणं प्रकाशयन्तः दर्शयन्तः । अशिथिलीभवनम् अलम्बनं च करिष्ण सप्रयत्नग्रहणाद् निश्चलाः सुस्थानस्थाश्चेत्यर्थः । एवंभूता असर

---

1 B C वाहनं for °सैन्यं. 2 B C वैकुंठ°.

कम्मन्तमत्तं-मन्निअ-रिउणो, गुललन्त-सामिणो विजये,
दाउं वसुम् अक्खरन्ता, पहु-आदेसं च झूरन्ता; ४४
जुद्धेण भेरावन्ता राम-कहं, भारहं भलावन्ता,
निअ-कुल-कमं लढन्ता, सुमरन्ता खत्तिआचारं; ४५
वीर-वरणं सरन्ता, पयरन्ता सामिणो पसायं च,
वावण्ण-वीर-कह-विम्हरावणा, वइर-पम्हुहणा; ४६

फलकाः खेटकाश्च येषां ते तथा । दल इति देश्यः सैन्यार्थे । रिपुसैन्ये निःपतनम् आच्छोटनं वा कुर्वन्तः ॥

४४. क्षुरं कुर्वाणा एव क्षुरकुर्वाणमात्राणि । अत्र च क्षुरशब्देन क्षुरविधेयं शिरस्तुण्डमुण्डनादि कर्मोच्यते । अतो नापितमात्राणि मनिता रिपवो यैस्ते तथा । स्वामिनः स्वप्रभोर्विजये विजयनिमित्तं स्वकुलदेवतादि प्रति चाटु कुर्वाणाः । वसु विभूतिं दत्त्वा वर्णनापरवन्दिजनाय वितीर्य अस्मरन्तः दानशौण्डत्वाद् अजानानाः प्रभ्वादेशं स्वामिप्रदत्तशिक्षां च स्मरन्तः मनसि धारयन्तः ॥

४५. युद्धेन तादृक्संग्रामेण कृत्वा रामकथां रामरावणयुद्धवृत्तान्तं स्मरयन्तो ज्ञापयन्तः । भारतं च कौरवपाण्डवयुद्धप्रतिपादकग्रन्थविशेषम् । कौरवपाण्डवयुद्धमित्यर्थः । स्मरयन्तः निजकुलक्रमं रणाङ्गणभङ्गपराङ्मुखस्वपूर्वपुरुषसमाचारं स्मरन्तः । क्षत्रियाचारं नष्टपृष्टानुसरणपतितप्रहारपरिहाररूपं वीरव्रतं स्मरन्तः ॥

४६. वीरवरणम् अनेन सह मया योद्धव्यमिति प्राकृतप्रतिसुभटयुद्धाङ्गीकारं स्मरन्तः अवबुध्यमानाः स्वामिनः प्रसादं च स्मरन्तः । द्विपञ्चाशद्वीरकथायाः शूद्रकादिवीरचरित्रस्य विस्मरणाः तत्कथां विस्मरतो लोकान् प्रयुञ्जानाः । वैरस्य स्मरणाः एतैः सह अस्मद्भर्तुर्विरोध इति स्मर्तारः ॥

---

१ B °मंत°. C °मित्त°. २ B सरा°. ३ B C शूद्रकावीरादिचरि°.

अह महमहन्त-णीहरिअ-मद-जले सिन्धुरम्मि चडिऊण
टाणाओ नीलिओ कुङ्कुणाहिवो नीसरन्त-बलो. ४९
वरहाडिआ गढाओ रण-धाडिअ-रक्खणा भडा तस्स,
जग्गिअ-खग्गा रण-जागरा य आअड्डिआ तत्तो. ५०

ल्पन्तः । किम् अपरे भूता इदानीम् इत्यादि व्याहरन्तो जल्पन्तः । सत्यव्याहरणाः स्ववचनप्रतिपन्नार्थनिर्वाहकत्वाद् अवितथभाषकाः । प्रसृत्वराः सत्वरं गमनशीला ये तुरंगमाः प्रसृमराश्च य इभाः कुञ्जरास्तेषु आरूढाः स्थिताः । प्रसृताः परबलमनु प्रचलिताश्च ॥

पोक्कणा । पोक्कन्ता । वाहरणा । "व्याहृगेः कोक्क-पोक्कौ" [७६.] ॥

उवेल्लिर । पयल्लिर । पसरिआ । "प्रसरेः पयल्लोवेल्लौ" [७७.] ॥

४९. अथ युष्मद्घोषप्रसरणानन्तरं प्रसरद्गन्धं निःसृतं गण्डादिस्थानसप्तकाद् निर्गतं मदजलं यस्य स तथा तस्मिन् सिन्धुरे कुञ्जरे आरुह्य स्थानात् स्वपत्तनमध्याद् निःसरत् पृष्ठतो निर्गच्छद् बलं सैन्यं यस्य स तथा कुङ्कुणाधिपो मल्लिकार्जुनाख्यनृपः निःसृतः ॥

महमहन्त । "महमहो गन्धे" [७८.] ॥

५०. गढेति देश्यो दुर्गे । तस्माद् निःसृताः । रणान्निःसृतानां कातरतया संग्रामाङ्गणान्निर्गतानां रक्षणाः तद्व्याघातपरापरसुभटनिवारकत्वेन त्रायकाः । जागरिताः शत्रुप्रहाराय कोशेभ्यो निःकाशिता इत्यर्थः । खड्गा यैस्ते तथा । जाग्रतीत्यचि जागराः रणाय जागराः सावधानाश्च तस्य कुङ्कुणाधीशस्य भटास्ततः दुर्गनिर्गमानन्तरं व्यापृताः परस्परं युद्धाय प्रवृत्ताः ॥

णीहरिअ[3] । नीलिओ । नीसरन्त । वरहाडिआ । धाडिअ । "निःसरेर्णीहर-नील-धाड-वरहाडाः" [७९.] ॥

जग्गिअ । जागरा । "जाग्रेर्जग्गः" [८०.] ॥

---

1 C सृ°. B doubtful between सृ° and मृ°. 2 B C पयल्लोवेल्लौ. 3 B C णीहरिआ.

समरम्मि वावरन्ता, साहट्टिअ-पर-वला, असंवरिआ,

अणसाहरिअ-प्पेम्मामरीहि सन्नामिआ वरिउं. ५१

आदरिअ-वीर-वरणा, सारन्ते पहरिउं पयट्टा य,

अणओहिअ-भड-माणा, ओरसिआ इव सिवस्स गणा.

ओअरिअ दीहिआओ अचयन्तीकय-तरन्त-सुहडेहिं

तीरन्ताणवि पारन्तएहिं तेहिं कयं जुज्झं. ५३

५१. समरे व्याप्रियमाणाः प्रवर्तमानाः संवृतं युगपद् अ
तप्रवृत्तत्वेन भयजननात् पिण्डीकृतं परवलं यैस्ते तथा। असं
भयाभावाद् यथेच्छं विचरिताः। असंवृतम् उच्छलत् प्रेम
ताः असंवृतप्रेमाणस्ताश्च ता अमर्यश्च ताभिर्वरितुं वरणं कर्तुम्
दृताः अङ्गीकृताः॥

आअड्डिआ। वावरन्ता। "व्याप्रेराअड्डः" [८१]॥

साहट्टिअ। असंवरिआ। अणसाहरिअ। "संवृगेः साहर-साहट्टौ" [८

५२. आदृतवीरवरणाः। अनेन परवलवीरेण सह मया
व्यम् इति कृतप्रतिज्ञा इत्यर्थः। अनवतीर्णः अभ्रष्टः भटमानः
टाभिमानो येषां ते तथा। प्रहरतः प्रहारान् ददतः प्रहर्तुं प्रवृत्त
एवं च मर्त्यासंभाव्यतथाविधयुद्धविधानाद् मन्यन्ते शिवस्य
इव अवतीर्णाः स्वर्गलोकाद् आयाताः॥

सन्नामिआ। आदरिअ। "आदृगेः सन्नामः" [८३.]॥

सारन्ते। पहरिउं। "प्रहृगेः सारः" [८४.]॥

५३. अशक्नुवत्कृताः असमर्थीकृताः शक्नुवत्सुभटा यैस्ते
तैः शक्नुवतामपि मध्ये शक्नुवद्भिस्तैः कुङ्कणाधिपभटैः दीर्घिक

सक्कन्तो, अणयक्किअ-सल्लहिअ-सर-वरिसणो निवो ताण
मणि-खचिअ-कणय-वेअडिअ-माढिओ पहरिउं लग्गो. ५४
दिन्नम् असोल्लिअ-मंसासणाण अणपउलिअं तओ मंसं
अरि-पयण-पयावेणं तेणं सर-मिल्लिरेण रणे. ५५

अवतीर्य युद्धं कृतम् । समरतूर्यनिर्घोषश्रवणप्रवृद्धोत्साहत्वेन तदैव स्नानाद्यपहाय संग्रामः प्रारब्ध इति भावः ॥

अणओहिअ । ओरसिआ । ओअरिअ । "अवतरेरोह-ओरसौ" [८५.]॥

५४. शक्नुवन् इतरसुभटापेक्षया समर्थः । अफक्कितम् अनीचैर्गतम् । सर्वोत्कृष्टमित्यर्थः । अत एव श्लाघितं शरवर्षणं यस्य स तथा । मणिभिः खचितः कनकेन खचितो माढी यस्य स तथा । मणिस्वर्णनिर्मितसंनाह इत्यर्थः । [नृपः] ताण इति द्वितीयायाः षष्ठी [३.१३४] इति तान् गूर्जरसुभटान् प्रहर्तुं लग्नः ॥

अचयन्तविव्य । तरन्त । तीरन्ताण । पारन्तर्णहिं । सक्कन्तो । "शकेश्चय-तर-तीर-पाराः" [८६.] ॥

अणथक्किअ । "फक्कस्थक्कः" [८७.] ॥

सल्लहिअ । "श्लाघः सलहः" [८८.] ॥

खचिअ । वेअडिअ । "खचेर्वेअडः" [८९.] ॥

५५. अरीणां पचनो दाहकः प्रतापो यस्य स तथा तेन शरमोक्षणशीलेन रणे तेन नृपेण अपक्वमांसस्य अशनानां भक्षकाणां गृध्रादीनाम् अपक्वं मांसं ततः शरमोक्षणानन्तरं दत्तम् । अनेके सुभटास्तेन व्यापादिताः सन्तो गृध्रादिभक्षा अभूवन्निति भावः ॥

असोल्लिअ । अणपउलिअं । पयण । "पचेः सोल्ल-पउलौ[3]" [९०.] ॥

---

[1] B सल्लतूर्यनिर्घो°. C ममतूर्यनिर्घो°. [2] B C माढिर्य°. [3] B C °पउल्लौ. We with A.

उस्सिक्किअ-सङ्केणं, पच्छा अवहेडिउं निअंपि दलं
अणॅछड्डिअ-कुल-धम्मं सीह-झुणी तेण रेअविओ. ५६
णिल्लुञ्छिअ-भय-पसरो, धंसाडिअ-भयम् इभं समारूढो,
मुञ्चन्तो वाणे, णिच्चेलीअ सो कोह-दुहिअप्पा. ५७
जूरवणेहि उमच्छन्तेसुं जय-सिरि-अवञ्चिओ समरे,
नाह, अवेहविरेहिं पाईकेहिं न वेलविओ; ५८

५६. मुक्तशङ्केन अवगणितपरपक्षभयेन तेन नृपेण अमुक्तकुलधर्मम् अत्यक्तक्षत्रियाचारं निजमपि । दलेति देश्यः सैन्ये । तत् पश्चाद् मुक्त्वा । अतिवीर्यात् स्वबलस्य अग्रे भूत्वेत्यर्थः । सिंहध्वनिर्मुक्तः । अयम् अहं युष्माकं कृतान्त इह आगत इति असमद्बलस्य निकटीभूय रणे जगर्जेत्यर्थः ॥

५७. मुक्तभयप्रसरः मुक्तभयं तथाविधानेकास्त्रपातेपि निर्भीकम् इभं समारूढः क्रोधदुःखितात्मा रोषाग्निसंतप्तगात्रः स नृपः बाणान् मुञ्चन् दुःखम् अमुञ्चत् ॥

सिद्धहेमे । उस्सिक्किअ । अवहेडिउं । अणच्छड्डिअ । रेअविओ । णिल्लुञ्छिअ । धंसाडिअ । मुञ्चन्तो । "मुचेश्छड्डावहेड-मेल्लोस्सिक्क-रेअव-णिल्लुञ्छ-धंसाडाः" [९१.]॥
णिच्चेलीअ । "दुःखे णिव्वलः" [९२.]॥

५८. त्रिभिर्विशेषकम् । हे नाथ कुमारपाल नृप कुङ्कुणाधीशः मल्लिकार्जुने [illegible] गूर्जरसैन्ये प्रदेशम् अलभत । प्रतिभटगमनेन आत्मसैन्यस्य अवकाशं चकारेत्यर्थः । तथा निजां यशोलक्ष्मीं समारचयत् । कीदृशः । [illegible] [illegible] । [illegible] । तैः सह समरं [illegible] जयश्रिया अव-

ाहिअ-जय-पइण्णो, अवहिअ-वूहम्मि गुज्जर-दलम्मि
विड्डीअ पएसं तक्कालं रइअ-रोमञ्चो; ५९
विए रणॅ-छेत्ते उवहत्थिअ-आउहेहिँ जुज्झन्तो
ाइआउहो सो निअं समारीअ जस-लच्छि. ६०
कज्ज-समारंचणेण सिञ्चिओ तुह वलेण वाणेहिं
र-सिम्पिअ-वसुहो मय-सेअणओ इभो तस्स. ६१

। अवञ्चयितृभिः अवञ्चनाशीलैः पदातिभिः न वञ्चितः न
ः। छलयुद्धे प्रकटयुद्धे च अस्यैव जयोभूदित्यर्थः ॥
रचितजयप्रतिज्ञः कृतपरबलभङ्गाङ्गीकारः। तत्कालं युद्धा-
ञ्चितरोमाञ्चः विहितपुलकः
रणक्षेत्रे समारचिते काष्ठकण्टकपाषाणाद्यपनयनेन समी-
ारचितायुधैः उत्तेजितास्त्रैः सह समारचितायुधो युध्यमानः
[॥
ाहि । उमच्छन्तेसुं । अवञ्चिओ । अवेहविरेहिं । वेलविओ । "वञ्चेर्वेहव-
ञोमच्छाः" [९३.] ॥
अ । अवहिअ । विडविड्डीअ । रइअ ।"रचेरुग्गहावह-विडविड्डाः"[९४.] ॥
हे महाराज प्रभुकार्यसमारचनेन स्वामिकार्यविधायकेन
न वाणैः कृत्वा तस्य कुङ्कणाधीशस्य शीकरैर्नासाप्रमुक्तपृ-
सिक्ता वसुधा येन स तथा मदेन सप्तस्थानक्षरन्मदजलेन
भूतलस्य उक्षकः इभः सिक्तः। प्रोत इति भावः ॥
ए । उवहत्थिअ । केलाइअ । समारीअ । समारंचणेण । "समारचेरुवहत्थ-
ार-केलायाः" [९५.] ॥
ओ । सिम्पिअ । सेअणओ । "सिचेः सिञ्च-सिम्पौ" [९६.] ॥

ज्ते. We with B. २ B C समाचरणेण.

---

dds सति. २ B C समाचरणेण.

पडिसुहडे पुच्छन्ता, गज्जन्ता ढिक्कमाण-नमहल्ल,
अह वुक्किआ तुह भडा कुङ्कुण-देसाहिवं दट्ठुं. ६२
अग्घिअ-वम्मा, छज्जिअ-सिरक्खया, मण्डलग्ग-सहिअ-करा,
रेहिअ-सेन्ना, रीरिअ-रणङ्गणा, राइआ ते अ. ६३
आउड्डिअ-रह-चक्कं, खुप्पन्त-हयं, णिउड्डमाणेभं,
बुड्डन्त-भडं, करि-रुहिर-मज्जणे ताण आसि रणं. ६४

६२. गर्जद्वृषभा इव सदर्पनिनदद्वृषेन्द्रा यथा गर्जन्तो निनादं कुर्वाणाः सन्तः प्रतिसुभटान् पृच्छन्तः अथ हस्तिनि शरत्पर्यन्तरं तव भटाः कुङ्कुणदेशाधिपं दृष्ट्वा अयमसाविहास्त इति विज्ञाय गर्जिताः हतोयं जितमस्माभिरित्यादि सदर्पं निनदिताः ॥

पुच्छन्ता । "प्रच्छः पुच्छः" [९७.] ॥

गज्जन्ता । वुक्किआ । "गर्जेर्बुक्कः" [९८.] ॥

ढिक्कमाण । "वृषे[2] ढिक्कः" [९९.] ॥

६३. राजितवर्माणः प्रदीप्तसंनाहा राजितशिरस्काः शोभितशिरस्त्राणा मण्डलाग्रराजितकराः खड्गविभ्राजितहस्ता राजितं सैन्यं यैस्ते तथा राजितरणाङ्गणास्ते तव भटा राजिताश्च ॥

अग्घिअ । छज्जिअ । सहिअ । रेहिअ । रीरिअ । राइआ । "राजेरग्घ-छज्ज-सह-रीर-रेहाः" [१००.] ॥

६४. मज्ज्यते अस्मिन् इति मज्जनं करिरुधिरं च तद् मज्जनं च तस्मिन् । यावति करिरुधिरे मज्ज्यते तावतीत्यर्थः । करिणां रुधिराणि तेषु मज्जने बुडने सति वा । मग्नरथचक्रं बुडितरथपादं मज्जद्धयं मज्जदिभं मज्जद्भटं रणं तेषां गूर्जरकुङ्कुणभटानाम् आसीत् जातम् ॥

१ C चुक्किआ. २ C सरिक्क°.

[1] C चुक्किआ. [2] So B C and A too, though the vritti appears to consider वृषेः as the reading. [3] B om. तद् मज्जनं च.

[illegible]

[illegible] १०. [illegible] ॥

[illegible] ॥

[illegible] ॥

[illegible] ॥

[illegible] ॥

[illegible] ॥

[illegible] ॥

[illegible] [१०४.] ॥

[illegible]

[illegible] though they give the example [illegible] A gives it. [illegible] B om. [illegible]

पहु-नामापुसणो[1] धम्माहुलणो वेरि-नाम-मज्जणओ
तं मूरीअ गइन्दं गुज्जर-लोओ अवेमइओ. ६८
सूडिअ-सुहडो, सूरिअ-तुरंगमो, विरिअ-बाण-पसरो य,
मुसुमूरिअ[2]-सिरताणो, करञ्जिओ कुङ्कुणाहिवई. ६९
पविरञ्जिआतवत्तो, नीरञ्जिअ-विजय-वेजयन्तीओ
सो लूण-सीस-कमलो कओ तुहाभञ्जिअ-भडेहि. ७०

जेष्यत्यधुनास्मान् असाविति विच्छायवदनत्वाद् उत्प्रेक्ष्यन्ते । कज्जलमृष्टमुखा इव अञ्जनलिप्ताननाइव । मृष्टयशसः अपासितकीर्तयो भटाः परतेजोमार्जनेन शत्रुप्रतापविध्वंसकेन तेन मल्लिकार्जुननृपेण निषिद्धाः अग्रतो विचरन्तः सिंहनादेन निरस्ताः ॥

६८. प्रभुनाम्नः अमार्जनः तादृश्यपि संग्रामे संमुखीनत्वाद् अनुत्पुंसकः । प्रकटीकारक इत्यर्थः । धर्मामार्जनः क्षत्रधर्मानपासकः । वैरिनाममार्जकः वैरिविनाशेन तन्नाम्नोपि ध्वंसकः । अभग्नो गूर्जरलोकः अस्मद्बलवीरजनः तं प्राग्व्यावर्णितस्वरूपं गजेन्द्रं मल्लिकार्जुननृपहस्तिनम् अभाङ्क्षीत् शस्त्रैरभैत्सीत् ॥

लुहण । उग्घुसिअ । रोसाणिअ । लुञ्छन्ता । पुञ्छिअ । पुंसणेणं । फुसिअ । अपुसणो । अहुलणो । मज्जणओ । "मृजेरुग्घुस-लुञ्छ-पुञ्छ-पुंस-फुस-पुस-लुह-हुल-रोसाणाः" [१०५.] ॥

६९. भग्नसुभटः रणाङ्गणनष्टपदातिवर्गो भग्नतुरंगः ध्वस्तहयो भग्नबाणप्रसरः खण्डितशरप्रपञ्चो भग्नशिरस्त्राणः लूनशिरस्कश्च कुङ्कुणाधिपतिर्भग्नः शस्त्रैर्भिन्नः ॥

७०. भग्नातपत्रः छिन्नच्छत्रो भग्नविजयवैजयन्तीकः छिन्नविजयसूत्रवार्तोर्ध्वीकृतपताकः स मल्लिकार्जुननृपः लूनशीर्षकमलः तव

[1] B C °पुसुणो though they have °पुसणो in the commentary. [2] B मुसमू°. We with C.

[1] B °सूत्रार्थो°. C °सूत्रार्ते°.

नय-पडिअग्गिर, अणुवच्चिओ[1] सि दाहिण-दिसाइ तुमम् इण्हि
विढविअ-कुङ्कुण-सत्तङ्ग-संपओ, अज्जिअ-जसोह ! ७१
पहु, सिरि-नयर-सिरीए जुज्जसि, जुप्पसि तिलङ्ग-लच्छीए,
जुञ्जसि काञ्चि-सिरीए, भुञ्जन्तो दाहिणिं इण्हि. ७२
सिन्धु-वई तुह चमढण-वेलिल्लो, तुमइ दिन्न-चड्डणओ,
न जिमइ दिवसे, जेमइ निसाइ, पच्छिम-दिसाइ तह. ७३

अभग्नभटैः महासंग्रामविमर्देपि अपराङ्मुखैर्वीरैः कृतः विहितः । व्यापादित इत्यर्थः ॥

मरीअ । अवेमइओ । सूडिअ । सुरिअ । विरिअ । सुसुमूरिअ । फरज्जिओ । पविरज्जिअ । नीरज्जिअ । अभज्जिअ । "भञ्जेर्वेमय-मुसुमूर-मूर-सूर-सूड-विर-पविरञ्ज-करञ्ज-नीरञ्जाः" [१०६.] ॥

७१. हे नयानुव्रजित नीत्यनुगमनशील अर्जिता आत्मसात्कृता कुङ्कुणानां सप्ताङ्गसंपत् स्वाम्यमात्यसुहृत्कोशराष्ट्रदुर्गबलरूपलक्ष्मीर्येन स तथा । अत एव अर्जितयशओघ, असि त्वं दक्षिणदिशा अनुव्रजितः अनुगतः । दक्षिणदिक्स्वामी संवृत्त इत्यर्थः ॥

पडिअग्गिर । अणुवच्चिओ । "अनुव्रजेः पडिअग्गः" [१०७.] ॥

विढविअ । अज्जिअ । "अर्जेर्विढवः" [१०८.] ॥

७२. हे प्रभो कुमारपालनृप दक्षिणाम् अवाचीं दिशम् इदानीं भुञ्जानः उपभोगयन् श्रीनगरश्रिया युनक्षि युक्तो वर्तसे । तिलङ्गलक्ष्म्या युनक्षि । काञ्चीश्रिया च युनक्षि । दक्षिणदिग्विजयात् तदन्तर्वर्तिदेशस्वामित्वम् आप्नोसीति भावः ॥

जुज्जसि । जुप्पसि । जुञ्जसि । "युजो जुञ्ज-जुज्ज-जुप्पाः" [१०९.] ॥

७३. तथा तव भोजनस्य वेला विद्यते यस्य स भोजनवेलावान् ।

१ B °वच्चिओ. We with C.

[1] So B C. A has सुसमू°. [2] So B C and not °अजितः, though B once read °व्रजित । =°व्रजितः? [3] B om. the example. C °वच्चिओ which we follow. The author of the *Dhuṃḍhikā* also has °वच्चइ, not °वच्चइ.

तम्बोलं न समाणइ, कम्मण-कालेवि नण्हए जवणो,
विसए अ नोवभुञ्जइ भएण तुह, वसुह-कम्मवण ! ७४
मणि-गढिअ-कणय-घडिआहरणे उव्वेसरो वर-तुरङ्गे
संगलिअ लक्ख-सङ्खे पेसइ तुह रिउ-असंघडिओ. ७५
हरिस-मुरिआणणो सो, महि-मण्डण, कासि-रीडणो राया
टिविडिकइ तुह वारं हय-चिञ्चिअ-हत्थि-चिञ्चइअं. ७६

[1]भवतो वेलाधर इत्यर्थः । त्वया दत्तभोजनः जीवत्वसौ वराक इत्यनुकम्पया वितीर्णग्रासमात्रजनकदेशः पश्चिमदिशः सिन्धुपतिः प्रतीचीदिक्संबन्धिस्वामी दिवसे न भुङ्क्ते निशायां भुङ्क्ते । स्वाम्यसाक्षात्कारे वेलाधरा रात्रौ भुञ्जत इति स्थितिः ॥

७४. हे वसुधोपभोजक पृथ्वीपालक तव भयेन हेतुना जवनः जवनदेशाधीशः ताम्बूलं न भुङ्क्ते । भोजनकालेपि न भुङ्क्ते । विषयांश्च शब्दादीन् देशान् वा नोपभुङ्क्ते । सर्वं ताम्बूलास्वादनादि मुक्त्वा केवलं त्वदाराधनोपायान् अधीत इत्यर्थः ॥

भुञ्जन्तो । चमढण । चड्डुणओ । जिमइ । जेमइ । समाणइ । कम्मण । अण्हए । "भुजो भुञ्ज-जिम-जेम-कम्माण्ह-समाण-चमढ-चड्डाः" [११०.] ॥

उवभुञ्जइ । कम्मवण । "वोपेन कम्मवः" [१११.] ॥

७५. रिपुभिः असंघटितः भवद्विपक्षपृथग्भूतः सन् उव्वेश्वरः मणिघटितकनकघटिताभरणानि संघट्य मेलयित्वा लक्षसंख्यान् । प्रभूतान् इत्यर्थः। वरतुरंगमांश्च तव प्रेषयति भवन्निमित्तम् उपढौकयति॥

गढिअ । घडिअ । "घटेर्गढः" [११२.] ॥

संगलिअ । असंघडिओ । "समो गलः" [११३.] ॥

७६. हे महीमण्डन धरित्रीभूषक हर्षेण प्रसन्नो मयि महाराज

---

१ C उव्वेसरो. We with B. २ C °वि°.

---

1 B om. °क°. 2 B om. from भुङ्क्ते up to रात्रौ both inclusive. 3 BC साम्य°. 4 C °त्कारे वेला°. 5 So BC. 6 B C केवलत्व°. 7 C °विपक्षे. 8 C उव्वेश्वरः. We with B. 9 B °घट्टित.° We with C.

चिञ्चिल्लिओ अखुट्टिअ-भत्तीइ तुमम्मि मगह-देस-निवो
उक्खुडिअ-पुव्व-गव्वो अतुट्टिअं पाहुडं देइ. ७७

अखुडिअ-गमणम्, अतोडिअ-मदम्, अतुडिअ-लक्खणं महेभ-कुलं
अणिल्लुक्कन्त-सिणेहो गउडो पेसीअ तुज्झ कए. ७८

लुक्किअ-जसम् ल्हूरिअ-पयावम् उल्लुकिअ-मेइणिं काही
घोलन्ती तुह सेणा भय-घुलिअं कन्नउज्जेसं. ७९

इति प्रमोदेन स्फुटिताननः विकसितमुखः काशेर्मण्डनः शोभाजनकः । वाराणसीस्वामीत्यर्थः । स सर्वप्रसिद्धः तत्र हर्म्यैर्मण्डितं शोभितं तत्तथा तच तद्धस्तिमण्डितं च तत्तथाभूतं द्वारं मण्डयति । मध्यम् आविशन् प्रत्यहं दौवारिकेण निषिद्धः प्रागः सिंहद्वारमेव अलंकरोतीत्यर्थः ॥

मुरिअ । "हासेन स्फुटेर्मुरः" [११४.] ॥

७७. त्वयि अतुडितभक्त्या अखण्डितबहुमानेन मण्डितो भूषितः त्रुडितपूर्वगर्वः गलितप्राच्याभिमानो मगधदेशनृपः अतुट्टितं निरन्तरं प्राभृतं रत्नादिढौकनं ददाति तुभ्यं प्रयच्छति ॥

मण्डण । रीडणो । टिविडिक्कइ । चिञ्चिअ । चिञ्चइअं । चिञ्चिल्लिओ ।
"मण्डेश्चिञ्च-चिञ्चअ-चिञ्चिल्ल-रीड-टिविडिक्काः" [११५.] ॥

७८. अतुडितस्नेहः अनपगतप्रीतिः गौडः गौडदेशाधिपतिस्तव कृते अतुडितगमनम् अखण्डितपादन्यासम् अतुडितमदं निरन्तरानिसृतदानप्रवाहम् अतुडितलक्षणं संपूर्णलक्षणोपेतं महेभकुलं प्रैषीत् प्राहिणोत् ॥

७९. हे नृप तव सेना घूर्णमाना चलन्ती सती त्रुटितयशसं विगलितकीर्तिं त्रुटितप्रतापं गततेजसं त्रुटितमेदिनीकं भ्रष्टावनिम् ।

तुज्झ पहल्लिर-सिविरे, घुम्माविअ-ढंसमाण-कुम्मम्मि,
दिट्ठेवि, दसण्ण-वई विवट्टमाणो भए मरही. ८०

अणकढिअ-दुद्ध-सुइ-जस, पयाव-घम्मट्टिआरि-जस-कुसुम,
तुह गण्ठिअ-वूहेणं विरोलिओ तस्स पुर-जलही. ८१

बाहुलकाद् अत्र कमत्ययाभावः। भयघूर्णितं साध्वसचकितं कन्यकुब्जेशम् अकार्षीत् ॥

अखुट्टिअ। उक्खुडिअ। अतुट्टिअं। अखुडिअ। अतोडिअ। अतुडिअ। अणिलुघन्त। लुक्किअ। उल्लूरिअ। उल्लुकिअ। "तुडेस्तोड-तुट्ट-खुट्ट-खुडोक्खुडो-ल्लुक-णिलुक्क-लुक्कोल्लूराः" [११६.] ॥

८०. हे भूपते तव घूर्णितश्चलितो विवर्तमानः धराधस्तिष्ठन् कूर्मो येन स तथा तस्मिन् घूर्णयितृ विचरणशीलं यच्छिविरं स्कन्धावारस्तस्मिन् दृष्टेपि। आस्तां युध्यमाने। दशार्णपतिः भये विवर्तमानः सन् अम्रियत प्राणान् अमुचत् ॥

घोलन्ती। घुलिअं। पहल्लिर। घुम्माविअ। "घूर्णो घुल-घोल-घुम्म-पहल्लाः" [११७.] ॥

ढंसमाण। विवट्टमाणो। "विवृतेर्ढंसः" [११८.] ॥

८१. हे अक्वथितदुग्धशुचियशः अप्यनावर्तितक्षीरनिर्मलकीर्ते प्रतापघर्मक्वथितारियशःकुसुम तेजस्तापग्लापितरिपुकीर्तिपुष्प तव ग्रथितव्यूहेन दृब्धेन सेनानिवेशेन कर्त्रा तस्य दशार्णपतेः पुरमेव अतिविस्तीर्णत्वात् जलधिः मथितः रत्नाश्वगजादिलिप्सया विलोडितः। तन्नगरं विलुण्टितम् इत्यर्थः ॥

अणकढिअ। अट्टिअ। "क्वथेरट्टः" [११९.] ॥

गण्ठिअ। "ग्रन्थो गण्ठः" [१२०.] ॥

मन्थिअ-दहिणो तुप्पं व घुसलिआ तस्स नयरओ कणयं
गिण्हन्तेहिं तुह सेणिएहिं[1] अवअच्छिआ अम्हे. ८२
तस्स चमूवा समरे णुमज्जिआ तुह भडेहि णिव्वरिआ
णिज्झोडणेहि[2] णिल्लूरणावि अणल्लरिअ-पयावा. ८३
छिन्दिअ[3]-छत्त-दुहाविअ-सिरक्क[4]-णिच्छल्लिउत्तमङ्गाण
उद्दालिआ दसण्णाण सिरी चालुक्क-सुहडेहिं. ८४

८२. हे धराधीश मथितदध्नः तुप्प इति देश्यत्वाद् नवनीतं तदिव तस्य दशार्णपतेः मथिताद् नगरात् कनकं तव सैनिकैस्तैः प्रसिद्धैर्गृह्णद्भिः आददानैर्वयं ह्लादिता हर्षिताः ॥

विरोलिओ । मन्थिअ । घुसलिआ[1] । "मन्थेर्घुसल-विरोलौ" [१२१.] ॥
अवअच्छिआ[2] । "ह्लादेरवअच्छः" [१२२.] ॥

८३. हे महाराज तस्य दशार्णपतेः छेदनशस्त्रैः प्रतिभटानां विदारकाः अत एव अच्छिन्नप्रतापा अखण्डिततेजसोपि चमूपाः सैनिकास्तव छेदनैर्विदारकैर्भटैश्छिन्नाः सन्तः समरे निषण्णाः स्थिताः । मृता इत्यर्थः । ये छेदना अच्छिन्नप्रतापाश्च ते कथं छिन्ना इति विरोधाभासः अपिशब्दार्थः ॥

णुमज्जिआ । "नेः सदो मज्जः" [१२३.] ॥

८४. छिन्नानि विदारितानि च्छत्राणि येषां ते च छिन्नाः शिरस्का येषां ते च छिन्नानि उत्तमाङ्गानि येषां ते च तथा । तेषां दशार्णानां दशार्णदेशक्षत्रियाणां श्रीः सप्ताङ्गसंपत् चौलुक्यसुभटैः आच्छिन्ना गृहीता ॥

णिव्वरिआ । णिज्झोडणेहि । णिल्लूरणा । अणल्लरिअ । छिन्दिअ । दुहाविअ । णिच्छल्लिअ । "छिदेर्दुहाव-णिच्छल्ल-णिज्झोड-णिव्वर-णिल्लूर-लूराः" [१२४.] ॥

---

१ C सिण्णिएहिं. २ B णिच्छो°. C णिछो°. ३ B C छंदिअ°. ४ B C °सिरि°.

---

१ B C घुसलिअं. २ B C अवअच्छइ.

ति-हुअण-जस-ओअन्दण-रिउ-आच्छेदण-चमूइ पहु तुज्झ
मलिऊण दलं तिउरीसरस्स परिहट्टिओ माणो. ८५

चड्डिअ-नक्का मड्डिअ-महा-तडा खड्डिआखिलारामा
पन्नाडिअॅ-द्रह-पङ्का तुज्झ चमूए कया रेवा. ८६

पय-मढिअ-पंसु-मसिणे चुलुचुले[3]माणाणिलेण कय-फन्दे
रेवा-तड-लय-गहणे निव्वलिओ तुह वल-निवेसो. ८७

८५. हे प्रभो तव । त्रिभुवनयशस आच्छेदना शत्रुभ्यो हठाक्राहिका अत एव रिपूणाम् आच्छेदना ध्वंसिका या चमूः सेना तया त्रिपुरीश्वरस्य चेदिनगरीशस्य बलं सैन्यं मृदित्वा मानो मृदितः भग्नः ॥

उद्दालिआ । ओअन्दण । आच्छेदण । "आछा ओअन्दोद्दालौ" [१२५.] ॥

८६. मृदितनक्रा पिष्टजलचरजीवविशेषा मृदितमहातटा विदारितबृहत्कूला मृदिताखिलारामा भग्नानेकोद्याना मृदितह्रदपङ्का विलोडितान्तस्थितनदकर्दमा रेवा नर्मदा तव चम्वा कृता ॥

८७. पादाभ्यां मृदितो यः पांसुस्तद्वद् मसृणे कोमले स्पन्दमानानिलेन किंचिद्वहद्वातेन कृत्वा कृतस्पन्दे विहितमनाक्कम्पे रेवातटलतागहने तव बलनिवेशः स्कन्धावारो निष्पन्नः संजातः ॥

मलिऊण । परिहट्टिओ । चड्डिअ । मड्डिअ । खड्डि[2]अ । पन्नाडिअ । मढिअ ।
" मृदो मल-मढ-परिहट्ट-खड्ड-चड्ड-मड्ड-पन्नाडाः " [१२६.] ॥

चुलुचुले[3]माण । फन्दे । " स्पन्देश्चुलुचुलः " [१२७.] ॥

---

१ B C चुलुचुल°.

---

१ C °हरिओ. २ B खडिअ. ३ B चुलचुल°. C चुलुचल°.

नीपाइअ-जय-कज्जं अविअट्टिअ-विक्कमं वलं तुज्झ
अविलोट्टिअ-जय-महुराहिवस्स फंसावेही विजयं. ८८
अविसंवाइ-परिक्खा तणु-पक्खोडण-झडन्त-पंसु-कणा
णीहरिअ-नक्क-चक्कं तुह तुरया जँउणंम् उत्तिन्ना. ८९
रिउ-अक्कन्दावणयं अखिज्जमाँणे-हयम् अजूरिएभकुलं
अविसूरन्त-चमूवं पत्तं महुराइ तुह सेन्नं. ९०

८८. निष्पादितजयकार्यं प्रसाधितप्रत्यर्थिभङ्गप्रयोजनम्। अविसंवदितः समरसंमर्देपि निर्व्यूढो विक्रमः शौर्यं यस्य तत् तथा [तव] वलम्। अविसंवदितः अतिपराक्रमित्वाद् निश्चितो जयो यस्य स तथा। स चासौ मथुराधिपश्च तस्य विजयं विसमवादयत्। त्वत्सैन्यं तं जिगायेत्यर्थः॥

निव्वलिओ। नीपाइअ। "निरः पदेर्वलः" [११८.]॥

८९. हे नृप तव अविसंवादिनी अविघटनशीला परीक्षा एते शस्त्रभिन्ना अपि सुभटान् रणाङ्गणे न पातयन्तीति विचारो येषां ते तथा। तनुशदनेन वपुर्धूननेन शीयमानाः पतन्तः पांसुकणा येभ्यस्ते तथा तुरगाः। आक्रन्दितम् उपरिष्टात् तुरगगमनेन सकरुणं शब्दितं नक्राणां चक्रं समूहो यस्यां सा तथा तां यमुनां कालिन्दीम् उत्तीर्णाः परं पारं प्राप्ताः॥

अविअट्टिअ। अविलोट्टिअ। फंसावेही। अविसंवाइ। "विसंवदेर्विअट्ट-विलोट्ट-फंसाः" [१२९.]॥
पक्खोडण। झडन्त। "शदो झड-पक्खोडौ" [१३०.]॥

९०. हे क्षोणीपते तव रिपूणाम् आक्रन्दनकम् आक्रन्दविधाय-

१ B °जइ°. २ B C फंसाविही. ३ B C नी°. ४ B C तडण°. ५ B अखिज्जमाहयमजूरि°. C अखिज्जमणेहयमजूरि° It would be admissible to read अखिज्जमाणहयजूरि° (= अखिज्जमाणहय + अजूरि°.)

१ C निव्यूढो. २ B मधुरा°. ३ B C फंसाविही.

उत्थङ्घिअ-वारेहिं रुन्धिअ-मग्गेहि हक्कमाणेहिं

कुज्झन्तेहिं तुह सेणिएहिं जूराविआ रिउणो. ९१

तुह जायन्त-पवेसे सिन्ने, जम्मन्त-परिहवो तत्तो,

तडिअ-भओ महुरेसो न तड्डवीआजि-संरम्भं. ९२

तड्डिअ-कणय-चएणं विरल्लिअं थिप्पिऊण तुह सेन्नं

महुरेसो तणिअ-दिही रक्खीअ निअं पुरिं महुरं. ९३

कम् अखिद्यमानहयम् अखिन्नेभकुलम् अखिद्यमानचमूपं सैन्यं मथुरायां प्राप्तम्। सुखसुखेन तत् तस्यां गतम् इत्यर्थः ॥

णीहरिअ। अक्कन्दावणयं। "आक्रन्देर्णीहरः"[1] [१३१.]॥

अखिज्जमाण[2]। अजूरिए। अविसूरन्त। "खिदेर्जूर-विसूरौ" [१३२.]॥

९१. हे नरेन्द्र तव रुद्धद्वारैः वेष्टितप्रतोल्यादिनगरमुखैः अत एव रुद्धमार्गैः निषिद्धवर्त्मभिः। निवारितलोकप्रचारैरित्यर्थः। निषेधद्भिः प्रतिभटान् निवारयद्भिः क्रुध्यद्भिः सकोपैः सैनिकै रिपवः क्रोधिताः क्रोधं प्रापिताः ॥

उत्थङ्घिअ। रुन्धिअ। "रुधेरुत्थङ्घः"[3] [१३३.] ॥

हक्कमाणेहिं। "निषेधेर्हक्कः" [१३४.]॥

कुज्झन्तेहिं। जूराविआ[4]। "क्रुधेर्जूरः" [१३५.]॥

९२. हे महीपाल तव जायमानप्रवेशे सैन्ये सति ततः सैन्यात् जायमानपरिभवः अल्पसैनिकत्वाद् उत्पद्यमानतिरस्कारः। अत एव ततभयः प्रभूतसाध्वसः मथुरेशः[5] आजिसंरम्भं समराटोपं नातनिष्ट न चकार ॥

जायन्त। जम्मन्त। "जनो जा-जम्मौ" [१३६.]॥

९३. तर्हि किं चकारेत्याह। हे नरेन्द्र ततकनकचयेन कृत्वा

1 B आक्रंदेणीहरः. 2 B om. this example. C अखिज्जमाण. 3 So B C and A. 4 B C जूराविअ. 5 B मधु°.

सग्गोअल्लिअन्त-जस-भर, जङ्गल-वइणोवसप्पिउं दिण्णा
तुह रिउ-झङ्खावण-घण-पयाव-संतप्पिएण गया. ९४
जस-ओअग्गिअ-ति-हुअण, तेण कया भत्ति-वाविअ-मणेण
असमाणिअ-गुण, वइरं समाविउं तुज्झ विन्नत्ती. ९५

तेनं[1] तव सैन्यं दृष्ट्वा संतोष्य मधुरै[2]रालस्ततधृतिः विहितचित्तसौख्यः सन् निजां पुरीं मर्गुनाम् अरक्षत ॥

तडिअ । तड्डविअ । तड्डिअ । विरल्लिअं । तणिअ । "तनेस्तड-तड्ड-तड्डव-विरल्लाः" [१३७.] ॥

थिप्पिऊण । "तृपः थिप्पः" [१३८.] ॥

९४. हे स्वर्गोपसर्पद्यशोभर त्रिदिवोल्लसत्कीर्तिनिकर उपसर्पितुं त्वाम् आश्रयितुं जङ्गलपतिना सपादलक्षाधिपेन रिपूणां संतापयतो यो घनप्रतापः प्राज्यं त्वदाज्ञानङ्[3]गीकारेण विरोधकं[4] यत् तेजस्तेन संतप्तेन सता तव गजा दत्ताः ॥

अल्लिअन्त । उवसप्पिउं । "उपसर्पेरल्लिअः" [१३९.] ॥

झङ्खावण । संतप्पिएण । "संतपेर्झङ्खः[5]" [१४०.] ॥

९५. हे यशोव्याप्तत्रिभुवन असमाप्ताः अनिष्ठिताः । असंख्याता इत्यर्थः । गुणा यस्य स तथा तस्य संबोधनम् । तव वैरं समाप्य त्वदाज्ञाङ्गीकारेण विरोधं निष्ठां नीत्वा वैरं समाप्तुं निष्ठां नेतुं वा भक्तिव्याप्तमनसा तेन जङ्गलपतिना विज्ञप्तिः कृता ॥

ओअग्गिअ । वाविअ । "व्यापेरोअग्गः" [१४१.] ॥

असमाणिअ । समाविउं[6] । "समापेः समाणः" [१४२.] ॥

---

[1] B C तं for तनं. [2] B मधु°. [3] B C om. नै°. [4] B C विरोधं. [5] So emended from संतपे झंखः of B, and संतपे झंवः of C. A संतापेर्झंखः. See Pischel, foot-note *ad loc.* See also sûtra IV. 150 *infra*. [6] B °उ. C °ओ.

तइ पिल्लिओ तुरुक्को, ढिल्ली-नाहो गलत्थिओ तह य,
अड्डक्खिओ अ कासी, रिउ-घत्तणॅ, छुह महाएसं. ९६

सोल्लिज्जइ जह लुद्धो तह मं णोल्लेसु रिउ-हुलॅण-कज्जे;
कं कं परीसि न तुमं? किणावि खिविआ न तुज्झाणा. ९७

गुलॅगुञ्छिऊण हत्थं, उत्थङ्घिअ तज्जणिं भणामि इमं,
हक्खुविअं तुमएच्चिअ मह दुग्गं वेरि-उक्खिवण! ९८

९६. एकादशभिर्गाथाभिर्विज्ञप्तिकामेवाह । हे रिपुक्षेपण वैरिनिरासक त्वया तुरुष्को म्लेच्छाधिपतिः क्षिप्तः । तथा ढिल्लीनाथः योगिनीपुरेश्वरश्च क्षिप्तः । काशिः वाराणसीशश्च क्षिप्तः । यः कश्चिद् आत्ममानी नृपः स सर्वस्त्वया तिरस्कृत इत्यर्थः । मम जङ्गलपतेरादेशं क्षिप विसृज । मम निदेशं ददस्वेत्यर्थः ॥

९७. हे क्षोणीपते यथा लुब्धः स्वसेवकः क्षिप्यते सर्वस्मिन् कार्ये नियुज्यते तथा रिपुक्षेपणकार्ये स्वशत्रुतिरस्कारप्रयोजने मां क्षिप नियुङ्क्ष्व । तथा कं कं त्वं न क्षिपसि । अपि तु सर्वमपि शत्रुवर्गं निरस्यसि । अत एव केनापि तवाज्ञा न क्षिप्ता । सर्वाणि त्वन्निदेशपराः संवृत्ता इत्यर्थः ॥

पेल्लिओ । गलत्थिओ । अड्डुक्खिओ । घत्तण । छुह । सोल्लिज्जइ । णोल्लेसु । हुलण । परीसि । खिविआ । "क्षिपेर्गलत्थाड्डुक्खसोल्ल-पेल्ल-णोल्ल-छुह-हुल-परी-घत्ताः" [१४३.] ॥

९८. हे वैर्युत्क्षेपण अरातिनिरासक त्वयैव मम दुर्गं कोट्टः उत्क्षिप्तम् उत्पाटितम् । नान्योस्य संमुखमपि निरीक्षितुं क्षम इत्यर्थः । इदम् एतत् हस्तम् उत्क्षिप्य ऊर्ध्वीकृत्य तर्जनीं प्रदेशिन्यङ्गुलीं च उत्क्षिप्य भणामि सकलभूपालमण्डलीप्रत्यक्षं प्रतिपादयामि ॥

[illegible]

[illegible]

आहत्थिअ-विजय-धजा उम्मुत्तिअ-गुरु-करा तुहं करिणो
उक्खिवन्ति गिरिंपि हु, रिउ-णरिंद, कं न अक्खिवसि? ९९

कमवसइ जुण्ण-कोलो, लोट्टइ सेसो, सुअन्ति दिक्करिणो,
कुम्मोवि लिसइ, अणवेविरम्मि तइ पहु महीधरणे. १००

आयम्बमाण-हिअया आयज्झन्तीउ विलविरा रणे
झज्झन्त-सिरा तुह रिउ-वहूउ दहए पडवडन्ति. १०१

९९. रिपून् आक्षिपति तिरस्करोति । "कर्मणोऽण्" [हे० ५.१] इत्यणि रिप्वाक्षेपस्तत्संबोधनम् । तव उत्क्षिप्तविजयध्वजाः ऊर्ध्वीकृतविजयवैजयन्तीकाः । उत्क्षिप्तगुरुकराः उल्लालितबृहच्छुण्डादण्डाः करिणः । हु इति संभावयामि । गिरिमपि उत्क्षिपन्ति उत्पाटयन्ति । अतस्त्वं कं नाक्षिपसि । यस्य तव एवंविधा दन्तिनः स त्वं सर्वमपि विजयस इत्यर्थः ॥

गुलगुञ्छिऊण । उत्थंघिअ । उक्खुविअं । उक्खिवण । आहत्थिअ । उम्मुत्तिअ । उक्खिवन्ति । "उत्क्षिपेर्गुलगुञ्छोत्थङ्घाल्लत्थोब्भुत्तोस्सिक-हक्खुवाः" [१४४.] ॥

णीरव । अक्खिवसि । "आक्षिपेर्णीरवः" [१४५.] ॥

१००. हे प्रभो अवेपितरि अकम्प्रे निश्चले महीधरणे पृथ्वीप्राग्भारधारके त्वयि सति जीर्णकोलः आद्यवराहः स्वपिति । शेषः फणिपतिः स्वपिति । दिक्करिणो दिग्गजाः स्वपन्ति । कूर्मः कमठः स्वपिति । एतत्कार्यस्य भवता करणाद् एते निश्चिन्ताः संवृत्ता इत्यर्थः ॥

कमवसइ । लोट्टइ । सुअन्ति । लिसइ । "स्वपेः कमवस-लिस-लोट्टाः" [१४६.]॥

१०१. हे नरेन्द्र तव वेपमानहृदयाः साध्वसवशात् कम्पमान-

---

१ B C अब्भु°. २ B °णीवर. ३ B लसइ. ४ B °ज्झ°. ५ B C आयब्भं°.

---

१ B गुलु°. २ B C अब्भु°.

मयं-लिम्पिअ-वसुहा तुह न णडन्ति गया, विरन्ति न य तुरया;
अणगुप्पन्त-परक्कम, अवहावसु. को तुह दुइज्जो? १०२

सन्दुमइ घरं, सन्धुक्कइ पुरम्, अब्भुत्तए तहोज्जाणं,
तुज्झ पयावग्गि-पलीविआण सव्वंपि तेअविअं. १०३

मानसाः। वेपमानाः कायेपि वेपथुभृतः। विलपित्र्यो विलपनशीलाः। विलपच्छिशवो रुदद्बालका रिपुवध्वः अरण्ये दयिते विलपन्ति। हा नाथा युष्मान् विना कथं वयं प्राणान् धरिष्याम इति दयितविषयान् विलापान् कुर्वन्तीत्यर्थः॥

अणवेविरम्मि । आयम्बमाण । आयज्झन्तीउ । "वेपेरायम्बायज्झौ" [१४७.]॥

विलविरा । झङ्खन्त । वडवडन्ति । "विलपेर्झङ्ख-वडवडौ" [१४८.]॥

१०२. हे अगुप्यत्पराक्रम स्थिरशौण्डीर्य तव मदलिप्तवसुधाः दानसिक्तभूमयो गजा न गुप्यन्ति प्रधानत्वाद् रणसंमर्देपि न व्याकुलीभवन्ति । तुरगाश्च न गुप्यन्ति अतः कृपस्व । मयि प्रसीदेत्यर्थः। यस्मात् कस्तव द्वितीयः। न कश्चित् तव प्रतिपक्षभूतोस्तीति भावः॥

लिम्पिअ । "लिपो लिम्पः" [१४९.]॥

णडन्ति । विरन्ति । अणगुप्पन्त । "गुप्येर्विर-णडौ" [१५०.]॥

अवहावसु । "कृपोऽवहो णिः" [१५१.]॥

१०३. हे महीश तव प्रतापाग्निना प्रदीप्तानां प्रज्वलितानां गृहं प्रदीप्यते तथा पुरं प्रदीप्यते तथा उद्यानं प्रदीप्यते । किं बहुना । सर्वमपि प्रदीप्तम् । त्वच्छत्रूणां चन्दनविलेपनचन्द्रिकाद्यपि संतापहेतुः संवृत्तम् इत्यर्थः॥

---

1 B अणवे[illegible]. 2 C आयज्झन्ति[illegible]. We with B. 3 B [illegible]. C [illegible].
4 C [illegible]. 5 C [illegible]. 6 B [illegible]. 7 B om. तथा पुरं प्रदीप्यते. 8 C [illegible].

जइ संभावसि सग्गे, लुब्भसि अह वा अहिन्द-लोगम्मि,

खउरइ इन्दो, पड्डुहइ वासुगी ता खु अक्खोह. १०४

आरभिअ मए भत्तिं आढविअं पहु तुमम्मि दासत्तं.

आरम्भिअं खु निव्वाहिस्सं; कत्तो उवालम्भो? १०५

पच्चारन्ति न गरुआ झडण-जोग्गोवि मारिसम्मि जणे.

जइ कहवि अभत्तो हं वेलवणिज्जो तुह अहं तो. १०६

सन्दुमइ । सन्धुक्कइ । अब्भुत्तए । पलीविआण । तेअविअं । "प्रदीप्तेरव-सन्दुम-सन्धुक्काब्भुत्ताः" [१५२.] ॥

१०४. हे अक्षोभ निःप्रकम्प यदि त्वं स्वर्गे स्वर्गनिमित्तं लुभ्यसि ...ाार्थ्यं करोषि । अथवा अहीन्द्रलोके नागलोकनिमित्तं लुभ्यसि ...दा । खु इति संभावयामि । इन्द्रः क्षुभ्यति । वासुकिः शेषः क्षुभ्यति । किमयम् अत्रापि न स्थातुं दास्यतीत्यसावसौ क्षोभं ...हतीत्यर्थः ॥

संभावसि । लुब्भसि । "लुभेः संभावः" [१५३.] ॥

खउरइ । पड्डुहइ । अक्खोह । "क्षुभेः खउर-पड्डुहौ" [१५४.] ॥

१०५. हे प्रभो भक्तिं सेवाम् आरभ्य त्वयि दासत्वम् आरब्धम् । ननु आरब्धमपि न निर्वाहयिष्यसीत्याह । आरब्धम् अङ्गीकृतं च दासत्वम् । खु इति निश्चितम् । निर्वाहयिष्यामि । ततः कुत उपालम्भः । न कथमपि एवं मम वचनीयता भविष्यतीति भावः ॥

आरभिअ । आढविअं । आरम्भिअं । "आङो रभे रम्भ-ढवौ" [१५५.] ॥

१०६. किंच हे नराधिप गुरुका गुरुमत्सदृशा महीयांसः उपाल...

१ C मो.

१ B त । क्षा°. C नः क्षा°. २ C om. न.

इअ विन्नत्तिं सोउं राया जम्भायन्त-जणम्मिं निसीहे
लच्छि-विअम्भिअ-णिसुढिर-सयणे णिव्वाओ लोअण-वीसामे.

म्भयोग्येपि निर्भर्त्सनार्हेपि मादृशे जने नोपालभन्ते न विरूपकं प्रतिपादयन्ति । परं यद्यहं तत्र कथमपि अभक्तः अवज्ञापरस्तदा उपालम्भनीयः शिक्षणीयः ॥

उवालम्भो । पच्चारन्ति । झङ्खण । वेलवणिज्जो । "उपालम्भेर्झङ्ख-पच्चार-वेलवाः" [१५६.] ॥

१०७. इति पूर्वोक्तप्रकारेण विज्ञप्तिं सांधिविग्रहिकोक्तविज्ञपनं श्रुत्वा निशम्य जृम्भमाणैः निद्रातुंकामत्वात् जृम्भां गृह्णन् जनो यत्र तस्मिन् निशीथे अर्धरात्रे लक्ष्म्या विजृम्भितं यत्र तत्तथा । महार्घम् इत्यर्थः । तच्च तन्नम्रं च निम्नमध्यं यच्छयनं शय्या तस्मिन् राजा कुमारपालभूपो लोचनयोर्विश्रामे खेदापनोदनिमित्तं विश्रान्तः । सुष्वापेत्यर्थः । पादाकुलकं छन्दः ॥

जम्भायन्त । "अवेर्जृम्भो जम्भा" [१५७.] ॥ अवेरिति किम् । विअम्भिअ ।

णिसुढिर । "भाराक्रान्ते नमेर्णिसुढः" [१५८.] ॥

णिव्वाओ । वीसामे । "विश्रमेर्णिव्वा" [१५९.] ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितश्रीकुमारपालचरितप्राकृतद्व्याश्रयमहाकाव्यवृत्तौ षष्ठः सर्गः समाप्तः ॥

---

१ C °म्मि. २ C °विअंभणिअ°. ३ B C °वीसामो.

1 B C °र्हं.° 2 B C शिक्ष्य°. 3 B C °वेलवा. 4 C °मानो. 5 C निद्रानुकारिमत्वात्. 6 C °र्घं°.

ओहाविअ-सयल-वलो, उत्थारिअ-अन्तरङ्ग-रिउ-वग्गो,
त्थुन्दिअ-करणो राया निद्दन्ते चिन्तम् इअ काही. १
अक्कमिआ विसएहिं, टिरिटिल्लन्ता पुरन्धि-सेवाए,
ही ढुण्ढुल्लन्ति भवे चक्कम्मविआ कुकम्मेहिं. २

१. अथ प्रबोधकाले परमश्रावकसमुचितां स्त्रीविरक्तव्यासक्तगुणदोपस्त्रीजुगुप्सास्थूलभद्रादिमहर्षिजिनवचनतदुक्तानुष्ठाननिरतप्रशंसापक्षपरामृष्टिस्तवश्रुतदेवताप्रभावव्यावर्णनरूपां चिन्तामेव चतुरशीत्या गाथाभिराह। आक्रान्तानि स्वबलेन पराभूतानि सकलवलानि समस्तप्रत्यर्थिपार्थिवसैन्यानि येन स तथा। आक्रान्तान्तरङ्गरिपुवर्गः विजितमदमानमनोभवसंमदक्रोधलोभरूपान्तरारातिसमूहः। आक्रान्तकरणः वशीकृतेन्द्रियो राजा कुमारपालभूपो निद्रान्ते स्वापविरामे इति वक्ष्यमाणां चिन्ताम् अकार्षीत्॥

२. कथंकथं चिन्ताम् अकरोद् इत्याह। विपयैः शब्दरूपरसगन्धस्पर्शैराक्रान्ताः वशीकृताः पुरंध्रीसेवया सीमन्तिनीसंभोगेन हेतुना भ्राम्यन्तः पर्यटन्तः कुकर्मभिः ज्ञानावरणीयादिभिर्भ्रमिताः भ्रमं प्रापिता जीवाः। हीति खेदे। भवे चातुर्गतिकसंसारे भ्रमन्ति विचरन्ति॥

ओहाविअ। उत्थारिअ। त्थुन्दिअ। अक्कमिअ। "आक्रमेरोहावोत्थारत्थुन्दाः" [१६०.]॥

१ B C छुंदि°. २ C °तिल्लंता.

¹ B C छुंदिअ. ² B C °छंदाः or °थंदाः. We with A.

काम-गह-भमडिएहिं भमाडिओ भम्मडेइ को न भवे?
गय-काम-झण्टणो पुण तल[१]अण्टइ सिद्ध-भूमीसु. ३

ढण्ढल्लिअ-भुमयं भुमिअ-धणू, जग-झम्पणो, गुमिअ-आणो,
जं न फुमावइ मयणो अफुसिअ-बुद्धी खु सो धन्नो. ४

[२]ढुमइ पुरे, ढुसइ वणे, परइ थलीसुं, परीइ जल-मज्झे,
अभमिअ-चित्तो [३]इत्थीहि णीइ धन्नो पसम-रज्जं. ५

३. कामग्रहेण भ्रान्तैः भ्रान्तिम् आप्तैर्नीलपटादिदर्शनिकैः कृत्वा भ्रान्तः मोहम् उपगतः को भवे न भ्राम्यति अपि तु तादृशः प्राणी सर्वोपि संसारे सरतीत्यर्थः । गतं कामभ्रमणं मन्मथमोहो यस्य स तथाविधः पुनः सिद्धभूमिषु सिद्धक्षेत्रेषु भ्रमति गच्छति ॥

४. भ्रान्तभ्रु चलितनेत्रोर्ध्वरोमपद्धति यथा भवति एवं भ्रमितं विश्ववशीकरणाय चलितं धनुर्येन स तथा । अत एव जगद्भ्रमणः भुवनभ्रान्तिकारको भ्रमिताज्ञश्च सर्वत्र विलसितशासनो मदनो यं कमपि पुरुषं न भ्रमयति न चालयति सः अभ्रमितबुद्धिः निश्चलमतिः खु निश्चितं धन्यः प्रशस्यः ॥

५. स्त्रीभिरभ्रान्तचित्तः अमूढमनाः सन् पुरे भ्राम्यति वने भ्राम्यति [१]स्थलीषु भ्राम्यति जलमध्ये च भ्राम्यति । शीलप्रभावाद् न क्वापि देवतादिकृतं स्खलितं संपद्यत इत्यर्थः । किं बहुना । सकलानर्थहेतुस्त्रीव्यामृत्यमनस्त्वाद् वनं परमपदं लब्ध्वा धन्यः प्रशमराज्यं गच्छति । निरुपमसुखहेतूपशमैकतानः संपद्यत इति भावः ॥

टिरिटिल्लन्तो । ढुण्ढुल्लन्ति । चङ्कम्मविओ । भमाडिएहिं । भमाडिओ । भम्मडेइ । झण्टणो । तलअण्टइ । ढण्ढल्लिअ । भुमिअ । झम्पणो । गुमिअ । फुमावइ ।

---

१ B भर्मा°. C भमडेइ. २ B ढु°. ३ C अत्थीहि.

---

१ B om. स्थलीषु भ्राम्यति.

सोच्चिअ सोक्खम् अइच्छइ, पसमं उक्कसइ, अक्कसइ सग्गं,
मोक्खंपि हु अणुवज्जइ, अईइ न हु जो जुवइ-सङ्गं. ६

तारुण्णे णिम्माहिए, अवज्जसन्तेसु हाणिम् अक्खेसु,
ही पच्चड्डइ वुड्ढोवि न पसमं काम-पच्छन्दी. ७

पीणन्ति मित्त-भज्जं, रम्भन्ति सुअं, वहुंपि पदअन्ति,
पीलुक्कन्ति च गुरु-गेहिणिंपि काम-वस-परिअलिआ. ८

अक्कुसिअ । ढुमइ । ढुसइ । परइ । परीइ । अभमिअ । "भ्रमेटिरिटिल्ल-ढुण्ढुल्ल-ढण्ढल्ल-चक्कम्म-भम्मड-भमड-भमाड-तलअण्ट-झण्ट-झम्प-भुम-गुम-फुम-फुस-ढुम-ढुस-परी-पराः" [१६१.] ॥

६. हु इति निश्चितं यो युवतिसङ्गं न गच्छति । रमणीं न सेवत इत्यर्थः । स एव सौख्यं गच्छति । प्रशमं गच्छति । स्वर्गं गच्छति । किं बहुना । मोक्षं चिदानन्दरूपपरमपदमपि गच्छति ॥

७. तारुण्ये यौवने गते गलिते सति अक्षेषु इन्द्रियेषु च हानिं ह्रासं गच्छत्सु प्राप्नुवत्सु सत्सु । हीति खेदे । वृद्धोपि जराजर्जरित-तनुः पुरुषोपि कामं विषयाभिलाषं गच्छति याति इत्येवंशीलः कामगामी सन् न प्रशमं गच्छति । तादृशोपि कामविह्वलो न परत्र हितम् आचरतीत्यर्थः ॥

८. कामवशगताः मन्मथपारतन्त्र्यप्राप्ता मित्रभार्यां गच्छन्ति । सुतां स्वपुत्रिकां गच्छन्ति । वधूं स्नुषामपि गच्छन्ति । किं बहुना । गुरोः पितृकल्पस्यात्मोपाध्यायस्य गेहिनीं कलत्रमपि गच्छन्ति च । लोकधर्मविरुद्धं तस्यास्तस्याः सीमन्तिन्याः सेवनं कुर्वन्तीत्यर्थः॥

---

१ B C मग्गं. २ B सोक्खं. We with C.

---

१ B दु°. २ B ढुसइ. ३ B °चक्कम्मभम्मडतलअंट°, omitting भमड and भमाड. C °चक्कमभम्मडभमाडतलअंट° omitting भमड. We with A. ४ C परहितं for परत्र हितं. ५ B तस्याः for तस्यास्तस्याः

महिलाण वसे परिअल्लिऊण, वोलन्त-हरिअम् इह पावा
अवसेहन्ति तिरिच्छीउवि अवहरिउज्जल-विवेआ. ९
जे णिरिणासिअ-मेरा वम्मह-वस-गा समं न णिवहन्ति,
अहिपच्चुइआ नूणं ते सुहिआ कम्म-भूमिम्मि. १०
महिलाण पेम्म-संगयम् आगच्छन्तीण जो न अब्भिडइ
उम्मत्थइ नाण-सिरी तस्सब्भागच्छइ विवेओ. ११

९. महिलानां वशे गत्वा । तत्परतन्त्रीभूयेत्यर्थः । गच्छन्तीनां [illegible] यथा भवति एवं गतोज्ज्वलविवेकाः नष्टविशदकृत्याकृत्यविभागाः । अत एव पापाः कुत्सितकर्माचरणाद् अधमाणः इह जगति तिर्यञ्चः गोगर्दभादिका अपि । आस्ताम् उभयलोकविकला मानुषाः । गच्छन्ति कामयन्ते ॥

१०. गतमेराः नष्टमर्यादा मन्मथवशगाः स्त्रीसंभोगपरा ये शमं [illegible] न गच्छन्ति कर्मभूमौ आर्यक्षेत्रे नूनं निःसंदेहं ते सुखा [illegible] आगता [illegible]॥

[illegible]

११. [illegible] आगच्छन्तीनां [illegible]

भंवे पच्चागच्छइ अपत्तोंइअ-माणवो जुअइ-सइ

हिम्माय-मणो पच्चोगियणाइं कहिओवगय-मणो. १८

हुण-कुसलाणं उच्भावन्तीण वेवि वसणोण

तेकिंचिअ-पोट्टाइअ-कोइमिणाइं न दिट्ठाइं. १९

यानानां गहितानां यो न संगच्छते न संगतो [illegible]

न [illegible] । तस्य ज्ञानयोः [illegible]

। [illegible] । [illegible]

[illegible] अपि [illegible] इत्यर्थः ॥

[illegible] । [illegible] ॥

[illegible] । [illegible] ॥

[illegible] । [illegible] ॥

[illegible]

रममाणीओ रामा णीसरणिज्जं अवेल्लणिज्जं च
अग्घविअ-वम्महाओ को अग्घाडइ सिणेहेण? १४
मायाइ उद्धुमाया, अहिरेमिअ-तुच्छयाइ अङ्गुमिआ,
चवलत्त-पूरिआओ को तुवरइ दट्टुम् इत्थीओ? १५

रमानो न रमन्ते । नानाकामचेष्टाविशिष्टास्ता न सेवन्त इत्यर्थः । तत्र स्मितहसितरुदितभयरोषगर्वदुःखश्रमाभिलापसंकरः किलिकिंचितम् । प्रियकथादौ तद्भावभावनोत्था चेष्टा मोट्टायितम् । अधरादिग्रहाद् दुःखेपि हर्षः कुट्टमितम् । संस्कृतैरेव किलिकिंचितादिशब्दैः किलिकिंचेत्यादिसिद्धौ रमेरेतदादेशविधानम् अनेकधा शब्दव्युत्पत्तिरिति न्यायप्रदर्शनार्थम् । प्राकृते रमणमात्रेपि च एते प्रयुज्यन्त इति ज्ञापनार्थं वेति ॥

१४. रमयतीति "प्रवचनीयादयः" इति [है० ५. १] कर्तरि अनीये रमणीयं कमनीयरूपपुरुषम् अरमणीयं जराकुष्ठाद्यभिभूतपुरुषं च रममाणाः सेवमानाः पूर्णमन्मथाः आङ्गिकसात्त्विकविकारकरणविचक्षणत्वाद् अन्यूनमनसिजा रामाः कः स्नेहेन पूरयति । गम्यागम्यविचारविकलासु तासु न कोपि विचक्षणोऽनुरागम् आधत्त इति भावः ॥

सङ्खुड्डुण । उब्भावन्तीण । किलिकिंचिअ । मोट्टाइअ । कोट्टुमिएहिं । खेड्डन्ति । रममाणीओ । णीसरणिज्जं । अवेल्लणिज्जं । "रमेः सङ्खुड्ड-खेड्डोब्भाव-किलिकिंच-कोट्टुम-मोट्टाय-णीसर-वेल्लाः" [१६८.] ॥

१५. मायया पूर्णभृताः । पूर्णतुच्छतया समग्रागाम्भीर्येण पूर्णाः । चपलत्वपूर्णाः अस्थैर्यव्याप्ताः स्त्रीर्द्रष्टुं कस्त्वरते । न कोपि विद्वान् सस्पृहम् अवलोकितुम् उद्यच्छत इत्यर्थः ॥

---

१ So B C, and not अहिरे°.

---

1 B C किलि°. 2 B C कुट्टि°. 3 C चेति. 4 B C °कुष्टा°. 5 B C °लि°. 6 B कुट्टमि°. C कुट्टमि° (which is doubtless miscopied from कुट्टमि°.) 7 B C A किलि°. 8 So we with B C and A.

णुमन्ति, अणुवन्तीपि हु जअदावन्ति. गुण्ठिअ-पयणाओ

अहह हलिद्दी-राया पिवन्त-वणाइ अङ्गाइं. १६

पवाडमाण-सरीरा घरन्त-ण्हाण्ठ्ठ पच्छाविअ-वअणा

थीया अणिडुअन्तीवि णिअच्छावेइ दा माण्णा. १७

[illegible] सूत्राणि [illegible]

१८. [illegible]

१९. [illegible]

[illegible]

उच्छल्लिअ[1]-परिफाडिअ-भेगोवम-रमणि-रमण-रमिराण

सत्ती विअलइ, थिप्पइ कन्ती, वुद्धी अ णिट्टुहइ[2]. १८

तस्स विसट्टउ हिअयं, सयहुत्तं दलउ वुद्धि-कोसल्लं,

जो लिहइ वलिअ-भत्तंव वम्फि-लालं रमणि-अहरं. १९

१८. पूर्वम् उच्छलितः परिवृत्तः पश्चात् परिस्फाटितः । विदारितोदरदेश इत्यर्थः । यो भेको मण्डूकस्तेन उपमा सादृश्यं यस्य तत् तथा । एवंविधं यद् रमणीरमणं तद्रन्तारो रमणशीलास्तेषाम् । तादृशवराङ्गसक्तानाम् इत्यर्थः । शक्तिर्बलं विगलति भ्रश्यति । कान्तिर्विगलति वुद्धिश्च विगलति । उपलक्षणमात्रम् एतत् । अन्यदपि कम्पादि स्त्र्यादिसक्तानां संजायते । यद् उक्तम् ।

कम्पः स्वेदः श्रमो मूर्छा भ्रमिर्ग्लानिर्बलक्षयः ।
राजयक्ष्मादिरोगाश्च भवेयुर्मैथुनोत्थिताः ॥

उच्छल्लिअ[1] । "उच्छल उच्छल्लः[2]" [१७४.] ॥

विअलइ । थिप्पइ । णिट्टुहइ[3] । "विगलेस् थिप्प-णिट्टुहौ[4]" [१७५.] ॥

१९. वलितभक्तमिव वान्तभोजनमिव । वलिन्यः अधःपतनशीला लाला यत्र तत् तथाविधं रमण्यधरं सुन्दरीदशनच्छदं यो लेढि पिबति । तस्य पुरुषस्य शतकृत्वः शतंवारान्[5] हृदयं दलतु भेदम् आप्नोतु । वुद्धिकौशलं च दलतु । तथाविधाकार्यनिरतस्य चैतन्यपाण्डित्यादि विफलम् इत्यर्थः ॥

विसट्टउ । दलउ । वम्फि । वलिअ । "दलि-वल्योर्विसट्ट-वम्फौ" [१७६.] ॥

---

१ B doubtful between च्छ and त्थ. C च्छ. २ B °ट्टु°. C °ट्टु°.

---

1 B C doubtful between च्छ and त्थ. 2 B doubtful between च्छ and त्थ. C च्छ. A distinctly उच्छल उत्थल्लः. 3 B °ट्टु°. C °ट्टु°. 4 B °ट्टु°. C °ट्टु°. A °ट्टु°. 5 B C शतं.

अणफुडिअ-इन्दवारण-रम्मा रामा, अफिट्ट-कडुअत्ता.
रे हिअय फुट्ट, चुक्कसि किं मग्गा ताहि भुल्लविअं? २०

अब्भंसि-दूसिअच्छं अफिडिअ-केहम् आणणं महेलाण;
रचेइ तत्थवि मूढो नसिअ-मई णिवहिअ-विवेओ. २१

सेहइ सीलं, पडिसन्ति धी-गुणा, संजमोवि अवहरइ,
णिरिणासइ सुअम्, अवसेहइ सच्चं जुवइ-सत्ताण. २२

२०. अभ्रष्टम् अविदीर्णं[1] यद् इन्द्रवारणं विशालाफलं तद्वद् रम्या बहिर्मनोहराः । अभ्रष्टं कटुकत्वम् अन्तरमधुरपरिणामो यासां तास्तथा रामाः । तस्मात् हे हृदय भ्रष्ट दुःशीलस्वभाव ताभिर्भ्रंशितं सत् किं मार्गाद् भ्रश्यसि[2] । तथाभूतासु तासु अनुरागम् उत्सृज्य धर्मध्यानैकतानं हे मनो भवेत्यर्थः ॥

२१. अभ्रष्टदूषिकाक्षम् अनपगतमलनेत्रम् अभ्रष्टकफम् अप्रच्युतश्लेष्म महेलानाम् आननम् । परं तत्रापि तादृशेऽपि आनने नष्टमतिर्नष्टविवेको मूढो रजति । तदवलोकनचुम्बने रागम् आधत्त इत्यर्थः ॥

अणफुडिअ । अफिट्ट । फुट्ट । चुक्कसि । भुल्लविअं । अब्भंसिं । अफिडिअ ।
"भ्रंशेः फिड-फिट्ट-फुड-फुट्ट-चुक्क-भुल्लाः" [१७७.] ॥

२२. युवतिसक्तानां स्त्रीलम्पटानां शीलं सदाचारो नश्यति प्रयाति ।

शुश्रूषा श्रवणं चैव ग्रहणं धारणं तथा ।
ऊहापोहोऽर्थविज्ञानं तत्त्वज्ञानं च धीगुणाः ॥ इति ।

---

1 B °वृत्त°. C °वृत्त°. 2 C रजइ (= रजति ?)

---

1 C °चौ°. 2 C °ट्ट°. 3 B °ति. 4 B C °ड्‌क्कं. 5 B om. this example. 6 B C om. फुट्ट. We with A, which however फुटु. 7 B फुट्ट. We with C.

ओवासइ न विवेओ थी-सङ्गे इअ गुरूहि संदिसिअं;
अप्पाहामो ता तत्त-पिच्छिरो ताउ को निअइ ? २३
जे भावि-पुलअणा[1], भूअ-देक्खणा[2], वट्टमाण-सच्चवणा,
तेहि निअच्छिअ भणिअं, मा इत्थीओ पुलोएह. २४

ते नश्यन्ति । संयमः शुभानुष्ठानमपि नश्यति । श्रुतं सिद्धान्तो नश्यति । सत्यं च नश्यति । न किंचिदपि परत्र परित्राणहेतुः शुभं तेषां संभवतीति भावः ॥

नसिअ । णिवहिअ । सेहइ । पडिसन्ति । अवहरइ । णिरिणासइ । अवसेहइ । "नशेर्णिरि[1]णास-णिवहावसेह-पडिसा-सेहावहराः" [१७८.] ॥

२३. स्त्रीसङ्गे योषित्संपर्के विवेकः युक्तायुक्तविचारो नावकाशते नावकाशं लभते इति गुरुभिः अस्मत्पूर्वाचार्यैः संदिष्टम् अस्माकं पुरः प्रतिपादितम् । तस्मात् तत्त्वद्रष्टा विज्ञातपरमार्थः कस्ताः स्त्रीः पश्यतीति वयमपि संदिशामः मुक्त्यर्थिनं प्रतिपादयामः ॥

ओवासइ । "अवात् काशो वासः" [१७९.] ॥
संदिसिअं । अप्पाहामो । "संदिशेरप्पाहः" [१८०.] ॥

२४. भाविनो भविष्यदर्थस्य दर्शिनाः द्रष्टारः । भूतदर्शिनाः अतीतार्थविलोकिनः । वर्तमानदर्शिनाः विद्यमानार्थविलोकयितारः । त्रिकालवेदिन इत्यर्थः । एतैर्महात्मभिर्दृष्ट्वा सकलाकुशलकारणं स्त्रिय इति विज्ञाय भणितम् । किम् । स्त्रीर्मा पश्यत । यदि स्वस्य क्षेमम् अभिलषथ तदा स्त्रीणां विलोकनमपि मा कुरुतेत्यर्थः ॥

---

1 B पुल°. 2 So B C, though in the sûtra they read दे°.

1 B C and A °[illegible]°. In the text and examples B C have [illegible]°. 2 B C [illegible].

अवयच्छन्तोवि जणो नोअक्खइ कामिणिं अवक्खन्तो;

न गुरुं चज्जइ, नन्नं पासइ, जं तीइ पासत्थो. २५

असरीरिणम् अवअक्खइ, अवआसइ सील-जाइ-रहिअंपि;

अवयज्झिऊण तं पि हु जो इत्थि छिवइ, तस्स नमो! २६

२५. कामिनीं पश्यन् सस्पृहं वीक्षमाणो जनः पश्यन्नपि

यकृच्छकृन्मलश्लेष्ममज्जास्थिपरिपूरिताः।

स्नायुस्यूता बहीरम्याः स्त्रियश्चर्मप्रसेविकाः॥

इत्यादिकामिनीस्वरूपं जानन्नपि न पश्यति न मनस्यवधारयति। यस्मात् तस्याः कामिन्याः पार्श्वस्थः संभोगाय समीपवर्ती न गुरुं पश्यति। नान्यं मातापित्रादिकं पश्यति। तदेकतानो न गुर्वादिकं गुरुत्वादिना मन्यत इत्यर्थः। यद् उक्तं

न देवान् न गुरून् नापि

इत्यादि॥

२६. अशरीरिणं गलिताङ्गोपाङ्गं पश्यति सानुरागदृष्ट्या विलोकते। शीलजातिरहितमपि पश्यति। तदपि एवंविधमपि योपिदस-चेष्टितम् हु इति निःसंदेहम् दृष्ट्वा यः स्त्रियं स्पृशति आलिङ्गति तस्मै नमः। उपहासपरोयं नमस्कारः। तेन निर्विवेकचूडामणे-स्तस्य धिक्कारोस्त्वित्यर्थः॥

पिच्छिरो। निअइ। पुलअणा। देक्खणा। सच्चवणा। निअच्छिअ। पुलोएइ। अवयच्छन्तो। उअक्खइ। अवक्खन्तो। चज्जइ। पासइ। अवअक्खइ। अवआसइ। अवयज्झिऊण। "दृशो निअच्छ-पेच्छावयच्छावयज्झ-वज्ज-सच्चव-देक्खोअक्खावक्खावअक्ख-पुलोअ-पुलअ-निआवआस-पासाः" [१८१.]॥

१ C अवि°.

1 B C °छ्न°. 2 C मलि°. 3 B drops from विलोकते to हु. 4 So B C. 5 B C अक्खइ. 6 B °देखोअक्खोवक्खावयक्खपुलोपुलअ°. C °देक्खोअक्खावक्खावयक्ख-पुलोपुलअ°. A drops this and the following sûtras.

फासिज्जइ[1] कविकच्छू, फंसिज्जइ[2] अहव कुविअ-वग्घीवि,
फरिसिज्जइ न उणेत्थी[3]; धम्म-सरीरं हणइ छिहिआ. २७
आलिहइ नरम् अणालुङ्खणिज्जमवि नीअ-रच्चणी नारी.
मूढाण रिअइ सावि हु हिअए पविसन्त-काममिम. २८
नारीउ हिअय, पम्हुस मा, ताओ पम्हुसन्ति पर-लोअं;
रोंचन्ति[4] धम्म-बीजं, न य रोहइ चड्डिअं तं च. २९

२७. कपिकच्छूः स्पृश्यते । अथवा कुपिता व्याघ्र्यपि स्पृश्यते । शरीरमात्रानर्थकारिण्योरेतयोः स्पर्शो वरम् इत्यर्थः । न पुनः स्त्री स्पृश्यते । यतो धर्मशरीरम् अत्रामुत्र अनेककल्याणप्रदसुकृततनुं स्पृष्टा[1] सती हन्ति विनाशयति ॥

२८. नीचरञ्जनी[2] हीनकृतप्रेमानुबन्धा सती नारी अस्पर्शनीयं न्यग्जातीयमपि नरं स्पृशति । परं मूढानाम् प्रविशन् स्थितिम् आसादयन् कामो यत्र तस्मिन् । कामोद्रेकयुक्त इत्यर्थः । हृदये सापि अगम्यगामुकापि प्रविशति पदम् आदधाति । रच्चणीत्यत्र "व्रज-नृत-मदां च्चः[3]" [४.२२५] इति बहुवचनाद् रञ्जेर्जस्य च्चत्वम्[4] ॥

छिवइ । फासिज्जइ । फंसिज्जइ । फरिसिज्जइ । छिहिआ । आलिहइ ॥ अणालुङ्खणिज्ज । "स्पृशः फास-फंस-फरिस-छिव-छिहालुङ्खालिहाः" [१८२.] ।

रिअइ । पविसन्त । "प्रविशे रिअः" [१८३.] ॥

२९. रे हृदय स्वान्त नारीर्मा स्पृश मा स्मर्तुम् अभिलष । यतस्ता नार्यः परलोकं प्रमुष्णन्ति । स्पर्शमात्रेण परभवहितं पुंसां निघ्नन्तीत्यर्थः । तथा ता धर्मबीजं पिंषन्ति चूर्णयन्ति । तच्च धर्मबीजं पिष्टं सत् न प्ररोहति । न स्वर्गापवर्गफलदायि भवतीत्यर्थः ॥

पम्हुस । पम्हुसन्ति । "प्रम्मृश-मुषोर्म्हुसः" [१८४.] ॥

---

१ B पा°. २ B C पं°. ३ C उण°. ४ B C रोच्च°.

---

१ C स्पृष्टा. २ C °रञ्जनी. ३ B च्चः. C च्चः. ४ B C च्चत्वम्. ५ B °ष्ट°.

णिरिणासिअ-मेरं, णिरिणज्जिअ-हिरिअं च, णिवहिअ-गुणं च,
पीसिअ-सीलं नारिं, भुक्किर-सुणइंव को सिहइ? ३०

विलयाहि असाअड्डिअ-हिअओ अणकड्ढिओ अ विसएहिं,
अच्चिअ-निव्वाण-सिरी सो धन्नो थूलभद्द-मुणी. ३१

कामेण करिसिअ-सरेणावि अणाइञ्छिओ अणच्छेइ
मह मणम् अयञ्छिरेहिं गुणेहिं सिरि-थूलभद्द-मुणी. ३२

३०. पिष्टमेरां ध्वस्तमर्यादां पिष्टह्रीकां परास्तलज्जां च। पिष्टा गुणा गाम्भीर्यादयो यया सा तथा ताम्। पिष्टशीलां विदारितसदाचारां च नारीं भषित्री भषणशीला या शुनकी कुर्क्करी तामिव कः काङ्क्षति। न कोपि विवेकी तदङ्गसङ्गम् अभिलषतीति भावः॥

रोञ्चन्ति। चड्डिअं। णिरिणासिअ। णिरिणज्जिअ। णिवहिअ। पीसिअ।
"पिषेर्णिवह-णिरिणास-णिरिणज्ज-रोञ्च-चड्डाः" [१८५.]॥

भुक्किर। "भषेर्भुक्कः" [१८६.]॥

३१. वनिताभिरकृष्टहृदयः अनावर्जितचित्तः। विषयैश्च शब्दादिभिरकृष्टः। तद्वशं न गत इति यावत्। कृष्टनिर्वाणश्रीः समीपीकृतमोक्षलक्ष्मीः स तथाविधाहारनिवासवेश्यासंप्राप्तावपि मथितमन्मथमानत्वेन प्रसिद्धः स्थूलभद्रमुनिर्धनं धर्मरूपं लब्धा धन्यः॥

३२. कृष्टशरेणापि मनोभेदाय आकर्णानीतेषुणापि कामेन नाकृष्टः न वशीकृतः श्रीस्थूलभद्रमुनिः कर्षृभिः कर्षणशीलैः। आवर्जकैरिति यावत्। गुणैः कृत्वा मम मनः कर्षति आवर्जयति॥

१ C सिरि°. २ B वलआ°. C विलआ°. ३ B °ड्ढि°. C °ढि°. ४ C °ड्ढि°.

[1] B om. या. [2] B कुक्करी. We with C. [3] B C रोच°. [4] So we with B C and A. [5] B C अणकृष्ट°. [6] C °नि°. [7] C °ब्धा. [8] B कामेनाकृष्टः. C कामनाकृष्टः.

अक्खोडिआसि-निक्खं धम्मो बम्हं चरिंसु-वइर-रिसी।
ढुण्ढुल्लण-कुसला जस्स तुल्लम् अज्जवि गमेसन्ति. ३३

ढण्ढोलिआगमत्थं, घत्तिअ तत्तं, गवेसिअप्पाणं,
एक्कोच्चिअ वइर-रिसी परिअन्तिअ-परम-बम्ह-सिरी. ३४

बम्ह-सिरीइ सिलिसिअं तव-सिरि-सामग्गिअं च आजम्मं
नाण-सिरीए अवयासिअं च वइरं नमंसामो. ३५

असाअड्ढिअ। अणकड्ढिओ। अच्छिअ। करिसिअ। अणाइञ्छिओ। अणच्छेइ अयञ्छिरेहिं। "कृषेः कड्ढ-साअड्ढाञ्छाणच्छायञ्छाइञ्छाः" [१८७.]॥

३३. कोशात् कृष्टासिवत् तीक्ष्णं ब्रह्मचर्यं चरितवान् अनुष्ठितवान् वज्रर्षिर्धन्यः। यस्य तुल्यं गवेषणकुशला अद्यापि गवेषयन्ति गवेषणेन अदर्शनं गम्यते। ततश्च अद्ययावत् तत्सदृशं न पश्यन्तीत्यर्थः। चरिंसु इत्यत्र आर्षत्वात् क्तवतुः स्थाने ईसुः॥

अक्खोडिअ। "असावक्खोडः" [१८८.]॥

३४. आगमार्थं गवेषयित्वा निभाल्य तत्त्वम् आगमार्थरहस्यं गवेषयित्वा आत्मानं स्वस्वरूपं च गवेषयित्वा एक एव वज्रर्षिः श्लिष्टपरमब्रह्मश्रीः अङ्गीकृतसर्वोत्कृष्टब्रह्मचर्यलक्ष्मीकः। यथा आबाल्यतो वज्रर्षिः श्रामण्यं प्रपेदे तथा नान्य इत्यर्थः॥

ढुण्ढुल्लण। गमेसन्ति। ढण्ढोलिअ। घत्तिअ। गवेसिअ। "गवेषेर्ढुण्ढुल्ल-ढण्ढोल-गमेस-घत्ताः" [१८९.]॥

३५. आजन्म ब्रह्मश्रिया श्लिष्टं तपःश्रिया श्लिष्टं च ज्ञानश्रिया श्लिष्टं च कर्णाभ्यटनैकादशाङ्गीपाठात्। वज्रं वज्रस्वामिनं नमस्यामः॥

१ B C व°.

1 C °ड्ढि°. 2 B °ड्ढा°. 3 B °इञ्छा. 4 B C ढंढोलि.

मक्खन्तं व सुहाए चोप्पडमाणं व चन्दण-रसेण
के मुक्खं आहन्ता गयसुकुमालं न वम्फन्ति ? ३६
जो अहिलङ्घइ धम्मं, मुक्खं अहिलङ्खए, महइ सुक्खं,
सो वच्चउ सिहणिज्जं सिरि-गोअम-सामिणो मग्गं. ३७
अविलुम्पिअ-भव-सुक्खो, जीव-दयं जम्मओवि कङ्खन्तो,
अज्जवि सामइअ-जसो, भवाविहीरो जयइ अभओ. ३८

परिअन्तिअ । सिलिसिअं । सामग्गिअं[1] । अवयासिअं । "श्लिषेः सामग्गावयास-परिअन्ताः[2]" [१९०.] ॥

३६. सुधया म्रक्षयन्तम् इव चन्दनरसेन म्रक्षयन्तम् इव स्वच्छ-त्वितावदातेन परमनिर्वृति[3]जननात् तद्विलेपनं कुर्वन्तम् इव मोक्षं काङ्क्षन्तः के गजसुकुमालं न काङ्क्षन्ति अपि तु सर्वेपि तत्सदृशीभवितुम् अभिलषन्तीत्यर्थः ॥

मक्खन्तं । चोप्पडमाणं । "म्रक्षेश्चोप्पडः" [१९१.] ॥

३७. यो धर्मं काङ्क्षति मोक्षं काङ्क्षति सौख्यं च काङ्क्षति स धर्माद्यर्थी पुरुषः काङ्क्षणीयम् आत्मनिस्ताराय भव्यैरभिलषणीयं श्रीगौतमस्वामिनो मार्गं धर्माचारं काङ्क्षतु इच्छतु । अनेनैव[4] तल्लाभात् ॥

३८. न काङ्क्षितं भवसौख्यं येन स तथा । जन्मतोपि जन्मप्रभृत्यपि जीवदयां दीनानाथजन्तुजातप्राणरक्षां काङ्क्षन् अद्यापि सर्वार्थसिद्धिप्राप्तेः पश्चादपि । संप्रत्यपीति यावत् । प्रतीक्षितं जगत्यवस्थितं यशो यस्य स तथा । भवे न प्रतीक्षते भवाप्रतीक्षः[5] । संसारोद्विग्न इत्यर्थः । अभयकुमारमुनिर्जयति ॥

आहन्ता । वम्फन्ति[6] । अहिलङ्घइ । अहिलङ्खए । महइ । वच्चउ । सिहणिज्जं[7] । अविलुम्पिअ । कङ्खन्तो । "काङ्क्षे[8]राहाहिलङ्घाहिलङ्ख-वच्च-वम्फ-मह-सिह-विलुम्पाः" [१९२.] ॥

---

[1] B सामग्गिवं. [2] So B C. A °परिअन्ताः. [3] B °निवृति°. C °निवृत्ति°. [4] B अनेव. [5] B अविभवाप्रतीक्ष. C भवने प्रतीक्षते अविभावप्रतीक्ष. [6] B वफंति. [7] B C सिहि°. [8] B कांक्षेराहाहिलंघवच्चवप्पुमह°.

विरमालिअ[1] संसारे जेण पडिक्खाविआ समय-सत्था,
जयइ सुधम्मो तच्छिअ-कम्मो चच्छिअ[2]-कुतित्थि-मओ. ३९
सिव[3]-रम्पण-मिच्छा-दिट्ठि-रम्फणो, तक्खिऊण अवमग्गे,
विअसाविअ-सिद्धन्तो भयवं जम्बू-मुणी जयइ. ४०
कोआसिअ-गहिअ-वओ, दर-वोसट्टिअ-सरोज-हसिर-मुहो,
अणगुञ्जाविअ[4]-स-कुलो भयवं पहव-प्पहू जयइ. ४१

३९. संसारे प्रतीक्ष्य स्थित्वा येन समयशास्त्राणि सिद्धान्तग्रन्थाः। द्वादशाङ्गानीत्यर्थः। प्रतीक्षितानि स्थापितानि। कृतानीत्यर्थः। यत्तदोर्नित्याभिसंबन्धात् सः तष्टानि चूर्णितानि कर्माणि येन स तथा। तष्टकुतीर्थिमदः मृदितकुमताभिमानः सुधर्मा सुधर्मस्वामिगणभृत् जयति। सत्था इत्यत्र "वाक्यर्थवचनाद्याः" [१. ३३.] इति पुंस्त्वम् ॥

सामइअ। अविहीरो। विरमालिअ। पडिक्खाविआ। "प्रतीक्षेः सामय-विहीर-विरमालाः" [१९३.] ॥

४०. शिवस्य तक्षणा विनाशका ये मिथ्यादृष्टयस्तेषां तक्षणो वित्रासकः। अपकृष्टा मार्गाः[2] कुमतानि तान् तक्षित्वा उपमृद्य विकाशितसिद्धान्तः प्रकटितागमो भगवान् पूज्यो जम्बूमुनिः जम्बूस्वामिमहर्षिर्जयति ॥

तच्छिअ। चच्छिअ[3]। रम्पण। रम्फणो। तक्खिऊण। "तक्षेस्तच्छ-चच्छ-रम्प-रम्फाः" [१९४.] ॥

४१. विकसितो दीप्तः सन् गृहीतव्रतः अङ्गीकृतचारित्रः। विकासितं वा अनेकशिष्यकरणेन विस्तारितं गृहीतं व्रतं येन स तथा। दरम् ईषद् विकसितं स्फुटितं यत् सरोजं तद्वत् हसितृ स्मेरं मुखं

---

१ B °त°. २ C वच्छिअ°. ३ B C सिवि°. ४ B C गणु°.

---

1 So B C. 2 C inserts अपामार्गाः (=अपमार्गाः?) after मार्गाः. 3 C त°. B drops the example.

अणडिम्भन्तॅ-ल्हसाविअ-कुतित्थिअं, थिरम्, असंसि जिण-वयणं
जर-मरण-वोज्झिराणं भव-डरिआणं हरउ तासं. ४२
सो वज्जइ न भवाओ, गुरूहिँ साहूहिँ णुमिअ-सम्मत्तो,
णिमिअ-मणो जिण-समए कयावि जो न हु पलोट्टइ. ४३

यस्य स तथा । अह्रासितस्वकुलः अलज्जितनिजक्षत्रियवंशस्ताद्दग्वीरव्रतेन तत्त्वं विज्ञाय प्रव्रज्याङ्गीकारात् भगवान् प्रभवप्रभुः प्रभवसूरिर्जयति ॥

विअसाविअ । फोआसिअ । वोसट्टिअ । "विकसेः फोआस-वोसट्टौ" [१९५.] ॥

टसिर । अणगुञ्जाविअ । "हसेर्गुञ्जः" [१९६.] ॥

४२. अस्रस्ताः स्वमतादू अभ्रष्टाः सन्तः स्रंसिता भ्रंशम् आपिताः कुतीर्थिका येन तत् तथा । स्थिरं ध्रुवं महाविदेहादिक्षेत्रेषु सर्वदा सद्भावात् अतएव अस्रंसि न कथमपि स्रंसते जिनवचनं जरामरणत्रस्तानां भवत्रस्तानां त्रासं भयं हरतु ॥

अणडिम्भन्त । ल्हसाविअ । असंसि । "स्रंसेर्ल्हस-डिम्भौ" [१९७.] ॥

४३. गुरुभिः धर्माचार्यैः । कैर्गुरुभिः । साधुभिः । न्यस्तसम्यक्त्वः आरोपितसम्यक्त्वः न्यस्तमनाश्च सन् जिनसमये हु निश्चितं यः कदापि न पर्यस्यति न विपरीतो भवति स भवाद् न बिभेति । परमपदप्राप्तिहेतुसम्यक्त्वार्हत्समयनिश्चलमनस्त्वाद् न भीतिं करोतीत्यर्थः ॥

वोज्झिराणं । डरिआणं । तासं । वज्जइ । "त्रसेर्डर-वोज्ज-वज्जाः" [१९८.] ॥

णुमिअ । णिमिअ । "न्यसो णिम-णुमौ" [१९९.] ॥

---

1 C अणु°. 2 B °हा°. 3 B C आर्पिता. 4 B om. सत्. 5 B C अर्हे°. 6 B C पर्यवस्यति.

पल्लट्टिअ-पावा पल्हत्थिअ-कलिमा अ नीससण-जोग्गे
विग्घे वि अझ्झिरया पिल्लट्टिअ-जिणागमा हुन्ति. ४४

ऊसलिअ-गुणो गुम्मिअ-संजम-पुलआअमाण-हिअयस्स
गुञ्जोल्लिअ-जिण-समयस्स रोअइ कस्स नो नाणं! ४५

उल्लसिअ-भिसन्त-सिरी, भासुर-नाणेण गमिअ-मिच्छत्तो,
मोहाग्घिसिअ[1]-विवेओ, जिण-मयम् ओगाहए[2] धन्नो. ४६

४४. पर्यस्तपापाः क्षिप्ताशुभप्रकृतयः । पर्यस्तकल्मषाश्च परास्तापस्मरविरोधाः । निःश्वसनयोग्येपि दुःखदायित्वात् कटुकत्वात्प्रजननार्हेपि विघ्ने अनिःश्वसितारः अनिःश्वसनशीलाः । धीरा इति यावत् । उल्लसितजिनागमाः स्वान्तोद्बुद्धार्हत्समया भवन्ति ॥

पलोट्टेइ[1] । पल्लट्टिअ[2] । पल्हत्थिअ[3] । "पर्यसः पलोट्ट-पल्लट्ट-पल्हत्थाः" [२००.] ॥

नीससण । अझ्झिरया । "निःश्वसेर्झङ्खः" [२०१.] ॥

४५. उल्लसिता उद्भूता गुणाः क्षान्त्यादयो यस्य स तथा । स चासौ उल्लसितसंयमश्च प्रकटीभूतचारित्रः स तथा । स चासौ उल्लसद्धृदयश्च धर्मोत्साहमानमनाश्च स तथा । तस्य उल्लसितजिनसमयस्य अन्तःपरिस्फुरिताार्हत्सिद्धान्तस्य कस्य न ज्ञानम् उल्लसति । अपि तु तादृक्षस्य सर्वस्य सम्यगवबोधः प्रादुर्भवतीति भावः ॥

४६. उल्लसिता प्रादुर्भूता भासमाना दीप्यमाना श्रीः धर्मसाधनसंपद् यस्य स तथा । भास्वरज्ञानेन दीप्रसम्यगवबोधेन ग्रस्तमिथ्यात्वः मथितमिथ्यादर्शनः मोहेन अज्ञानेन अग्रस्तः[4] विवेको युक्तायुक्तकारिता[5] यस्य स तथा । धन्यः पुण्यवान् जिनमतम् अवगाहते परिभावयति ॥

---

१ B °घ°. २ B C ओहावए.

---

1 B C पलोट्टिअ. 2 B पल्ल°. 3 B °पल्ल°. 4 B ग्रस्तो. 5 B C om. युक्ता°.

ओगाहिअ-जिण-वयणो, गुण-ठाण-चडिगओ, चडइ मुक्खं
भव-सुह-अणगुम्मडिओ अगुम्मिओ मोहणिज्जेहिं. ४७
अहिउल्लइ कम्म-गणं, आलुङ्खइ इन्धणं जहा डहणो,
वल्लणिज्ज-हरण-बुद्धी गिण्हन्तो भयवओ वयणं. ४८

णिव्वलिअ । उव्वलिअ । उत्थम्भिअ । पुलआअमाण । गुञ्जोल्लिअ । अरोअइ । उल्लसिअ । "उल्लसेरूसलोसुम्भ-णिल्लस-पुलआअ-गुञ्जोल्लारोआः" [२०२.] ॥
भिसन्त । भासिर । "भासेर्भिसः" [२०३.] ॥
गसिअ । अग्घिसिअ । "ग्रसेर्घिसः" [२०४.] ॥

४७. अवगाहितजिनवचनः परिभावितार्हत्प्रणीतः । गुणस्थानानि मिथ्यात्वादीनि तेषु आरूढः । आद्ये सर्वदावस्थानाद् आरोहो न घटत इति उत्तरोत्तरगुणस्थानेषु कृतावस्थान इत्यर्थः । भवसुखेन अमुग्धः अमोहितो वा । मोहयन्तीति मोहनीयाः रूपादिविषयास्तैर-मोहितः अमूर्छितो मोक्षम् आरोहति[3] अध्यास्ते ॥

ओवाहए । ओगाहिअ । "अवाद्गाहेर्वाहः" [२०५.] ॥
चडिगओ । चडइ । "आरुहेश्चड-वलग्गौ" [२०६.] ॥
अणगुम्मडिओ । अगुम्मिओ । मोहणिज्जेहिं । "मुहेर्गुम्म-गुम्मडौ" [२०७.] ॥

४८. ग्राह्यग्रहणबुद्धिः उपादेयार्थोपादानमतिः अत एव भगवतः अर्हतो वचनं सकलोपादेयमूर्धमुकुटं भगवत्सिद्धान्तं गृह्णन् अङ्गी-कुर्वन् । तदुपदिष्टं समाचरन्नित्यर्थः । कर्मगणं ज्ञानावरणादिव्रातं दहति भस्मसात् करोति । विनाशयतीति यावत् । इन्धनं यथा दहनो दहति ॥

---

1 B निल्ल°. 2 C आरो°. 3 C अपरोहति. 4 B वहावए. C ओहावए. 5 B drops °गुम्म°. 6 C °वराणादि°.

पिङ्गिअ-संजम-भारा, निरुवारिअ-पवयणे अणुसरन्ता,
अहिपच्चुअन्ति मुत्तिं जोअं वित्तूण सील-धणा. ४९
गेण्हिअ वयाइँ, घेत्तुं घेत्तव्वं वोत्तुम् अविअ वोत्तव्वं
जे उज्जआ खु, ताणं वोत्तूण गुणे कयत्थु म्हि. ५०

अहिऊलइ । आलुङ्खइ । डहणो । "दहेरहिऊलालुङ्खौ" [२०८.] ॥

४९. गृहीतसंयमभारान् अङ्गीकृतव्रतभरान्[1] गृहीतप्रवचनान् सूत्रतोर्थतश्च विज्ञातद्वादशाङ्गान् अनुस्मरन्तः । सफलजन्मान एत इति भावनया पूर्वमहर्षीन् ध्यायन्त इत्यर्थः । शीलं चारित्रं धनं येषां ते शीलधना मुनयो योगं परमसमाधिं गृहीत्वा आसाद्य मुक्तिं निर्वृतिं गच्छन्ति ॥

वलग्गिज्ज । हरण । गिण्हन्तो । पिङ्गिअ । निरुवारिअ । अहिपच्चुअन्ति । "ग्रहो वल-गेण्ह-हर-पिङ्ग[2]-निरुवाराहिपच्चुआः[3]" [२०९.] ॥

५०. व्रतानि गृहीत्वा ग्रहीतव्यम् अर्हत्प्रणीतोपादेयतत्त्वं ग्रहीतुं ज्ञातुं वक्तव्यं सदुपदेशादिप्रतिपाद्यमपि च वक्तुं भणितुं ये[4] निश्चितम् उद्यताः । स्वपरोपकारकरणतत्परा इति यावत् । तेषां गुणान् क्षान्त्यादीन् उक्त्वा कृतार्थः कृतकृत्योस्मि ॥

घेत्तूण । घेत्तुं । घेत्तव्वं । "क्त्वातुमतव्येषु घेत्" [२१०.] ॥ क्वचिन्न भवति । गिण्हिअ[5] ॥

वोत्तुं । वोत्तव्वं । वोत्तूण । "वचो वोत्" [२११.] ॥

---

१ So B C. २ B उज्जुआ.

---

1 B om. अङ्गीकृतव्रतभरान्. 2 So B C throughout. A °पङ्ग°. 3 B C पच्चुआ. We with A. 4 B C येषु. 5 B C गि°.

भोत्तूणं भोत्तव्वं, भोत्तुं निव्वुइ-सुहाइँ, मोत्तु-मणा,
मोत्तव्वारम्भं मोत्तूण, महन्ता तवस्सन्ति. ५१.
सोअ-वसा रोत्तूणवि रोत्तु-मणा विम्हरन्ति रोत्तव्वं
दट्ठूण जाण मुत्तिं, अरहन्ताणं नमो ताणं. ५२
जे दट्ठव्वे दट्ठुं, इन्दो काहीअ लोअण-सहस्सं
दंसण-तत्ति काउं, अरहन्ताणं नमो ताणं. ५३

५१. भोक्तव्यं शुभाशुभम् अनुभवनीयं भुक्त्वा संवेद्य । निर्वृति-सुखानि भोक्तुं संवेदयितुम् । मोक्तव्यारम्भं हेयव्यापारं मुक्त्वा परित्यज्य । मोक्तुमनसो निर्वर्तितुकामा महान्तः महामुनयस्तपस्यन्ति । बाह्याभ्यन्तरभेदभिन्नं द्वादशविधं तपः कुर्वन्ति ॥

५२. शोकवशात् स्वबन्धुवियोगसमुद्भवदुःखपरतन्त्रत्वाद् रुदित्वापि रोदनं कृत्वापि रोदितुमनसः रोदनपरायणचेतसः प्राणिनः येषां मूर्तिं वपुर्दृष्ट्वा रोदितव्यं विपन्नस्वबान्धवादिकं विस्मरन्ति न स्मृतिपथम् आनयन्ति तेभ्योऽर्हद्भ्यो नमः नमस्कारोस्तु ॥

भोत्तूणं । भोत्तव्वं । भोत्तुं । मोत्तु । मोत्तव्व । मोत्तूण । रोत्तूण । रोत्तु । रोत्तव्वं ।
"रुद-भुज-मुचां तोन्त्यस्य" [२१२.] ॥

५३. यान् द्रष्टव्यान् लोकातीतसौभाग्यादियुक्तत्वाद् वीक्षणीयान् द्रष्टुं दर्शनाय लोचनसहस्रम् इन्द्रः अकरोत् अकार्षीत् चकार वा । दर्शनमपि किमर्थम् इत्याह । दर्शनेन निर्निमेषवीक्षणेन तृप्तिम् आत्मनः संतोषं कर्तुम् । तेभ्योऽर्हद्भ्यो नमः ॥

दट्ठूण । दट्ठव्वे । दट्ठुं । "दृशस्तेन ट्ठः" [२१३.] ॥

---

[1] B °रा°.

काऊणं कायव्वं कम्मं काहिन्ति[1] जे ण पुणरुत्तं,

जग-वोहेम्[2] इच्छिराणं अरहन्ताणं नमो ताणं. ५४

जो अणुगच्छइ, जच्छइ, छिन्दिउम् अच्छइ[3] तणुं च, तेसिंपि

अणभिन्दिअं[4]-भावाणं अरहन्ताणं नमो ताणं. ५५

सविहे न जाण कुज्झइ, जुज्झइ, मुज्झइ भवे अगिज्झन्तो

देही; वुज्झइ, सिज्झइ, अरहन्ताणं नमो ताणं. ५६

५४. कर्तव्यं सकलकर्मक्षयं कृत्वा ये पुणरुत्तम् इति भूयोपि न कर्म[1] करिष्यन्ति कर्तारो वा। वीतरागत्वात् न[2] मुक्तिम् अपहाय बुद्धवत् स्वदर्शनतिरस्कारनिवारणाय इह जन्म आसाद्य पुनरपि कर्म भन्त्स्यन्तीत्यर्थः। तेभ्यो जगद्बोधम् एषितृभ्यः अभिलाषुकेभ्योर्हद्भ्यो नमः॥

काहीअ। काउं। काऊणं। कायव्वं। काहिन्ति। "आः[3] कृगो भूतभविष्यतोश्च" [२१४.]॥

५५. योनुगच्छति भक्त्या पृष्ठलग्नः प्रयाति। तथा यो यच्छति सादरं स्ववस्तु ददाति। यस्तु तनुं छेत्तुम् आस्ते। तेष्वपि अभिन्नभावेभ्यो निर्विशेषमनस्केभ्यस्तेभ्यो जगत्प्रसिद्धेभ्योर्हद्भ्यो नमः॥

इच्छिराणं। अणुगच्छइ। जच्छइ। अच्छइ[4]। "गमिष्यमासां छः" [२१५.]॥

छिन्दिउं। अणभिन्दिअ। "छिदि-भिदो न्दः" [२१६.]॥

५६. येषां सविधे समीपे भवे अगृध्यन् गार्ध्यम् अगच्छन्। संसारविरक्तो भवन्निति यावत्। देही जन्तुर्न क्रुध्यति न[5] कोपं ग-

१ B दाहिं ति. २ B °वो°. ३ B drops छिन्दिउम् अच्छइ. ४ B C °य°.

1 B om. कर्म. 2 C ननु. 3 So B C. A आ कृ° changed to आः कृ°. 4 B om. अच्छइ. 5 B om.

रुन्धिअ-सरणं, रुम्भिअ-पवणं, रुज्झिअ-मणं, अपडिएहिं

झायव्वाण मुणीहिं अरहन्ताणं नमो ताणं. ५७

सडिअ-रया, कढिअ-मला, वड्ढिअ-तव-तेअ-वेढिअङ्गा य

जाणज्जवि वर-मुणिणो, अरहन्ताणं नमो ताणं. ५८

च्छति। तथा न युध्यते न युद्धं करोति यतो न मुह्यति न मोहम् उपगच्छति। मोहमूलत्वात् क्रोधयुद्धयोः। किंतु बुध्यते[2] अवगततत्त्वो भवति। तथा न सति सिध्यति सिद्धो भवति। तेभ्योऽर्हद्भ्यो नमः॥

कुज्झइ। जुज्झइ। बुज्झइ। अगिज्झन्तो। मुज्झइ[3]। सिज्झइ। "युध-बुध-गृध-क्रुध-सिध-मुहां ज्झः" [२१७.]॥

५७. रुद्धसरणम्। रुद्धपवनम्। रुद्धमनः कृतेन्द्रियोच्छ्वासनिः[4]श्वासचित्तनिरोधं यथा भवति एवम् अपतितैः ध्यानाद् अस्खलितैर्मुनिभिर्ध्यातव्येभ्यस्तेभ्यः प्रसिद्धेभ्योऽर्हद्भ्यो नमः॥

रुन्धिअ। रुम्भिअ। रुज्झिअ। "रुधो न्ध-म्भौ च" [२१८.]॥

५८. सन्नरजसः गलितब[5]ध्यमानकर्माणः। क्वथितमलाः भस्मीकृतब[6]द्धकर्माणः। यतो वृद्धं वृद्धिं गतं यत् तपस्तेजस्तेन वेष्टितं व्याप्तम् अङ्गं येषां ते तथा च वरमुनयः अद्यापि दुःख[7]कालेऽपि वर्तन्ते येषाम् अर्हताम्। यन्मतसंस्थिता इत्यर्थः। तेभ्योऽर्हद्भ्यो नमः॥

अपडिएहिं। स[8]डिअ। "सद-पतोर्डः" [२१९.]॥

कढिअ। वड्ढिअ। "क्वथ-वर्धां ढः" [२२०.]॥

वेढिअ। "वेष्टः" [२२१.]॥

---

[1] B om. [2] C °ति. [3] C बु. [4] B °निश्वा°. [5] B C बध्य°. [6] B C °बं°. [7] B C दुःसमाकालेपि. The emendation is conjectural. [8] B अडिअ.

दुक्कड-संविल्लिअओ[१] भव-पासोव्वेढणोज्जओ लोओ
उव्वेल्लिज्जइ जेहिं, अरहन्ताणं नमो ताणं. ५९
जे झाउं संपज्जइ अणखिज्जिर-सिज्जिराण सा सिद्धी,
ते वच्चामो सरणं नच्चिर-मच्चिर-मणा सिद्धे. ६०
आणन्द-रोविराणं जेसु नवन्ताण होइ नोव्वेवो,
धाइ समुहं च मुत्ती, ताण नमो सव्व-सिद्धाणं. ६१

५९. दुष्कृतेन अशुभकर्मणा संवेष्टितो व्याप्तः । परं भवपाशोद्वेष्टने संसारबन्धनमोक्षणे उद्यतः कृतप्रयत्नो लोको यैरुद्वेष्ट्यते बन्धनमुक्तः क्रियते तेभ्योऽर्हद्भ्यो नमः ॥ दुक्कड इत्यत्र आर्षत्वात् तस्य डः ॥

संवेल्लिअओ । "समो ल्लः" [२२२.] ॥

उव्वेढण । उव्वेल्लिज्जइ । "वोदः" [२२३.] ॥

६०. यान् ध्यात्वा स्मृत्वा अखेत्तृस्वेत्तृणाम् अखेदनस्वेदनशीलानाम् । खेदस्वेदरहितानाम् इति यावत् । अस्माकं सा सिद्धिः तत् सिद्धत्वं संपद्यते । तान् सिद्धान् नर्तितृ नर्तनशीलम् । भक्तिवशाद् उत्कलिकाकलितम् इत्यर्थः । तथा मदितृ तोषणशीलं मनो येषां ते तथाभूता वयं शरणं व्रजामः ॥ झाउम् इत्यत्र सेधनक्रियापेक्षया प्राक्कालयम् न संपद्यते इत्यपेक्षया । तच्च भावितमेवेति ॥

संपज्जइ । अणखिज्जिर । सिज्जिराण । "स्विदां ज्जः" [२२४.] ॥

वच्चामो । नच्चिर । मच्चिर । "व्रज-नृत-मदां च्चः" [२२५.] ॥

६१. यान् आनन्दरोदितृणां हर्षाश्रुमोचनशीलानां सतां नमतां नमस्कुर्वतां न उद्वेगो भवति । किंतु यान् नमतां मुक्तिः संमुखम्

---

१ So B C.

---

१ B अविल्लर्जि°. C भविल्लि°.

...ते धावन्ति, अक्खादिमं च खादन्ति, तेहिवि समं जो
...वइ खाइ अ तंपि हु बोहन्ते झामि आयरिए. ६२
...म्माइँ वोसिरन्ता, अतुट्टिरेणं तवेण सक्कन्ता,
...फुडिअ-अचलिअ-महिमा आयरिआ दिन्तु ते बोहिं. ६३

...यं च धावति सत्वरम् आयाति। तेभ्यः सर्वसिद्धेभ्यो नमः॥
...त "द्वितीयातृतीययोः सप्तमी" [३. १३५.] इति सप्तमी॥

...राणं। नवन्ताण। "स्रुद्-नमोर्वः" [२२६.]॥

...। "इङ्जिः" [२२७.]॥

... ये कुपथे अमार्गे। अनीताविति यावत्। धावन्ति। तथा ये ... यत् तत् खादं तस्य भावः खादत्वं न विद्यते खादत्वं यस्य ...था अखाद्यं वस्तु खादन्ति। तैरपि समं यो धावति कुपथे ग- ... खादति अभक्षणीयं भक्षयति च। हु इति निश्चितम् तमपि ...मपि प्राणिनं स्वयम् अधर्मम् अधर्मविप्रलब्धं च। अस्मादृशम् ...। बोधयतो धर्मदेशनया सन्मार्गे प्रवर्तयत आचार्यान् ध्या- ...संस्मरामि॥

...। खाइ। खाद-धावोर्लुक् [२२८.]॥ बहुलाधिकाराद् वर्तमानाभविष्यद्विध्या- ...न एव। तेनेह न। धावन्ति। अक्खादिमं। खादन्ति॥ क्वचिन्न। धावइ॥

... कर्माणि व्युत्सृजन्तः आत्मनो दूरीकुर्वन्तः। ननु अनादि- ...लीनकर्मणां कथं व्युत्सर्ग इत्याह। अत्रोटिना अच्छिद्रेण। ...तेति यावत्। तपसा शक्नुवन्तः सामर्थ्यं बिभ्रतः। अस्फुटितः ...जसा अखण्डितः अत एव अचलितः अकम्पितः। स्थिर इ- ...। महिमा माहात्म्यं येषां ते तथा। ते सर्वप्रसिद्धा आचार्या ... जिनधर्मावाप्तिं ददतु प्रयच्छन्तु॥

... drops अक्खादिमं च खादन्ति. २ B C वो°.

... स्वयमधर्मधर्मविप्र°. २ B C अत्रोटिता.

दुक्कड-संविल्लिअओ भव-पासोव्वेढणोज्जओ लोओ
उव्वेल्लिज्जइ जेहिं, अरहन्ताणं नमो ताणं. ५९

जे झाउं संपज्जइ अणखिज्जिर-सिज्जिराण सा सिद्धी,
ते वच्चामो सरणं नचिर-मचिर-मणा सिद्धे. ६०

आणन्द-रोविराणं जेसु नवन्ताण होइ नोव्वेवो,
भाइ समुई न मुत्ती, ताण नमो सव्व-सिद्धाणं. ६१

५९. दुष्कृतेन अशुभकर्मणा संवेष्टितो व्याप्तः । एवं भवपाशो- द्वेष्टने संसारबन्धनमोक्षणे उद्यतः कृतप्रयत्नो लोको यैरुद्वेष्ट्यते बन्ध- नमुक्तः क्रियते तेभ्योऽर्हद्भ्यो नमः ॥ दुक्कड इत्यत्र आर्षत्वात् तस्य डः ॥

संविल्लिअओ । "समो ल्लः" [२२२.] ॥

उव्वेल्लिज्जइ । "वोदः" [२२३.] ॥

६०. यान् ध्यात्वा स्मृत्वा [illegible] [illegible] । [illegible] इति यावत् । अस्माकं सा सिद्धिः [illegible] । तान् सिद्धान् नचिरं [illegible] । [illegible] [illegible] । [illegible] [illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible] [२२४.] ॥

[illegible] [२२५.] ॥

६१. [illegible] [illegible]

कुपहे धावन्ति, अखादिमं च खादन्ति, तेहिवि समं जो
धावइ खाइ अ तंपि हु वोहन्ते झामि आयरिए. ६२
कम्माइँ वोसिरन्ता, अतुट्टिरेणं तवेण सक्कन्ता,
अफुडिअ-अचलिअ-महिमा आयरिआ दिन्तु ते वोहिं. ६३

अभिमुखं च धावति सत्वरम् आयाति । तेभ्यः सर्वसिद्धेभ्यो नमः ॥
जेउ इति "द्वितीयातृतीययोः सप्तमी" [३. १३५.] इति सप्तमी ॥

रोविराणं । नवन्ताण । "रुद्-नमोर्वः" [२२६.] ॥

उव्वेवो । "उद्विजः" [२२७.] ॥

६२. ये कुपथे अमार्गे । अनीताविति यावत् । धावन्ति । तथा ये खाद्यते यत् तत् खादं तस्य भावः खादत्वं न विद्यते खादत्वं यस्य तत् तथा अखाद्यं वस्तु खादन्ति । तैरपि समं यो धावति कुपथे गच्छति खादति अभक्षणीयं भक्षयति च । हु इति निश्चितम् तमपि तादृशमपि प्राणिनं स्वयम् अधर्मम् अधर्मविप्रलब्धं च । अस्मादृशम् इत्यर्थः । बोधयतो धर्मदेशनया सन्मार्गे प्रवर्तयत आचार्यान् ध्यायामि संस्मरामि ॥

धाइ । खाइ । खाद-धावोर्लुक् [२२८.]॥ बहुलाधिकाराद् वर्तमानाभविष्यद्विध्याद्येकवचन एव । तेनेह न । धावन्ति । अखादिमं । खादन्ति ॥ क्वचिन्न । धावइ ॥

६३. कर्माणि व्युत्सृजन्तः आत्मनो दूरीकुर्वन्तः । ननु अनादिकालालीनकर्मणां कथं व्युत्सर्ग इत्याह । अत्रोटिना अच्छिद्रेण । संपूर्णेनेति यावत् । तपसा शक्नुवन्तः सामर्थ्यं बिभ्रतः । अस्फुटितः अन्यौजसा अखण्डितः अत एव अचलितः अकम्पितः । स्थिर इत्यर्थः । महिमा माहात्म्यं येषां ते तथा । ते सर्वप्रसिद्धा आचार्या बोधिं जिनधर्मावाप्तिं ददतु प्रयच्छन्तु ॥

---

1 B drops अखादिमं च खादन्ति. 2 B C वो°.

---

1 C स्वयमधर्मधर्मविप्र°. 2 B C अत्रोटिता.

फुट्टिअ-मोहो लोओ चल्लइ अपमिल्लिअ-व्वओ मोक्खे
जेहिँ, अपमीलिअच्छं पेच्छामो ते उवज्झाए. ६४
अणउम्मिल्लिअ-नाणोम्मीलणओ, हरिस-पसविरा लोए
सुअ-जलम् ओज्झाया पवरिसन्तु, वित्थरिअ-गुण-भरिआ. ६५

वोसिरन्ता । "लजो रः" [२२९.] ॥

अतुल्लिरेणं । सक्कन्ता । "शकादीनां द्वित्वम्" [२३०.] ॥

६४. यैः कृत्वा स्फुटितः विदारितो मोहो येन स तथा । अपमीलितव्रतः उद्बुद्धचारित्रः । लोको मोक्षे चलति गच्छति । तान् उपाध्यायान् अपमीलिताक्षं निर्निमेषनयनं यथा भवति एवं पश्यामः । उपाध्यायदर्शने वयं सतृष्णा इत्यर्थः ॥

अफुडिअ । अचलिअ । फुट्टिअ । चल्लइ । "स्फुटि-चलेः" [२३१.] ॥

६५. अनुन्मीलितम् अनुद्भूतं यज्ज्ञानं तस्य उन्मीलना व्यञ्जकाः । हर्षं प्राणिप्रमोदं प्रसवितारः जननशीलाः । विस्तृताः सर्वत्र प्रसृता ये गुणास्तैर्भृताः निचिता उपाध्याया लोके जनमध्ये श्रुतमेव निर्मलत्वादिहेतुत्वात् जलं प्रवर्षन्तु । निर्वृतिफलोत्पत्तये अस्मभ्यं प्रयच्छन्त्वित्यर्थः ॥

अपमिल्लिअ । अपमीलिअ । अणउम्मिल्लिअ । उम्मीलणओ । "प्रादेर्मीलेः" [२३२.] ॥

पसविरा । "उवर्णस्यावः" [२३३.] ॥

वित्थरिअ । भरिआ । "ऋवर्णस्यारः" [२३४.] ॥

पवरिसन्तु । "वृषादीनामरिः" [२३५.] ॥

---

१ B C 'ण'. २ B C 'मआ'. ३ C 'वित्थ'.

[illegible] and the following example. २ C [illegible]. ३ B C [illegible] ४ C [illegible] B [illegible] ५ C [illegible] [illegible] reading also appears to be [illegible]. We [illegible] [illegible]

नो रूसइ, नो तूसइ, जेऊण मणं लयम्मि जो नेन्तो
मोत्तुं भवं, विणीअं तं साहु-जणं नमंसामि. ६६
उप्पाइअ-सद्दहणो असद्दहाणेवि देइ जो बोहिं,
संसार-नासिरो हं तं साहुंचिय विहेमि गुरुं. ६७
पञ्चवि अरहन्ताइं परमेट्ठी झाह, झाअह किम् अन्नं?
होऊण निव्विकप्पा, पसम-रया होइऊण तहा. ६८

६६. यो भवं मोक्तुं त्यक्तुं मनो जित्वा वशीकृत्य लये साम्यावस्थायां नयन् सन् नो रुष्यति अमित्रे रोषं न करोति । नो तुष्यति मित्रे तोषं न करोति । तं विनीतं जितेन्द्रियं साधुजनं नमस्यामि ॥

रूसइ । तूसइ । "रुषादीनां दीर्घः" [२३६.] ॥

जेऊण । नेन्तो । मोत्तुं । "युवर्णस्य गुणः" [२३७.] ॥ क्वचिन्न । विणीअं ॥

६७. अश्रद्दधाने जिनप्रणीतजीवादिपदार्थे तथेति प्रत्ययरहितेपि उत्पादितश्रद्धानः जनितास्तिक्यबुद्धिर्यो बोधिं ददाति । संसाराद् नशिता नशनशीलोहं तमेव साधुं गुरुं विदधामि ॥

सद्दहणो । असद्दहाणे । "स्वराणां स्वराः" [२३८.] ॥ क्वचिन्नित्यम् । देइ । नासिरो । विहेमि ॥

रूसइ । तूसइ । "व्यञ्जनाद् अद् अन्ते" [२३९.]

६८. भो भव्याः निर्विकल्पाः एते ध्येया नवेति संशयरहिता भूत्वा तथा प्रशमरता उपशमपरा भूत्वा पञ्चापि अर्हदादीन् ध्यायत ।

१ B C नेन्तो. २ B om. असद्दहाणे°. ३ So B C. See III. 157.

1 B C put रूसइ । तूसइ । "व्यञ्जनाद अद अन्ते" after विणीअं । and before सद्दहणो &c. A, Pischel and the Bombay edition all read स्वराणां स्वराः । व्यञ्जनाददन्ते ॥.

जिणउ कलिं अघ-चिणिअं,धुणिअ-सिरं सुणिअ[1] गुण-गणा थुणिआ[2]
इन्देहिवि,जग-पुणणी[3] सुअ[4]-देवी, सयल-अघ-लुणणी. ६९
सो हुणइ भप्प[5]-मज्झे, ख-पुप्फम् उच्चेइ, पङ्कयाइँ थले
तह उच्चिणेइ, मोत्तुं सुअ-देविं महइ जो अन्नं. ७०

किमन्यं हरिहरादिकं ध्यायत । हरिहरादिध्यानम् अपहाय अर्हद्ध्यानपरा भवतेति भावः ॥

झाह । झाअह । होऊण । होइऊण[1] । "स्वराद् अनतो वा" [२४०.] ॥

६९. श्रुतगुणगणा सकलजनश्रवणगोचरप्राप्तवरप्रदानादिगुणनिचया इन्द्रैरपि आस्ताम् अन्यैः धुतशिरो यथेत्येवं स्तुता श्लाघिता जगतः पवनी पावित्र्यजनिका सकलाघस्य लवनी विच्छेदिका श्रुतदेवी अघेन चितं स्फीतं कलिं कलहं जयतु। आश्रितम् अस्मादृशं निर्मत्सरं विदधात्वित्यर्थः ॥

७०. स पुरुषो भस्ममध्ये जुहोति हवनं करोति । खपुष्पम् उच्चिनोति । तथा पङ्कजानि स्थले उच्चिनोति । यः श्रुतदेवीं मुक्त्वा अन्यां महति पूजयति काङ्क्षति वा । श्रुतदेवीतोन्यासां देवतानाम् आराधनं भस्महुतादिकल्पम् इत्यर्थः ॥

जिणउ । चिणिअं । धुणिअ । सुणिअ । थुणिआ । पुणणी । लुणणी । हुणइ । "चि-जि-श्रु-हु-स्तु-लू-पू-धूगां णो ह्रस्वश्च" [२४१.] ॥ बाहुलकात् कचिद् वा । उच्चेइ । उच्चिणेइ ॥

---

१ B °य°. २ B थुहिय. ३ B C °पुलणी. ४ B C सुय°. ५ C भव्भ°.

---

1 So B C. The *Dhuṇḍhikā* has: एच्च क्त्वातुमूतव्य° [III. 157]। अत् । इ । होउण । होइउण ।

जिणउ कलिं अघ-चिणिअं, धुणिअ-सिरं सुणिअ गुण-गणा थुणिआ
इन्देहिवि, जग-पुणणी सुअ-देवी, सयल-अघ-लुणणी. ६९

सो हुणइ भप्प-मज्झे, ख-पुप्फम् उच्चेइ, पङ्कयाइँ थले
तह उच्चिणेइ, मोत्तुं सुअ-देविं महइ जो अन्नं. ७०

किमन्यं हरिहरादिकं ध्यायत । हरिहरादिध्यानम् अपहाय अर्हद्ध्यानपरा भवतेति भावः ॥

झाह । झाअह । होऊण । होइऊण । "स्वराद् अनतो वा" [२४०.] ॥

६९. श्रुतगुणगणा सकलजनश्रवणगोचरप्राप्तवरप्रदानादिगुणनिचया इन्द्रैरपि आस्ताम् अन्यैः धुतशिरो यथेत्येवं स्तुता श्लाघिता जगतः पवनी पावित्र्यजनिका सकलावस्य लवनी विच्छेदिका श्रुतदेवी अघेन चितं स्फीतं कलिं कलहं जयतु । आश्रितम् अस्मादृशं निर्मत्सरं विदधात्वित्यर्थः ॥

७०. स पुरुषो भस्ममध्ये जुहोति हवनं करोति । खपुष्पम् उच्चिनोति । तथा पङ्कजानि स्थले उच्चिनोति । यः श्रुतदेवीं मुक्त्वा अन्यां महति पूजयति काङ्क्षति वा । श्रुतदेवीतोन्यासां देवतानाम् आराधनं भस्महुतादिकल्पम् इत्यर्थः ॥

जिणउ । चिणिअं । धुणिअ । सुणिअ । थुणिआ । पुणणी । लुणणी । हुणइ । "चि-जि-श्रु-हु-स्तु-लू-पू-धूगां णो ह्रस्वश्च" [२४१.] ॥ बाहुलकात् क्वचिद् वा । उच्चेइ । उच्चिणेइ ॥

---

१ B °चि°. २ B धूणि°. ३ B C °पूणणी. ४ B C सुए°. ५ C भन्न°.

---

1 So B C. The *[illegible]* has: [illegible] [III. 157]। [illegible]

लक्खेहिंपि हुणिज्जइ हुव्वइ कोडीहिं अहव मन्ताणं;
सुअ-देवआ थुणिज्जइ न जा, न ता चिव्वए नाणं. ७१

तेण चिणिज्जइ नाणं, जिव्वइ मोहो, जिणिज्जए कालो,
सुअ-देवी अन्नेहिंवि थुव्वन्ता सुव्वए जेण. ७२

स-जसं सयं सुणिज्जइ, लुव्वइ कम्मं, लुणिज्जए पावं,
पुव्वइ अप्पाप्प-कुलं पुणिज्जए, महिअ सुअ-देविं. ७३

भव-भय-धुव्वन्तेहिं पवण-धुणिज्जन्त-तूल-तरलस्स
फलम् आउअस्स चिम्मइ सुअ-देवीए पसाएण. ७४

७१. मन्त्राणां लक्षैर्हूयते । अथ वा कोटिभिर्हूयते । कामपि देवताम् उद्दिश्य होमः क्रियते । परं न यावच्छ्रुतदेवता स्तूयते न तावत् ज्ञानं चीयते वृद्धिम् उपैति । अत्र कर्मकर्तरि क्यात्मनेपदे ॥

७२. येन आस्तां यत् स्वयं स्तूयते अन्यैरपि स्तूयमाना श्रुतदेवी श्रूयते तेन पुरुषेण ज्ञानं चीयते स्फीतीक्रियते । मोहः अज्ञानं जीयते पराभूयते तथा कालो मृत्युश्च जीयते अचिराद् मोक्षप्राप्तेः ॥

७३. महित्वा पूजयित्वा श्रुतदेवीम् स्वयशः स्वयं श्रूयते । स्वयं श्रोतव्यतया श्लाघ्यं यशस्तेन लभ्यत इत्यर्थः । कर्म लूयते । पापं लूयते । आत्मा पूयते पवित्रः क्रियते । आत्मकुलं पूयते । अर्चकपुरुषेणेति शेषः ॥

७४. भवभयेन धूयमानैः कम्पमानपुरुषैः पवनेन धूयमानं यत् तूलं रूतं तद्वत् तरलं चञ्चलं तस्य आयुषः फलं श्रुतदेव्याः प्रसादेन चीयते उपचितं क्रियते । परमपुरुषार्थमहानन्दः प्राप्यत इत्यर्थः ॥

१ B C °या. २ B °य°. C °इ°. ३ C पन्नइ. ४ B C अप्पाअप्प°.

1 B श्र°. 2 B स्तूयते. 3 B C रू°. 4 C चमर°.

चिव्वइ अह न चिणिज्जइ,[1] जिव्वइ अहवा जिणिज्जए नावि,
सुव्वइ अह न सुणिज्जइ, हुव्वइ न[2] हुणिज्जए अहवा; ७५
थुव्वइ अह न थुणिज्जइ, पुव्वइ णाइं पुणिज्जए अहवा,
लुव्वइ अह न लुणिज्जइ, धुव्वइ न धुणिज्जए अहवा; ७६
खम्मइ अह न खणिज्जइ, हम्मइ नो वा हणिज्जए[3] जेण
सव्वंपि तस्स सहलं सुअ-देवि-विइण्ण[4]-पुण्णस्स[5]. ७७

७५. त्रिभिर्विशेषकम् । येन चीयते अध्यात्मादिषु उपचितेन भूयते । अथ वा न चीयते । जीयते । इन्द्रियादिषु वशिना भूयत इत्यर्थः । अथ वा नापि जीयते । श्रूयते गुरुमुखात् सर्वशास्त्रेषु श्रवणं क्रियते । अथ न श्रूयते । हूयते हवनं क्रियते अथ वा न हूयते ॥

७६. स्तूयते देवतादिषु स्तवनं क्रियते । अथ न स्तूयते । पूयते जलादिना पवित्रेण भूयते । अथ वा न पूयते । लूयते अशुभलवनं क्रियते । अथ न लूयते । धूयते पापरजःप्रकम्पनपरेण भूयते । अथ वा न धूयते ॥

७७. खन्यते निध्यादिनिमित्तं भूम्यादिखननं क्रियते ।[1] अथ न खन्यते । हन्यते शत्रुविनाशनं क्रियते[1] नो वा हन्यते । परं श्रुतदेवीवितीर्णपुण्यस्य तस्य । अपिरेवार्थे । सर्वमेव सफलम् । यत् किंचित् कुर्वतोपि श्रुतदेवीप्रसादात् सर्वं समीहितं तस्य संजायत इत्यर्थः ॥

हुणिज्जइ हुव्वइ । [2]थुणिज्जइ थुव्वन्तो[3] । चिव्वए चिणिज्जइ । जिव्वइ[4] जिणिज्जए । सुव्वए[5] सुणिज्जइ । लुव्वइ लुणिज्जए । पुव्वइ पुणिज्जए । धुव्वन्तेहिं धुणिज्जन्त । चिव्वइ चिणिज्जइ । जिव्वइ जिणिज्जए । सुव्वइ सुणिज्जइ । हुव्वइ हुणिज्जए । थुव्वइ

१ B om. °इ जिव्वइ अहवा जिणिज्ज°. २ C नु. ३ B हणज्जइ. ४ C °न्न°. ५ B C °पुन्न°.

1 B om. अथ न to क्रियते. 2 B om. थुणिज्जइ. 3 B C put थुव्वन्तो before हुव्वइ. 4 B om. जिव्वइ जिणिज्जए. 5 B om. सुव्वए.

खम्मइ कुबोह-सेलो, खणिज्जए मूलओवि पाव-तरू,
हम्मइ कली, हणिज्जइ कम्मं सुअ-देवि-झाणेण. ७८

सुअ-देविं झाअन्तो अव्वाहय-भत्ति-निच्चल-मणेण
हम्मइ संसार-दुहं, मोहं हन्तूण हन्तव्वं. ७९

दुब्भइ गाई, वुब्भइ भारो, लिब्भइ खडं च तेणं खु,
पवयण-गाई-बोहि[1]-क्खीरं न दुहिज्जए जेण. ८०

धणिज्जइ । वुब्भइ वुणिज्जए । लुब्भइ लुणिज्जइ । पुब्भइ पुणिज्जए । "न वा कर्मभावे व्वः क्यस्य च लुक्" [२४२] ॥

चिम्मइ चिव्वइ चिणिज्जइ । "म्मश्चेः" [२४३.] ॥

७८. श्रुतदेवीध्यानेन कृत्वा पुरुषेण कुबोध एव सन्मार्गरोधकत्वात् शैलः खन्यते विदार्यते । पापमेव अशुभफलदायित्वात् तरुः मूलतोपि खन्यते । कलिः राटिर्हन्यते क्षिप्यते । कर्म ज्ञानावरणादि हन्यते ॥

७९. अव्याहता अखण्डिता या भक्तिस्तस्यां निश्चलं यद् मनस्तेन कृत्वा श्रुतदेवीं ध्यायन् सन् हन्तव्यम् अपायजनकत्वाद् ध्वंसनीयं मोहम् अज्ञानं हत्वा संसारदुःखं हन्ति मोहमूलत्वात् संसारदुःखस्य ॥

खम्मइ । खणिज्जइ । हम्मइ । हणिज्जए[2] । खम्मइ । खणिज्जए[3] । हम्मइ । हणिज्जइ । "हन्खनोऽन्त्यस्य" [२४४.] ॥ बाहुलकात् हन्तेः कर्तर्यपि । हम्मइ ॥ क्वचिन्न । हन्तूण । हन्तव्वं ॥

८०. येन प्रवचनरूपा गौरेव गौः बोधिमेव क्षीरं न दुह्यते क्षार्यते । तेन पुरुषेण खु इति निश्चितम् गौर्दुह्यताम् । भार उह्यताम् । खटस्तृणानि लिह्यताम् । कर्तव्यकरणविकलस्य तस्य आभीरभारवाहकबलीवर्दभाव एव परमार्थत इति भावः ॥

१ B C °बोहि°.

[1] B °इ. [2] B C चिणिज्जए. [3] B C °इ. [4] B °इ. [5] B गौरेवेव. [6] C °स्तृणेमे.

जेण वहिज्जइ हिअए[1] सुअ-देवी, तेण रुब्भए कम्मं,

रुन्धिज्जइ कलि-ललिअं, लिहिज्जए अमयम् आकण्ठं. ८१

डज्झइ[2] भवो, डहिज्जइ पावं, ताणं खु वज्झइ[3] न धम्मो,

वन्धिज्जइ[4] जेहि थुई पवयण-देवीइ भावेणं. ८२

भावाउ जाणुरुज्झइ, अणुरुन्धिज्जइ थवाउं[5], पूआए

उवरुज्झइ, उवरुन्धिज्जइ तवओ[6], सा जयउ वाणी. ८३

८१. येन हृदये श्रुतदेवी उह्यते धार्यते तेन पुरुषेण कर्म रुध्यते निवार्यते। कलिललितं कलिकालविजृम्भितं रुध्यते। अमृतम् आकण्ठं लिह्यते आस्वाद्यते। निर्वृतेन भूयत इत्यर्थः॥

दुब्भइ दुहिज्जए। वुब्भइ[1] वहिज्जइ। रुब्भए रुन्धिज्जइ। लिब्भइ[2] लिहिज्जए। "ब्भो दुह-लिह-वह-रुधामुच्चातः" [२४५.]॥

८२. यैर्भावेन प्रवचनदेव्याः स्तुतिर्वध्यते ग्रथ्यते। खु इति निश्चितम्। तैः पुरुषैर्भवो दह्यते भस्मसात् क्रियते। विनाश्यत इति यावत्। पापं दह्यते तथा धर्मो न वध्यते[3] कर्मान्तरेण नावष्टभ्यते॥ ताणं इति तृतीयायाः षष्ठी॥

डज्झइ डहिज्जइ। "दहो ज्झः" [२४६.]॥

वज्झइ[4] वन्धिज्जइ। "वन्धो[5] न्धः" [२४७.]॥

८३. सा वाणी वाग्देवता जयतु सर्वोत्कर्षेण वर्तताम्। या भावाद् अन्तरङ्गबहुमानतः अनुरुध्यते प्रसाद्यते। सुप्रसन्ना क्रियत इति यावत्। स्तवाद्[6] अनुरुध्यते। पूजाया अर्चनाद् उपरुध्यते अनुकूल्यते। तपसो द्वादशविधतपश्चरणाद् उपरुध्यते॥

---

१ B C हियए सुय°. २ B डब्भइ. ३ B C व°. ४ B व°. ५ C थवाअ. ६ B तवउ.

---

1 B om. this example. 2 B om. this example. 3 B वध्यते. 4 B व°. 5 B बंधो धः. C बंधो वः. We with A. 6 B स्तावत्.

भत्ती-संरुज्झन्ता, संरुन्धिज्जन्तओण मोहेण

न कहवि अवगम्मन्ती, सुअ-देवी देउ मह बोहिं. ८४

भण्णन्ती सुअ-देविति, भणिज्जन्ती ति-लोअ-माअत्ति,

कम्मेण व भावेणाणुगम्ममाणा, दिसउ कज्जं. ८५

भत्तीए कीरन्तीइ अहीरन्तीइ सइ हरिज्जन्ती,

वेडी-करिज्जमाणा तीरन्ते मोह-जलहिम्मि; ८६

८४. भक्त्या संरुध्यमाना आत्मायत्तीक्रियमाणा । तथा मोहेन संरुध्यमानैर्न कथमपि अवगम्यमाना ज्ञायमाना श्रुतदेवी मह्यं बोधं सर्वपदार्थविषयविज्ञानं ददातु ॥

अणुरुज्झइ अणुरुन्धिज्जइ । उवरुज्झइ उवरुन्धिज्जइ । संरुज्झन्ता संरुन्धिज्जन्तओण । "रुधमन्पाद् रुधेः" [२४८.] ॥

८५. श्रुतदेवतेति भण्यमाना उत्कीर्त्यमाना त्रिलोकमातेति भण्यमाना । वेति चार्थे । कर्मणा पूजादिक्रियया भावेन अन्तरङ्गबहुमानेन अनुगम्यमाना आश्रीयमाणा भगवती सरस्वती कार्यं प्रस्तावाद् मम कुमारपालस्य विधेयं दिशतु आज्ञापयतु ॥

अवगम्मन्ती । भण्णन्ती । भणिज्जन्ती । अणुगम्ममाणा । "गमादीनां द्वित्वम्" [२४९.] ॥

८६. अथ कुमारपालभूपस्य कर्तव्यम् उपदिशत्विति मनोरथानन्तरोपस्थितश्रुतदेवतादर्शनं गाथाषट्केनाह । षड्भिः कुलकम् । अथ प्रयोजनपृच्छानन्तरं प्रशमाक्रान्तस्य उपशमव्याप्तस्य नृपोत्कृष्टस्य भूपपुंगवस्य कुमारपालस्य श्रुतदेवी प्रत्यक्षा दृष्टिगोचरासीत् ।

१ B C °याण for °आण. २ B C °लोयमायत्ति.

१ B °याण. २ B C भन्नंती.

अजरिज्जन्त-मयंपि हु जीरन्त-मयं जयंपि पकुणन्ती,
पतरिज्जन्त-भवोदहि-सेउवम-चरण-रेणु-कणा; ८७

जेहि विढप्पइ कित्ती, विढविज्जइ जेहि उज्जलं नाणं,
अज्जिज्जइ जेहि सिरी, सव्वेहिवि[1] तेहि झायव्वा; ८८

सव्वं णव्वइ जेहिं[2] अणज्जमाणा बुहेहि तेहिंपि,
अमुणिज्जन्त-सरूवा सिद्धेहिवि[3] वाहरिज्जन्ती; ८९

किंभूता। अह्रियमाणया अन्येनानपास्यमानया[1]। निश्चलयेति यावत्। क्रियमाणया विधीयमानया भक्त्या अन्तरङ्गबहुमानेन कृत्वा सदा ह्रियमाणा आवर्ज्यमाना। आत्मसात्[2] क्रियमाणेत्यर्थः। मोहोऽज्ञानम् तदेव जलधिस्तस्मिंस्तीर्यमाणे लङ्घ्यमाने वेडा प्रवहणं क्रियमाणा। संसाराद् उत्तितीर्षुभिराश्रीयमाणेत्यर्थः॥

८७. हु इति निश्चितम् जगदपि न जनमात्रम् अजीर्यमाणमदमपि अभ्रश्यमानाभिमानमपि जीर्यमाणमदम्। विनयपरम् इत्यर्थः। प्रकुर्वती विदधाना प्रतीर्यमाणः आराधकैर्विलङ्घ्यमानो यो भवोदधिस्तत्र निस्तारकत्वात्[3] सेतूपमाश्चरणरेणुकणा यस्याः सा तथा॥

८८. यैः कीर्तिरर्ज्यते आसाद्यते यैरुज्ज्वलं निर्मलं ज्ञानम् अर्ज्यते यैः श्रीरर्ज्यते तैः पुरुषैः सर्वैरपि ध्यातव्या॥

८९. यैः सर्वमपि ज्ञायते तैरपि बुधैरज्ञायमाना एवंस्वरूपेत्यबुध्यमाना। सिद्धैरपि अणिमाद्यैश्वर्यसंपन्नपुरुषैरपि अज्ञायमानस्वरूपा व्याह्रियमाणा भण्यमाना। श्रुतदेवताध्यानेनैव कीर्तिज्ञाने संपद्येते इत्यर्थः॥

---

१ C तेहि. २ B C जेहि. ३ B सव्वेहिवि. C सद्धेहिवि.

---

1 B अह्रियमाणया। ऽन्येनानपा°. C अह्रियमाणयोऽन्योनानपा°. 2 B C °सत्. 3 C °कृत्वात्.

वाहिप्पन्ताढप्पन्त-मङ्गले गिण्हणिज्ज-अभिहाणा,
आढविअ-थुइहिँ तस्सा सिप्पन्ती भत्ति-घेप्पन्ती; ९०

थुइ-थेइ-सिप्पन्त-पया घिप्पिज्जमाणा थुइहिँ तुअं-देवी,
पणमाप्फोडिणवन्त निवांगुंस्सन्त अह अंगे पच्चवणा. ९१

९०. व्याह्रियमाणं नैमित्तिकादिना भण्यमानम् आरभ्यमाणं स्व-स्त्यादिना क्रियमाणं च मङ्गलं शुभकार्यं तस्मिन् गृह्यमाणाभि-धाना स्वप्रस्तावादिविधिर्भवन्तीति उत्कीर्त्यमाननामा । आरब्धस्तु-तिभिः भक्त्याऽनुकूलाचरणैः स्तुत्वा तदा स्निह्यमाना सिद्धेरन्त-र्शोभनधर्मात् स्नेहार्द्री क्रियमाणा । स्निह्यमाना स्नापकेन आत्मनि आर्द्रीकृता क्रियमाणा । भक्त्या गृह्यमाणा आत्मसात् क्रियमाणा । न तु ... ॥

९१. स्तुतिभिः स्पृश्यमानौ प्रणामावसरे भालेन घृष्यमाणौ पादौ यस्याः सा । तथा स्तुतिभिः कविस्तोत्रैश्च स्पृश्यमाना विषयी-क्रियमाणा ॥

कीरन्तीए । अहीरन्तीए । हरिज्जन्ती । करिज्जमाणा । तीरन्ते । अजरिज्जन्त । जीरन्त । पतरिज्जन्त । "हृ-कृ-तृ-ज्रामीरः" [२५०.] ॥

विढप्पइ विढविज्जइ अज्जिज्जइ । "अर्जेर्विढप्पः" [२५१.] ॥

णव्वइ । अणज्जमाणा । अमुणिज्जन्त । "ज्ञो णव्व-णज्जौ" [२५२.] ॥

वाहरिज्जन्ती वाहिप्पन्त । "व्याहृगेर्वाहिप्पः" [२५३.] ॥

आढप्पन्त आढविअ । "आरभेराढप्पः" [२५४.] ॥

सिप्पन्ती । "स्निह-सिचोः सिप्पः" [२५५.] ॥

गेण्हणिज्ज घेप्पन्ती । "ग्रहेर्घेप्पः" [२५६.] ॥

१ B C °बहु°. २ B C थुग°. ३ B °पुण्णस्स. C °पुणस्स. ४ B °कसस्स. ५ B हासि.

1 B C °दार्दनिदि°. 2 B C °नैनर्थता° for °नुगर्थत्वा°. 3 C स्तव°. 4 B घृष्य-माणौ. C घृष्यमाणौ. The emendation is conjectural. 5 C वि°. 6 B C A. °पि°.

अणथक्कन्त-गिराए[1] अमयासाराणुहारिणीइ तदो

इअ उत्तं देवीए वच्छल्लेणं महन्देणं. ९२

तइ इन्दो निच्चिन्दो विहरदु अन्देउरम्मि सो दाव;

इन्दस्स ताव मित्तं हवेसि महि-सामिआ तुमयं. ९३

छिप्पन्त छिविज्जमाणा । "स्पृशेश्छिप्पः"[1] [२५७.] ॥

अप्फुण्ण[2] । उक्कुसस्स । "क्तेनाप्फुण्णादयः" [२५८.] ॥

९२. ततो नृपप्रत्यक्षानन्तरं महता वात्सल्येन अनुकूलतया देव्या श्रुतदेवतया[3] । अमृतस्य आसारः वेगवद्वर्षस्तम् अनुहरति सदृशीकरोतीत्येवंशीला णिनि ङ्याम् अनुहारिणी तया अफक्कन्ती[4] अन्तरा अत्रुट्यन्ती या गीर्वाक् तया कृत्वा इति वक्ष्यमाणम् उक्तम् ॥

अणथक्कन्त । "धातवोर्थान्तरेपि" [२५९.] ॥ केचित् कैश्चिद् उपसर्गैर्[5][6]नित्यम् । अणुहारिणीइ[7] ॥

[इति] प्राकृतभाषा समाप्ता ॥

तदो । "तो दोऽनादौ शौरसेन्याम् अयुक्तस्य" [२६०.] ॥ अयुक्तस्येति किम् । उत्तं ॥

९३. उक्तमेव गाथाष्टकेनाह । त्वया कृत्वा । तावद् इति अभ्यु-

१ B अन°.

1 B C स्पृश°. We with A. 2 B आपुन्न । उक्कोसस्स । क्तेनापुन्नदयः ।. C अपुन्न । उक्कोसस्स । क्तेनापुन्नादयः ।. A reads the sûtra thus: क्तेनाफुन्नादयः ।. We with Bm. and Pischel. 3 B °देवया. 4 B C अप°. 5 B C उपसर्गे. 6 After उपसर्गे which it reads for उपसर्गैः C differs from B up to the end of the Sarga, giving a different commentary from the latter. See Note at the end of the Sarga. 7 B has अणुहारिणीइ twice.

हंहो मणस्सि रायं जं अव भयवंति विन्नवेदि भवं,

रक्खिज्जसु तेण तुमं जिण-वइणा मेइणी-मघवं. ९४

अय्यावत्ते सयले कद-कज्जो तं खु थाम-सिरि-णाह

जिण-नाथ-सुमरणे इधम् अज्जिद-इह-लोअ-पर-लोअ. ९५

पगमे। ततश्च अभ्युपगतम् एतत्। स विश्वप्रसिद्ध इन्द्रो निश्चिन्तः। एतदरातीनां सकलदानवानां त्वया हननाद् निःशङ्कः सन् अन्तःपुरे विहरतु रमताम्। तथा तुमयम् इति अयं त्वम्। अथ वा युष्मदः सिना सह तुमयम् इति कश्चित् तदा तुमयम् इति त्वम्। हे महीस्वामिन् पृथ्वीपते इन्द्रस्य तावद् मित्रं बान्धवो भवसि संजातः। भवसीति सत्सामीप्ये [हे०. ५. ४] इत्यादिना वर्तमाना॥

महन्देणं[2]। निचिन्दो। अन्देउरम्मि। "अधः क्वचित्" [२६१.]॥

दाव ताव। "वादेस्तावति" [२६२.]॥

९४. मनस्विन् अभिमानिन् हंहो राजन् भवान्, अव भगवन् इति, यं विज्ञपयति भक्तिपूर्वं वदति। तेन जिनपतिना मेदिनीमघवन् रक्ष्यस्व त्रायस्व। तेन तव पालनं क्रियताम् इति यावत्॥

महि-सामिआ। मणस्सि। "आ आमन्त्र्ये सौ वेनो नः" [२६३.]॥

रायं। "मो वा" [२६४.]॥

भयवं। भवं। "भवद्भगवतोः" [२६५.]॥ क्वचिद् अन्यत्रापि। मघवं॥

९५. स्थामश्रीः पराक्रमलक्ष्मीः तस्या नाथ इह अस्मिन् जगति जिननाथस्मरणे सति अर्जितेहलोकपरलोक सफलीकृतेहपरभव खु निश्चितं सकले आर्यावर्ते समस्तार्यजनपदेषु त्वं कृतकृत्यः निष्पन्नप्रयोजनः॥

---

[1] B तासा°. C wanting. We with D, A (हे० ५. ४). [2] B महंदेण.

तायध समग्ग-पुहविं, तायह सग्गंपि, भोदु तुह भद्दं;
होदु जयस्सोत्तंसो तुह कित्तीए अपुरवाए. ९६
सत्तीइ अपुव्वाए होदूण हरिव्व हविय सेसोव्व
होत्ता भरहोव्व तुमं एग-च्छत्तं कुणसु रज्जं. ९७
करियावणि-उद्धारं, गुरु-भावं गडुय, कडुय वलि-वन्धं,
गच्छिय लच्छिम् उविन्दो भोदि भवं, भोदु इन्द-समो. ९८

अय्यावत्ते कज्जो । "न वा र्यो य्यः" [२६६.] ॥

सिरि-णाह जिण-नाथ । "थो धः" [२६७.] । अपदादावित्येव । थाम ॥

९६. हे नरेन्द्र समग्रपृथिवीं त्रायस्व पालय । स्वर्गं दिवमपि त्रायस्व । तथा तव भद्रं भवतु । तव अपूर्वया लोकोत्तरया कीर्त्या कृत्वा जगत उत्तंसः शिरःशेखरश्च भवतु ॥

इधम् इह । तायध तायह । "इह-हचोर्हस्य" [२६८.] ॥

भोदु होदु । "भुवो भः" [२६९.] ॥

९७. अपूर्वया शक्त्या पराक्रमेण कृत्वा हरिः इन्द्रः कृष्णो वा स इव भूत्वा संपद्य शेषः अनन्तः स इव भूत्वा भरतः आद्यश्चक्री स इव भूत्वा च त्वम् एकच्छत्रं राज्यम् आधिपत्यं कुरु ॥

अपुरवाए अपुव्वाए । "पूर्वस्य पुरवः" [२७०.] ॥

होदूण । हविय । होत्ता । "क्त्व इय-दूणौ" [२७१.] ॥

९८. अवनेः उद्धारं द्विपद्विपद्भ्यो रक्षणं कृत्वा गुरुभावं[3] गत्वा बलिनां बन्धं कृत्वा लक्ष्मीं गत्वा आसाद्य च भवान् उपेन्द्रो भवति । यतः सोपि कृतप्रलयकालसमुद्रमग्नपृथिव्युद्धारः बलिबन्धने संजातमहाप्रमाणः विहितबलिदानवबन्धः समासादितलक्ष्मीकश्चेति । तथा भवतु भवान् इन्द्रसमः । परमैश्वर्येण अधुना शक्रकल्पः संजायताम् इति भावः ॥

---

¹ B D °ह्रिहि°. ² B D कृत्व. ³ D °गुभारं ग°.

अवरेहि तुह पसंसा किज्जदि, अम्हेहि किज्जदे न कहं,
कित्ती रमिस्सदि तुह सग्गाद् रसातलादो त्ति. ९९
दाणिं तुह तुट्ठा. ता देमि वरं इअ तुमम्मि जुत्तम् इमं,
जुत्तं णिअं खु, मग्गसु. इह किं णेदं ति मा चिन्त. १००
भणिओ निवो किम् एदं तिहुयण-रज्जंपि तुमइ तुट्टाए
तुवलम्बिद पसाया तुरीओ रज्जेसि भणन्ति. १०१

करिअ । गडुअ । पढ़िअ । गच्छिअ । "कृ-गमो डडुअः" [२७२.] ॥
भोदि । "दिरिचेचोः" [२७३.] ॥

९९. हे महाराज अस्माभिः । सकललोकनमस्करणीय
त्वं । तव प्रशंसा श्लाघा क्रियते अतः कथम् अन्यैर्विबुधैः
त्वं । अपि तु क्रियत एव । तथा तव कीर्तिः आ स्वर्गाद्
रसातलादपि स्वर्गं रसातलं च व्याप्य रंस्यते विचरिष्यति ॥

किज्जदि । किज्जदे । "अतो देश्च" [२७४.] ॥ अत इति किम् । भोदि
रमिस्सदि । "भविष्यति स्सिः" [२७५.] ॥
सग्गाद् । रसातलादो । "अतो ङसेर्डादो-डादू" [२७६.] ॥

१००. हे नृप इदानीं तव तुष्टा । तस्मात् त्वयि वरं दद
युक्तम् इदम् । युक्तं भगवत्या वरवितरणम् । परम् अहं कथं
करोमीत्याह । खु इति निश्चितम् युक्तम् इदम् । मम पार्श्वाद्
समुचितम् इति भावः । अतो मार्गय वरं याचस्व । इह मयि
किम् एतद् इति मा चिन्तय । अस्याः सकाशात् किं वरम
इतीदं मा पर्यालोचयेति भावः ॥

दाणिं । "इदानीमो दाणिं" [२७७.] ॥
ता । "तस्मात् ताः" [२७८.] ॥

१०१. हे भगवति त्वया तुष्टया किम् एतद् वरप्रदानमात्र
किंचिद् इत्यर्थः । यतस्त्रिभुवनराज्यमपि । आस्तां पृथिवीपति

१ B D रमिस्सदि; C रमिस्सिदि.
२ B D ...° ३ B D ...

[illegible] पुरिं. [illegible] भरे:
[illegible] तुम [illegible]. ९६
[illegible]
[illegible] कुणसु [illegible]. ९७
[illegible]
[illegible]

[illegible]

कधिदे शुभोवदेशे शलश्शदीए तदो अपस्खलिदे
भव-कस्ट-गिम्ह-पदहण-विघस्टणे शुस्टु-मेघेव. १
अदिशुस्तिदं निविस्टे चदुस्त-वग्गं विवय्यिद-कशाए
शावय्य-योग-लहिदे शाहू शाहदि अणञ्ञ-मणे. २

१. ततः नृपविज्ञप्तिकानन्तरं भवकष्टमेव ग्रीष्मप्रदहनं निदाघसंतापस्तस्य विघट्टने अपनयने सुष्टुमेघ इव वर्षुकजलद इव । अप्रस्खलितः अबाधितः शुभोपदेशः सरस्वत्या कथितः प्रतिपादितः ॥

कधिदे । शुभोवदेशे । "अत एत् सौ पुंसि मागध्याम्" [२८७.] ॥

शलश्शदीए । "र-सोर्ल-शौ" [२८८.] ॥

अपस्खलिदे । कस्ट । "स-षोः संयोगे सोऽग्रीष्मे" [२८९.] ॥ अग्रीष्म इति किम् । गिम्ह ॥

विघस्टणे । शुस्टु । "ट्ट-ष्ठयोः स्टः" [२९०.] ॥

२. उपदेशमेव एकाशीत्या गाथाभिराह । अतिसुस्थितम् अतिसमाहितं यथा भवति एवं निविष्टः धर्मध्याननिरतः अत एव विवर्जितकषायः क्रोधादिरहितः । सावद्ययोगरहितः सपापव्यापारवर्जितः । अनन्यमनाः मोक्षैकतानमानसः साधुः संयतः चतुर्थवर्गं निर्वाणं साधयति निष्पादयति । आत्माधीनम् आधत्त इति यावत् ॥

अदिशुस्तिदं । चदुस्त । "स्थ-र्थयोः स्तः" [२९१.] ॥

विवय्यिद । शावय्य-योग । "ज-द्य-यां यः" [२९२.] ॥

---

१ B D निविट्ठे; C निविष्टे.

---

1 D विवर्जितः.

हीमाणहे देवि तुमं सि दिट्ठा, हीमाणहे हं चकिदो भवादो,
णं अम्महे किंवि भणोपदेसं हीही भणन्तावि समन्ति जेण.१०२

त्रम् इति नृपो भणितः विज्ञपयितुम् आरब्धवान् । तथा तवैव प्रसादात् सुर्यो देव्यः हञ्जेत्ति हे चेटिका इति भण्यन्ते चेटिकावत् आहूयन्त इत्यर्थः ॥

जुत्तमिमं जुत्तं णिमं । किं णेदं किमेदं । "मोन्त्याण्णो वेदेतोः" [२७९.]॥
तुज्झय्येव । "एवार्थे य्येव" [२८०.]॥
हञ्जेत्ति । "हञ्जे चेट्याह्वाने" [२८१.]॥

१०२. हीमाणहे इति आश्चर्ये । देवि श्रुतदेवते त्वं दृष्टा विलोकिता असि भवसि । हीमाणहे इति निर्वेदे । अतः निर्विण्णत्वाद् अहं भवात् चकितस्त्रस्तः । णमिति नन्वर्थे । अम्महे इति हर्षे । ततः हे भगवति ननु सहर्षं कमपि कंचन उपदेशं भण आदिश । येन उपदेशेन कृत्वा । हीहीति विदूषकाणां हर्षद्योतने । ततो हीही भणन्तः हर्षेण हीहीशब्दं कुर्वन्तः निरन्तरं हसनशीला विदूषका अपीत्यर्थः । शाम्यन्ति उपशमिनो भवन्ति । भण उपदेशम् इत्यनेन उत्तरसर्गार्थसूचनम् । इन्द्रवज्रा छन्दः ॥

हीमाणहे । हीमाणहे । " हीमाणहे विस्मय-निर्वेदे " [२८२.] ॥
णं । " णं नन्वर्थे " [२८३.] ॥
अम्महे । "अम्महे हर्षे" [२८४.] ॥
हीही ॥ 'हीही विदूषकस्य' [२८५.] ॥

"शेषं प्राकृतवदिति" [२८६.] । शौरसेन्यां यत् कार्यम् उक्तं ततोन्यत् प्राकृत-वदिति । अतः सेणेति "टा-आमोर्णः" [३.६.] । "टा-ण-शसेत्" [३.१४] इ प्रवर्तेते ॥

[इति] शौरसेनी भाषा समाप्ता ॥

[illegible]

[illegible] सर्गः समाप्तः ॥

कधिदे शुभोवदेशे शलश्शदीए तदो अपस्खलिदे
भव-कस्ट-गिम्ह-पदहण-विघस्टणे शुस्टु-मेघेव. १
अदिशुस्थिदं निविस्टे[1] चदुस्त-वग्गं वियय्यिद-कशाए
शावय्य-योग-लहिदे शाहू शाहदि अणञ्ञ-मणे. २

१. ततः नृपविज्ञपितानन्तरं भवकष्टमेव ग्रीष्मदहनं निदाघसंतापस्तस्य विघट्टने अपनयने सुष्टुमेघ इव वर्षुकजलद इव । अप्रस्खलितः अबाधितः शुभोपदेशः सरस्वत्या कथितः प्रतिपादितः ॥

कधिदे । शुभोवदेशे । "अत एत् सौ पुंसि मागध्याम्" [२८७.] ॥

शलश्शदीए । "र-सोर्ल-शौ" [२८८.] ॥

अपस्खलिदे । कस्ट । "स-षोः संयोगे सोऽग्रीष्मे" [२८९.] ॥ अग्रीष्म इति किम् । गिम्ह ॥

विघस्टणे । शुस्टु । "ट्ट-ष्ठयोः स्टः" [२९०.] ॥

२. उपदेशमेव एकादशीला गाथाभिराह । अतिसुस्थितम् अतिसमाहितं यथा भवति एवं निविष्टः धर्मध्याननिरतः अत एव विवर्जितकषायः क्रोधादिरहितः । सावद्ययोगरहितः सपापव्यापारवर्जितः[1] । अनन्यमनाः मोक्षैकतानमानसः साधुः संयतः चतुर्थवर्गं निर्वाणं साधयति निष्पादयति । आत्माधीनम् आधत्त इति यावत् ॥

अदिशुस्थिदं । चदुस्त । "स्थ-र्थयोः स्तः" [२९१.] ॥

वियय्यिद । शावय्य-योग । "ज-द्य-यां यः" [२९२.] ॥

---

१ B D निविट्ठे; C निविडे.

---

१ D विवर्जितः.

पुञ्जे निशाद-पञ्जे सुपञ्जले यदि-पधेण वञ्जन्ते
शयल-यय-वश्चलत्तं गश्चन्ते लहदि पलम-पदं. ३

श-पल-विवᳵका-लहिदे पेस्कन्ते सव्वम् ओल्ल-दिस्टीए
मिद-पियम् आचस्कन्ते चिष्ठदि मग्गम्मि मोᳵकस्स. ४

एदस्स वधं कलिमो भत्तिं एदाह इदि मदी जाहँ
ताणं दोण्हंपि हगे हिदेत्ति बुद्धी पेउहव्वा. ५

३. पुण्यः सुकृती निशातप्रज्ञः कुशाग्रीयबुद्धिः सुप्राञ्जलः कौटिल्यरहितः यतिपथेन साधुमार्गेण व्रजन् प्रयान् सकलजगद्वत्सलत्वं त्रिजगदानुकूल्यं च गच्छन् समाचरन् सन् पुरुषः परमपदं मुक्तिं लभते प्राप्नोति ॥

अणत्र-मणे । पुञ्जे । पञ्जे । सुपञ्जले । "न्य-ण्य-ज्ञ-ञ्जां ञः" [२९३.] ॥

वञ्जन्ते । "व्रजो जः" [२९४.] ॥

गश्चन्ते । "छस्य श्चोनादौ" [२९५.] ॥ लाक्षणिकस्यापि । वश्चलत्तं ॥

४. स्वपरविवक्षारहितः शत्रौ मित्रे च समभावः । अत एव सर्वं समस्तलोकम् आर्द्रदृष्ट्या सकरुणदृशा प्रेक्षमाणः विलोकयन् मितं प्रियं च आचक्षाणः वदन् मोक्षस्य मार्गे पदव्यां तिष्ठति ॥

विवᳵका । मोᳵकस्स । "क्षस्य ᳵकः" [२९६.] ॥

पेस्कन्ते । आचस्कन्ते । "स्कः प्रेक्षाचक्षोः" [२९७.] ॥

चिष्ठदि । "तिष्ठश्चिष्ठः" [२९८.] ॥

५. एतस्य वधं कुर्मः भक्तिम् एतस्य कुर्मः इति मतिः आत्मानं प्रति एवं बुद्धिर्ययोः । तयोः द्वयोरपि परस्परविरुद्धयोः अपि [illegible]- [illegible] स्वीकुर्वतोरपि विरुद्धं अहं वधं वा इति हिता बुद्धिः [illegible] ।

पञ्ञान राचिञा गुन-निधिना रञ्ञा अनञ्ञ-पुञ्ञेन
चिन्तितव्वं मतनाति-वेरिनो किळ विजेतव्वा. ६
सुद्धाकसाय-हितयका जित-करन-कुतुम्ब-चेसटो योगी
सुध-कुटुम्ब-सिनेहो न वन्धति मन्तून मुक्ख-पतं. ७

आत्मनामं यथैव पदे इत्यनुकूलः अभेदभावः करणीय इत्यर्थः। अत्र भक्तिकरणवत्ता इति उपमानार्थः। अन्यथा भक्तिं चिकीर्षौ सर्वस्मापि आत्मभावो भवत्येव। ततश्च यथा भक्तिं चिकीर्षौ आत्मभावस्तथा जिघांसायपि कर्तव्य इति भावः॥

एदम्म पुढाह। "अवर्णाद्वा ङसो डाहः" [२९९.] ॥

ओहं ताणं[1]। "आमो डाहँ वा" [३००.] ॥

हगे। "अहं-वयमोर्हगे" [३०१.] ॥

"शेषं शौरसेनीवत्" [३०२.]। मागध्यां यदुक्तं ततोन्यत् शौरसेनीवद् द्रष्टव्यम्। अतः दिदेसि। "तो दोऽनादौ°" [४.२६०.] इति तस्य दः॥ पयोदशा। "अधः क्वचित्" [४.२६१.] इति तस्य दः॥

[इति] मागधी भाषा समाप्ता॥

६. प्राज्ञानां राज्ञा विचक्षणाधीशेन गुणनिधिना गाम्भीर्यौदार्यधैर्यादिशेवधिना। न अन्यः पुण्यो यस्मात् स तथा। तेन राज्ञा नृपेण मदनादिवैरिणः आन्तराः षड् शत्रवः किल इति प्रसिद्धौ विजेतव्याः अभिभवनीया इति चिन्तयितव्यं पर्यालोच्यम्॥

पञ्ञा। "ज्ञो ञ्ञः पैशाच्याम्" [३०३.] ॥

राचिञा। [रञ्ञा।] "राज्ञो वा चिञ्" [३०४.] ॥

अनञ्ञ-पुञ्ञेन। "न्य-ण्योर्ञ्ञः" [३०५.] ॥

गुन। वेरिनो। "णो नः" [३०६.] ॥

मतनाति। विजेतव्वा। "तदोस्तः" [३०७.] ॥

किळ। "लो ळः" [३०८.] ॥

७. शुद्धं निर्मलम् अकषायं क्रोधादिरहितं हृदयं यस्य। अत

1 B C D ताणं.

यन्ति कसाया नत्थून यन्ति नद्भून सव्व-कम्माइं
सम-सलिल-सिनातानं उज्झित-कत-कपट-भरियान. ८

यति अरिह-परम-मन्तो पढिय्यते, कीरते न जीव-वधो,
यातिस-तातिस-जाती ततो जनो निव्वुतिं याति. ९

एव करणानि इन्द्रियाणि तान्येव आत्मनो मोहजननात् कुटुम्बं तस्य चेष्टा स्वस्वविषये व्यापारः। जिता परास्ता करणकुटुम्बचेष्टा च येन स तथा। मुक्तकुटुम्बस्नेहः परित्यक्तबन्धुवर्गानुरागः योगी शुभध्यानैकतानः संयमी मोक्षपदं गत्वा प्राप्य न वलते न संसारे समायाति॥

सुद्धाकसाय। "श-षोः सः" [३०९.]॥

हितपक। "हृदये यस्य पः" [३१०.]॥

कुतुम्ब कुटुम्ब। "टोस्तुर्वा" [३११.]॥

गन्तून। "क्त्वस्तूनः" [३१२.]॥

८. शम एव कोपसंतापहारकत्वात् सलिलम्। तेन स्नातानाम्। निर्धूतान्तरकुवासनामलानाम् इत्यर्थः। उज्झिता त्यक्ता कृतकपटा[1] दर्शितालीकस्नेहत्वाद् रचितनिकृतिः भार्या यैस्तेषां पुरुषाणां कषाया नष्ट्वा तान् मुक्त्वा यान्ति गच्छन्ति सर्वकर्माणि च नष्ट्वा यान्ति॥

नत्थून। नद्भून। "ट्टून-त्थूनौ ष्ट्वः" [३१३.]॥

चेसटो। सिनेहो। सिनातानं। भरियान। "र्य-स्न-ष्टां रिय-सिन-सटाः क्वचित्" [३१४.]॥

९. यदि अर्हताम् इत्युपलक्षणम्। अर्हदादीनाम् इत्यर्थः। परममन्त्रः। पञ्चपरमेष्ठिनमस्कार इति भावः। पठ्यते परावर्त्यते। जीववधश्च न क्रियते। ततः अर्हदादिमन्त्रगुणनात् जीववधविरतेर्वा यादृशतादृशजातिः हीनोत्तमकुलोपि जनो निर्वृतिं याति॥

पढिय्यते[2]। "क्यस्येय्यः" [३१५.]॥

---

१ B D पठि°.

---

1 B C कृतकपटपटा. 2 B C पठि°.

अच्छन्ति तहिं, [illegible] अच्छन्ति दठ-मंं मयन्तीयि;
थाव न [illegible], थाव न क्रिपथान कुमारो. १०
कुमार [illegible] थोग-किवियाण,
धर्मादि-[illegible] हितवीयमाणेन. ११

[illegible] । "[illegible]" [३१४.] ॥

[illegible] । [illegible] । "[illegible]" [३१७.] ॥

[illegible] । "[illegible]" [३१८.] ॥

१०. [illegible] आयेने दठं गाढं तपन्त्यपि कर्मं-
[illegible] । एवं यावद् न [illegible] प्राप्नोति यावद् क्रिपनाणाद् ।
'[illegible] क्रिपीयाहि' [१.१६४] इति पञ्चम्याः स्थाने षष्ठी । अतः क्रिपाणेभ्य
इत्यर्थः । न दूरात् । क्रिपाणेषु यावद् न [illegible]त्यर्थः ॥

[illegible] । [illegible] । 'आत् [illegible]' [३१९.] ॥ आत इति किम् । [illegible] ॥

[illegible] । "[illegible]" [३२०.] ॥

११. धर्मादिमङ्गलम् इति पदं प्रभृति यस्य धर्मादिमङ्गलं अर्हत्ना-
मङ्गलं इत्यादिदण्डकस्य स तथा । स चासौ मन्त्रश्च तस्य उच्चारणा
[illegible] तेन सर्वोत्कृष्टपुरुषेण तथा योगक्रियया अर्हदादिध्याना-
नुष्ठानेन कृत्वा कुमारः सुविहितैः कृतार्थः । अनायासेनापि सिद्धिः आ-
[illegible] इति भावः ॥

कुमारो । कुमारः । "अतो डसेर्डातो-डातू" [३२१.] ॥

तेन । तेन । "तदिदमोष्टा तेन स्त्रियां तु ताए" [३२२.] ॥

"शेषं शौरसेनीवत्" [३२३.] । पैशाच्यां यदुक्तं ततोऽन्यत् शौरसेनीवत् ज्ञेयम् ।
[illegible] अप्युदाहृतानि ॥

योग-[illegible] । [illegible] । "न क-ग-च-जादि॰" [३२४.] इत्यनेन ककारादीनां-
[illegible] न भवति ॥

[इति] पैशाची भाषा समाप्ता ॥

१ B C ओम्.

२ B C D [illegible].

गङ्गहे जॅम्बुँणहे भीतरु मेल्लइ, सरसइ-मज्झि हंसु जइ झिल्लइ,
तय सो केत्थुवि रमइ पहुत्तउ जित्थु ठोइ सो मुक्खु निरुत्तउ. १५

केणावि जोग-पओगेण कहवि हु घरि रुद्धे सव्वेहिँवि वारिहिँ
जोअन्तहेवि निहेलण-नाहहु घर-सव्वस्सुवि निज्जइ चोरेहिं. १६

कथितः । किं तत् तद् आह । सर्वमपि पुत्रमित्रकलत्रादिकम् असारं संसारदुःखात्राणतया तुच्छम् । तथा कुतीर्थिकपृष्ठेन मुधा मा भ्रम । परमपुरुषार्थलिप्सुः पाषण्ड्याश्रितो मा भूद् इति भावः । तथा तृणमिव सर्वमपि भवसुखं स्रक्चन्दनवनितादिविषयशर्म परिहर । मा अत्र इच्छां कृथा इत्यर्थः । वदनकं छन्दः ॥

वाह । अपक्षें । "स्वराणां स्वराः प्रायोपभ्रंशे" [३२९.] ॥

पुत्ता । कहिआ । "स्यादौ दीर्घ-ह्रस्वौ" [३३०.] ॥

असारउ । सव्वु । तृणु । सव्वु । भव-सुहु । "स्यमोरस्योत्" [३३१.] ॥

१५. गङ्गायाः इडाया यमुनायाः पिङ्गलाया भीतरु इति शीघ्रादित्वाद् अभ्यन्तरं हंसः आत्मा मुञ्चति । ततः सरस्वत्यां सुषुम्णायाम् । मध्यमायाम् इति यावत् । हंसो यदा झिल्लइ इति तक्षादित्वात् स्नाति । तदा स हंसः कुत्रापि कस्मिन्नपि स्थाने प्रभूतः प्राप्तः सन् रमते क्रीडति । यत्र सः अनाख्येयः मोक्षः महानन्दः । निरुत्तउ इति शीघ्रादित्वाद् निश्चिन्तस्तिष्ठति । यद् उक्तम् मध्यमा सुषुम्णाख्याता सिद्धिनिर्वाणकारणम् इति । इडापिङ्गलामध्यम् अपास्य यदा आत्मा सुषुम्णाभ्यन्तरम् आसादयति तदा सर्वत्र समभावत्वाद् मुक्तिम् आप्नोतीत्यर्थः ॥

इडा गङ्गेति विज्ञेया पिङ्गला यमुना नदी ।
मध्ये सरस्वतीं विद्यात् प्रयागः संगमो मतः ॥

इति वाक्याद् गङ्गादीनाम् इडादिपर्यायत्वं बोद्धव्यम् ॥

हंसु । सो । सो । मोक्खु । "सौ पुंस्योद् वा" [३३२.] ॥ पुंसीति किम् । भीतरु ॥

१६. केनापि अनाख्येयेन योगप्रयोगेण बाह्यविनिवृत्तिरूपसमा-

---

१ B C भित्तरु. २ D ठाइ.

करणाभासहुँ[1] मणु उत्तारओ, करणाभासेहिँ मुक्खु न कसु हि वि।
आसणु सयणुवि सव्वहो करणेहिँ, करणहुँ मुक्खु तो निरु सव्वसु वि॥

धिविधानेन हेतुना कथमपि महता प्रयत्नेन सर्वैरपि आत्मनो बाह्यार्थं प्रति प्रवृत्तिहेतुत्वाद् द्वारैरिव द्वारैः। करणैरित्यर्थः। कृत्वा गृहे शरीरे रुद्धे नियन्त्रितेपि परं द्योतमानादपि जाग्रतोपि। सावधानादपीत्यर्थः। निहेलणेति[1] देश्यो गृहे। तस्य नाथः आत्मा तस्माद् गृहस्य शरीरस्य सर्वस्वमपि तत्स्थात्मगतसमस्तज्ञानादिकमपि[2] न तु स्तोकस्वं चौरैः रागादिभिर्नीयते गृह्यते। रागादियुक्तस्य तादृगपि ध्यानं न स्वार्थसंसिद्धये अलं भवतीति भावः। यत्र किल गृहे द्वाराणि स्थगितानि भवन्ति गृहपतिश्च जाग्रद् भवति तत्र नान्यचौरावकाशः। रागद्वेषादिचौरास्तु एवमपि प्रभवन्तीति ज्ञानादिरक्षणाय रागद्वेषादय एव हन्तव्या इति भावार्थः॥

केण। पओगेण। "एट्टि" [३३३.]॥

घरि। रुद्धे। "ङिनेच्च" [३३४.]॥

सव्वेहिँ। वारिहिँ। "भिस्येद् वा" [३३५.]॥

जोअन्तहे। निहेलण-नाहहु। "ङसेर्हे-हू" [३३६.]॥

१७. भो लोकाः करणाभासेभ्यः यथोक्तपद्मासनादिविपरीतासनेभ्यः मनः उत्तारयत व्यावर्तयत। तानि मा कुरुतेत्यर्थः। हि यस्मात् कारणात् करणाभासैः कृत्वा न कस्यापि मोक्षः निर्वृतिर्भवति। तथा सर्वस्य योगिनः करणैः प्रशस्तपद्मासनादिभिः कृत्वा आसनं लगंडादिभिश्च कृत्वा शयनं निद्रा भवति। ततः तस्मात् करणेभ्यः सर्वस्यापि निरु इति निश्चितम् मोक्षः। निषिद्धासनपरिहारेण कर्मक्षपणार्थं पद्मासनादीनि कुर्वन् मुक्तिम् आप्नोतीत्यर्थः॥

करणाभासहुं। "भ्यसो हुं" [३३७.]॥

कसु। सव्वहो। सव्वस्सु। "ङसः सु-हो-स्सवः" [३३८.]॥

---

१ B C °ओ D °उ. The text requires °हुँ.

---

1 B C D निहलणेति. 2 D तत्स्थात्म°.

विसयहँ पर-वस मच्छहु मूढा, वन्धुहुँ सहिहुँवि घङ्घलि वूढा;
दुहुँ ससि-सूरिहिं मणु संचारहु, वन्धुहँ सहिहँव वढ विणु सारहु. १८
गिरिहेँवि आणिउ पाणिउ पिज्जइ, तरुहेँवि निवडिउ फलु भक्खिज्जइ,
गिरिहुँव तरुहुँव पडिअउ अच्छइ, विसयहिं तहवि विराउ न गच्छइ.
जइ हिम-गिरिरिहि चडेविणु निवडइ, अह पयाय-तरुहिवि ईक्क-मणु,
निकइअवेँ विणु समयाचारेण विणु मण-सुद्धिएँ लहइ न सिवु जणु.

१८. भो मूढाः विषयाणां परवशाः वन्धूनां वान्धवानां सखीनां मित्राणामपि। घङ्घलेति शीघ्रादित्वात् झगटके। मोहे इत्यर्थः। क्षिप्ताश्च पतिता माध्वम्। तर्हि किं कुर्म इत्याह। द्वयोः शशिसूरयोः इडापिङ्गलयोः मनः संचारयत शुभभावाय तदन्तर्निवेशयत। तथा "तृतीयायाः षष्ठी" [३. १३४] इति तृतीयायाः षष्ठी। अतो वन्धुभिः सखिभिश्च विना। वढेति शीघ्रादित्वात् मूढाः सारयत। धातूनाम् अनेकार्थत्वात् तिष्ठत॥

विसयहं। "आमो हं" [३३९.]॥

वन्धुहुं। सहिहुं। वन्धुहं। सहिहं। "हुं चेदुद्भ्याम्" [३४०.]॥ प्रायोधिकारात् क्वचित् सुपोपि हुं। दुहुं॥

१९. गिरेरपि आनीतं पानीयं पीयते तरोरपि निपतितं फलं भक्ष्यते। तथा गिरिभ्यस्तरुभ्यो वा पतित्वा आस्ते तथापि विषयेषु न विरागं गच्छति। वनवासः कालिंजरगिर्यादिप्रयागवटवृक्षादिपातोपि च सुकरः। विरागवासना पुनर्दुःकरेति भावः॥

२०. यदि हिमगिरौ आरुह्य अथ प्रयागतरौ प्रयागवटेपि आरुह्य एकमनाः। पतने कृतनिश्चय इत्यर्थः। निपतति तथापि निष्कैतवेन समयाचारेण विना मनःशुद्ध्या च विना न शिवं जनो लभते। गिरितरुभ्यः पातः केवलम् अङ्गभङ्गाय। सिद्धान्तोक्तानुष्ठानरागद्वेषराहित्ये च मुक्तये ज्ञेये इति भावार्थः॥

१ D एक्क°.

विणसइ माणुसु विसयासत्तिं डज्झइ तरु-गण जिम्वँ दावग्गिण,
विसु जिम्वँ विसय पमिल्लिउ दूरें,अच्छहु चित्तें जोअ-विलग्गेंण.२१
विसय म पसरु निरङ्कुसु दिज्जउ लोअहों, विसएहिं मणु कड्डिज्जइ;
मणु थम्भेविणु पवणि निजोजहु, मण-पवणिहिं रुद्धहिं सिज्झिज्जइ.

गिरिहे। तरुहे। गिरिहुं। तरुहुं। हिम-गिरिहि। पयाय-तरुहि। "ङसि-भ्यस-ङीनां हे-हुं-हयः" [३४१.]॥

निघइअवें। समयाचारेण। "आट्टो णानुस्वारौ" [३४२.]॥

२१. यथा दावाग्निना तरुगणा दह्यन्ते विनाश्यन्ते तथा विषयासक्त्या मनोज्ञशब्दादिलाम्पट्येन कृत्वा मानुषो विनश्यति। तथा विषं यथा विषयान् दूरेण प्रमुच्य योगविलग्नेन समाधिलीनेन चित्तेन आध्वं तिष्ठत॥

मण-सुद्धिएँ। विसयासत्तिं। दावग्गिण। "एँ चेदुतः" [३४३.]॥ एवम् उतोपि इदयाः॥

माणुसु। तरु-गण। विसु। विसय। "स्यम्-जश्शसां लुक्" [३४४.]॥

२२. भो लोकाः निरङ्कुशं निरर्गलं यथा भवत्येवं विषयाणां प्रसरः युष्माभिः मा दायि। विषया निरुध्यन्ताम् इत्यर्थः। ननु विषयप्रसरदाने किं भविष्यति इत्याह। विषयैर्मनः कृष्यते। स्ववशमसतृष्णं क्रियत इत्यर्थः। तर्हि किं कुर्म इत्याह। मनः स्तम्भित्वा नियम्य पवने इडापिङ्गलान्तर्वहमानवायौ नियुङ्क्तम्। मनसा पवनम् अवष्टभ्नीतेत्यर्थः। यतः मनःपवनयो रुद्धयोः मिथः अवष्टब्धयोः सिध्यते मुक्तीभूयते॥

विसय। "षष्ठ्याः" [३४५.]॥

लोअहो। "आमन्त्र्ये जसो होः" [३४६.]॥

विसएहिं। मण-पवणिहिं। रुद्धहिं। "भिस्सुपोर्हिं" [३४७.]॥

नाडिउ इड-पिङ्गल-पमुहाओ जाणेव्वाओ पवणेणं रुद्धा
ताउ न जाणइ जो सव्वाओ जोगिअ-चरिअएँ चरइ सु मुद्धा. २३
गयण-ढलन्त-सुधा-रस-निकहें अमिअ पिअन्तिहु जोगिअ-पन्तिहु
ससहरु वम्भि धरान्तिहु कच्छवि भउ नोपज्जइ जर-मरणत्तिहु.२४

२३. इडापिङ्गलाप्रमुखा नाड्यः शरीरे अनेकशिरासद्भावेपि त्रिकालज्ञानहेतुत्वेन प्रधानत्वाद् वामदक्षिणमध्यमा धमनयः पवनेन पार्थिवादिवायुपञ्चकेन रुद्धाः प्रत्येकं सार्धघटिकाद्वयं यावद् अवष्टब्धा ज्ञातव्याः । तथा चोक्तम् ।

नाडीमध्ये तथा भुक्तिः सार्धं तु घटिकाद्वयम् ।
घटिकार्धेन भवेद् भूतम् एवं वा लक्षयेद् बुधः ॥

एकैका नाडी सार्धं घटिकाद्वयं संततं वहति । तत्रापि पञ्चापि पार्थिवादिवायवः स्वस्वभुक्तिं भुञ्जते । सा च कियती भवति । पञ्चानामपि प्रत्येकं घटिकार्धं भुक्तिर्भवति । भवन्ति च पञ्चघटिकार्धानि सार्धघटिकाद्वये इति अस्यार्थः । ता इडाद्या नाडीः सर्वाः समस्ता यो न जानाति स पुरुषो योगिकचर्यया योगिनाम् आचारेण मुधा निरर्थकं चरति । नाडीपवनसंयोगपरिज्ञानविकलेन बहु क्लिश्यतापि योगः साधयितुं न शक्यते इति भावः ॥

नाडिउ । पमुहाओ । जाणेवाओ । ताउ । सव्वाओ । "स्त्रियां जश्शसोरुदोत्" [३४८.] ॥

जोगिअ-चरिअए । "ट ए" [३४९.] ॥

२४. गगनं ब्रह्मरन्ध्रम् दशमद्वारम् इति यावत् । तस्मात् ढलन्तीति तक्षादित्वात् [४.३९५] क्षरन् वहन् सुधारसो यस्यां सा तथा । सा चासौ नीका च इडाख्या वामनासिका । तस्याः सकाशात् तत्संबन्धि वा अमृतं पिबन्तीनाम् आस्वादयन्तीनां शशधरम् इडाख्यां नासिकां ब्रह्माणि दशमद्वारे धरन्तीनाम् अमृतक्षारणाय निवेशयन्तीनां यो-

१ B C D जाणेवाओ. २ B D चरिए.

वज्जइ वीणा अदिट्ठिहि तन्तिहिं उट्ठइ रणिउ हणन्तउँ ठा[illegible]
जहिं वीसामडुँ लहइ तं झायहु मुत्तिहे कारणि चप्फल अन्नइं[illegible]
जो जहाँ होनउ सो तहाँ होनउ कुतुवि सित्तुवि किहॅवि हु [illegible]
जहिंवि हु तहिंवि हु मग्गे लीणा एक्कएँ [illegible] द्दिट्ठिहि दोन्निवि जो[illegible]

[illegible] गिपङ्क्तीनां क्वापि कस्मिन्नपि स्थाने जरामरण[illegible] ग्यो भयं न[illegible] इति भावः [illegible]
उत्तारित्या अमृतपानं योगिनां मुक्तये संपद्यते [illegible]

निकहे । "ङस्-ङस्योर्हे" [३९०] ॥ [illegible] मोहं[illegible]

पिअन्तिहु । जोगिअ-पन्तिहु । धरन्तिहु । जर-मरणत्तिहु । "भ्यसा[illegible]

२५. अदृष्टायाम् इन्द्रियाविषयभूतायां तन्त्र्यां नाडी[illegible]
वीणा शरीरलक्षणा वल्लकी वाद्यति । परब्रह्मलीनस्य योगि[illegible]
मेव अभिहन्यत इति भावः । ततः स्थानानि उरःकण्ठप्रभृ[illegible]
ताडयत् रणितम् उत्तिष्ठते प्रयत्नम् अन्तरेण उल्लसति । [illegible]
ध्वनिः उत्पद्यत इति यावत् । तथा तदेव रणितं यत्र यस्मि[illegible]
विश्रामं लभते तद् ध्यायत । ब्रह्मरन्ध्रे मनो नियुङ्क्त इत्यर्थ[illegible]
मित्यर्थं कार्यत इत्याह । मुक्तेः कारणे अन्यानि तपउपसर्ग[illegible]
भूतानि कष्टानुष्ठानानि चप्फलेति शीघ्रादित्वात् चाटुफलानि उप[illegible]
क्यानि असत्यानि याकृष्टानि । सिद्धिसाधने असमर्थानीति [illegible]

अदिट्ठिहि । तन्तिहि । "ईहि" [३९२] ॥

ठाणइ । अन्नइं । "क्लीबे जस्शसोरिं" [३९३] ॥

हणन्तउ । "कान्तस्यात उं स्यमोः" [३९४] ॥

२६. यः यस्मात् भवत जायमानः स तस्मात् कस्मादपि [illegible]
चिदपि कारणम् आश्रित्येति भावः । शत्रुरपि मित्रमपि भ[illegible]
[illegible] । क्वापि स्फुटम् । आवत् प्रतिकूल्य अनुकूलं प्रकृ[illegible]
[illegible] । एवं यस्मिन्नपि तस्मिन्नपि मार्गे लीनाः गर्ता[illegible]

[illegible]

कासुवि जासुवि तासुवि पुरिसहों कहेंवि हु जहेंवि हु तहेंवि हु नारिहें
त्रं हितु वयणु चविज्जइ थोवउँ ध्रुं परिणॅम्वँइ समत्त-पयॅारेंहिं. २७

तं वोल्लिअइ जु सच्चु पर, इमु धम्मक्खरु जाणि;
ऍहों परमत्था, एहु सिवु, ऍह सुह-रयणहँ खाणि. २८

जिनशिवादिदर्शनम् आश्रिता इत्यर्थः । एकया दृष्ट्या समभावेन द्वे अपि शत्रुमित्रे द्योतयतेति । धातूनाम् अनेकार्थत्वात् पश्यत । हुशब्दौ पादपूरणे । एवम् अग्रगाथायामपि हुशब्दाः ॥

जहां । तहां । "सर्वादेर्ङसेर्हां" [३५५.] ॥

किहे । "किमो डिहे वा" [३५६.] ॥

जहिं । तहिं । "ङेर्हि" [३५७.] ॥

२७. कस्यापि यस्यापि तस्यापि पुरुषस्य अयम् आत्मीयः अयम् अन्यः इत्यभिप्रायपरिहारेण मनुष्यमात्रस्य । सर्वस्येत्यर्थः । कस्या अपि यस्या अपि तस्या अपि नार्याः तद् हितं वचनम् अहिंसाप्रधानो धर्मः क्रियताम् इत्युपदेशः स्तोकं मितं कथ्यते यत् समस्तप्रकारैः करणकारणानुमितिरूपैः परिणमति रोचते ॥

कासु । जासु । तासु । "यत्तत्किंभ्यो ङसो डासुर्न वा" [३५८.] ॥

कहे । जहे । तहे । "स्त्रियां डहे" [३५९.] ॥

२८. यद् वचः अहिंसादिकं सत्यम् अविसंवादि तत् परं केवलं कथ्यते[1] । इति इदं धर्माक्षरं धर्मरहस्यं जानीहि अवगच्छ । तथा एष परमार्थः उत्तमार्थः । एतत् शिवं मङ्गलम् । एषा च सुखान्येव काम्यत्वाद् रत्नानि तेषां खनिः आकरः । यत् सत्यम् उच्यते इति सर्वत्रापि संबन्धः ॥

१ C D परिणमइ. This nasal mark (ॅ) is not intended to make the vowel अ nasal but is intended to affect the consonant व् and to produce the nasal वँ which is known in Grammar in the vârtika यवलपरे यवला वा and in the example किवँ ह्वलयति. (See ८. १. १७७.)

1 C कथ्यते इदानीम्.

एइ सुसावग ओइ मुणि, पिच्छह, तवहिँ तवाइं;
आयहों जम्महों एहु फलु, नायइँ विसय-सुहाइं. २९

साहुवि लोउ तडप्फडइ, सव्वुवि पण्डिउ, जाणु,
कवणुंवि एहु न चिन्तवइ काइँवि जं निव्वाणु. ३०

त्रं । ध्रुं । तं । जु । "यत्तदः स्यमोर्ध्रुं त्रं" [३६०.] ॥

इमु । "इदम इमुः क्लीबे" [३६१.] ॥

एहो । एहु । एह । "एतदः स्त्री-पुं-क्लीबे एह एहो एहु" [३६२.] ॥

२९. एतान् सुश्रावकान् अमून् मुनीन् पश्यत । किं पश्याम इत्याह । एते सुश्रावकाः अमी मुनयस्तपांसि एकासनकनिर्विकृति-काचाम्लोपवासरूपाणि तप्यन्ते कुर्वन्ति । अथवा युक्तमेवैतद् यद् एते एवम् अनुतिष्ठन्ति । यतः अस्य जन्मनः परमपुरुपार्थसाधकस्य मानुपत्वस्य एतत्तपस्तपनरूपं फलं साध्यम् एतत्फलपरमपुरुपार्थहेतुत्वात् । न इमानि विपयसुखानि फलम् । परमपुरुपार्थविघातकत्वात् ॥

एइ । "एइर्जश्शसोः" [३६३.] ॥

ओइ । "अदस ओइ" [३६४.] ॥

आयहो । आयइँ । "इदम आयः" [३६५.] ॥

३०. सर्वोपि लोकः तडप्फडइ इति तडादित्वात् चपलायते मोक्षनिमित्तं प्रयतते । तथा सर्वोपि पण्डितः विचक्षणोस्तीति त्वं हे नृप जानीहि । परं कोपि एतद् न चिन्तयति न विचारयति । यत् किंमिति किंस्वरूपं निर्वाणम् इति ॥

साहु । सव्वु । "सर्वस्य साहो वा" [३६६.] ॥

कवणु । काइं । "किमः काइं-कवणौ वा" [३६७.] ॥

---

¹ B C °निर्विकृति°. ² D किमिति.

सव्वहों कासुवि उवरि तुहुँ एँहु चिन्तसु निम्मोह,
तुम्हे म निवडहु भव-गहणि, तुम्हइँ सुहिआ होह. ३१
तुम्हे निक्खउ अप्पु जिम्वँ, तुम्हइँ जिम्वँ अप्पाणु,
पइँ अणुसासउँ, पसमु करि, तइँ नेउं अक्खउ ठाणु. ३२
पइँ करिअव्वी जीव-दय, तइँ बोल्लेवउ सच्चु,
पइँ सुहु तइँ कल्लाण तउ, तउ होहिसि कय-किच्चु. ३३
सेवेअव्वा साहु पर तुम्हेंहिँ इह जम्मम्मि;
तुज्झु समत्तणु तुध्र खम तउ संजमु चिन्तेमि. ३४

३१. पङ्क्तिः कुलकम् । श्रुतदेवी कुमारपालं प्रति प्राह । हे महाराज अहं युष्माकं बान्धवः स्वजन इति भणित्वा एतद् वक्ष्यमाणं सर्वेषु कथयत यूयम् उपदिशत । किं तद् इत्याह । हे निर्मोह अज्ञानरहित भव्यलोक त्वम् एतद् इदं सर्वस्य कस्यापि उपरि । स्वपक्षे परपक्षे चेत्यर्थः । चिन्तय परिभावय । किं तद् इत्याह । यूयं भवगहने संसारकान्तारे मा निपतत निमज्जत । तथा यूयं सुखिताः कर्माष्टककृतकष्टरहिता भवत ॥

३२. तथा अहम् आत्मानं यथा युष्मान् निरीक्ष्य, युष्मान् यथा आत्मानं निरीक्ष्य । आत्मपरौ समभावेन दृष्ट्वेत्यर्थः । त्वाम् अक्षयं स्थानं परमपदं नेतुं त्वामेव अनुशास्मि शिक्षयामि । किं तद् इत्याह । प्रशमं सर्वत्र समभावं कुरु ॥

३३. तथा त्वया जीवदया कर्तव्या । त्वया सत्यं च कथयितव्यं वक्तव्यम् । ततो जीवदयादेः त्वयि सुखं त्वयि कल्याणं शिवं भविष्यति । ततः कृतकृत्यः विहितपरमपुरुषार्थः भविष्यसि ॥

३४. तथा इह जन्मनि युष्माभिः परं केवलं साधवः महर्षयः

१ B C एहुं. २ B C D निवडह.

कलि-मलु तुज्झु पणसिही, तउ वच्चेही पावु,

मुक्खुवि तुध्र न दूरि ठिउ, करि धम्मक्खरि ढावु. ३५

तुम्हहं मुक्खु न दूरि ठिउ जइ संजमु तुम्हासु;

हउं तुम्ह बन्धवु इअ भणिवि एहु जम्पहु सव्वेसु. ३६

अम्हे निन्दउ कोवि जणु, अम्हइं वण्णउ कोवि;

अम्हे निन्दहुं कंवि नवि, नम्हइं वण्णहुं कंवि. ३७

सेवितव्याः पर्युपास्याः । तथा तव सम्यक्त्वं तव क्षमां तव संगमं च चिन्तयामि सुसाधुसेवया अहं परिभावयामि ॥

३५. तथा धर्माक्षरे धर्मप्रतिपादके सिद्धान्ते ढावु इति शीघ्रादित्वात् ग्रहं प्रतिबन्धं कुरु । एवं च त्वत् भवतः सकाशात् कलिमलम् इहजन्मभवं पापं प्रण(न ?)ङ्क्ष्यति । तथा त्वत् पापम् अनन्तपूर्वभवकृतं दुष्कृतं व्रजिष्यति । ततश्च त्वत् मोक्षोपि न दूरे स्थितः । अपि तु ममासन्न एव आस्ते । धर्मप्रभावादेव कलिमलनाशः परमपदप्राप्तिश्च जायत इत्यर्थः ॥

३६. तथा यदि युष्मासु संयमश्चारित्रं तदा युष्मत् युष्माकं वा मोक्षो न दूरे [स्थितः] ॥

तुहुं । "युष्मदः सौ तुहुं" [३६८.] ॥

तुम्हे । तुम्हइं । तुम्हे । तुम्हइं । "जस्शसोस्तुम्हे तुम्हइं" [३६९.] ॥

पइं । तइं । पइं । तइं । पइं । तइं । "टा-ङ्यमा पइं तइं" [३७०.] ॥

तुम्हेहिं । "भिसा तुम्हेहिं" [३७१.] ॥

तुज्झु । तध्र । तउ । तुज्झु । तउ । तुध्र । "ङसि-ङस्भ्यां तउ-तुज्झ-तुध्रं" [३७२.] ॥

तुम्हहं । "भ्यसाम्भ्यां तुम्हहं" [३७३.] ॥

तुम्हासु । "तुम्हासु सुपा" [३७४.] ॥

हउं । "सावस्मदो हउं" [३७५.] ॥

३७. [illegible] । हे कुमारपाल नृप [illegible]

[illegible]

[illegible]

मइँ मिल्लेवा भव-गहणु मइँ थिर एही बुद्धि;
मत्था हत्थउ सु-गुरु मइँ, पावउँ अप्पहो सुद्धि. ३८
अम्हेंहिं केणवि विहि-वसिण ऍहु मणुअत्तणु पत्तु;
मज्झु अदूरे होउ सिवु, महु वच्चउ मिच्छत्तु. ३९
अम्हहँ मोह-परोहु गउ, संजमु हुउ अम्हासु,
विसय न लोलिम महु कराँहि, म कराहि इअ वीसासु. ४०

अनया रीत्या अनेन भण्यमानप्रकारेण आत्मानं शिक्षय संबोधय। रीतिमेव आह। अस्मान् कोपि जनः निन्दतु जुगुप्सताम्। अस्मान् कोपि जनः वर्णयतु श्लाघताम्। परं वयं नापि कमपि निन्दामः नापि कमपि वर्णयामः। निन्दितरि द्वेषं स्तोतरि रागं च न कुर्म इत्यर्थः ॥

३८. मया भवगहनं मोक्तव्यम् इत्येषा मयि स्थिरा अविनश्वरा बुद्धिः। तथा सुगुरुः मां मस्तके हस्तयतु प्रसन्नमना मच्छिरसि हस्तं विदधातु। ततश्च अहम् आत्मनः शुद्धिं नैर्मल्यं प्राप्नोमि ॥

३९. अस्माभिः केनापि विधिवशेन शुभकर्मयोगेन एतद् मनुजत्वं प्राप्तम्। तथा मत् मत्सकाशाद् मम वा शिवम् अदूरे निकटे एव भवतु। मत् मम वा मिथ्यात्वं व्रजतु। मिथ्यात्वविनाशेन निःश्रेयसं संजायताम् इत्यर्थः ॥

४०. अस्मत् अस्मत्सकाशात् अस्माकं वा मोहप्ररोहः अज्ञानोद्भवो गतः विनष्टः। अस्मासु संयमः भूतः संजातः। विषयाश्च न लोलत्वं मम कुर्वन्तीति विश्वासं विश्रम्भं मा कार्षीः। विचित्रा हि कर्मणां गतिः इति चतुर्थपुरुषार्थं साधयिष्यता विषयाणाम् अवकाशः कथंचिदपि न देय इति भावः ॥

रे मण करसि कि आलडी, विसया अच्छहु दूरि,
करणइँ अच्छह रुन्धिअइँ, कहुउँ सिव-फलु भूरि॰ ४१
इणपरि अप्पउ सिक्खविसु, तुह अक्खहुँ परमत्थु,
सुमरि जिणागम, धम्मु करि, संजमु वच्चु पसत्थु॰ ४२

४१. रे मनः किं क्रियते? आलिं परकथादिप्रार्थनरूपानर्थं करोषि। आलिं मा कार्षीरित्यर्थः। तथा रे विषयाः यूयं दूरं आस्ध्वं मदन्तिके मा आगमत। ये करणानि च रुद्धानि नियन्त्रितानि यूयम् आस्ध्वम्। निश्चिन्तेन स्थिताः इत्याह। अहं भूरि प्रभूतं शिवफलं [illegible] आत्मसात् करोमि॥

[illegible] तथा जिनागमान् स्मर धर्मं धर्मानुष्ठानं कुरु कृत्वा च [illegible] प्रशस्तं संयमं च सर्वविरतिं व्रजति च तत्र वर्गं परमार्थम् आनयामि।

[illegible] [३६९.]॥

[illegible] [३७०]॥

[illegible] [३७८.]॥

[illegible] [३७९.]॥

[illegible]॥

[illegible]॥

[illegible]॥

[illegible]॥

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

संजम-लीणहों मोक्ख-सुहु निच्छइँ होसइ तासु
पिय वलि कीसु भणन्तिअउ णाइँ पहुच्चेहिँ जासु. ४३
सच्चइँ वयणइँ जो ब्रुवइ, उवसमु वुञ्जइ पहाणु,
प्रस्सदि सत्तुवि मित्तु जिम्वँ, सो गृन्हइ निव्वाणु. ४४
तवॅ-छुरेँ छोल्लहु अप्पणा कम्म खुडुक्कन्ताइं
साहुहुँ पासहु सुद्धि-गर सुंघें गृन्हिअ वयणाइं. ४५

४३. हे कुमारपाल नृप। इति संबोधनपदम् अग्रेपि आसर्गान्तं योजनीयम्। हे प्रिय वलिः क्रिये हे वल्लभ तव अहम् अवतारणकं विधीये इति भणन्त्यः रागवृद्धये प्रतिपादयन्त्यो वनिताः यस्य न प्रभवन्ति समाधिध्वंसनाय न समर्थाः संजायन्ते। संयमलीनस्य व्रतपरस्य तस्य निश्चयेन निःसंदेहं मोक्षसुखं भविष्यति।

होसइ। "वर्त्स्यति स्यस्य सः" [३८८.]॥
कीसु। "क्रियेः कीसु" [३८९.]॥
पहुच्चहिं। भुवः पर्याप्तौ हुच्चः" [३९०.]॥

४४. सत्यानि वचनानि यो ब्रूते प्रधानम् उपशमं च यो व्रजति शत्रुमपि मित्रं यथा यः पश्यति स निर्वाणं गृह्णाति आत्मसात् करोति।

ब्रुवइ। "ब्रूगो ब्रुवो वा" [३९१.]॥
वुञ्जइ। "व्रजेर्वुञः" [३९२.]॥
प्रस्सदि। "दृशेः प्रस्सः" [३९३.]॥
गृन्हइ। "ग्रहेर्गृन्हः" [३९४.]॥

४५. साधूनां पार्श्वात्। साधुभ्य इत्यर्थः। शुद्धिकराणि।
पुव्विं दुच्चिन्नाणं दुपडिक्कन्ताणं कम्माणं वेइत्ता।
मुक्खो न त्थिअवेइत्ता तवसावाज्झोसइत्ता वा।

---

१ C लीणसहो. २ B C D पहुचइ. ३ B C सुंगें; D सुने.

---

¹ B C D हुच्यः.

रे मण करसि कि आलडी, विसया अच्छहु दूरि,
करणइँ अच्छह रुन्धिअइँ, कड्ढउँ सिव-फलु भूरि. ४१
इणपरि अप्पउ सिक्खविसु, तुह अक्खहुँ परमत्थु,
सुमरि जिणागम, धम्मु करि, संजमु वच्चु पसत्थु. ४२

४१. रे मनः किं किमर्थम् आलिं परस्त्र्यादिप्रार्थनरूपानर्थं करोषि। आलिं मा कार्षीरित्यर्थः। तथा रे विषयाः यूयं दूरे आध्वं मद्गोचरे मा आगमत। रे करणानि च रुद्धानि नियन्त्रितानि यूयम् आध्वम्। किमित्येवं नियोग इत्याह। अहं भूरि प्रभूतं शिवफलं कर्षामि आत्मसात् करोमि॥

४२. तथा जिनागमान् स्मर धर्मं धर्मानुष्ठानं कुरु कुरुष्व वा। प्रशस्तं संयमं च सर्वविरतिं व्रजेति च तव वयं परमार्थम् आचक्ष्महे।

अम्हे। अम्हइं। अम्हे। अम्हइं। "जश्शसोरम्हे अम्हइं" [३७६.]॥

मइं। मइं। मइं। "टा-ङ्यमा मइं" [३७७.]॥

अम्हेहिं। "अम्हेहिं भिसा" [३७८.]॥

मज्झु। महु। "महु मज्झु ङसिङस्भ्याम्" [३७९.]॥

अम्हहं। अम्हहं। "अम्हहं भ्यसाम्भ्याम्" [३८०.]॥

अम्हासु। "सुपा अम्हासु" [३८१.]॥

कराहिँ। "त्यादेराद्यत्रयस्य बहुत्वे हिं न वा" [३८२.]॥

कराहि। "मध्यत्रयस्याद्यस्य हिः" [३८३.]। पक्षे करसि॥

अच्छहु। "बहुत्वे हुः" [३८४.]। पक्षे अच्छह॥

कड्ढउं। "अन्त्यत्रयस्याद्यस्य उं" [३८५.]॥

अक्खहुं। "बहुत्वे हुं" [३८६.]॥

सुमरि। करे। वच्च। "हि-स्वयोरिदुदेत्" [३८७.]॥

संजम-लीणहों मोक्ख-सुहु निच्छइँ होसइ तासु

पिय वलि कीसु भणन्तिअउ णाइँ पहुच्चेंहिँ जासु. ४३

सच्चइँ वयणइँ जो ब्रुवइ, उवसमु वुब्नइ पहाणु,

प्रस्सदि सत्तुवि मित्तु जिम्वँ, सो ग्रृन्हइ निव्वाणु. ४४

तवॅ-छुरॅँ छोल्लहु अप्पणा कम्म खुडुक्कन्ताइं

साहुहुँ पासहु सुद्धि-गर सुंवेँ ग्रृन्हिअ वयणाइं. ४५

४३. हे कुमारपाल नृप । इति संबोधनपदम् अग्रेपि आसर्गान्तं योजनीयम् । हे प्रिय वलिः क्रिये हे वल्लभ तव अहम् अवतारणकं विधीये इति भणन्त्यः रागवृद्धये प्रतिपादयन्त्यो वनिताः यस्य न प्रभवन्ति समाधिध्वंसनाय न समर्थाः संजायन्ते । संयमलीनस्य व्रतपरस्य तस्य निश्चयेन निःसंदेहं मोक्षसुखं भविष्यति ।

होसइ । "वर्त्स्यति स्यस्य सः" [३८८.] ॥

कीसु । "क्रियेः कीसु" [३८९.] ॥

पहुच्चहिँ । "भुवः पर्याप्तौ हुच्चः" [३९०.] ॥

४४. सत्यानि वचनानि यो ब्रूते प्रधानम् उपशमं च यो व्रजति शत्रुमपि मित्रं यथा यः पश्यति स निर्वाणं गृह्णाति आत्मसात् करोति ।

ब्रुवइ । "ब्रूगो ब्रुवो वा" [३९१.] ॥

वुब्नइ । "व्रजेर्वुञः" [३९२.] ॥

प्रस्सदि । "दृशेः प्रस्सः" [३९३.] ॥

ग्रृन्हइ । "ग्रहेर्गृन्हः" [३९४.] ॥

४५. साधूनां पार्श्वात् । साधुभ्य इत्यर्थः । शुद्धिकराणि ।

पुव्विं दुच्चिन्नाणं दुप्पडिक्कन्ताणं कम्माणं वेइत्ता ।
मुक्खो न त्थि अवेइत्ता तवसा वा झोसइत्ता वा ।

---

१ C सीणहो. २ B C D पहुहइ. ३ B C हुवें; D सुवें.

---

१ B C D हुच्चः

रे मण करसि कि आलडी, विसया अच्छहु दूरि,
करणइँ अच्छह रुन्धिअइँ, कड्डउँ सिव-फलु भूरि. ४१

इणपरि अप्पड सिक्खविसु, तुह अक्खहुँ परमत्थु,
सुमरि जिणागम, धम्मु करि, संजमु वच्चु पसत्थु. ४२

४१. रे मनः किं किमर्थम् आलिं परस्त्र्यादिप्रार्थनरूपानर्थं करोषि। आलिं मा कार्षीरित्यर्थः। तथा रे विषयाः यूयं दूरे आध्वं मद्गोचरे मा आगमत। रे करणानि च रुद्धानि नियन्त्रितानि यूयम् आध्वम्। किमित्येवं नियोग इत्याह। अहं भूरि प्रभूतं शिवफलं कर्षामि आत्मसात् करोमि॥

४२. तथा जिनागमान् स्मर धर्मं धर्मानुष्ठानं कुरु कुरुष्व वा। प्रशस्तं संयमं च सर्वविरतिं व्रजेति च तव वयं परमार्थम् आचक्ष्महे।

अम्हे। अम्हइं। अम्हे। अम्हइं। "जश्शसोरम्हे अम्हइं" [३७६.]॥
मइं। मइं। मइं। "टा-ङ्यमा मइं" [३७७.]॥
अम्हेहिं। "अम्हेहिं भिसा" [३७८.]॥
मज्झु। महु। "महु मज्झु ङसिङस्भ्याम्" [३७९.]॥
अम्हहं। अम्हहं। "अम्हहं भ्यसाम्भ्याम्" [३८०.]॥
अम्हासु। "सुपा अम्हासु" [३८१.]॥
कराहिं। "त्यादेराद्यत्रयस्य बहुत्वे हिं न वा" [३८२.]॥
करहि। "मध्यत्रयस्याद्यस्य हिः" [३८३.]। पक्षे करसि॥
अच्छहु। "बहुत्वे हुः" [३८४.]। पक्षे अच्छह॥
कड्डउं। "अन्त्यत्रयस्याद्यस्य उं" [३८५.]॥
अक्खहुं। "बहुत्वे हुं" [३८६.]॥
सुमरि। करि। वच्च। "हि-स्वयोरिदुदेत्" [३८७.]॥

[illegible]

[illegible] ४३

[illegible]

[illegible] ४४

[illegible]

[illegible] ४५

४३. [illegible]

[illegible] [१०८.] ॥

[illegible] [१०९] ॥

[illegible] [११०] ॥

४४. [illegible]

[illegible] [१११.] ॥

[illegible] [११२.] ॥

[illegible] [११३] ॥

[illegible] [११४] ॥

४५. [illegible] । [illegible] इत्यर्थः । [illegible] ।
[illegible] ।
[illegible] वा ।

१ C [illegible] २ B C D [illegible] ३ B C [illegible]; D [illegible]

४ B C D [illegible]

स-भला जीविदु किं न करहो, मन वजह अकयत्थ,
पुलअ-पफुल्लिअ मणि धरह गुरु-जण-कधिद-सुअत्थ. ४६
गुरु-पय-कमलइँ निच्चु छिवह भत्तिं सिर-कमलेण,
पिउ बोल्लहु पिउ आचरहु तासुजि उवएसेण. ४७

इत्यादिकर्ममलापासनोपायप्रतिपादकसदुपदेशान् सुखेन गृहीत्वा प्राप्य आत्मीयानि खुडुक्कन्ताइं इति अवलगन्ति स्खलन्ति शल्यायमानानि वा । आत्मनि अवस्थितिं बध्नन्ति बाधां कुर्वन्ति महादुःखजननात् अन्तःप्रविष्टतोमरादिकल्पानीति क्रमेण तात्पर्यार्थः । कर्माणि तपःक्षुरेण यूयं तक्ष्णुत तनूकुरुत । विनाशयतेति यावत् ॥

छोल्लहु । "तक्षादीनां छोल्लादयः" [३९५.] । आदिग्रहणाद् देशीषु ये क्रियावचना दृश्यन्ते ते उदाहार्याः । यथा खुडुक्कन्ताइं । इत्यादि ॥

४६. यूयं सफलं जीवितं किं न कुरुत । अपि तु विधत्तेत्यर्थः । तथा अकृतार्थाः असाधितधर्मार्थाः । मन इति देश्यः निषेधार्थः । तथा च प्रयोगः ॥ मन विरमउ तुह गुण-गहणि मज्झ जीह सय काल ॥ ततो मा व्रजत संसारं पर्यटत । कथं जीवितं सफलं भवतीत्याह । पुलकैः रोमाञ्चैः प्रफुल्लिताः संजातपुष्पोद्गमा इव गुरुजनकथितान् धर्माचार्योक्तान् श्रुतार्थान् आगमोक्तजीवाजीवादिपदार्थान् मनसि धरत वहत । चित्ताद् मा विस्मारयतेति भावः ॥

४७. यूयं शिरःकमलेन भक्त्या गुरुपदकमलानि नित्यं स्पृशत । प्रणामं कुरुतेत्यर्थः । तथा तस्यैव गुरोरेव उपदेशेन शिक्षया प्रियं सर्वस्यापि अनुकूलं कथयत । प्रियं च आचरत अनुतिष्ठत ॥

छुद्धि-गर । सुधें । सभला । जीविदु । कधिद । गुरु-त्रय । "अनादौ स्वरादसंयु-... क-ख-त-थ-प-फां ग-घ-द-ध-ब-भाः" [३९६.] ॥ अनादाविति किम् । अकयत्थ । सुअत्थ । भत्तिं ॥ प्रायोधिकारात् क्वचिन्न । पफुल्लिअ ।

कमलइ; D कम्मलइ.

बाया-संपडे व्रास जिम्वँ धरहिँ जि संपइ-लुद्ध

ते गुरु परिहरि विवइ-गर, आवइ-डरिआ मुद्ध. ४८

जेम्वँइ तेम्वँइ करुण करि, जिम्वँ तिम्वँ आयरि धम्मु.

जिहवि हु तिहवि हु पसमु धरि, जिध तिध तोडहि कम्मु.४९

किम्वँ जम्मणु. केम्वँव मरणु, किह भवु, किध निव्वाणु:

एहउ तेण परिजाणियइ जसु जिण-वयण पंम्वाँणु. ५०

जेम्वँइ । वकारेण । "मोऽनुनासिको वो वा" [३९७.] ॥

प्रिउ । पिउ । "वाधो रो लुक्" [३९८.] ॥

४८. संपल्लुब्धो व्यासो यथा [ये] वाक्संपदं व्याख्याने वाग्मितां धरन्ति । धनलिप्सया जनरञ्जनाय व्याख्यान्तीत्यर्थः । तान् विपत्करान् असदुपदेशदानेन संसारदुःखजनकान् मुग्धान् मुक्तिप्रतिकूलाचरणान् मूर्खान् गुरून् हे आपत्त्रस्त जन्मजरामरणादिविपत्तिभीत परिहर मा अङ्गीकुरु ॥

व्रास । "अभूतोपि वा" [३९९.] ॥

संपइ । विवइ । आवइ । "आपद्विपत्संपदां द इः" [४००.] ॥ प्रायोधिकारात् संपय ॥

४९. यथा तथा येन तेन प्रकारेण करुणां प्राणिषु दयां कुरु । यथा तथा धर्मम् आचर अनुतिष्ठ । यथापि तथापि प्रशमं धर । यथा तथा कर्म त्रोटय छिन्द्धि । हुशब्दौ पादपूरणे ॥

५०. कथं केन प्रकारेण जन्म भवति । कथं मरणम् । कथं भवश्चातुर्गतिकसंसारः । कथं निर्वाणं च । ईदृक् एवंविधं जन्मादि तेन परिज्ञायते यस्य जिनवचनं समस्तार्थप्रतिपादकः अर्हत्सिद्धान्तः प्रमाणं तथेति प्रतीतो भवति ॥

---

१ D वसणु. २ B C पवाणु.

जेहउ केहउ होइ तरु तेहउ फल-परिणामु;
कइसउ जइसउ तइसउवि मन करि मिच्छा-धम्मु. ५१

अइसउ भणमि; समत्तु करि थक्का जेत्थुवि तेत्थु,
जत्तुवि तत्तुवि रइ करसु सुह-गर परइ तहेत्थु. ५२

जाम्वँ न इन्दिय वसि ठवइ ताम्वँ न जिणइ कसाय;
जाउँ कसायहँ न किउ खउ ताउँ न कम्म-विघाय. ५३

जेम्वँइ । तेम्वँइ । जिम्वँ । तिम्वँ । जिह । तिह । जिध । तिध । किम्वँ । केम्वँ । किह । किध । "कथं-तथा[1]-यथां थादेरेमेमेहेधा डितः" [४०१.] ॥

५१. यादृक् कीदृक् तरुर्भवति तादृक् फलपरिणामः फलनिष्पत्ति-र्भवति । अतः[2] कीदृशं यादृशं तादृशमपि मिथ्याधर्मम् । मन इति निषेधे । मा कुरु । यथा कटुकवृक्षस्य कटुकं फलं मधुरवृक्षस्य मधुरं फलम् तथा मिथ्याधर्मस्य दुर्गतिरूपं कटुकं फलं सुधर्मस्य[3] सुगतिरूपं च फलम् इति मिथ्याधर्मम् अपहाय सद्धर्मम् आच-रेति भावः ॥

एहउ । जेहउ । केहउ । तेहउ । "यादृक्तादृक्कीदृगीदृशां दादेर्डेहः" [४०२.] ॥

५२. अहम् ईदृक् भणामि । किं तद् इत्याह । यत्र तत्रापि देशे काले वा स्थितः सम्यक्त्वं कुरु । तथा परस्मिन् अन्यजन्मनि तथा अत्र इह जन्मनि शुभकरां पुण्यजनिकां रतिम् । तीर्थंकरादिषु अ-नुरागम् इत्यर्थः । यत्र तत्रापि स्थितः कुरुष्व ॥

कइसउ । जइसउ । तइसउ । अइसउ । "अतां डइसः" [४०३.] ॥
जेत्थु । तेत्थु । जत्तु । तत्तु । "यत्र-तत्रयोस्त्रस्य डिदेत्थ्वत्तु" [४०४.] ॥
एत्थु । "एत्थु कुत्रात्रे" [४०५.] ॥ केत्थु इति प्राक्पूर्वोऽप्युदाहृतम् आस्ते ॥

५३. यावद् इन्द्रियाणि वशे स्वतन्त्रतायां प्राणी न स्थापयति भ-

---

1 A यथातथां. 2 C ततः. 3 D सुद्धर्मं?.

ताम्वँहिं कम्मइँ दुद्धरइँ जाम्वँहिं तवु नवि होइ;

जेवड्डु फलु नवि साहिअइ तेवड्डु मुणइ न कोइ. ५४

जेत्तुलु मोक्खि सोक्खडा तेत्तुलु केत्थुवि णाहिं;

एत्तुलु केत्तुलु देवहँवि अवरुप्परहु सुहाइं. ५५

तसु केवडु विवेगु, भणि, जसु मणि एवडु दोसु;

न करावउँ न करउँ कमवि, सुयेँ अच्छउँ नीराउ. ५६

इति तावत् कषायान् क्रोधादीन् न जयति पराभवति । ध्वंसय-न्तीति यावत् । यावच्च कषायाणां क्षयो न कृतस्तावत् न कर्मवि-घातः । इन्द्रियजयपूर्वकः कषायजयः । तत्पूर्वकश्च कर्मक्षय इति भावः ॥

५४. तावत् कर्माणि दुर्धराणि दुर्जयानि यावत् तपो नापि नैव भवति । यावच्च यत्परिमाणं फलं तपसा साध्यते जन्यते तावत् त-त्परिमाणं कोपि न जानाति । सर्वज्ञं विना न कोप्यपरस्तपःफलं सामस्त्येन ज्ञातुम् ईश इति भावः ॥

जाम्वँ । ताम्वँ । जाउं । ताउं । ताम्वँहिं । जाम्वँहिं । "यावत्तावतोर्वादेर्म उं महिं" [४०६.] ॥

५५. यावद् मोक्षे सौख्यं तावत् कुत्रापि नास्ति । तत् किं सं-सारे सौख्यं क्वापि नास्तीत्याह देवानामपीति । देवानां देवीनां च परस्परस्य मिथः इयत् कियत् । स्तोककालम् इत्यर्थः । सुखानि । देवानामपि सुखानि परिमितकालक्षयीणि मुक्तिसुखं तु शाश्वतम् इति भावः ॥

जेवड्डु । तेवड्डु । "वा यत्तदोतोर्डेवडः" [४०७.] । पक्षे । जेत्तुलु । तेत्तुलु ॥

अवरुप्परहु । "परस्परस्यादिरः" [४०९.] ॥

५६. कमपि कंचिदपि सावद्यव्यापारं न कारयामि नान्येन वि-

१ B

अक्खहुँ; तसु नमि गुरु-जणहो तव-तेएँहिं दुसहस्सु,
वहुहुँवि मिच्छा-दंसणहँ जो मउ दलइ अवस्सु. ५७

वम्भु अणन्नाइसु चरइ जों अणवराइस-चित्तु,
प्राइव पावइ तहिंजि भवि सो निव्वाणु पवित्तु. ५८

धापयामि । न करोमि नात्मना वितनोमि । करणकारणयोरुपल
णत्वाद् नान्यमपि सावद्यं व्यापारं कुर्वन्तम् अनुजानामि । अत
सुखेन नीरागः सन् आसे वर्ते इति यस्य मनसि इयान् एत
न्मात्रः ढावु इति आग्रहो निर्बन्धः तस्य पुरुषस्य भण कियान्
परिमाणो विवेकः । न तद्विवेकस्य मितिरस्तीति भावः ॥

एत्तुलु । केत्तुलु । केवडउ । एवडु । "वेदं-किमोर्यादेः" [४०८.] ॥

५७. वहूनामपि मिथ्यादर्शनानां वौद्धादिकुमतानां मदम् अव
यो दलयति राजसभायां विदग्धसभ्यसमक्षं दर्पम् अपनयति
[तसु] "द्वितीयायाः षष्ठी" [३.१३४] इति षष्ठी । अतः तं तपस्तेजसा दुस्स
अजय्यं गुरुजनं नम प्रणिपत इति आचक्ष्महे वयं भवन्तं प्रति
दयामः ॥

सुधें । जणहों । "कादिस्थैदोतोरुच्चारलाघवम्" [४१०.] ॥

अच्छउँ । अक्खहुँ । तेएहिँ । वहुहुँ । दंसणहँ । "पदान्ते उं-हुं-हिं-हंकाराणा
[४११.] ॥

५८. अनन्यादृशं रागाद्यकलुषितत्वाद् अनन्यसमं चित्तं य
स तथाभूतो यः अनन्यादृशं लोकोत्तरं ब्रह्म शीलं चरति अनु
ष्ठति प्रायः बाहुल्येन स जन्तुस्तस्मिन्नेव भवे पवित्रं निर्व
प्राप्नोति ॥

वम्भु । "म्हो म्भो वा" [४१२.] ॥

अणन्नाइसु । अणवराइस । "अन्यादृशोन्नाइसावराइसौ" [४१३.] ॥

1 B C षष्ठीनत्वं.

पाइम्व भवि सुहु दुल्लहउँ, पग्गिम्व जण सुह-लुद्ध,
तं संतोसामएँण विणु पाउ गवेसहिं मुद्ध. ५९
रयण-त्तउ फुडु अणुसरहु अन्नह मुत्ति कहंति;
भण्डइ लब्भहिं पउर धण, अनु किं नहउ पडन्ति. ६०
कउ वढ भमिअइ भव-गहणि? मुक्ख कहन्तिहु होइ?
एँहु जाणेवउँ जइ मणसि तो जिण-आगम जोइ. ६१

५९. प्रायः बाहुल्येन भवे सुखं दुर्लभम् । जनाश्च प्रायः सुखलुब्धाः । तच्च सुखं संतोषामृतेन विना प्रायो मुग्धाः हेयोपादेयपरिज्ञानविकला मार्गयन्ति गवेषयन्ति । अनुत्तरसुख १ सुखदुःखसमानमहामुनि २ संतोषाभावमुक्त्यर्थितीर्थान्तरीय ३ व्युदासार्थं प्रायःशब्दाः ॥

प्राइव । प्राइम्व । पग्गिम्व । प्राउ । "प्रायसः प्राउ-प्राइव-प्राइम्व-पग्गिम्वाः" [४१४.]॥

६०. रत्नत्रयं ज्ञानदर्शनचारित्राणि स्फुटम् अनुसरत गृणत आश्रयत । अन्यथा रत्नत्रयं विना कथं मुक्तिरिति । इतिः वाक्यपरिसमाप्तौ । अत्रार्थे युक्तिं दर्शयन् आह । भाण्डेन क्रयाणकेन कृत्वा प्रचुराणि धनानि क्रेतव्यकर्पूरकस्तूरिकासुवर्णादिवस्तूनि लभ्यन्ते पुंसा आसाद्यन्ते । अन्यथा किं नभसः पतन्ति । भाण्डं विना न तानि संपद्यन्त इति भावः ॥

अन्नह । अनु । "वान्यथोनुः" [४१५.]॥

६१. मूर्ख कस्मात् कर्मणः भवगहने भ्रम्यते पर्यट्यते । कुतश्च मोक्षो भवति । इति एतद् ज्ञातुं वेदितुं भोः शिष्य मूढ यदि मन्यसे ततस्तदा त्वं जिनागमान् शोधय इति धातूनाम् अनेकार्थत्वात् गवेषय । अर्हत्समयं विना भवहानोपायः शिवसंप्राप्त्युपायश्च न ज्ञायत इति भावः ॥

चञ्चल संपय, ध्रुवु मरणु, सव्वुवि एम्व भणेइ,
मिलिवि समाणु महामुणिहिँ पर संजमु न करेइ. ६२
म करि मणाउवि मणु विवसु, मं करि दुक्कय-कम्मु,
वायारम्भुवि मा करहि जइ किर इच्छसि सम्मु. ६३
तित्थिवि अच्छउ अहव वणि अहवइ निअ-गेहेवि;
दिवेंदिवें[1] करइ जु जीव-दय सो सिज्झइ सव्वोवि. ६४
तवें सहुँ संजमु नाहिँ जसु, एम्वइ गम्वइ जु दीह,
पच्छइ-तावु न जो करइ, तासु फुसिज्जइ लीह. ६५

कउ। कहन्तिहु। "कुतसः कउ कहन्तिहु" [४१६.]॥

तो। "ततस्तदोस्तोः" [४१७.]॥

६२. संपत् चञ्चला। मरणं ध्रुवं निश्चितम्। एवं सर्वोपि भणति। परं महामुनिभिः समं मिलित्वा संबन्धम् अवाप्य संयमं न करोति॥

६३. मनागपि विवशं विषयलाम्पट्यपरं मनः मा कुरु। दुष्कृतकर्म सपापव्यापारं च मा कुरु। वागारम्भमपि सावद्यवचनप्रतिपादनमपि मा कार्षीः यदि किल इति प्रसिद्धौ शर्म मुक्तिसुखम् इच्छसि॥

ध्रुवु। एम्व। समाणु। पर। मणाउ। मं। "एवं-परं-समं-ध्रुवं-मा-मनाक एम्व-पर-समाणु-ध्रुवु-मं-मणाउ" [४१८.]॥ प्रायोग्रहणात् म मा॥

६४. तीर्थेपि आस्तां प्रयागादौ वसतु। अथवा वने सर्वसङ्गं मुक्त्वा वनस्थस्तपस्तप्यताम्। अथवा निजगेहेपि आस्ताम्। परं दिवादिवा प्रतिदिनं यो दयां करोति स सर्वोपि सिध्यति मुक्तो भवति। मुक्तिं प्रति जीवदयैव कारणं न तीर्थादावस्थानम् इत्यर्थः॥

६५. यस्य तपसा सह संयमो न हि अस्ति। तथा एवमेव सं-

---

[1] D दिविदिवि.

सिज्झउ सो नरु एम्वहिँ[1] जि एत्तहिँ[2] माणुस-जम्मि,
जो पडिकूलिवि कृव करइ पच्चल्लिउ[3] गय-धम्मि. ६६

जइ संसारहोँ[4] विच्चि ठिउ वुन्नउ वुत्तु सो एहु;
पवण-वहिल्लउँ अप्पणउ मणु वढ सुथिरु करेहु. ६७

यमरहितः यो दिवसानि गमयति । तथा यः पश्चात्तापं धिङ् मां धर्मरहितम् इत्यात्मनिन्दां न करोति तस्य जन्तोः रेखा साधुमध्ये गणना मृज्यते । तादृशः साधुमध्ये न गण्यत इति भावः ॥

किर । अहवइ । दिवेदिवे । सहुं । नाहिं । "किलाथवा-दिवा-सह-नहेः किराहवइ-दिवे-सहुं-नाहिं" [४१९.] ॥ प्रायोधिकारात् अहव ॥

६६. यः प्रत्युत किंतु गतधर्मे निःपुण्ये प्रतिकूलेपि वैरिण्यपि कृपां करोति स नरः इतः अस्मिन् मानुषजन्मनि इदानीमेव सिध्यतु सिद्धिम् आप्नोतु । तेन सिद्धिः प्राप्तैवेत्यर्थः ॥

एम्वइ । पच्छइ । एम्वहिँ । जि । एत्तहिँ । पच्चल्लिउ । "पश्चादेवमेवैवेदानीं-प्रत्युते-तसः पच्छइ-एम्वइ-जि-एम्वहिं-पच्चल्लिउ-एत्तहे" [४२०.] ॥

६७. यदि संसारस्य वर्त्मनि स्थितः प्राणी विषण्णः जन्मजरामरणादिव्यसनैर्निर्वेदम् आपन्नस्तदा सत्यम् एतद् उक्तः मया इदं प्रतिपादितः । किं तद् इत्याह । हे मूढ पवनवत् शीघ्रम् आत्मीयं मनः सुस्थिरं हु इति निश्चितम् कुर्याः । मनसि नियन्त्रिते सति महानन्दसंपत् संपत्स्यत इति भावः ॥

विचि । वुन्नउ । वुत्तु । "विषण्णोक्त-वर्त्मनो वुन्न-वुत्त-विचं" [४२१.] ॥

वहिल्लउं । अप्पणउ । वढ । "शीघ्रादीनां वहिल्लादयः" [४२२.] ॥

---

१ B C D एम्वहि. २ D एन्तहे. ३ B पच्चलिउ. C पच्चलिउ. ४ B C संसारहु. D संसारहुं.

---

¹ B C D एम्वहि. ² D एन्तहे. ³ B C एम्वहि. We with A D.

निअम-विहूणा रत्तिहिवि खाहिँ जि कसरक्केहिं,
हुहुरु पडन्ति ति पावॅ-द्रहि भमडहि भव-लक्खेहिं. ६८
तव-परिपालणि जसु मणुवि मकड-घुग्घिउ देइ,
आहर-जाहर भव-गहणि सो घइँ न हुँ प्राम्वेइ. ६९
सग्गहो केहिँ करि जीव-दय; दमु करि मोक्खहोँ रेसि
कहि कसु रेसिं तुहुँ अवर कम्मारम्भ करेसि. ७०

६८. नियमविहीना अभिग्रहरहिता ये रात्रावपि कसरत्कैः खादन्ति कसरत्कशब्दं कुर्वाणा भक्षयन्ति ते पापमेव दुरवगाहत्वात् ह्रदः तस्मिन् हुहुरु इति हुहुरुशब्दपूर्वं पतन्ति निमज्जन्ति । भवलक्षेषु भ्राम्यन्ति च । रात्रिभोजनात् पापं ततश्चातुर्गतिकसंसारे परिभ्रमणं भवतीति भावः ॥

६९. यस्य मनः तपःपरिपालने मर्कटस्य घुग्घिकाम् इति तच्चेष्टाम्। औत्सुक्यम् इति यावत् । ददाति वितरति । स पुरुषः । घइम् इति पादपूरणे । भवगहने हु इति निश्चितम् एहि रे याहि रे इति गमनागमनक्रिया न प्राप्नोति । मुक्तो भवतीत्यर्थः ॥

हुहुरु । घुग्घिउ । "हुहुरु-घुग्घादयः शब्दचेष्टानुकरणयोः" [४२३.] । आदिग्रहणात् आहर । जाहर ॥

घइं । "घइमादयोनर्थकाः" [४२४.] ॥

७०. स्वर्गस्यार्थे त्वं जीवदयां कुरु । मोक्षस्यार्थे च दमम् उपशमं कुरु । तथा त्वं कस्य अर्थे किंनिमित्तम् अपरान् कर्मारम्भान् करोषीति कथय । न कोऽपि अन्योर्थः आत्मनः सुखादेरित्यर्थः ॥

---

1 B C D °भ्रमणेषु न भा°. 2 B C D [illegible]

जीवु जित्तुलु जिअइ जिय-लोइ, जइ तित्तुलु दमु करइ,
गणइ विहवु एत्तुलु न केत्तुलु, तो इत्तहे नाणु लहि जाइ लोइ
तेत्तहि निरुत्तउ. ७५

भल्लत्तणु जइ महसि, भल्लप्पणु पसमेण;
जइ करिएव्वउं पसमु, विजउ तो करेव्वउं करणहं;
जइ अ करेवा करण-विजउ, तो मणु निच्चलु धरहु;
निच्चलु मणु पुणु धरहु करिउ जउ राग-दोसहँ;
तह विजउ करहि रागाइअहं अविचलु सामाइउँ करिवि;
अविचलु सामाइउँ करहि निम्ममत्तु निम्मलु करवि. ७६

७५. जीवो यावन्तं कालं जीवति जीवलोके यदि तावन्तं कालं दमं करोति विभवं च एतावत् कियत् न गणयति। तृणायापि न मन्यत इति भावः। तदा अत्रैव ज्ञानं लब्ध्वा तत्र लोके सिद्धलोके निरुत्तउ इति निश्चितम् याति। निर्वृतो भवतीत्यर्थः। मात्रानामकं छन्दः॥

जित्तुलु। तेत्तुलु। एत्तुलु। केत्तुलु। "अतोर्डेत्तुलः" [४३५.]॥

एत्तहे। तेत्तहे। "त्रस्य डेत्तहे" [४३६.]॥

७६. भल्लेति शीघ्रादित्वात् भद्रम् तस्य भावो भद्रत्वम् भद्रता वा। यदि त्वं काङ्क्षसि तदा भद्रत्वं प्रशमेन लभसे। ननु स एव नास्ति अतस्तदुपायो वाच्य इत्याह। यदि प्रशमः कर्तव्यस्तदा करणानां विजयः कर्तव्यः। ननु तद्विजयेप्युपायं न विद्म इत्याह। यदि च करणविजयः कर्तव्यस्तदा मनो निश्चलं विषयेषु अगामुकं यूयं धरत बिभृत। ननु तत् स्थिरं कथं बिभृम इत्याह। रागद्वेषयोर्जयं

१ D एत्तहे. २ D °महसि लहसि लहसि भल्लप्पणु. ३ B °हँ. C °हं.

ते धन्ना कन्नुल्लडा, हिअउल्ला ति कयत्थ,

जे खणि-खणिवि नवुल्लडअ घुण्टहिँ धरहिँ सुअत्थ. ७३

पइंठी कन्नि जिणागमहों वत्तडिआवि हु जासु,

अम्हारउँ तुम्हारउँवि एहु ममत्तु न तासु. ७४

७३. ये कर्णकाः क्षणेक्षणे। अपीति पादपूरणे। नवान् श्रुतार्थान् पिबन्ति सुगुरुसमीपे शृण्वन्ति। यानि च हृदयकानि धरन्ति श्रवणानन्तरं स्थिरीकुर्वन्ति ते कर्णका धन्याः। तानि च हृदयकानि कृतार्थानि। विधेयविधानात् ते कृतकृत्या इत्यर्थः॥

कन्नुल्लडा। हिअउल्ला। नवुल्लडअ। "योगजाश्चैषाम्" [४३०.] इति अडडुल्लानां योगभेदेभ्यो ये स्युस्ते डडअइत्यादयः स्वार्थे भवन्ति॥

७४. यस्य कर्णे जिनागमस्य वार्तिकापि वचनमात्रमपि प्रविष्टा श्रुता तस्य पुरुषस्य एतत् इदं वस्तु अस्मदीयम् एतद् युष्मदीयमपि। अपिः स्वार्थे। एवं न ममत्वं प्रतिबन्धो भवति॥

पइंठि। "स्त्रियां तदन्ताड्डीः" [४३१.] इति प्राक्तनसूत्रद्वयोक्तप्रत्ययान्तेभ्यो डीः॥

वत्तडिआ। "आन्तान्ताड्डाः" [४३२.] इति डाः। "अस्येदे" [४३३.] इति अस्य इः॥

अम्हारउं। तुम्हारउं। "युष्मदादेरीयस्य डारः" [४३४.]॥

---

१ B C D कन्नुल्लुडा. २ C पइट्ठी.

---

1 B कन्नुल्लुडा. C D कन्नुलुडा. 2 C D पइट्ठी. 3 All the three MSS. read the following before "अस्येदे" instead of Sûtra 432:—स्त्रियां तदंताड्डा इति अप्रत्ययांताड्डाः। तदंताच्च।.

जीविउ जित्तुलु जिअइ जिअ-लोइ, जइ तित्तुलु दमु करइ,
गणइ विहउ एत्तुलु न केत्तुलु, तो इत्तहे[1] नाणु लहि जाइ लोइ
तेत्तहि निरुत्तउ. ७५

भद्दत्तणु जइ महसि[2], भद्दप्पणु पसमेण;
जइ कारिएव्वउं पसमु, विजउ तो करेव्वउं करणहं[3];
जइ अ करेवा करण-विजउ, तो मणु निचलु धरहु;
निचलु मणु पुणु धरहु करिव जउ राग-दोसहं;
तह विजउ करहि रागाइअहं अविचलु सामाइउं करिवि;
अविचलु सामाइउं करहि निम्ममत्तु निम्मलु करवि. ७६

७५. जीवो यावन्तं कालं जीवति जीवलोके यदि तावन्तं कालं दमं करोति विभवं च एतावत् कियत् न गणयति। तृणायापि न मन्यत इति भावः। तदा अत्रैव ज्ञानं लब्ध्वा तत्र लोके सिद्धलोके निरुत्तउ इति निश्चितम् याति। निर्वृतो भवतीत्यर्थः। मात्रानामकं छन्दः॥

जित्तुलु। तेत्तुलु। एत्तुलु। केत्तुलु। "अतोर्डेत्तुलः" [४३५.]॥

एत्तहे। तेत्तहे। "त्रस्य डेत्तहे" [४३६.]॥

७६. भद्देति शीघ्रादित्वात् भद्रम् तस्य भावो भद्रत्वम् भद्रता वा। यदि त्वं काङ्क्षसि तदा भद्रत्वं प्रशमेन लभसे। ननु स एव नास्ति अतस्तदुपायो वाच्य इत्याह। यदि प्रशमः कर्तव्यस्तदा करणानां विजयः कर्तव्यः। ननु तद्विजयेप्युपायं न विद्म इत्याह। यदि च करणविजयः कर्तव्यस्तदा मनो निश्चलं विषयेषु अगामुकं यूयं धरत बिभृत। ननु तत् स्थिरं कथं बिभृम इत्याह। रागद्वेषयोर्जयं

1 D एत्तहे. 2 D °महसि लहसि लहसि भद्दप्पणु. 3 B °हउं. C °हउ.

अन्तु करेप्पि निरानिउ कोहहो, अन्तु करेप्पिणु सव्वह माणहो,
अन्तु करेविणु माया-जालहो, अन्तु करेवि, नियत्तसु, लोहहो. ७७

जइ चएवं मणसि संसारु सिव-सुक्ख भुञ्जण तुरिउ,
तो किर सङ्ग मुञ्चणहिं करि मणु,
तह सुह गुरु सेवणहं, निम्ममत्तु अइ दढु करेविणु. ७८

कृत्वा मनः पुनः निश्चलं धरत । रागद्वेषजय एव मनोनिश्चलताकारणम् इत्यर्थः । ननु तद्विजयमपि कथं करोमीत्याह । तथा अविचलं सामायिकं कृत्वा रागादीनां विजयं कुरु । ननु तदपि कथं रचयामीत्याह । निर्ममत्वं निर्मलं कृत्वा अविचलं सामायिकं कुरु । एकस्मिन्नपि वृत्ते हेतुहेतुमद्भूतानि बहूनि वाक्यानि । तेषु च संबोध्यस्य सामान्यविवक्षया एकत्वं विशेषविवक्षया च बहुत्वम् इति तत्क्रियायामपि काङ्क्षसि धरतेत्यादौ एकवचनबहुवचनानि न विरुद्धानीति । वस्तुवदनककर्पूरयोर्योगे सार्धं छन्दः ॥

भल्लप्पणु । "त्व-तलोः प्पणः" [४३७.] । प्रायोधिकारात् भल्लत्तणु ॥

करिएव्वउं । करेव्वउं । करेवा । "तव्यस्य इएव्वउं-एव्वउं-एवाः" [४३८.] ॥

लहि । करिउ । करिवि । करावि । "क्त्व इ-इउ-इवि-अवयः" [४३९.] ॥

७७. निरानिउ इति निश्चितम् क्रोधस्य अन्तं विनाशं कृत्वा सर्वस्य मानस्य अन्तं कृत्वा मायैव जालं सुगतिगमननिरोधकत्वात्[1] आनायः तस्य अन्तं कृत्वा लोभस्य अन्तं कृत्वा निवर्तस्व तिष्ठ । कषायरहितो भवेति भावः । वदनकं छन्दः ॥

करेप्पि । करेप्पिणु । करेविणु । करेवि । "एप्प्येप्पिण्वेव्येविणवः" [४४०.] ॥

७८. यदि संसारं त्यक्तुं मन्यसे अभिलषसि शिवसौख्यं च

---

1 C [illegible]त्वात्.

चित्तु करेवि अणाउलउँ, वयणु करेप्पि अचप्पलउं,

कम्मु करेप्पिणु निम्मलउँ, झाणु पउञ्जसु निच्चलउं. ७९

जमणु गमेप्पि, गमेप्पिणु जन्हवि, गम्प्पि सरस्सइ, गम्प्पिणु नर्मद,

लोउ अजाणउ जं जलि वुड्डइ नं पसु, किं नीरइं सिव-सर्मद. ८०

भोक्तुं संवेदयितुं त्वरितः उत्सुकः तदा किल इति आप्तवादे । सङ्गं पुत्रमित्रकलत्रादिस्वजनसंवन्धं मोक्तुं तथा शुभं गुरुं सेवितुं निर्ममत्वं च कर्तुं मनः अतिदृढम् अतिनिश्चलं कुरु । निर्ममत्वं वा अतिदृढम् अतिनिश्चलं कर्तुं मनः कुरु । अभिलषस्वेत्यर्थः । एवं मनसि कृते संसारोच्छेदो मुक्तिप्राप्तिश्च ध्रुवं भविष्यतीति भावः । मात्रा छन्दः ॥

७९. चित्तम् अनाकुलं विषयैः अनुपप्लुतं कर्तुं वचनम् अचप्पलउं इति सत्यं कर्तुम् कर्म कायव्यापारं निर्मलं निष्पापं कर्तुम् ध्यानं निश्चलं प्रयुङ्क्ष्व । धर्मध्याने निश्चले सति मनोवाक्कायसंयमो भविष्यतीति भावः । झंवटकं छन्दः ॥

चएवं । भुञ्जण । सुञ्जणहिं । सेवणहं । करेविणु । करेवि । करेप्पि । करेप्पिणु ।
"तुम एवमणाणहमणहिं च" [४४१.] । चकाराद् एप्पि-एप्पिणु-एवि-एविणवः ॥

८०. यमुनां गत्वा जाह्नवीं गत्वा सरस्वतीं गत्वा नर्मदां च गत्वा यत् अज्ञाता युक्तायुक्ताविवेचनशीलो लोकः पशुरिव महिषादितिर्यगिव जले वुडति निमज्जति तत् किं नीराणि शिवशर्मदानि । न तज्जलानि स्वमध्यपातिभ्यः सदास्वान्तःस्थितेभ्यो मत्स्यादिभ्य इव मुक्तिशर्म प्रयच्छन्तीति भावः । वदनकं छन्दः ॥

[गमेप्पि । गमेप्पिणु । गम्प्पि । गम्प्पिणु । "गमेरेप्पिण्वेप्प्योरेर्लुग्वा" [४४२.]॥[1]
अजाणउ । "तृनोणअः" [४४३.] । तृन्प्रत्ययस्य अणअः ॥]

[1] This part of grammar is not given in B C D.

नाइ निवेसिउ, नेउ लिहिउ, नावइ टङ्कुक्किण्णु,

जणि पडिबिम्बिउ, जणु सहजु, करि जिणु मणि उ(ओ?)इण्णु.८१

लिङ्गु अतन्त्रउँ जइ नो कृवा, लहइ कृवालु निव्वुदि, नृवा.८२

८१. निवेशितः स्थापितः तम् इव । लिखितः कुड्यादौ चित्रितः तम् इव । टङ्काभिः उत्कीर्णः प्रस्तरे विलिखितः तम् इव । प्रतिबिम्बितः दर्पणादौ लब्धप्रतिबिम्बः तम् इव । सहजः स्वभावः तम इव त्व जिनं मनसि अवतीर्णं कुरु । दोहकं छन्दः ॥

नं । नाइ । नउ । नावइ । जणि । जणु । "इवार्थे नं-नउ-नाइ-नावइ-जणि-जणवः" [४४४.] ॥

८२. हे नृप यदि कृपा प्राणिषु दया नास्ति तदा लिङ्गं दर्शनिनां वेषधारणम् अतन्त्रम् अप्रधानम् । दुर्गतौ पततः कृपां विना न तेन परित्राणं किमपि भवतीति भावः । ननु कृपापरस्यापि समीहितसिद्धिर्न भविष्यतीत्याह । कृपालुः निर्वृतिं लभते समासादयति । सुमनोरमा छन्दः ॥

इह अपभ्रंशोदाहरणेषु क्वापि क्वापि पूर्वं लिङ्गव्यभिचारो दर्शितोस्ति अतस्तत्सिद्ध्यर्थम् अत्र "लिङ्गम् अतन्त्रम्" [४४५.] इति लक्षणं वचोभङ्ग्यन्तरेण उक्तम् ॥

निव्वुदि । "शौरसेनीवत्" [४४६.] इत्यनेन अपभ्रंशे शौरसेनीवत् कार्यम् । अतः "तो दोऽनादौ शौरसेन्याम्" [४.२६०.] इत्यादिना तस्य दः । एवम् अन्यदपि ऊह्यम् ॥

अपभ्रंशभाषा समाप्ता ॥

1 L C D नं.

1 C [illegible].

इअ सव्व-भास-विनिमय-परिहिँ परम-तत्तु सव्वुवि कहिवि,
निअ-कण्ठ-माल ठवि नृव-उरसि गइ अ देवि मङ्गलु भणिवि. ८३

८३. अधुना श्रुतदेवताया उपदेशं समर्थयन् स्थानगमनपूर्वं च तस्याः परमार्हतश्रीकुमारपालभूपतिं प्रति प्रसादातिशयं प्रकटयन् तदुदीरितमङ्गलव्याजेन च महाकाव्यपरिसमाप्तौ ग्रन्थकारो मङ्गलम् आह । इति पूर्वोक्तयुक्त्या सर्वभाषाणां प्राकृतादिभाषाणां विनिमया व्यत्ययाः । परिहिं इति शीघ्रादित्वात् गीतयस्ताभिः कृत्वा सर्वमपि परमतत्त्वं कथयित्वा निजकण्ठमालां च नृपोरसि श्रीकुमारपालभूपकण्ठकन्दले स्थापयित्वा विन्यस्य देवी श्रुतदेवता मङ्गलं त्वं जिनप्रवचनप्रोत्सर्पणां कुर्याश्चिरं नन्द्या इत्यादि श्रेयोभिधायकं वाक्यं भणित्वा गता निजभुवनं संप्राप्ता ॥

प्राकृतादिभाषाकार्याणाम् अन्योन्यं तेषु तेषु प्रागुदाहरणेषु विनिमयो दर्शितः । स च न सूत्रं विना सिध्यति । अतः विनिमयेतिपदेन पर्यायान्तरेण । "व्यत्ययश्च" [४४७.] इति सूत्रं विनिमयार्थम् उक्तम् ॥

उरसि । "शेषं संस्कृतवत् सिद्धम्" [४४८.] । शेषं यद् अत्र प्राकृतादिभाषासु अष्टमाध्याये नोक्तं तत् सप्ताध्यायीनिबद्धसंस्कृतवदेव सिद्धम् । अतः यथा उरस्‌शब्दस्य ङ्याम् उरे उरम्मि भवतः तथा क्वचिद् एतदपीति । एवम् अन्योदाहरणेष्वपि रूपविशेषो ज्ञेयः ॥

अष्टमस्याध्यायस्य उदाहरणप्रतिपादनद्वारेण चतुर्थः पादः संपूर्णः ॥

एवं च व्याकरणाष्टमाध्यायलक्ष्यभूताः प्राकृतादिभाषाः समर्थिता

इति शुभम् ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितश्रीकुमारपालचरितप्राकृतद्व्याश्रयमहाकाव्यवृत्तौ

अष्टमः सर्गः समाप्तः ॥

समर्थिता विक्रमराजवर्षे
हयान्तरिक्षज्वलनेन्दुसंख्ये ।
पुष्यार्कशस्यामलफाल्गुनैका-
दशीतिथौ व्याश्रयवृत्तिरेषा ॥ १४ ॥

मानं त्रिंशदधिकद्विचत्वारिंशच्छतान्यभूत् ।
प्रत्यक्षरं गणनयामुष्यावृत्तेरनुष्टुभाम् ॥ १५ ॥

॥ ग्र० ५२१ निखिलग्रन्थाग्रं ४२३० ॥ समाप्तमिति ॥ छ ॥

संवत् १५७१ वर्षे कार्तिकवदि चतुर्दशीबुधे सालीवाडामध्ये गाम्भ्यपण्डितवीठलसुतपण्डितलटकणलिखितम् ॥ छ ॥

यादृशं पुस्तकं दृष्ट्वा तादृशं लिखितं मया ।
यदि शुद्धमशुद्धं वा मम दोषो न दीयताम् ॥ छ ॥

शुभं भवतु । कल्याणमस्तु ॥ छ ॥

संवत् १५७० वर्षे श्रीअणहिल्लपुरनगरे श्रीखरतरगच्छे श्रीजिनसागरसूरिपट्टे श्रीजिनसुन्दरसूरिपट्टपूर्वाचलसहस्रकरावतार श्रीजिनहर्षसूरिशिष्यैः श्रीकमलसंयमोपाध्यायैः श्रीप्राकृतद्व्याश्रयवृत्तिर्लेखयांचक्रे ॥ छ ॥

Various Readings of the Manuscripts D.

पृष्ठे.	पङ्क्तौ.	Printed Text.	MS. D.
३	३	अत्र	अथ
,,	५	°धेयप्रयो°	°धेयसंबन्धप्रयो°
,,	१०	ज्ञातिकुलं	ज्ञातकुलं
,,	१२	°प्रातीहा°	°प्रतिहा°
४	१	जीवो	जीवे
,,	,,	°तारिसंय°	°तारिसय°
,,	२	°लोय-नि°	°लोगनि°
,,	७	°ण्णिर्न्वि°	°ण्णिन्वि
,,	२२–२५	विदुषाम् ॥२॥अह...... भविष्यति ॥ अत्थि	विदुषाम् ॥ २ ॥ अत्थि
५	१२	अणहिल°	अणहिल°
,,	१७	°कुर्कुरं	°कुक्कुरं
,,	२०	°कत्वात्	°कात्
,,	२२	अधुना	अथ
६	५	उज्ज्वलत्वाच्च अनादर्शा आदर्शाः	उज्ज्वलत्वाच्चानादर्शा आदर्शाः
,,	१४	°त्वम् । सा तस्या°	°त्वम् । तस्या°
,,	१८	अनेके अनेके च	अनेकोनेकश्च
,,	२१	सद्दइ ।	सिद्दइ ।
७	१५	°कत्वात्	°कात्
८	१७	कारुण्यात्	कारणात्
,,	१८	°त्वेन सं°	°त्वेन खु इति सं°
,,	२४	इति राः ।	इति रा ।
,,	२५	आर्ये तुं	आर्ये तु
१०	१५	°नाभ्यश्च अधि°	°नाभ्यश्चाभ्यधि°
,,	१९	ताश्च जनश्च	ताश्च ता जनश्च
१२	९	°सने शक्तिः	°सने प्रकटिता शक्तिः
,,	२३	°ज्ञा विश्वेन वा°	°ज्ञा विश्वेन वा°
१३	१२	वन्दनमा°	वन्दमा°
१४	११	पुण्यं	तारुण्यं

पृष्टे.	पङ्क्तौ.	Printed Text.	MS. D.
१५	५	°कुमार°	°कुमर°
,,	१४	अत्र	अत्र च
१६	१४	कुङ्कुण°	कुक्कुण°
१७	६	दक्खिण्ण°	दक्खिन्न°
१८	४	णलाडं°	णडालं°
,,	२२	°धारणां	°धारणं
,,	२३	निलाड णलाडं ।	निडाल णडालं ।
१९	६	वुहं-चुडं गउअ-चण्डंव ।	वुहवुन्द्रं गउअवद्रव ।
,,	७	मध्यमलोके	मध्यलोके
,,	१८	°शालिनी [प्रज्ञा] प्रतिभा । तस्याः	°शालिनी प्रज्ञा तस्याः
,,	२०	°द्भुतावयो°	°द्भुतवो°
,,	२१	°चण्डम् ।	°वन्दं ।
,,	२२	चण्डमिव ।	चद्रमिव ।
,,	२३	चुडं चण्डं । चण्ड°	वुन्द्रं । वन्द्र°
२०	१५	अहिण्णु ।	अहिण्णू ।
२१	१३	°स्य सकष्टस्य	°स्य कष्टस्य
,,	१५	निर्मूलकापंकपितलात्तन्ना°	निमूलकापंकपितलान्ना°
२२	१८-२१	अलावूलता......। वाला°	अलावूलतावाला°
२३	४	दिन्नग्घो	दिण्णग्घो
,,	१४	पंठितम् ।	पठितम् ।
,,	१९	द्वाविंशत्या गाथा°	द्वाविंशतिगाथा°
२४	१	दिरा°	दिरि
,,	२	°यरिएहि	°यरिएहिं
,,	४	हेवन्ति	हवन्ति
,,	८–११	पवित्रश्चेति ॥ ...... सामय ।	पवित्रश्चेति सामग ।
,,	१४	°संस्कारकारिणः	°संस्कारकारिणः
,,	२५, २६	°रातः ई ॥ ...... उत्वम् ।	रात उत्वम् ।
२५	१	°सारिणि	°गारिणि
,,	५	रमेतु	रमितु
,,	१८	°नलानि चतु°	°तलानि यानि चतु°
,,	१५–१७	सतूर्णं दिन ...... जागरिता	सतूर्णादिगरिता

पृष्ठे.	पङ्क्तौ.	Printed Text.	MS. D.
४२	९	मनोहरसर°	मनोहरः सर°
,,	२३	°पुटदलनं गो°	°पुटं दलनं च गो°
४३	६	समासः ।	सः ।
,,	१०	°र्वे आदेशः ।	°र्वादेशः ।
४४	६	सुउमाल°	सुकुमाल°
,,	२०	एत् ।	एद्वा ।
४५	१९	°रस्य उलूखलश्च लोहस्य उलूख°	°रस्योदूखलश्च लोहस्योदूखलश्च
४६	१८	करे सन् अवगतः ऊ°	करे गतः सन् ऊ°
४७	६	°नत्तंचर°	°नक्कंचर°
,,	९	°श्लाव्या	°श्लाघा
४८	४	°जउँण°	°यउंण°
,,	६	वक्ष्यमाण°	पूर्वोक्त°
,,	२३	नत्तंचर ।	नक्कंचर ।
,,	२४	,,	,,
४९	४	लायँण्ण°	लायण्ण°
,,	११	°गजवरः	°गजो
,,	१२	°च्छापेन च्युतो°	°च्छापेनाक्रोशेन च्युतो°
५०	२	मयगलो	गयवरो
,,	१०	°कासित°	°काशित°
५१	२	मयावत्थं.	गयावत्थं ।
,,	११	हुग्गः ।	दुग्ग ।
५३	१०	मृतककपाल°	मृत्कपाल°
,,	२३	अत्युन्नतत्वेन	अत्युच्चत्वेन
५४	१४	अतुच्छाः	अतुच्छं
,,	१८	सटा°	शटा°
५५	४	°घुसणुमीस°	°घुसणुम्मीस°
५६	१–३	°विणिम्मिअ......सिढिलिअ°	°विणिम्मिअ सिढिलिअ°
५८	३	निसढाइ°	निसिढाइ°
,,	७	°धोरणी°	°धोरिणी°
,,	१७	°प्रसिद्धनैषेधिकीं	°प्रसिद्धः निषेधिकीं
६२	१	सोवओग°	सोवओअ°

पृष्ठे.	पङ्क्तौ.	Printed Text.	MS. D.
६४	५	प्रयुज्चन्ते ।	प्रयुज्यन्ते स्म ।
”	१५	सुवर्णमणि°	सुवर्णदुर्वर्णमणि°
६६	९	क्षुपाभिः [पाषाण......रिव] दृष्टाः ।	क्षुपाभिर्दृष्टाः नर्तनरामणी कविलोकनलोलुपत्वेन नि मेषनिश्चलत्वादिना तथाव स्थानात् पाषाणपुत्तिकाभि- रिवेत्युत्प्रेक्ष्यते ॥
”	१६	°त्रिगूढं......द्विगूढ°	°त्रिमूढं......द्विमूढ°
६७	२४	सिरायां	शिरायां
६९	१६, १७	आरात्रि°	आरत्रि°
७०	४	सद्द	सय
७१	१२	ये जीवास्तेषां	ते जीवाश्च तेषां
”	१४	मुक्तापदवी°	मुक्तिपदवी°
७२	३	°नउलाण ।	°निउलाण ।
”	६	यत उक्तम् ।	यदुक्तं ।
”	८	सुप°	शुप°
”	२१	सोमि	सामि
”	२७	सान्द्र°	सार्द्र°
७३	५	पत्थूदा पत्थूसेवि	पत्थूसा पत्थूसंपि
”	१०	अट्टानां स्त°	अट्टानां हट्टानां स्त°
”	१८	°सत्थाइ ।	°सत्थाइं ।
”	२१	अनुष्ठितमिवे°	अनुष्ठितमेवे°
५	१३	पत्थूदा पत्थूसे	पत्थूदा पत्थूसं
	१९	सारिक्खं ।	सरिक्खं ।
	३	वदनकं	पच्चाद्दोवदनकमिति वदनकं
	१४	माने हेतु°	मानहेतु°
	२२	निर्वापणात्	निर्वापनात्
	१६	तुर्यांशो	संदशो
	१२	इट ।	इटा ।
	१५	°जाज्वल्यमानज्वलन°	°जाज्वलज्ज्वलन°

पृष्ठे.	पङ्क्तौ.	Printed Text.	MS. D.
८४	६	स्पर्धा यत्र अन्दोलने तद्	स्पर्धा अभिभवेच्छा यत्र तद्
८५	१९	°कास्मीराः	°कश्मीराः
८६	६	शौटीर्य	शौंडीर्य
८८	१३	°तीर्थं वा	°तीर्थं हे
८९	४	कुरवयं	कुरुवयं
,,	१४	सूक्ष्मस्थस्य क्ष्मस्य	सूक्ष्मस्थक्ष्मस्य
,,	१९	दुःखोत्पादकेषु अन्तःपातो यस्य तत् तादृशं कुरवकं	दुःखोत्पादे कष्टविधानेन्तःपातं मृत्युकल्पं कुरवकं
९०	१५	युष्मत्प्रिया नागमिष्यन्तीति	युष्मत्प्रेयानागमिष्यतीति
,,	१६	चन्द्राणि	वन्द्राणि
९१	६	अचन्द्र इति किम् । चन्द्र ।	अवन्द्र इति किम् । वन्द्र ।
९२	१४	पथिकानां वनं	पथिकानां पान्थानां वनं
९३	९	°गुणाढ्या°	गुणाढ्या°
९५	७	येषां [तेषां] पूरितः	येषां ते तथा तेषां पूरितः
९७	४	°कढिण°	°कढण°
,,	१४	°सहना प्रिया वज्रकठिनहृदया काणि	°सहना वज्रकठिनहृदया काणि प्रिया
९९	७	करण	करणा
,,	१७	प्रियः	प्रेयान्
१००	३	आणालव्व	आलाणव्व
,,	,,	कुरवया दइयरं	कुरुवया दइअरं
,,	५	°स्थानं क°	°स्थानं ग क°
,,	१५	°कण्ठादिज°	°कण्ठाविन
,,	१८	सुराष्ट्रं तयोर्मुख्यो	सुराष्ट्र तयोर्मुख्यो
,,	२२	मजगा ।	मयगा
१०१	१९	निरिट्ट	[illegible]
,,	२२	निरट्ठकुसुमं	[illegible]
१०२	३	[illegible]	[illegible]
,,	१३	[illegible]	[illegible]
१०३	४	[illegible]	[illegible]
,,	[illegible]	[illegible]	[illegible]

पृष्ठ.	पङ्क्ति.	Printed Text.	MS. D.
१०४	३	'पेम्मोहिं पीअसीओ	°पेमेहिं पेअसीउ
,,	२४	[इत्थी] त्थी।	त्थी इत्थी।
१०५	२३	तिर्यग्°	तिर्यच°
१०६	२	सटो	सठो
१०७	१२	गृहीता।	गृहीता आलिङ्गिता।
१०८	३	म्मि	म्हि
१०९	४	वाहुलच्छीहि	वाहुलच्छीइ
,,	२५	गर्विन्	गर्ववन्
११०	१०	°प्रयोगं	°योगं
१११	१	एक°	एक°
,,	३	अवरि°	उवरि°
,,	२५	मन्मथेन........	मन्मथेन रतेच्छया मिश्रः प्रियो रतिमिश्रया सुरताभिलापयुतया कयापि रतः
११२	५,६	...रमितः कामितः।	कामितः।
,,	२५	°चरितद्वया°	°चरितप्राकृतद्वया°
११४	६	चेअ	चेव
,,	१०	हन्दि।	हन्दि ५
,,	१९	नूनस्व°	नूनां स्व°
,,	२१	पुष्यन्तीति।	पुप्पतीति।
११५	८	लक्षणे।	लक्ष्मणे।
,,	१४	वले।	वले २
११६	८	स्मृत°	घृत°
११७	३	हु	सु
,,	१६	श्रुत°	घृत°
११८	५	मिलाणा	गिलाणा
११९	४	पत्तेअं मित्ताइं	पत्तेय मत्ताइ अ
,,	६	°अंति³।	°अंति।
,,	११	। स प्रियः	। प्रियः
,,	१२	सोल्लुण्ठम्।	सोल्लुण्ठम्।
,,	१७	वयस्याश्च	वयस्यश्च

पृष्ठे.	पङ्क्तौ.	Printed Text.	MS. D.
११९	२२	°सरिअंति	°सरिअमिति
१२०	४	जंवि	जंपि
,,	१४	हु । खु ।	हु ४ खु ४
,,	१५	ऊ ।	ऊ ४
,,	२३	वणे ।	वणे ४
१२१	१	एकेक°	एकेक°
,,	५	पश्य ।	पश्ये ।
१२२	३	सिरिसा°	सिरसा°
,,	४	किं	कं
,,	७	टा-आमो°	टामो°
,,	८	प्रियालैः	पियालैः
,,	१५	कृष्टः	आकृष्टः
१२३	४	नीहरिआ	णीहरिआ
१२४	६	धारीए.	धाराए ।
,,	१५	वेग्णं ।	वेगेणं
,,	१९	तम् आश्चर्य°	तं तत्राश्चर्य°
,,	२०	°जलयन्त्रनिर्गम°	°यन्त्रजलनिर्गम°
१२६	२१	दंपनिभि°	दंपतीभि°
१२७	१६	दहिणो । महुणो ।	दहिणो २ । महुणो २ ।
१२८	१४	प्रियैः	पियेण
१२९	६	उद्गिमिओ	उद्गमिउ ।
,,	११	मकरा°	शकरा°
,,	२०	[illegible]	[illegible]
१३१	२१	[illegible]	[illegible]
१३३	१८	[illegible]	[illegible]
[illegible]	१४	[illegible]	[illegible]
,,	१६	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

पृष्ठे.	पङ्क्ती.	Printed Text.	MS. D.
१४६	३	चिविणिअ°	चिग्रणिअ°
,,	१३	मलयादि°	मलयजादि°
,,	२०	चिविणिका°	चिग्रणिका°
,,	२१	एतस्य आ°	एतस्य च आ°
१४७	१४	[एतस्मिन्]	एतस्मिन्
,,	२०	इति	इत्ति
१४९	११	जल्पन्ति कथयन्ति ।	कथयन्ति जल्पन्ति ।
,,	१४	°यतेति ।	°यत ।
१५०	१८	सुरसाख्यः प्रसिद्ध°	सुरसाख्यप्रसिद्ध°
१५१	४	दोयणत्थं	दोअणत्थ
१५२	७	३३–३५.	Omits three verse 33,34 and 35.
,,	१८	युष्माकं ७	युष्माकं ८
१५३	१७	°नान्तम् । लाभः ।	°नातमिति लाभः ।
१५५	५	°पादपप्रसूना°	°पादपाग्रलप्रसूना°
,,	७	समुच्चयो°	समुच्चयावयो°
१५६	१	कुरुरा	कुररा
,,	७	कुररी	कुररी
,,	१५	चतुर इमान्	चतुर इमान् चतुर इमान् चतुर इमान्
१५७	१३	हाहाभिर्देवगायनैस्तेषां वा	हाहा देवगायनस्तेन तेषां वा
१५८	१०	आर्यश्चासौ पवनश्च	यन् वहन् स चासौ पवनश्च
१५९	१२	°भ्यां पद्मानि वी°	°भ्यां पदयतां वी°
,,	१४	। भवतीति	। न भवतीति
,,	२१, २२	इह शरदि........समर्थः	इह शरदि मर्त्यगणाय सुरेभ्यश्च सु निश्चितं अलं समर्थः
१६०	९	वधाय विनाशाय कुपिते	वधाय विनाशनिमित्तं रुष्टे कुपिते
,,	११	भविष्यती°	भवती°
,,	१३	भूतम् ।	भूतं संवृत्तम् ।
,,	१८	°तादृश्यात् त दृ°	°तादृश्यात् ता दृ°

पृष्ठे.	पङ्क्तौ.	Printed Text.	MS. D.
१६०	१९	पृष्ठे	पृष्ठौ
,,	२३	न एति नायाति किंतु	न पथिक एति किंतु
१६१	५	इव दूरं पथिकः तेभ्यो°	इव तेभ्यो°
,,	९	उज्वलैः कन°	उज्वलैः दीप्रैः कन°
,,	१०	लोपात् ।	लोपे ।
,,	१२	देश्यं शीघ्रार्थे ।	देश्य युगपत् ।
,,	१७	गुरु भवति गुरुयति । अलो०	गुरु वति या । अलो°
१६२	१६	श्रेष्ठमपि	प्रेष्ठमपि
,,	२४	विस्फुरन्ति	स्फुरन्ति
१६३	३	पासाह	पारोह
,,	१९	फलिनीलताः श्यामालताः ताश्च	फलिनी श्यामा तथा [illegible]
,,	२२	पासाह ।	पारोह ।
१६४	११	चणकेषु	चनकेषु
,,	२०	अप्रीतिकां	अप्रीतिकं
,,	२२	एकस्थाने	एः स्थाने
१६५	१	जुअ	जुग
,,	११	रजत°	°रजन°
,,	१६	पुष्पमाल्यादि°	स्रग माल्यादि°
१६६	५	कराविअद्	करानीअद्
,,	८	भवन्तं भा°	भवन्तं तं भा°
,,	२३	मरणा°	मारणा°
१६७	९	करणीअद् ।	करणीआद् २
१६८	१०	[illegible]	[illegible]
,,	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
,,	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
,,	[illegible]	[illegible]	[illegible]
,,	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

पृ.	पं.	Printed Text.	MS. D.
१७३	२०	प्रिये संमुखं......दानार्थं	प्रियसंमुखं गृहं प्रविशति प्रियेभ्यक्षणदानार्थं
१७४	११	प्रियेण सह......वदिष्यामि ।	प्रियं वक्ष्यामि वक्षसि धरिष्यामि ।
,,	१७	इत्यर्थः ।	इत्यर्थं इति यावत् ।
,,	१८	विजन°	जन°
,,	२३	स्वपरिचारिकां	स्वप्रतिचारिकां
१७५	१८	रमस्व । त्वमपि	रमस्व । त्वं रमस्व । त्वमपि
,,	२१	रमते [इयं रमते] ।	रमते । इयं रमते ।
१७७	१२	किलिकिंचितं	किलिकिंचितं
,,	१९	वयं भविष्यामः ।	वयमभविष्याम ।
१७८	६	होज । होजा ।	होज २ होजा २।
,,	१६	विद्दसन्ती	विकसन्ती
१८२	३	°पसमणि	°पसमिणि
,,	१५	°प्रशमनीं	°प्रशमिनीं
,,	१६	। दिनतापः	। तापः
,,	१८	संतापिताङ्गः	संतप्ताङ्गः
१८३	७	अपिबत् ।	अपिबत् अचयत् ।
,,	१३	स्वपिति	स्वपति
१८४	१७	उक्कुरिअ	कुक्कुरिअ
१८५	१२	मानिनीमानो येन	मानिनीमानो ना(का?)मिन्यभिमानो येन
,,	१९	°मयं धव°	°मयधव°
१८६	८	सर्वत्रात्र रेचिर्वहिर्निःसारण... निःसारणम् ।	सर्वत्र रिचिर्वहिर्निःसरण... निःसारणम् ।
,,	१०	धनुर्गुणः	धनुपगुणः
,,	२१	°गुण्टित°	°गुण्डित°
१८७	७	तथैव	तथैव
,,	१४	°दर्पोन्माल°	°दर्पोन्माल°
१८९	६	°स्फोरणं	°स्फेरणं
,,	१७	माण्डलिकाः	मण्डलिकाः

पृष्ठे.	पङ्क्तौ.	Printed Text.	MS. D.
१८९	१८	°माण्डलिक°	°मण्डलिक°
१९१	६	°भुमयाहिं	°भुमयाए
१९६	६	चतुरङ्गसैन्यं	चतुरङ्गवाहनं
१९७	१	कम्मन्तमत्त°	कम्मन्तमन्त°
२०१	१०	माठी यस्य	माठियंस्य
,,	२१	°भक्षा	°भक्ष्या
२०२	४	णिच्चलीअ	णिव्वलीअ
,,	१४	मुञ्चन् दुःखं	मुञ्चन् सन् दुःखं
,,	१८	कुमारपाल नृप कु°	कुमारपाल स कु°
२०३	१२	°कृते समा°	°कृते सति समा°
२०४	१६	राजिताश्च ॥	राजिताश्च कामिताश्च ॥
२०५	१९	°स्तन्मते तेज°	°स्तन्मते च तेज°
२०६	२३	°मुवार्तो°	°सूचार्थो°
२०७	१२	°व्रजित	°व्रजितः
२०८	१४	केवलं ल°	केवलल°
२१०	२१	विलुण्टित°	लुटित°
२११	४	णिज्झोड°	णिच्छोड°
,,	५	°सिरक°	°सिरिक°
,,	११	°अच्छिआ ।	°अच्छड़ ।
,,	१२	छेदनशर्तः	छेदनाः शर्तः
२१२	२	दलं	चलं
२१३	१	°जय°	°जइ°
,,	१८	परं पारं	परपारं
,,	१९	फंमावद्दी ।	फंमाविद्दी ।
२१४	५	आक्रन्दनां°	आक्रन्दणी°
२१५	५	स्नं	सं
,,	१२	[illegible] विशेषकं यत्.	[illegible] विशेष । [illegible]
,,	१५	[illegible]	[illegible]
२१६	५	[illegible]	[illegible]
[illegible]	३	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

पृष्ठे.	पङ्क्तौ.	Printed Text.	MS. D.
२४८	६	अर्हद्ध्यान°	अर्हदादिध्यान°
२४९	६	अप्पाप्प°	अप्पाअप्प°
,,	२१	परम°	चरम°
२५३	१३	भावेन अ°	भावेन च अ°
२५४	६	सिद्धेहिवि	सव्वेहिवि
,,	७	अह्रिय°	अपह्रिय°
२५५	७	°दानिर्विघ्नं	°दादनिर्विघ्नं
२५६	५	स्पृशेश्छिप्पः ।	स्पृशश्छिप्पः ।
२५८	८	अपदादावित्येव ।	अपदादित्येव ।
२६०	२१	°न्यत् प्राकृतवदिति ।	°न्यत् प्राकृतवदेव भवन्ति ।
२६७	१८	सुषुम्णा°	सुपमणा°
२७५	३	तुम्हे निक्खउ	तुम्हि निरिक्खउ
,,	१८	नेतुं त्वा°	नेतुं प्रापयितुं त्वा°
२८०	४	वोल्हु	वोल्हु
,,	२३	किम् । अक°	किम् । कि । करहा । पुलय । असंयुक्तानामिति किम् । अक°
२८१	७	ॲम्वॅंलइं ।	कम्वलइं ।
२८७	७	। तादृशः	। स तादृशः
२९२	१३	सार्धं छन्दः ॥	सार्धच्छन्दः ॥

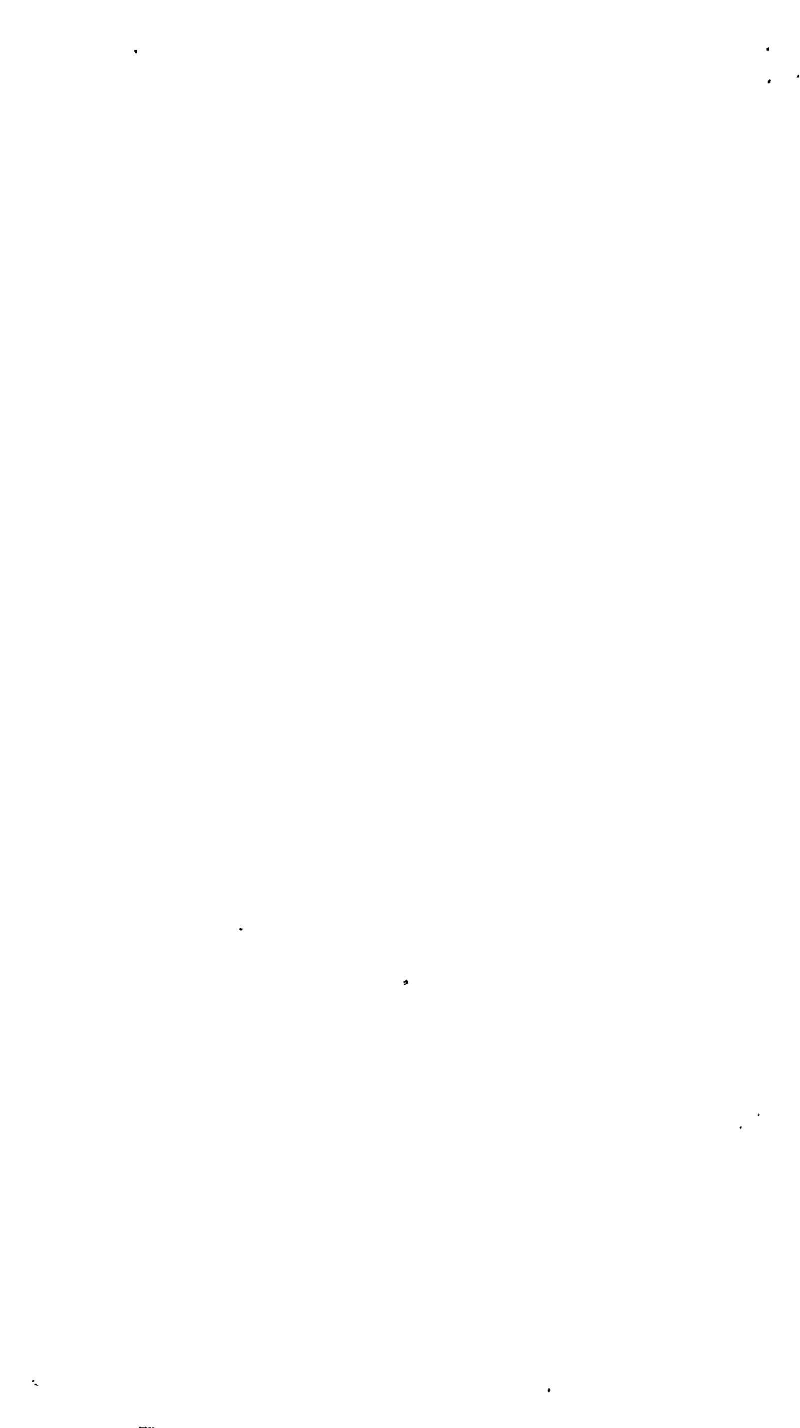
पृष्ठे.	पङ्क्तौ.	अशुद्धम्.	शुद्धम्.
१८	१४	°सौख्याय	°सौस्थ्याय
,,	२५	Add १B खाएनीगा.° C खाएंमीगा.° D खाइंतिगा.°	
१९	१८	अखण्डिता अच्छिन्ना	अखण्डितः अच्छिन्नः
२०	१	धनु°	धणु°
,,	१२	किं च	किंवत्
,,	१५	अहिण्णु ।	अहिण्णू ।
,,	२१	यस्मिन्	अस्मिन्
२१	७	आश्चर्यकौतुकनिरीहाः	आश्चर्ये कौतुके निरीहाः
,,	८	यमिनामपि	योगिनामपि
२२	१६	°दाइ वा"	°दाई वा"
,,	२१	रण्ण	रण्णे
२३	१६	अणुरागो ।	अणुरागा ।
२४	९	°नुसारे"	°नुसारे"
,,	१३	°कूर्पासवयशो°	°कूर्पासयशो°
२५	४	°रावेहि अ पिअ°	°रावोट्ठिअ-पिअ°
,,	१४	°तलानि चतु°	°तलानि यानि चतु°
२६	६	एत्वम् ।	एत्वं वा ।
२७	१५	°प्रतिश्रुते	°प्रतिश्रुति
,,	२४	हलद्दा । हलद्दी ।	हलद्द । हलद्दि ।
२८	६	°निवास°	°निवास°
२९	१०	दिआ ॥	दिआ । निवास ॥
,,	२२	इति ओत्वम्	इति इत ओत्वम्
,,	२६	1 BC insert निवास before कचित्	Omit.
३०	२	अनुण्ण सूर°	अनुण्ण-सूर°
३१	७	पेऊस ।	पेऊसा ।
,,	१२	पेट्ट	पेट्टे
३२	१	°याहु°	°याहु°
,,	१६	एवं महल°	एवंमहल°
३३	७	°पदार्थ[illegible]°	°पदार्थ[illegible]°
३४	२५	स्थूणाः.	स्थूणा[illegible].

पृष्ठे.	पङ्क्तौ.	अशुद्धम्.	शुद्धम्.
३६	३	निवुत्त°	निव्वुत्त°
,,	२७	Add १ BC नियत्त......कलिनिवुत्तो.	
३७	१८	उत् स्यात् ।	उत् ।
,,	२५	अमोस अमूस अमुस ।	अमोसा अमूस अमुसा ।
३९	१	°रिउ-विलास°	°रिउ-सरि-विलास°
,,	१४	सरिस । सरिच्छ । "दृशेः	सरि । सरिस । सरिच्छ । "दृशः
,,	१५	रिरादेशो भवति ।	रिरादेशः ।
४०	५	त्रि पट्ट	त्रिक पट्ट
४१	८	पराक्रमलेन	पराक्रमिलेन
४२	७	°पुञ्छपमु°	°पुञ्छ-पमु°
४४	६	सुउमाल°	सुकुमाल°
४६	५	सुउमाल ।	सुकुमाल ।
,,	२०	"अवापोते च"	"अवापोते"
४७	९	°श्लाघ्या	°श्लाघा
४८	३	चाउँण्ड-काउँए	चाउँण्ड-काउँए
,,	४	अणिउँत्तय-सुरहि-जउँण°	अणिउँत्तय-सुरहि-जउँण°
४९	१२	°च्छापेन च्युतो	°च्छापेनाक्रोशेन च्युतो
,,	१४	चाउँण्ड-काउँए । अणिउँत्तय । जउँण ।	चाउँण्ड-काउँए । अणिउँत्तय । जउँण ।
५०	१०	कासित°	काशित°
५३	९	खटाङ्ग°	खट्वाङ्ग°
५५	२	अणिउँत्तय°	अणिउँत्तय°
५६	१४	शिथिलित–	शिथिलितः
५८	२	°तनु°	°तणु°
,,	१७	°प्रसिद्धनेपे°	°प्रसिद्धः नेपे°
,,	२३	अणिउँत्तय ।	अणिउँत्तय ।
६०	१५	ललाटे योजित°	ललाटयोजित°
,,	१८	५४. परिखा	५४. स्तुतिमेव गाथाष्टकेनाह । परिखा

पृष्ठे.	पङ्क्तौ.	अशुद्धम्.	शुद्धम्.
६०	२४	पापाद्धप्रमु°	पापर्द्धिप्रमु°
६३	९	विगन्धोच्छ्वास°	विगन्धोष्णोच्छ्वास°
६४	५	प्रयुज्यन्ते ।	प्रयुज्यन्ते स्म ।
६५	१	°णडालाहिं	°णडालाहिं
,,	९	प्रारब्धम् ॥	प्रारब्धम् ॥ [णडालाहिं। "ललाटे च" (२५७) इति आदेर्लस्य णः ॥]
,,	१८	°रागत्वम्	°रागयुक्तत्वम्
६६	११	ण्हो वा"	ण्हो न वा"
६९	५	जीविअ-मणेण;	जीविअम् अणेण;
७२	११	धय°	घय°
,,	२७	सान्द्रशिरो°	सार्द्रशिरो°
७३	१८	°सत्थाइ ।	°सत्थाइं ।
,,	२८	BC.	B.
७५	१०	सुक्कं	सुद्धं
७६	९	°प्राकृताद्यश्रय°	°प्राकृतद्याश्रय°
७८	१२	इतिषष्ठी ॥ अधिका......अहिमञ्जु	इतिषष्ठी ॥ अहिमञ्जु
८२	१२	इट्ट ।	इट्टा ।
८३	१९.	इन्ध ।	इसिन्ध ।
८९	८	°सम्म्हां	°स्महां
९०	६	रीव	रेव
,,	७	ग्रहीष्य	ग्रहीष्ये
९१	२०	वहुलम्"इति	वहुलम्°" [हे० ३.४] इति
९३	८	। उत्प्रेक्ष्यते ।	उत्प्रेक्ष्यन्ते ।
,,	२३	B उत्प्रेक्ष्यन्ते.	C उत्प्रेक्ष्यते.
९४	८	°तद	°तदः
,,	९	न्यथा°	न्यसा°
,,	१२	°भ्राः	°भ्राता।
,,	१३	कामकर-	कामकरः
,,	१८	कुंपलआ ।	कुंपलओ ।

पृष्ठे.	पङ्क्तौ.	अशुद्धम्.	शुद्धम्.
१२२	११	इदम	इदम्
,,	१२	फणसेहिँ । "भिसो हि हिँ हिं"	फणसेहिँ । "भिसो हि हिँ हिं"
,,	१६	"ङसेस	"ङसेस्
,,	२५	SO BC.	BC किं.
१२३	४	नीहरिआ	णीहरिआ
,,	१६	°प्य मूलशिरो	°प्यामूलशिरो
,,	१७	यान्युत्तरङ्गाणि	यान्युत्तराङ्गाणि
१२४	२३	"इदुतोर्दीर्घः"	"इदुतो दीर्घः"
१२७	१८	°विधापनासम°	°विधापनात् सम°
,,	२५	दहिँ । महुँ ।	दहिँ । महुँ ।
१२८	१	°सीअलाइँ	°सीअलाइँ
,,	१०	,,	,,
,,	,,	इँइंणयः	इँइंणयः
१२९	१	पिच्छह	पिच्छ ह
,,	१०	पतञ्याम्	पतिञ्याम्
,,	१३	पश्यत ।	पश्य ।
,,	२५	3 BC पश्य.	Omit.
१३२	८	"नान्मयात्	"नामन्त्र्यात्
१३३	१०	गामिणि ।	गामणि ।
१३४	४	पिअअम°	पिअयम°
१३८	१५	रम्यः ।	रम्यः काम्यः ।
१३९	१०	। सचेतन°	। यः सचेतन°
१४०	१३	सणाणेपु	सणाणोपु
१४३	१०	निश्चित	निश्चितं
१४४	१७	°दुमस्य	°द्रुमस्स
१४७	१८	पक्ष	पक्षे
१४८	७	"वेणस°"	"वेसेण°"
१५२	५	तुमाण, तुमाण,	तुमाणं, तुमाण,
१५७	१३	हाहाभिर्देवगायनैर्मोषां वा	हाहा देवगायनस्तेन तेषां वा
,,	१९	स्मरद्वारा अभि°	स्मरज्वराभि°
,,	२३	माला-	मालात्

पृष्ठे.	पङ्क्तौ.	अशुद्धम्.	शुद्धम्.
१२२	११	इदम	इदम्
,,	१२	फणसेहिँ । "भिसो हि हिँ हिं"	फणसेहिँ । "भिसो हि हिँ हिं"
,,	१६	"ङसेस	"ङसेस्
,,	२५	SO BC.	BC कि.
१२३	४	नीहरिआ	णीहरिआ
,,	१६	°प्य मूलशिरो	°प्यामूलशिरो
,,	१७	यान्युत्तरक्षाणि	यान्युत्तराक्षाणि
१२४	२३	"इदुतोर्दीर्घः"	"इदुतो दीर्घः"
१२७	१८	°विधापनासम°	°विधापनात् सम°
,,	२५	दहिँ । महुँ ।	दहिँ । महुँ ।
१२८	१	°सीअलाइँ	°सीअलाइँ
,,	१०	,,	,,
,,	,,	इँइंणयः	इँइंणयः
१२९	१	पिच्छह	पिच्छ ह
,,	१०	पतत्र्याम्	पतित्र्याम्
,,	१३	पश्यत ।	पश्य ।
,,	२५	3 BC पश्य.	Omit.
१३२	८	"नान्मयात्	"नामन्त्र्यात्
१३३	१०	गामिणि ।	गामणि ।
१३४	४	पिअअम°	पिअयम°
१३८	१५	रम्यः ।	रम्यः काम्यः ।
१३९	१०	। राचेतन°	। यः राचेतन°
१४०	१३	राणाणेषु	राणाणेषु
१४३	१०	निश्चित	निश्चितं
१४४	१७	°दुमस्स	°द्रुमस्स
१४७	१८	पक्ष	पक्षे
१४८	७	"वेगस°"	"दैरोण°"
१५२	५	तुमाण, तुमाण,	तुमाणं, तुमाण,
१५७	१३	द्वाभ्यामिंद्रगायनैर्लोपां वा	द्वाभ्यां देवगायन[illegible]
,,	१५	[illegible] अनि°	[illegible]अनि°
,,	२३	माला-	मालात्

अणज्झयण (अनध्ययन) ५. ९०.
अणज्जिअ (अनर्जित) १. १८.
अणण्ण (अनन्य) ८. २.
अणडिम्भन्त (अत्रस्त) ७. ४२.
अणतुच्छ (अतुच्छ) २. ३९.
अणथक्कन्त (अनुत्स्यत्) ७. ९२.
अणथक्किअ (अफक्कित=अनीचैर्गत) ६. ५४.
अणदइअ (अदयित) ४. ८.
अणन्नाइस (अनन्यादृश) ८. ५८.
अणपउलिअ (अपक्व) ६. ५५.
अणफुडिअ (अस्फुटित) ७. २०.
अणभिन्दिअ (अभिन्न) ७. ५५.
अणभुञ्जन्त (अभुञ्जान) १. १५.
अणरह (अनर्ह) ३. ५६.
अणरुह (अनर्ह) ३. ५६.
अणल्हरिअ (अच्छिन्न) ६. ८३.
अणवज्झ (अवन्ध्य) ३. ३.
अणवराइस (अनन्यादृश) ८. ५८.
अणवेविर (अकम्प्र) ६. १००.
अणसाहरिअ (असंवृत) ६. ५१.
अणसिरोविअण (अशिरोवेदन) २. ८.
अणसुक्क (अशुष्क) २. ८५.
अणहुमेअव्व (अनुगमनीय) ५. ८२.
अणहिल्ल (अनहिल्ल) १. २.
अणाउलिअ (अनाकुल) ७. ३२.
अणाउलअ (अनाकुल) ८. ७२.
अणापुच्छणिज्ज (अनाप्रच्छनीय) ७. ३८.
अणिउंतय (अतिमुक्तक) २. २५, ४०.
अणिव्वाअन्त (अनिर्वात्) ६. १३.
अणिउण (अनिपुण) ३. ३२.
अणिहुअन्त (अनिभृत) ७. १७.
अणिड्ढि (अनृद्धि) ३. १२.
अणिम्मल्ल (अनिर्माल्य) १. २९.
अणिल (अनिल) ६. ८७.
अणिलुक्कन्त (अतुटित) ६. ७८.
अणिवारिअ (अनिवारित) ६. १५.
अणुकंप° (अनुकम्पा) १. २०.
अणुजिण (अनुजिन) २. ६६.
अणुत्थारय (अनुत्साह) ३. १५.
अणुद्ध (अनूर्ध्व) ३. २२.
अणुराइल्ल (अनुरागशील) ३. ८७.
अणुराग (अनुराग) १. ४८.
√अणुवज्ज P. (गम्)
अणुवज्जइ (गच्छति) ७. ६.
अणुवित्ति (अनुवृत्ति) ३. ८२.
अणुसासणिज्ज (अनुशासनीय) ६. १.
अणुहारिणी (अनुकारिणी) ७. ९२.
अणूण (अन्यून) ४. २५.
अणेग (अनेक) १. ४; ६. २२.
अणोरुम्मिअ (अनुद्दान=अशुष्क) ६. ८.
√अण्ह P. (भुज्)
अण्हए (भुङ्क्ते) ६. ७४.
अतत्थ (अत्रस्त) ३. ६८.
अतग्घअ (अतर्क्य) ८. ८२.
अतम (अतमस्) १. ५८.
अतव (अतप) ३. १५.
अतिण्ह (अतीक्ष्ण) ३. ३७.
अतुडिअ (अत्रुटित) ६. ७७.
अतुडिर (अत्रुटित) ७. ६३.
अतुडिअ (अतुलित) ६. ७८.
अतुल्ल (अतुल) २. ५१.
अतुरन्त (अत्वरमाण) ७. १६.
अतोडिअ (अत्रुटित) ६. ७८.

अत्त (आर्त) १. ९, ८९; २. ३७, ४६, ७०.

अत्ति (आर्ति) ८. २४.

१ अत्थ (अर्थ=अभिधेय) ७. ३४.

२ अत्थ (अर्थ=धन) ३. ७.

३ अत्थ (अर्थ=वस्तु) १. ७२; ८. ४६[2], ७३[2].

४ अत्थ (अर्थ=प्रयोजन) २. २१, ६५; ५. २४, २७; ७. ५०.

अत्थमण (अस्तमन) ५. ८८.

अत्थाणी (आस्थानी) १. ७३.

अथक्क (प्रसरणशील) ६. ११.

अथिर (अस्थिर) १. ४०; २. ३१; ८. ७२.

अथेर (अस्थविर) २. १२.

अथेव (अस्तोक) ३. ६२.

अथोअ (अस्तोक) ३. ६३.

अथोक्क (अस्तोक) ३. ६२.

अथोव (अस्तोक) ३. ६२.

अदस्

- अह (असौ) ५. १८.
- अह (असौं) ५. १८.
- अह (अदः) ५. १८.
- अमू (असौ) ५. १९[2].
- अमुं (अदः) ५. १९.
- ओइ (अमी अमून् वा) ८. २९.
- अमुणा (अमुना) ५. ६५.
- इअम्मि (अमुष्मिन्) ५. २०.
- अमुम्मि ,, ५. २०.
- अयम्मि ,, ५. २०.
- अमूसु (अमूषु) ५. १९.

अदिट्ठ (अदृष्ट) २. ८.

अदिट्ठि (अदृष्टा) ८. २५.

अदिशुस्तिद (अतिसुस्थित) ८. २.

अदीह (अदीर्घ) १. १०.

अदुइअ (अद्वितीय) १. ६२.

अदुगुच्छिआ (अजुगुप्सिता) ६. ४.

अदूर (SK.) ८. ३९.

अदोलिं (अदोलिनी) ६. ३२.

अदोलिर (दोलारहित) २. ४७.

अद्द (आर्द्र) १. ५५.

अद्धीकय (अर्धीकृत) ३. १३.

अध (अथ) २. ४३.

अधट्ठ (अधृष्ट) १. ८२.

अनञ्ज (अनन्य) ८. ६.

अनल (SK.) २. ५१.

अनालम्फ (अनारम्भ अनालम्भ वा) ८. १२.

अनिल (SK.) २. ५१; ५. ५.

अनु (अन्यथा) ८. ६०.

अन्त (SK.) ७. १; ८. ७७[4].

अन्तग्गय (अन्तर्गत) १. ४२.

अन्तप्पाय (अन्तःपात) ३. ३२.

अन्तर (SK.) ४. ५२.

अन्तरङ्ग (SK.) ७. १.

अन्तरप्पा (अन्तरात्मा) १. ७.

अन्तावेइ (अन्तर्वेदि) १. २.

अन्तेउर (अन्तःपुर) १. ४२.

अन्तोउवरिं (अन्तरुपरि) १. ८.

अन्देउर (अन्तःपुर) ७. ९३.

अन्दोला (SK.) ३. १८.

अन्ध (SK.) ३. ९०.

अन्धयार (अन्धकार) १. ५७.

अन्धल (अन्ध) ३. ९०.

अन्न (अन्य) १. २४, २६, ६६; २. ४९; ३. ७१, ७४, ८६, ८८; ४. ११[2], १४[3], ५३, ५५, ५८, ६७, ६८, ७०, ७१; ६. २, ४७; ७. २५, ६८, ७०, ७२, ९९; ८. २५.
अन्नत्तो (अन्यतः) ३. ८५.
अन्नत्थ (अन्यत्र) १. ४४; ३. ८५.
अन्नदो (अन्यतः) ३. ८५.
अन्नन्न (अन्योन्य) २. ६.
अन्नह (अन्यथा) ८. ६०.
अन्नहि (अन्यत्र) ३. ८५.
अन्नाण (अज्ञान) ३. ३७.
अन्नोन्न (अन्योन्य) २. ६; ४. ५०; ५. ४५, ८१.
अपडायाणिअ (अपर्याणित) २. ६३.
अपडिअ (अपतित) ७. ५७.
अपम्मुक्क (अप्रमुक्त) ३. ४५.
अपयल्लिर (अशैथिल्यकृत् अलम्बनकृत् वा) ६. ४३.
अपरिमुत्त (अपरिमुक्त) २. ८२.
अपरिहव (अपरिभव) ६. ४०.
अपलित्त (अप्रदीप्त) २. ४८.
अपलोट्टिअ (अप्रत्यागत) ७. १२.
अपल्लट्ट (अपर्यस्त) ३. १५.
अपव्व (अपर्वन्) १. १४.
अपव्वाइअ (अम्लान) ६. १२.
अपस्खलिद (अप्रस्खलित) ८. १.
अपिज्ज (अपेय) २. ६०.
अपिहं (अपृथक्) २. ३२.
अपुणभव (अपुनर्भव) २. ६५.
अपुरव (अपूर्व) ४. ५५; ७. ९६.

अपुव्व (अपूर्व) ३. ६७; ७.
अपुसण (अमार्जन) ६. ६८.
अप्पणअ (आत्मीय) ८. ६७.
अप्पणय (आत्मीय) ३. ७८.
अप्पणा (आत्मीय) ८. ४५.
अप्पणो (स्वयम्) ४. १७.
√अप्पाह P. (सम्–दिश्)
अप्पाहामो (संदिशामः) ७.
अप्पुल्ल (आत्मीय) ३. ८६.
अफरुस (अपरुष) २. ५३.
अफिट्ट (अभ्रष्ट) ७. २०.
अफिडिअ ,, ७. २१.
अफुडिअ (अखण्डित) ७. ६३.
अफुसिअ (अभ्रमित) ७. ४.
अबाहिर (अबहिस्) ३. ७२.
अबीहिर (अभीत) ६. ३५.
अब्भंसि (अभ्रंशिन्) ७. २१.
अब्भास (अभ्यास) २. ११.
√अब्भिड P. (सम्–गम्)
अब्भिडइ (संगच्छते) ७. ११.
१√अब्भुत्त P. (प्र–दीप्)
अब्भुत्तए (प्रदीप्यते) ६. १०३.
२√अब्भुत्त P. (स्ना)
अब्भुत्तन्त(स्नात्) ६. १०.
अभअ (अभय=अभयकुमारमुनि) ७. ३८.
अभक्खिअ (अभग्न) ६. ७०.
अभत्त (अभक्त) ६. १०६.
अभमिअ (अभ्रान्त) ७. ५.
अभय (SK.) १. ४५.
अभिपल्लाणिअ (अभिपर्याणित) ३. २५
अभिसरण (SK.) ५. १०२.

अभिहाण (अभिधान) ७. ९०.
अभेड (अभेर=अवकाश) २. ६२.
अमअ (अमृत) ६. १६, २९; ८. ५९.
  अमय २. ७२; ६. ७, १७; ७. ८१, ९२.
अमइल (अमलिन) ३. ६९.
अमउत्त (अमृदुत्व) १. ७९.
अमच्च (अमर्त्य) ४. ७६.
अमन्त (अमात्र) ४. ३०.
अमन्द (SK.) ४. ३२.
अमय S. अमअ.
अमयमई (अमृतमयी) १. ३७.
अमयमय (अमृतमय) १. ३७,
अमरिस (अमर्ष) ३. ५०.
अमरी (SK.) ६. ५१.
अमल (SK.) १. ७३; २. ३०.
अमिअ (अमृत) ८. २४.
अमिलाण (अम्लान) ६. १२.
अमिलाय (अमिलातक=पुष्पविशेष) ३. ६१.
अमुग (अमुक) २. २५.
अमुणिज्जन्त (अज्ञायमान) ७. ८९.
अमुसावाइ (अमृषावादिन्) १. ८५.
अमूस (अमृष) १. ८५.
अमोघ (SK.) ६. ४३.
अमोसा (अमृषा) १. ८५.
अम्ब (आम्र) ३. २०; ४. २२.
अम्बु (SK.) ३. ८; ४. ६०.
अम्बुज (SK.) २. ५४.
अम्महे Inter. (हर्ष) ७. १०२.
१ अम्मो Inter. (आश्चर्य) ४. १७.
२ अम्मो (दे अम्ब) ४. ५३.
अम्हारअ (अस्मदीय) ८. ७४.
अम्हेच्चया (आस्माकी) ३. ७७.
अयञ्छिर (कर्षणशील) ७. ३२.
अय्यावत्त (आर्यावर्त) ७. ९५.
अरण्णसाण (अरण्यश्वन्) १. ४६.
अरहन्त (अर्हत्) ७. ५२, ५३, ५४, ५५, ५६, ५७, ५८, ५९, ६८.
अराअ (अराजन्) ४. ६२.
१ अराइ (अराति) २. ७३.
२ अराइ (अरात्रि) ३. ३९.
१ अराइणं (अराज्ञाम्) ४. ६३.
२ अराइणं (अराजानम्) ४. ६३.
अराइणा (अराज्ञा) ४. ६५.
अरि (SK.) १. ४६, ६१; २. ३६; ६. ३९, ५५, ८१.
१ अरिह (अर्ह) ३. ४९, ५५.
२ अरिह (अर्हत्व) ८. ९.
अरुण (SK.) १. ५७.
अरे Inter. (रतिकलहे) ४. १३. (संभाषणे) ४. ५१.
√अरोअ P. (उत्-लस्)
  अरोअइ (उल्लसति) ७. ४५.
√अर्च्
  अच्चन्ति (अर्चन्ति) २. ५६.
  अच्चिज्जन्ति (अर्च्यन्ते) ५. ६२.
  अच्चिअ (अर्चित) २. ६३.
  अच्चिअ (अर्चयित्वा) १. ८१.
√अर्ज्
  अज्जिज्जइ (अर्ज्यते) ७. ८८.
  अज्जिअ (अर्जित) ६. ७१.
  अज्जिद ,, ७. ९५.
अलं (SK.) ५. ५८.
अलंघ (अलङ्घ्य) १. १७.

√अवअच्छ P. ([illegible])

अवअच्छिअ ([illegible]) १. ८०.

√अवआम P. ([illegible])

अवआमइ (पसरदि) ७. २६.

अवंचणिज्ज ([illegible]) १. १०.

अवंठणिज्ज ([illegible]) १. १५.

१√अवसेह P. (नश्)
अवसेहइ (नश्यति) ७. २२.
२√अवसेह P. (गम्)
अवसेहन्ति (गच्छन्ति) ७. ९.
अवस्स (अवश्य) ८. ५७.
१√अवह P. (रच्)
अवहिअ (रचित) ६. ५९.
२ अवह (उभय) ३. ६९.
१√अवहर P. (गम्)
अवहरिअ (गत) ७. ९.
२√अवहर P. (नश्)
अवहरइ (नश्यति) ७. २२.
अवहरण (अपहरण) २. ४०.
अवहाण (अवधान) ६. ४१.
√अवहाव P. (कृप्)
अवहावसु (कृपस्व) ६. १०२.
√अवहेड P. (मुच्)
अवहेडिउं (मुक्त्वा) ६. ५६.
अवाडल (अवातूल) १. ७४.
अवि (अपि) १. १७, २५, ३०; २. ९०; ३. ७६; ४. २३; ५. ४, २२, २७, ६८; ६. ३५; ७. २८, ३२, ५०, ७५; ८. ५६.
अविअट्टिअ (अविसंवदित) ६. ८८.
अविअड्ढ (अविदग्ध) ३. १२.
अविग्घ (अविघ्न) ३. ४०.
अविचल (SK.) ८. ७६.
अविरहि (अविरहिन्) ३. १५.
अविराय (अविलीन) ६. ३८.
अविलुम्पिअ (अकाङ्क्षित) ७. ३८.
अविलोट्टिअ (अविसंवदित) ६. ८८.
अविसंवाइ (अविसंवादिनी) ६. ८९.
अविसम (अविषम) २. ५७.
अविसूरन्त (अखिद्यमान) ६. ९०.
अविहीर (अप्रतीक्ष) ७. ३८.
अविहूण (अविहीन) १. ६६.
अवीअ (अद्वितीय) २. ७३.
अवीय ,, १. ४.
√अवुक्क P. (वि-ज्ञपय्)
अवुक्कन्त (विज्ञपयत्) ६. २६.
अवुड्ढ (अवृद्ध) ३. ४१.
अवेअण (अवेदन) २. २.
अवेमइअ (अभग्न) ६. ६८.
अवेल्लणिज्ज (अरमणीय) ७. १४.
अवेहविर (अवधनाशील) ६. ५८.
अव्वाहय (अव्याहत) ७. ७९.
अव्वो Inter. (सूचने) ४. १४. (दुःखे) ४. १४. (संभाषणे) ४. १४. (अपराधे आश्चर्ये च) ४. १४. (भये) ४. १५. (आदरे) ४. १५. (आनन्दे) ४. १५. (पश्चात्तापे) ४. १५. (खेदे विषादे च) ४. १५.
१√अस्
अत्थि (अस्ति) १. २, ५, ६२.
अत्थि (अस्ति असि अस्मि वा) ५. ७३.
अत्थि (स्मः) ५. ७२.
असि ४. १०, १२.
सि (असि) ३. ७५, ८१, ८५; ४. ११, १३, १६, १९, ५६; ५. ७२; ६. १, ३, ७१; ७. १०२.
म्हि (अस्मि) ५. ७२; ७. ५०.
म्ह (स्मः) ५. ७२.
म्हो ,, ५. ७२.

आसि (आसीत्) १. २८,४०,४२; २. ७, ११, ३४, ७४, ७५; ३. ३, ४, १६, २८, ३१, ३८, ४२, ४५, ४७; ४. ७६, ७८; ५. ८८; ६. ३०, ३६, ३७, ६४; ७. ९१.

आसि (आसन्) ३. ४७; ४. ३५.

अहेसि (अभूत्) ५. ८८.

२√अस्

+परि. पल्लत्थ (पर्यस्त) ३.१५,२५.

असई (असती) ६. १८.

असंक (अशङ्क) १. ११.

असंघडिअ (असंघटित) ६. ७५.

असंवरिअ (असंवृत) ६. ५१.

असंसि (असंसिन्) ७. ४२.

असङ्क (अशङ्क) २. ५.

असङ्कल (अशङ्कल) २. ३२.

असज्झ (असाध्य) ३. ३.

असढ (अशठ) ८. १२.

असड्ढ (अश्रद्ध) ३. १२.

असढ (अशठ) २. ३७.

असिढिल (अशिथिल) २. ४३.

असण (असन) ५. ६१.

असद्दाण (असद्ध्यान) ७. ६२.

असमाविअ ([illegible]) ६. ९५.

असरण ([illegible]) ५. ८५.

[illegible] ([illegible]) १. ९०.

[illegible] ([illegible]) ७. २६.

[illegible] ([illegible]) १. ११.

[illegible] ([illegible]) ३. ३१.

[illegible] ([illegible]) ८. १४.

असि (SK.) १. ३९; ६. ४३, ६६; ७. ३३.

असिर (अशिरस्) २. ५७.

असिलिम्ह (अश्लेष्मन्) ३. २०.

असुक्क (अशुष्क) २. ८५.

असुणिअ (अश्रुत) ६. ३९.

असुहअ (अशुभ) ८. ७२.

असूरिस (असुपुरुष) १. ५.

असेस (अशेष) २. १०.

असोअ (अशोक) २. ७५; ३. १८, २४, २९, ६४.

असोहिअ (अपक्व) ६. ५५.

अस्मद्

अम्मि (अहम्) ५. ३७.

अम्हि „ ५. ३७.

अहं „ ३. ७६; ४. ५३; ५. ३७, ७३, ९६; ६. २, १०६.

अहयं „ ५. ३७.

म्मि „ ३. ८०, ५. ३५.

हं „ ३. ७५, ७८; ५. ३७; ६. १, १०६; ७. ६२, १०२.

[illegible] „ ८. ३६.

[illegible] ([illegible]) ८. ५.

[illegible] ([illegible]) ५. ३२, ७२.

[illegible] „ ८. ३२.

[illegible] „ २. २९; ५. ३१. १०५; ६. ८२. ८. ३२.

[illegible] „ ५. ३२.

[illegible] „ ५. ३२.

[illegible] „ ५. ३२.

अहिव (अधिप) १. ८; ६. ४९, ६२.
अहिवइ (अधिपति) ४. ४०; ६. ६९.
अहिवलु (अभिमन्यु) २. ५८.
अहिविञ्छिअ (अहिवृश्चिक) २. ८९.
अहिसारिआ (अभिसारिका) १. १२; ६. २०.
अहीरन्ती (अह्रियमाणा) ७. ८६.
अहुलण (अमार्जक) ६. ६८.
अहुल्ला (अफुल्ला) ४. ५.
अहुवन्त (अभवत्) ६. ४०.
अहूण (अविहीन) १. ६६.
अहूव-पुव्व (अभूतपूर्व) ५. ५.

आ

आ (SK.) ७. ९९.
आअ S. गम्.
√आअड्ड P. (व्या-पृ)
आअड्डिअ (व्यापृत) ६. ५०.
आइ (आदि) १. २, ४८, ६१; २. ५०, ६२, ६७, ८४; ८. ७६.
√आइग्घ P. (आ-घ्रा)
आइग्घिउं (आघ्रातुम्) ६. १०.
आइरिअ (आचार्य) १. ५०.
१ आउ (आयुस्) १. १०.
२ आउ (अप्) ३. ९०.
आउज्ज (आतोद्य) २. ८.
आउज्जिअ (आतोद्यिक) २. ७४.
√आउड्ड P. (मस्ज्)
आउड्डिअ (मग्न) ६. ६४.
आवण्टण (आकुञ्चन) २. २५.
आउल (आकुल) १. ४६.
आउस (आयुस्) ७. ७४.
आउस-माणी (आयुर्मानिन्) १. १०.[२]
आउह (आयुध) ३. ११; ६. ६०.
आएस (आदेश) ६. ९६.
आकण्ठ (SK.) ७. ८१.
आकर (SK.) ३. ५९.
आकार (SK.) २. ११.
आकिदि (आकृति) २. ९१.
आगम (SK.) ७. ३४, ४४; ८. ६१, ७४.
आघाअ (आघात) ३. ८.
आचार (SK.) ६. ४५; ८. २०.
आच्छेदण (आच्छेदन) ६. ८५.
आजम्म (आजन्म) ७. ३५.
आजि (SK.) ६. ९२.
√आढप्प P. (आ-रभ्)
आढप्पन्त (आरभ्यमाण) ७. ९०.
आणण (आनन) ६. ७६; ७. २१.
आणन्द (आनन्द) २. ४३; ५. १०३; ६. २३, ४०; ७. ६१.
आणयण (आनयन) ५. २२; ३१.
आणा (आज्ञा) १. २९; ३. १३; ६. २०, ९७; ७. ४.
आणाल (आलान) ३. ६०.
आतवत्त (आतपत्र) ६. ७०.
आति (आदि) ८. ६.
आत्मन्
अत्ता (आत्मा) ३. १७.
°अत्ताणा „ ६. ४.
अप्प° ३. १७; ४. ५६; ५. ५०; ७. ७३.
अप्पा (आत्मा) ६. ५७; ७. ७३.

√आस्

अच्छइ (आस्ते) ७. ५५; ८. १९.

अच्छंति ,, ८. १०.

अच्छंते ,, ८. १०.

अच्छउं (आसे) ८. ५६.

अच्छउ (आस्ताम्) ८. ६४.

अच्छह (आध्वम्) ८. ४१.

अच्छहु ,, ८. १८, २१, ४१.

आसीण (आसीन) १. ७९; ६. २७, ३८.

+समुपा. समुपासिअ (समुपास्य) २. ८३.

आस (अश्व) १. ३४; २. ९०.

√आसङ्क P. (संभावय्)

आसङ्किअ (संभावित) ६. २२.

आसण (आसन) १. ७९; २. ३२; ३. ७४; ५. २१; ८. १७.

आसत्ति (आसक्ति) ८. २१.

आसत्थाम (अश्वत्थामन्) १. ३१.

आसय (आशय) २. ५२.

आसव (SK.) ३. ६४.

आसार (SK.) १. ५२; ७. ९२.

आसीसय (आशिस्) १. ८५.

√आह P. (काङ्क्ष्)

आहन्त (काङ्क्षत्) ७. २६;

आह र (एहि रे) ८. ६९.

१आहरण (आभरण) १. ४३; २. ८, ३४, ४२; ६. ३४, ७५.

२आहरण (SK.) ५. ३५, ४३, ४४.

√आहोड P. (तड्)

आहोडिअ (ताडित) ६. १८.

इ

१√इ

एइ (एति) ४. १५, १८; ५. ६१.

एन्ति (यन्ति) १. ६९.

अन्ति ,, १. ७.

एसि (एषि) ३. ८५; ४. १६, ५१.

एसु (एहि) ४. ५१.

एध (एत) ४. ८.

एन्त (आयन्) ५. ५४.

एन्ती (यन्ती) ४. ४४.

+उद. उइअ (उदित) ५. १०६.

+उप. उवेन्तिं (उपयन्ति) ४. ४.

२इ (पादपूरणे) ४. २१.

इअ (इति) १. २९, ४८, ६१; २. १७, २३, ५३; ३. ५६, ७२, ७५, ७६, ७७, ७८, ८७; ४. २, ८, १२, २१, ३३, ४१, ४५, ५१, ५२, ५३, ५४, ५५, ५८; ५. २, ४५, ४८, ७०, ७१, ७२, ७३, ८१, ८७, ८९, ९२, ९६, ९७, १०५; ६. ३, १०; ७. १, २३, ९२, १००; ८. ३६, ४०, ८३. इय २. ६२.

इअर (इतर) ५. ६०.

इअरहा (इतरथा) ४. १९.

इक्क (एक) १. ७४.

इक्क-मण (एकमनस्) ८. २०.

इक्कसि (एकशः) ८. ७१.

इङ्गाल (अङ्गार) १. ३५.

इङ्गुअ (इङ्गुद) १. ६०.

इच्छिर (एषितृ) ७. ५४.

इच्छु (इक्षु) ५. ६९.

इट्ट (इष्ट) ३. ८.
इट्ठ „ ५. १०३.
इड° (इडा) ८. २३.
इण-परि (अनया रीत्या) ८. ४२.
इण्हिं S. एण्हिं.
इत्तहे (अत्र) ८. ७५.
इत्ति (इति) ३. ७९, ८६.
इत्तिअ (एतावत्) ३. ७९.
इत्थ S. एतद्.
इत्थं (SK.) ३. ८२.
इत्थी (स्त्री) २. ६६; ३. ६५; ४. ५७, ६९; ७. ५, १५, २४, २६, २७.

इदम्

अयं (अयम्) ५. ७; ७. ९३.
इमो „ २. २६, २७; ५. ६.
इमे ४. ६१.
इमा (इयम्) १. ३०; ५. ९९.[३]
इमिआ „ ५. ७.
इमा (इमाः) ५. ६९.
इणं (इदम्) ५. ११; ६. ३.
इणमो „ ५. ११.
इदं „ ५. ११.
इमं „ २. ७९; ३. ६१, ८०; ४. ३, १९, २२, २३, ७७; ५.[४] २९, ३२, ३३, ८२, ८३; ६. ९८; ७. १००.
इमु „ ८. २८.
आयइं (इमानि) ८. २९.
इमं (इमम्) ३. ७०; ४. १९, २०, ५४; ५. ६, ९, ११.
णं „ ५. ९.
इमे (इमान्) ५. ९, ४८.
णे „ ५. ९.
इमिणा (अनेन) ५. ३.
इमेण „ ५. ३, १०.
णेणं „ ५. १०.
इमेहिं (एभिः) ५. १०.
एहिं „ ५. ८.
णेहिं „ ५. १०.
इमाइ (अनया) ४. ५४.
इमाए „ ३. ६७; ४. ४७.
इमीए „ ४. ४७.
आहिं (आभिः) ५. ८.
इमाहि „ ५. ६.
अस्स (अस्य) ५. ८.
आयहो „ ८. २९.
इमस्स „ ५. ८, १४, ६१.
से „ ५. १२, १३.
इमाण (एषान्) ५. १४.
सिं „ ५. १२.
इमाइ (अस्याः) ४. १३.
सिं (आसाम्) ५. १३.
अस्सिं (अस्मिन्) ५. ७.
इमम्मि „ ४. १२; ५. ९.
इमस्सिं „ ४. ७०; ५. ७.
एसु (एषु) ५. ८.
इदो (इतः) ५. ६६, ७२, ७५.
इह १. ५; २. २९,[२] ३१, ५५;[२] ३. ६३; ४. १, ८, ५४, ५९, ६१, ६३; ५. ९, २३, ५४,[४] ५५, ५८, ६२, ६४, ६७, ६८, ६९, ८४; ७. ९, १००; ८. ३४.
इहं (इह) १. ६९; २. १७.

इअं (इदम्) ७. ९५.
इदि (इति) ८. ५.
इन्द (इन्द्र) २. ३२, ३४; ६. २३, १०४; ७. ५३, ६९, ९३, ९८.
इन्दयारण (इन्द्रयारण) ७. २०.
इन्दिय (इन्द्रिय) ८. ५३.
√इन्ध्
+सम्. समिज्झन्त (समिन्धान) ३. ४.
इन्ध (चिह्न) २. २४.
इन्धण (इन्धन) ७. ४८.
इअ (SK.) १. ७९; २. ३८; ६. २२, ४८, ५७, ६१, ६४, ९०.
इय S. इअ.
इर (किल) ४. ६.
इला (स्त्रीविशेष) ५. ८०.
इव (SK.) १. २२, ३०, ४३; २. ५०; ३. ४०; ४. ३, ५४; ५. ६८; ६. ३५, ५२; ८. १.
√इष्
इच्छसि ८. ६३.
+प्र. पेसइ (प्रेषयति) ६. ७५.
–पेसीअ (प्रेषीत) ६. ७८.
१ इह S. इदम्.
२ इह (इभ) २. २४.
इहं S. इदम्.
इहरा (इतरथा) ४. १९.
इह-लोअ (इहलोक) ७. ९५.

ई

√ईक्ष्
इक्खन्त (ईक्षमाण) ६. २४.
+निर्. निरिक्खसु (निरीक्षस्व) ४. ५३.
–णिरिक्खिअ (निरीक्ष्य) ८. ३२.
+प्र. पेक्खसि (प्रेक्षसे) ५. ६४.
–पेक्खसे ,, ५. ६४.
–पेक्खित्था (प्रेक्षध्वम्) ५. ६८.
–पेक्खह ,, ५. ६८.
–पेक्खिज्जइ (प्रेक्ष्यते) २. २८.
–पेक्खन्त (प्रेक्षमाण) ८. ४.
–पेक्खिऊण (प्रेक्ष्य) १. ५६.
+प्रति. पडिक्खाविअ (प्रतीक्षित) ७. ३९.
ईरिस (ईदृश) ४. १४.
ईस (ईश) १. २, ४, ६, ८३; २. ७६, ८५, ८९; ६. ७९.
ईसर (ईश्वर) २. १७; ६. ८५.
ईसि (ईषत्) ३. ६५.

उ

१ उअ (उत) २. १७, १९.
२ उअ (पश्य) १. ६७; ४. ३, १८, ५५, ५९, ६१, ६४; ५. ८, ११, १२, ४७, ४८, ४९, ७६.
√उअक्ख P. (दृश्)
उअक्खइ (पश्यति) ७. २५.
उअर (उदर) ४. २८.
उउ (ऋतु) १. ८३, ९०; ३. १, २, ४; ४. ५.
उउम्बर (उदुम्बर) २. ७७.
उऊखल (उलूखल) २. १६.
उक्कम (उत्क्रम) २. ६७.
उक्कर (उत्कर) १. ४१.
√उक्कस P. (गम्)
उक्कसइ (गच्छति) ७. ६.
उक्कुस (उत्कृष्ट) ७. ९१.

√उद्धुम P. (पूर्)
उद्धुमाअ (पूर्ण) ७. १५.
√उद्धूलय्
उद्धूलिअ (उद्धूलित) ६. १९.
उपदेस (उपदेश) ७. १०२.
उपसम (उपशम) ८. १२.
उप्पल (उत्पल) १. ५६.
उप्पाय (उत्पाद) ३. ३२.
√उप्पाल P. (कथ्)
उप्पालसु (कथय) ६. ३.
√उप्पेल P. (उद्-नम्)
उप्पेल्लिअ (उन्नमित) ६. २४.
उब्भ (ऊर्ध्व) २. ७७; ३. २२.
√उब्भाव P. (रम्)
उब्भावन्ती (रममाणा) ७. १३.
उब्भिय (ऊर्ध्व) ८. १४.
√उब्भुत्त P. (उत्-क्षिप्)
उब्भुत्तिअ (उत्क्षिप्त) ६. ९९.
उभय (SK.) ३. ६९.
उम (उमा) ३. २८.
उम-कामय (उमाकामक) ६. ३१.
√उमच्छ P. (वध्)
उमच्छन्त (वधयत्) ६. ५८.
उमा (स्त्रीविशेष) ५. ८१.
उमीस (उन्मिश्र) २. ४१.
उम्बर (उदुम्बर) २. ७७.
√उम्मत्थ P. (अभ्या-गम्)
उम्मत्थइ (अभ्यागच्छति) ७. ११.
उम्मि (ऊर्मि) ४. ४९.
उम्मीलणअ (उन्मीलन) ७. ६५.
उम्मुह (उन्मुख) २. ५२.
उम्ह (उष्मन्) ६. २१.
उम्ह-यार (उष्मकार) ३. ३०.
उर (उरस्) १. ४०.
उरग (SK.) २. ८३.
उरस् (SK.) ८. ८३.
उरु (SK.) ४. ३२.
उलूखलय (उलूखल) २. १६.
√उल्ल (आर्द्रय्)
उल्लन्ति (आर्द्रयन्ति) १. ५५.
उल्ल (आर्द्र) २. ३; ३. २७.
√उल्लाल P. (उद्-नम्)
उल्लालिअ (उन्नमित) ६. २४.
उल्लाव (उल्लाप) १. ५६.
√उल्लुक P. (तुड्)
उल्लुकिअ (तुडित) ६. ७९.
√उल्लुण्ड P. (वि-रेचय्)
उल्लुण्डावन्त (विरेचयत्) ६. १७.
√उल्लूर P. (तुड्)
उल्लूरिअ (तुडित) ६. ७९.
उल्लोअ (उल्लोच) १. ७३.
उवएस (उपदेश) ८. ४७.
उवज्झाअ (उपाध्याय) ७. ६४.
उवदेश (उपदेश) ८. ९.
उवमा (उपमा) २. ७२; ३. ४३; ७. १८, ८७.
उवरि (उपरि) ३. ८८; ८. ३१.
उवरिं (उपरि) १. ६८.
उवसम (उपशम) ७. १२; ८. ४४.
उवह (उभय) ३. ६९.
√उवहत्थ P. (समा-रच्)
उवहत्थिअ (समारचित) ६. ६०.
उवहार (उपहार) ५. ३६.
उवालम्भ (उपालम्भ) ६. १०५.

कडुअ (कटुक) २. ३१.
कडुअत्त (कटुकत्व) ७. २०.
कढिण (कठिन) ३. ५१.
कण (SK.) २. ८३; ५. ५६; ६. ८९; ७. ८७.
कणय (कनक) १. २७[२], ७५; ४. १०; ६. २६, ३४, ५४, ७५, ८२, ९३.
कणय-पङ्कअ (कनकपङ्कज) ५. ६२.
कणवीर (करवीर) २. ६३.
कणिआर (कर्णिकार) ३. ४४.
कणेरू (करेणु) ३. ६०.
कण्टइअ (कण्टकित) २. ४९.
कण्ठ (SK.) ३. २०[२]; ५. ६७; ८. ८३.
कण्डलिआ (कन्दरिका) ३. ११.
√कण्डूय
कण्डुअमाण (कण्डूयमान) १. ७४.
कण्डूल (खर्जूल) १. ३८.
कण्ण (कर्ण) २. ७, २२, २७; ६. २६.
कण्णिआर (कर्णिकार) ३. ४४.
कण्णिआरय „ २. १३.
१ कण्ह (कृष्ण=हरि) २. १७; ३. ५५.
२ कण्ह (कृष्ण=वर्णविशेष) ३. ५५.
कत्ता (कर्ता) ४. ५८.
कत्तार „ ४. ५३, ५८.
कत्तो (कुतः) ५. ५; ६. १, १०५.
कत्थ (क्व) १. ६२; ४. १०; ५. ५; ८. २४.
√कथ
कहइ (कथयति) ४. १६; ५. ७.
कहेसु (कथय) ८. ७१.
कहि „ ८. ७०.
कहिअ (कथित) ७. १२; ८. १४.
कधिद „ ८. १, ४६.
कहिवि (कथयित्वा) ८. ८३.
कद S. कृ.
कदण (कदन) २. ४६.
कन्त (कान्त) १. १९.
कन्ति (कान्ति) १. ७८; २. १, ४९; ३. ४७; ६. २२; ७. १८.
कन्तिल्ला (कान्तिमती) ३. ७९.
१ कन्द (SK.) १. ३५, ५९.
२ कन्द (स्कन्द) २. ८५.
कन्दप्प (कन्दर्प) ३. ३३.
कन्दलिअ (कन्दलित) ५. १७.
कन्दली (SK.) ५. ७०.
कन्न (कर्ण) ४. २८; ८. ७४.
कन्नउज्ज (कान्यकुब्ज) ६. ७९.
कन्नुल्लड (कर्णक) ८. ७३.
कन्नेरय (कर्णिकार) २. १२.
कपट (SK.) ८. ८.
१ कप्प (कल्प=कालविशेष) १. ६१.
२ कप्प (कल्प=द्रुमविशेष) ६. १२.
कप्पूर (कर्पूर) २. ३९; ५. १३.
कबरी (SK.) १. ७६; ४. ४४.
१ कम (क्रम) १. १४; २. ६७; ६. ४५.
२ कम (क्लम) ३. ५२.
कमन्ध (कबन्ध) २. ५७.
कमल (SK.) १. ७०; ५. १९, ४९; ६. १०, १२, ३३, ३६, ५०; ८. ४७.

२ कलि (SK.=कलह) ७. ४४, ६९.
कलिआ (कलिका) ३. ५८; ५. १३, ४१, ५४.
कलुसण (कलुषण) ५. ३२.
कल्लाण (कल्याण) ८. ३३.
कल्हार (कह्लार) ५. २२.
कवट्टिअ (कदर्थित) २. ४९; ३. ५.
कवड्डि (कपर्दिन्) ३. १०.
कवण (किम्) ८. ३०.
कवरी (कबरी) ३. ५५; ५. ६०.
कवलण (कवलन) २. २२.
कवाड (कपाट) २. ४५.
कविकच्छु (कपिकच्छु) ७. २७.
कसाअ (कषाय) ८. २.
√कस्
+वि. विअसन्ति (विकसन्ति) १. २४.
—विअसिअ (विकसित) ३. ३१; ४. २०.
—विअसाविअ (विकासित) ७. ४०.
कसण (कृष्ण) ३. ३१, ५५; ५. ६९.
कसरक्क (कसरत्क) ८. ६८.
कसाय (कषाय) ८. ८, ५३.
१ कसिण (कृत्स्न) ३. ३१, ३९, ४९.
२ कसिण (कृष्ण=वर्णविशेष) ३. ५५.
कस्ट (कष्ट) ८. १.
१ कह (कफ) ७. २१.
२ कह (कथम्) ५. १४, ८५, १०५; ६. १०६; ७. ८४; ८. १६.
कहं ,, ४. १९; ५. १०१; ७. ९९; ८. ६०.
कहन्तिहु (कुतः) ८. ६१.
कहा (कथा) ६. ४५, ४६.
कहावण (कार्षापण) ३. २७.
कहिं (कुत्र) ६. १.
काइं (किम्) ८. ३०.
काउँअ (कामुक) २. २५.
√काह्
कहुन्त (काह्वत्) ७. ३८.
१ काम (SK.=मदन) १. ७६; ३. ७, २८, ९०; ५. ७, ५८; ७. ३, २८, ३२.
२ काम (SK.=विषयाभिलाष) ७. ७.
कामकर (SK.) ३. ४३.
काम-वस (कामवश) ७. ८.
कामि (कामिन्) ३. ४२; ६. २०.
कामिणी (कामिनी) ३. ६; ७. २५.
कामुअ (कामुक) १. ५९.
काय (SK.) ८. ७२.
कायव्व (कर्तव्य) ७. ५४.
कारण (SK.) ८. २५.
काल (SK.) १. १५; २. ४३; ४. ७४; ५. ६२; ६. ७४; ७. ७२.
काला (तिरस्कारपरा) ४. ४७.
कालास (कालायस) २. ७५.
कालायस (SK.) २. ७५.
√काश्
+प्र. पयासन्त (प्रकाशयत्) ६. ३१, ४३.
√कास्
खासिअ (कासित) २. २८.
कास (SK.) ५. ६४.
कासवि (काश्यपी) १. ३१.
कासि (काशि) ६. ७६, ९६.
काहल (कातर) २. ४३.

[illegible] ([illegible]) ८. ६७, ६१. ७१.
[illegible] (केषाम्) ४. ७१.
केसिं (केषां कासां वा) ४. ७१.
[illegible] (कस्याः) ४. ७२.
[illegible] ,, ४. ७३.
[illegible] ,, ८. ६७.
किस्सा ,, ४. ७४.
कीए ,, ४. ७५.
कीसे ,, ४. ७५.
[illegible] ([illegible]) ४. ४९.
[illegible] (कस्मिन् काले) ४. ७६.
[illegible] ,, ६. ४८.
[illegible] ,, ४. ७६.
[illegible] ,, ४. ७६.
[illegible] (कस्याम्) ४. ६९.
[illegible] ,, ४. ६९; ६. २.
किणोद्दं ([illegible]) ७. १००.
किंपि (किमपि) १. ३०.
किर (किल) २. ६३; ३. १६, ५०; ४. ६, ३९, ७८; ५. ३; ८. ६३, ७८.
किरण (SK.) ६. १६.
किराय (किरात) २. २९.
किरिआ (क्रिया) ३. ४९. किरिया ८. ११.
किल (SK.) ४. ७; ८. ६.
√किलकिंच P. (रम्)
किलकिंचिअ (किलकिंचित) ५. १०४; ७. १३.
किंवं (कथम्) ८. ५०.
किवालु (कृपालु) १. ८०.
किस (कृश) २. ५९.
किसङ्गी (कृशाङ्गी) १. ७८.
किसल (किसलय) २. ७५; ३. २९.
किसलय (SK.) २. ७५.
किह (कथम्) ८. ५०.
कीलं (क्रीडा) ४. ३२.
कीला ,, २. ३७; ४. ३६, ३८, ६२, ६४.
कुडुप्पल (कुड्मल) १. ७२.
कुंड (कुण्ड) १. ५९.
कुकम्म (कुकर्मन्) ७. २.
√कुक्कुर P. (उत्-स्था)
+उत्. उक्कुक्कुरिअ (उत्थित) ६. १२.
कुङ्कुण (SK.) ६. ४१, ४७, ४९, ६२, ६९, ७१.
कुङ्कुम (SK.) ५. ५४.
कुच (SK.) ३. ६९.
कुच्चय (कूर्चक) ६. १६.
कुच्छेअय (कौक्षेयक) २. १०.
कुज्जय (कुब्जक=शतपत्रिका २. २८.
√कुञ्च्
+आ. आकुञ्चिअ (आकुञ्चित) २. ६.
कुटुम्ब (SK.) ८. ७.
कुट्टिम (SK.) १. ५३.
कुटङ्ग (SK.) ५. १७.
कुटय (कुटज) ५. ९, १२, १७, ४०.
कुडुली (कुटीर) ८. ७२.
√कुण P. (कृ)
कुणइ (करोति) २. ७८.
कुणन्ति (कुर्वन्ति) १. १६, ५३.
कुणसु (कुरु) ६. ४१; ७. ५७.
कुणेसु ,, ३. ६७.
कुणन्त (कुर्वत्) ५. १०६.

काहिन्ति (करिष्यन्ति कर्तारो वा) ७. ५४.
काहं (करिष्यामि) ५. ९३.
काहिमि ,, ५. ९३.
करस्सु (कुरु) ८. ५२.
कराहि ,, ८. ४०, ६३, ७६[2].
करि ,, ८. ३२[2],३५[2],४९, ५१, ५२,६३,७०,७८,८१.
करे ,, ८. ४२.
करन्ता (कुर्वन्त) ८. ४६.
करेज्ञु (कुर्याः) ८. ६७.
अकासि (अकार्षीत्) १. ८१; २. ९, ५३; ३. ५३.
कासी ,, ५. ८७.
काही ,, १. ८८; २. २; ५. ८७; ६. ३२, ७९; ७. १.
काहीअ ,, ५. ८७; ७. ५३.
किज्जदि (क्रियते) ७. ९९.
किज्जदे ,, ७. ९९.
कीरते ,, ८. ९.
कीस्रु (क्रिये) ८. ४३.
अकारि (अकार्यंत) २. ६६.
करावइ (कारयति) ५. ७४.
करावेइ ,, ५. ७४.
कारइ ,, ५. ७३.
कारावेइ ,, ५. ७८.
कारेइ ,, ५. ७८.
करावउं (कारयामि) ८, ५६.
करावेमि ,, ५. २८.
कारीअइ (कार्यते) ५. ७६.
करावीअइ ,, ५. ७६.
राविज्जइ ,, ५. ७७.

कारिज्जइ (कार्यते) ५. ७७.
कअ (कृत) ३. १; ६. १२, ७०.
कत ,, ८. ८.
कद ,, ७. ९५.
कय ,, १. ४६, ५८; २. ४, ८, ३७, ४१, ४६, ५५, ६१, ७४, ७८, ८१; ३. १, १८, २३, २४, २५, ३०, ४०, ६५; ४. ५३; ५. ९०, ९१, ९३; ६. २, ५३, ८६, ८७, ९५; ७. ५०; ८. ३३, ७३.
किअ ,, ८. ५३.
कराविअ (कारित) ५. ७६.
कारिअ ,, ५. ७६, ७८.
कीरन्ती (क्रियमाणा) ७. ८६.
काउं (कर्तुंन्) १. ५८; २. १; ७. ५३.
करेप्पि ,, ८. ७९.
करेप्पिणु ,, ८. ७९.
करेवि ,, ८. ७९.
करेविणु ,, ८. ७८.
काउं (कृत्वा) २. ५०, ६२, ८२; ४. ३७; ८. २.
काऊण ,, १. १४.
काऊणं ,, १. १४; ७. ५४.
कडुय ,, ७. ९८.
करवि ,, ८. ७६.
करिउ ,, ८. ७६.
करिउं ,, ६. ४२.
करिय ,, ७. ९८.
करिवि ,, ८. ७६.

+प्र. पकुणन्ती (प्रकुर्वती) ७. ८७.
कुतित्थि (कुतीर्थिन्) ७. ३९.
कुतित्थिअ (कुतीर्थिक) ७. ४२; ८. १४.
कुतुम्ब (कुटुम्ब) ८. ७.
कुदिट्ठि (कुदृष्टि) २. ५९.
कुन्तल (SK.) ४. ६८.
कुन्द (SK.) ५. ६७, ७७, ८१, ८५.

√कुप्

कुप्प (कुप्य) ३. ७५, ७९.
कुविअ (कुपित) ७. २७.

कुपह (कुपथ) ७. ६२.
कुबोह (कुबोध) ७. ७८.
कुमर (कुमार) २. ३९; ६. ३९.
कुमरवाल (कुमारपाल) १. २८.
कुमुअ (कुमुद) ५. ६४; ६. १०, १३.
कुमुइणी (कुमुदिनी) ५. १०६.
कुम्पल (कुड्मल) ३. १७, ४३.
१ कुम्भ (SK.=गण्डस्थल) २. २७, ३६.
२ कुम्भ (SK.=पात्र) ६. १६.
कुम्म (कूर्म) ६. ८०, १००.
कुरल (SK.) ५. ९३.
कुरवय (कुरबक) ३. ३२, ६०.
कुरु (SK.) ४. ६०.
कुरङ्ग (SK.) ५. ४०.
कुल (SK.) १. ८०; २. ३, ७३[२]; ३. ४५, ५०, ६८; ५. ९२, ७६; ६. ८, १५, ४५[२], ५६, ७८, ९०; ७. ८१, ९३.

कुलडा (कुलटा) ६. ९.
कुल्ल° (कुल्या) ४. ४१.
कुल्ला ,, १. ४६.
कुसल (कुशल) १. ७२; ४. ८; ७. १३, ३३.
कुसुम (SK.) १. २२, ५७, ७६, ८८; २. ८, २८, ४१, ५५, ५६, ७९, ८१[२], ८५; ३. ५, २९, ४४, ४५, ४७, ४९, ५४[२], ५९, ६३, ७०, ७१; ४. ३७, ६८; ५. १४, १५[२], २१, ३७, ४३, ४४, ५२, ७३, ८२. ८६; ६. १२, ८१.
कुसुम-ज्झअ (कुसुमध्वज) ३. ४.
कुसुम-धणु (कुसुमधन्वन्) १. ११.
कुसुम-सर (कुसुमशर) ३. ३.
°कुसुमोट्ठी (°कुसुमोष्ठी) ४. २०.

√कूज्

कूजिअ (कूजित) ३. ३७.

√कूर्पास

कुप्पिसन्त (कूर्पासवदाचरत्) १. ५०.

कूव (कूप) ४. २९.

√कृ

करइ (करोति) ८. ६४, ६५, ६६, ७५.
करेइ ,, १. ४१; ८. ६२.
करंति (कुर्वन्ति) ८. ४०.
करिम (करोमि) ३. ५६; ८. ४१.
करेमि ,, ८. ३५.
करहि (करोषि) ८. ५६.
करिज्जउ (क्रियताम्) ८. ५.

काहिन्ति (करिष्यन्ति कर्तारो वा) ७. ५४.
काहं (करिष्यामि) ५. ९३.
काहिमि ,, ५. ९३.
करसु (कुरु) ८. ५२.
करहि ,, ८. ४०, ६३, ७६[२].
करि ,, ८. ३२[२],३५[२],४९, ५१, ५२,६३,७०,७८,८१.
करे ,, ८. ४२.
करन्त (कुर्वत्) ८. ४६.
करेज्ज (कुर्याः) ८. ६७.
अकासि (अकार्षीत्) १. ८१; २. ९, ५३; ३. ५३.
कासी ,, ५. ८७.
काही ,, १. ८८; २. २; ५. ८७; ६. ३२, ७९; ७. १.
काहीअ ,, ५. ८७; ७. ५३.
किज्जदि (क्रियते) ७. ९९.
किज्जदे ,, ७. ९९.
कीरते ,, ८. ९.
कीसु (क्रिये) ८. ४३.
अकारि (अकार्यत) २. ६६.
करावइ (कारयति) ५. ७४.
करावेइ ,, ५. ७४.
कारइ ,, ५. ७३.
कारावेइ ,, ५. ७८.
कारेइ ,, ५. ७८.
करावउं (कारयामि) ८, ५६.
करावेमि ,, ५. २८.
कारीअइ (कार्यते) ५. ७६.
करावीअइ ,, ५. ७६.
कराविज्जइ ,, ५. ७७.

कारिज्जइ (कार्यते) ५. ७७.
कअ (कृत) ३. १; ६. १२, ७०.
कत ,, ८. ८.
कद ,, ७. ९५.
कय ,, १. ४६, ५८; २. ४, ८, २७,४१,४६,५५, ६१,७४,७८,८१; ३. १,१८,२३, २४,२५, ३०,४०,६५; ४. ५३; ५. ९०,९१, ९३; ६. २,५३,८६,८७,९५; ७. ५०; ८. ३३,७३.
किअ ,, ८. ५३.
कराविअ (कारित) ५. ७६.
कारिअ ,, ५. ७६, ७८.
कीरन्ती (क्रियमाणा) ७. ८६.
काउं (कर्तुम्) १. ५८; २. १; ७. ५३.
करेप्पि ,, ८. ७९.
करेप्पिणु ,, ८. ७९.
करेवि ,, ८. ७९.
करेविणु ,, ८. ७८.
काउं (कृत्वा) २. ५०, ६२, ८२; ४. ३७; ८. २.
काऊण ,, १. १४.
काऊणं ,, १. १४; ७. ५४.
कडुय ,, ७. ९८.
करवि ,, ८. ७६.
करिउ ,, ८. ७६.
करिउं ,, ६. ४२.
करिय ,, ७. ९८.
करिवि ,, ८. ७६.

खत्त (क्षत्र) ६. ६६.
खत्तिअ (क्षत्रिय) ६. ४५.
√खन्
खम्मइ (खन्यते) ७. ७७, ७८.
खणिज्जइ „ ७. ७७.
खणिज्जए „ ७. ७८.
+उत्. उक्खय (उत्खात) १. ४७.
–उक्खाय „ १. ४७.
खन्द (स्कन्द) २. ८५; ३. ४४.
°क्खन्द ३. ४४.
१ खन्ध (स्कन्ध=शरीरावयव) २. ३८, ८४.
२ खन्ध (स्कन्ध=प्रकाण्डमस्तक) ४. २९.
ख-पुप्फ (खपुष्प) ७. ७०.
खप्पर (कर्पर) २. २८.
खम (क्षमा) ८. ३४.
खम्भ (स्तम्भ) २. २८; ४. २७.
खल (SK.) २. ३१.
खल्पु (खल्पू) ४. ५४.
खल्लीड (खल्वाट) १. ५१.
√खा P. (सम्-स्त्यै)
+सम्. संखाय (संस्त्यान) ६. ११.
खाणि (खानि) ८. २८.
√खाद्
खाइ (खादति) ७. ६२.
खाअइ „ १. ३५.
खाइन्ति ७. ६२.
खाहिइ (खादिष्यति) ८. ६८.
[illegible] ([illegible]) ७. ९[illegible].
√[illegible] P. ([illegible])
[illegible] ([illegible]) ७. ९६.

खीलय (कीलक) २. २८.
खु (निश्चये) १. ९; २. ९६; ३. ८५; ४. ११; ५. ४, ५८; ६. १०५; ७. ४, ५०, ८१, ८२, ९५, १००. (ऊहे) ४. ११; ६. १०४. (संभावने) ४. ११. (विस्मये) ४. १२, १७, ५५. (संशये) ४. १२.
√खुडुक्क P. (अवतृ स्खल् शल्याय वा)
खुडुक्कन्त (अवतरत् स्खलत् शल्यायमान वा) ८. ४५.
√खुप्प P. (मस्ज्)
खुप्पन्त (मज्जत्) ६. ६४.
खुर (SK.) २. ८९.
खेअ (खेद) ४. ९.
खेअण (खेदन) ३. ९०.
खेअर (खेचर) २. ३४.
खेअरी (खेचरी) ४. ४६.
खेडअ (स्फेटक=नाशक) २. ६[illegible]
खेडय (क्ष्वेटक=[illegible]विशेष) २. ६[illegible]
√खेड्ड P. (रम्)
खेड्डन्ति (रमन्ते) ७. १३.
खेड्डा (क्रीडा) ५. ९०.
√खेल
खेल्लन्ति (क्रीडन्ति) ४. ४६.
खोह (क्षोभ) ६. २७.
खोहयार (क्षोभकर) ३. ३९.

ग

गअ (गत) १. ३६. [illegible] ६. ९[illegible] ९४, १०२.
१ गइ S. गया.
२ गइ (गति) २. ९३; ५. [illegible] ५५, ९१; ९६; ६. ३८.

+आ. आअ (आगत) २. ६३, ७३; ४. ११; ६. १.
–आगअ ,, १. ८४; २. ७५.
–आगय ,, १. ४८, ५३.
–आअमिअ (आगमित) २. २३.
–आगमिअ ,, २. २३.
–आगच्छन्ती ७. ११.
+उत्. उग्गय (उद्गत) १. ७८; ३. ४२.
+प्रत्या. पच्चागच्छइ (प्रत्यागच्छति) ७. १२.
+वि. विगय (विगत) १. ५७; ३. २०; ५. ९०.
+सम्. संगय (संगत) ७. ११.
गमण (गमन) १. ७९; २. ८४; ५. ८७; ६. ७८.
√**गमेस** P. (गवेष)
गमेसन्ति (गवेषयन्ति) ७. ३३.
गम्भीर (SK.) ६. ३०.
गय S. **गअ.**
गयण (गगन) १. ५२, ६२; ३. ५२; ६. १४, २८; ८. २४.
गय-वर (गजवर) २. २६.
गयसुकुमाल (गजसुकुमाल) ७. ३६.
गरुअ (गुरुक) १. ६९; ६. १०६.
गरुवी (गुर्वी) ३. ५८.
√**गर्ज्**
गज्जन्त (गर्जत्) ६. ६२.
√**गर्दभ्**
गद्दहिअ (गर्दभवदाचरत) ३. १०.
√**गल्**
गलिअ (गलित) ४. ४९.
+वि. विअलइ (विगलति) ७. १८.
√**गल** P. (सम्–घट्)
संगलिअ (संघट्य) ६. ७५.
√**गलत्थ** P. (क्षिप्)
गलत्थिअ (क्षिप्त) ६. ९६.
गलोइ° (गुडूची) १. ७७.
√**गवेप**
गवेसिअ (गवेपित) ७. ३४.
गव्व (गर्व) ३. ८४; ६. ७७.
गव्विर (गर्विन्) ३. ८४.
गह (ग्रह) १. ८१; ७. ३.
गहण (गहन) ६. ८७; ८. ३१, ३८, ६१, ६९.
गह-वइ (गृहपति) ३. ७४.
गाअङ्क (गवाङ्क=हर) २. ९.
गाई (गौः) ७. ८०.
गाण (गान) २. ७२.
गाम (ग्राम) ४. २४.
गामणि (ग्रामणी) ४. ५४.
गामिल्ली (ग्राम्या) ३. ८६.
गाय (गायक) ५. ९१.
गायणी (गायनी) २. ७१.
गारव (गौरव) २. ११.
गावी (गौः) ५. ९२.
√**गाह्**
+अव. ओगाहिअ (अवगाहित) ७. ४७.
गिज्झ S. **गेज्झ.**
गिम्ह (ग्रीष्म) १. ९०; ३. ९०; ४. १, २, ३, ५, ७, २१, ७८; ८. १.

[illegible]

गुड़ (Skt.) [illegible]

√गुड़
गुलिअ (गुलित) ५. ७४; ६. २.

√गुडगुड P. (उद्-क्षिप्)
गुडगुडिअ (उत्क्षिप्त) ७. ४५.

१ गुण (Skt. [illegible]) १. ४, १९, २. ६०, ७०, ३५, ३३, ४०; ३. १८, ४०; ५. ७३, ८३; ६. ९५; ७. ३३, ३०, ७३; [illegible]

२ गुण (Skt. [illegible]) ६. १८.

३ गुण (ख्यापन) १. १५; २. ११; ३. १४; ६. २७.

गुणि (गुणिन्) १. ३३; २. ७४, ८१.

√गुण्ठ P. (उद्धूलय्)
गुण्ठिअ (उद्धूलित) ६. १९.

गुन (गुण) ८. ६.

√गुप्
गोविअ (गोपित) २. १५.
गुप्पन्त (गुप्यत्) २. ४१.

√गुम P. (भ्रम्)
गुमिअ (भ्रमित) ७. ४.

गुप्पन्ती [illegible] ३. ५३.
+परि. परिगुप्पिअ [illegible] ३. ६५.

१ गुरु [illegible] १. ४, ३५.
२ गुरु [illegible] १. ४३, ८७; [illegible] ७. ८. ३१.
[illegible]
३ गुरु (Skt. [illegible]) ३. [illegible] ९. [illegible]

गुरुअ (गुरुक) १. ६९.
गुरु-अण (गुरुजन) ८. ४६.
गुरु-जन (Skt.) ८. ५७.
गुरु-पय (गुरुपद) ८. ४७.
गुरु-भाव (Skt.) ७. ९८.

√गुरुव
गुरुआअइ (गुरु यते) ५. ६२.
गुरुआइ (गुरु यति) ५. ६३.

√गुलगुन्छ P. (उद्-क्षिप्)
गुलगुन्छिअ (उत्क्षिप्त) ६. ९८.

√गुलल P. (चाटौ कृ)
गुललंत (चाटुकुर्वाण) ६. ४४.

√गुलुगुन्छ P. (उद्-नामय्)
गुलुगुन्छिअ (उन्नमित) ६. २४.

√गुह्
+अव. अवगूढ (आलिङ्गित) ३. ८८.

गृन्ह S. ग्रह्.

गेज्झ (ग्राह्य) १. ५२; ३. ६२; ५. २९. गिज्झ ५. २५, ४१.

गोट्ठी (गोकुलाख्या [illegible]) [illegible] ९०.

गेण्ह S. ग्रह्
गेन्दुअ (कन्दुक) २. २९.
गेय्ह (ग्राह्य) ३. ६२.
गेह (SK.) ८. ६४.
गेहिणी (गेहिनी) ७. ८.
√गै
गाअइ (गायति) ४. ७.
गाइ ,, ५. २.
गायन्ति ४. ७२; ५. २, ६९.
गायामो (गायामः) ५. ७२.
गीअ (गीत) १. ३७, ८६; २. ६७, ७३, ७४, ७६; ३. २०; ५. ७५, ९४.
गायन्त (गायत्) ६. ६.
गन्ती (गायन्ती) ५. ५१.
गाउं (गातुम्) २. ७०.
+सम्. संगीय (संगीत) २. ६६.
गोअम (गौतम) ७. ३७.
गोअर (गोचर) ५. ८७.
गोट्ठी (गोष्ठी) ५. १०३.
गोण (गौः) ३. ९०.
गोर (गौर) १. १३; २. २६, ६३.
१ गोरी (गौरी=गौरवर्णा) १. ७५; २. ७१; ३. ६१; ४. ५०.
२ गोरी (गौरी=पार्वती) ४. ५६.
गोला [illegible] १. ३५.
गोत्त (गोत्र) ५. ५५, ५८.
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

√ग्रस्
गसिअ (ग्रस्त) ७. ४६.
√ग्रह्
गृण्हइ (गृह्णाति) ८. ४४.
गिण्हसु (गृहाण) ३. ६७; ४. १०.
गिण्हेइ (गृह्णीत) ५. ४०.
गेण्हीअ (अग्रहीत) २. ४.
घेप्पति (गृह्यते) ८. ११.
गहिअ (गृहीत) १. ७६; ३. ११, ७७, ८८; ५. ८१; ७. ४१.
गहिय ,, १. ६५.
गिण्हन्त (गृह्णत्) ६. ८२; ७. ४८.
गिण्हणिज्ज (ग्रहणीय) ७. ९०.
गिप्पन्ती (गृह्यमाणा) ७. ९०.
घेत्तुं (ग्रहीतुम्) ७. ५०.
गिण्हिउं (गृहीत्वा) २. ७१.
घित्तूण ,, ७. ४९.
गेण्हिअ ,, ७. ५०.
गिण्हिअ ,, ८. ४५.

घ

घई [illegible] ८. ६९.
घट्ठ [illegible] ८. १८.
√घट्
[illegible]
[illegible]
[illegible]
घट्टंसुअ [illegible]

[illegible]

–उच्चिणह (उच्चिनुत) ५. ८१.
–उच्चिणिअ (उच्चित) ३. ५५.
–उच्चिणिअ (उच्चित्य) ४. ३७.
+नि. णिच्चिअ (निच्चित) १. २.
+समुत्. समुच्चिणतु (समुच्चिनु) ३. ६४.

चिअ (एव) १. ७७; ३. ८६, ८७; ५. ५७, ६९. च्चिय ७. ६७. च्चिअ ३. ३; ४. ६, १७, ७८; ६. ९८; ७. ६, ३४.
चिउअ (चिबुक) २. २७.
चिक्किण (चिक्कण) १. ६५.
√चिञ्च P. (मण्ड्)
  चिञ्चिअ (मण्डित) ६. ७६.
√चिञ्चअ P. (मण्ड्)
  चिञ्चइअ (मण्डित) ६. ७६.
चिञ्चणिअ° (चिञ्चा) ५. १४.
√चिञ्चिल्ल P. (मण्ड्)
  चिञ्चिल्लिअ (मण्डित) ६. ७७.
√चिट्ठ P. (स्था)
  चिट्ठसु (तिष्ठ) ४. १०.
  चिट्ठन्त (तिष्ठत्) ६. ११.
चिण्ह (चिह्न) ३. १६.
चित्त (SK.) ४. ६९; ५. १०३; ७. ५; ८. २१, ५८, ७९.
√चिन्त्
  चिन्तेदि (चिन्तयति) ८. ३०.
  चिन्तेमि (चिन्तयामि) ८. ३४.
  चिन्त (चिन्तय) ७. १००.
  चिन्तसु ,, ८. ३१.
  चिन्तन्त (चिन्तयत्) ५. ८९.
  चिन्तअन्ती (चिन्तयन्ती) ५. ९७.

चिन्ता (SK.) १. ५६; २. ८१; ७. १.
चिन्तेतव्व (चिन्तयितव्य) ८. ६.
चिन्ध (चिह्न) ५. ६६.
चिबुअ (चिबुक) २. ९.
चिय S. चिअ.
चिरं (SK.) ४. ३४.
चिरस्स (चिरस्य) ५. ६०.
चिराउ (चिरात्) ६. ३.
चिलाअ (किरात) २. २९.
√चिष्ठ P. (स्था)
  चिष्ठदि (तिष्ठति) ८. ४.
चिहुर (चिकुर) २. ३०.
चीरी (SK.) ४. ७, ८.
√चुक्क P. (भ्रंश्)
  चुक्कसि (भ्रश्यसि) ७. २०.
चुड (चण्ड) १. ३८.
चुण्ण (चूर्ण) ३. १६.
√चुम्ब्
  चुम्बिअ (चुम्बित्वा) ३. ७४.
चुम्बणअ (चुम्बन) ३. ८.
चुलुक्क (चौलुक्य) १. २२.
चुलुग ,, २. ९१.
√चुलुचुल P. (स्पन्द्)
  चुलुचुलमाण (स्पन्दमान) ६. ८७.
चूअ (चूत) ३. २, ५, १०. ५६; ३. ८.
चेअ (अवधारणे) ४. ५, १०.
चेडुअ (चेट) ३. ५३.
चेदि (SK.) ४. ६२.
चेदणा (चेतना) ८. ७.
चोग्गुणअ (चतुर्गुण) २. १५.
चोत्थ (चतुर्थ) २. ५५.

चोत्थी (चतुर्थी) २. ३१.
चोद्दह (चतुर्दश) २. १५.
√चोप्पड P. (म्रद्)
  चोप्पडमाण (म्रक्षयत्) ७. ३६.
चोर (SK.) ८. १६.
चोरिअ (चौर्य) ३. ५३.
चोव्वार (चतुर्द्वार) २. १६.
च (चकारार्थे) ४. ६.
चिअ s. चिअ.
√च्यु
  चविअ (च्युत) २. २६.

छ

छइल्ल (विदग्ध) १. १२; ६. ३४.
छउम (छद्म) ३. ५७.
छच्चरण (षट्चरण) ३. २२.
√छज्ज P. (राज्)
  छज्जिअ (राजित) ६. ६३.
छट्ठी (षष्ठी) २. ७१.
छड्डवण (मोचन) १. ७७.
१ छण (क्षण=कालविशेष) ४. ६३.
२ छण (क्षण=उत्सव) ४. ३०, ४१, ६०, ७०, ७७, ७८; ५. ७६.
छण्ठण (उक्षण) ४. ५८.
छत्त (छत्र) १. ११; २. ६१; ५. ५; ६. ८४; ७. ९७.
छत्तवण्ण (सप्तपर्ण) १. ३६; ५. ५०.
छत्तिवण्ण ,, १. ३६; २. ७१.
छमरुह (क्षमारुह) ३. ४७.
छमा (क्षमा) २. ८९.
छमिं (शमी) २. ७१.
√छर्द्
  छड्डिअ (छर्दित) ३. ९.

छवि (SK.) २. ८५, ८७.
√छादय्
  छाइअ (छादित) ६. १५.
छाया (SK.) २. ६१; ४. ५०.
छालङ्क (छागाङ्क=अग्नि) २. ३३.
छाव (शाव) २. ७१.
छाहिं (छाया) ४. ५०.
छाही ,, २. ६१; ६. ५.
छिक्क (क्षुत) २. २८.
√छिद्
  छेच्छं (छेत्स्यामि) ५. ९५.
  छिन्दिअ (छिन्न) ६. ८४.
  छिन्दिउं (छेत्तुम्) ७. ५५.
√छिप्प P. (स्पृश्)
  छिप्पन्त (स्पृश्यमान) ७. ९१.
छिरा (शिरा) २. ७२.
√छिव P. (स्पृश्)
  छिवइ (स्पृशति) ७. २६.
  छिवइ (स्पृशत) ८. ४७.
  छिविज्जमाणा (स्पृश्यमाना) ७. ९१.
√छिह P. (स्पृश्)
  छिहिआ (स्पृष्टा) ७. २७.
छिहं (स्पृहा) ३. २.
छिहा ,, ३. ११.
छीअ (क्षुत) १. ६९.
√छुप्
  छिक्क (छुप्त) ३. ७०.
  छुत्त ,, ३. ७०.
छुर (क्षुर) ८. ४५.
छुरिया (क्षुरिका) १. ३९.
√छुह (क्षिप्)
  छुह (क्षिप) ६. ९६.

छुह° (सुधा=अमृत) ६. १९.
छुह° (सुधा=मकोल) २. ७०.
छुहा (क्षुधा) १. ९.
छूढ S. क्षिप्.
१ छेत्त (क्षेत्र=भूमि) ६. ६०.
२ छेत्त (क्षेत्र=शरीर) २. ८९.
√छोल्ल P. (तक्ष्)
छोल्लदु (तक्ष्णुत) ८. ४५.

ज

ज (यत्)
जो (यः) १. २९, ३१, ३३, ३९, ४२, ४४; २. ७५; ३. ५०; ४. ७; ७. ६, ११, १९, २६, ३७, ४३, ५५, ६२, ६६, ६७, ७०; ८. २३, २६, ४४, ५७, ५८, ६५, ६६.
जु ,, ८. ६४, ६५.
जे (ये) २. ५६, ६०; ७. १०, २४, ५०, ५४; ८. ७३.
जि ,, ८. ६८.
जा (या) ४. ६, ४९, ७३; ७. ८३.
जाओ (याः) ४. ४८.
जीओ ,, ४. ४८.
जं (यत्) १. २३; ४. १६, २१; [illegible]. ५१, ७२; ७. २५; ८. ३०, ८०.
जु ,, ८. २८.
जुं ,, ८. २३.
[illegible]
[illegible]
[illegible]

जं (याम्) ४. ४९.
जिणा (येन) ५. ४.
जेण ,, १. ४७; २. ५८; ५. ३; ७. ३९, ७२, ७३, ८०, ८१, १०२.
जेहि (यैः) ४. ३४; ७. ८२, ८८.
जेहिं ,, ७. ५९, ६४, ८९.
जीए (यया) ५. ७६.
जम्हा (यस्मात्) ५. १.
जहां ,, ८. २६.
जाओ ,, ५. १.
जस्स (यस्य) १. ५, ३०, ३२, ३३, ३४, ३५, ३६, ३७, ३८, ४०, ४१, ४३, ४५, ४६; २. २४, २८; ४. ७८; ७. ३३; ८. ११.
जसु ,, ८. ५०, ५६, ६५, ६९, ७१.
जाम ,, ४. ७८.
जासु ,, ८. ३७, ४३, ५८.
जाण (यानाम्) १. २६; ७. ५१, ५६, ५८.
जाहं ,, ८. ५.
जिस्सा (यस्याः) ४. ७८.
जीए ,, ४. ७५.
जीसे ,, ४. ७५.
जहिं ,, ८. २५.
[illegible]
[illegible]
[illegible]

+उत्. उज्जीविअ (उज्जीवित) ३. १२.

जीव (SK.) २. ८३; ७. ३८; ८. ९, ३३, ६४, ७०, ७५.

जीवाउ (जीवातु) २. ८३; ३. १६.

जीवियडउ (जीवितक) ८. ७२.

√जीह P. (लस्ज्)

जीहाविअ (लज्जित) ६. ६५.

जीहा (जिह्वा) ३. २१.

जुअ (युवन्) ४. ६६, ७०, ७१. जुव ३. २, ३८, ४८, ६६; ५. ७८.

जुअइ (युवति) ४. ७०, ७१, ७३, ७५. जुवइ १. २, ७८; ३. ५३, ६०; ४. ७४; ७. ६, १२, २२.

जुआण (युवन्) ३. १८; ४. ७३; ६. ३८. जुवाणय ३. ५३.

जुग (युग) २. १५.

√जुगुप्स

जुगुच्छिअ (जुगुप्सित) ६. ४.

जुग्ग (योग्य) २. ८५; ३. ४४, ४६, ६८; ४. ११.

जुग्गय (युग्म) ३. २२.

√जुञ्ज P. (युज्)

जुञ्जसि (युनक्षि) ६. ७२.

जुज्झ (युद्ध) ६. ५३.

√जुञ्ज P. (युज्)

जुञ्जसि (युनक्षि) ६. ७२.

+प. [illegible] (प्रयुज्य) ८. ७१.

जुण्हा (ज्योत्स्ना) ३. २१, ५२; ६. ३, ११, २१.

जुत्तंणिमं (युक्तमिदम्) ७. १००.

जुद्ध (युद्ध) ६. ४५.

√जुप्प P. (युज्)

जुप्पसि (युनक्षि) ६. ७२.

जुम्म (युग्म) ३. २२.

जुव S. जुअ.

जुवइ S. जुअइ.

जुवाणय S. जुआण.

१√जूर P. (खिद्)

जूर (खिद्यस्व) २. ८०.

२√जूर P. (क्रुध्)

जूराविअ (क्रोधित) ६. ९१.

जूरवण (वधक) ६. ५८.

जूहि (यूथी) ५. ३४.

जूहिआ (यूथिका) ५. १७.

जूही (यूथी) ५. १०, १६.

√जृम्भ्

+वि. विअम्भन्ति (विजृम्भन्ते) १. ५८.

–विअम्भिअ (विजृम्भित) ६. १०१.

√जॄ

जिण्ण (जीर्ण) १. ६६.

जुण्ण „ ५. ४७; ६. १००.

जीरन्त (जीर्यमाण) ७. ८०.

जे (पादपूरणे) ४. २१.

जेण (लक्षणे) ४. ५.

जेत्तिअ (यावत्) ३. ८१.

जेत्तिल „ ३. ८१.

जेत्तुल „ ८. ५५.

जेत्थु (यत्र) ८. ५३.

जेड्डह (यावत्) ३. ८१.

√जेम P. (भुज्)

जेमइ (भुङ्क्ते) ६. ७२.

जेवँद्द (यथा) ८. ४९.
जेवड्ड (यावत्) ८. ५४.
जेद्दव (यादृक्) ८. ५१.
जोअ (योग) ७. ४९; ८. २१.
जोग ,, ८. १६.
जोगिअ (योगिक) ८. २४.
जोगिअ-चरिअ (योगिकचर्या) ८. २३.
जोग्ग (योग्य) २. ३१; ६. १०६; ७. ४४.
जोण्हा (ज्योत्स्ना) १. ४१.
जोण्हाल (ज्योत्स्नावत्) ३. ८३.
जोव्वण (यौवन) ३. १८.
जोह (योध) २. ६, १३, १८; ६. ४७.
√ज्ञपय्
+वि. विण्णवेद्दि (विज्ञपयति) ७. ९४.
–विण्णवेमि (विज्ञपयामि) ४. ५९.
–विण्णविही (स्वर्जिज्ञपत्) ६. ४०.
–विण्णत्त (विज्ञप्त) ४. ७७; ५. ६.
√ज्वल्
जलिअ (ज्वलित) ४. ३५.
+प्र. पज्जलिअ (प्रज्वलित) २.५१.

झ

झड P. (वि-लप्)
झडन्त (विलपत्) ६. १०१.
झडप्पण (उपालम्भन) ६. १०६.
झंपावण (संतापक) ६. ९४.
झाडर (अज्ञात...आभरणविशेष) ८. १३.
[illegible] P. (दह्)
[illegible] (दीप्यमान) ६. ८९.
[illegible] ३५.

झण्टण (भ्रमण) ७. ३.
झत्ति (झटिति) ३. ५०.
√झम्प P. (भ्रम्)
झम्पिऊण (पिधाय) ३. ७४.
झम्पण (भ्रमण) ७. ४.
√झर P. (क्षर्)
झरन्त (क्षरत्) ७. १७.
झसचिन्धय (झषचिह्नक=काम) ३. १६.
झसिन्ध (झषचिह्न) ३. १६.
√झा P. (ध्यै)
झामि (ध्यायामि) ७. ६२.
झाअए (ध्यायत) ७. ६८.
झाए ,, ७. ६८.
झायदु ,, ८. २५.
झाअन्त (ध्यायत्) ७. ७९.
झायन्त ,, ६. ६.
झाउं (ध्यात्वा) ७. ६०.
+अनु. अणुझायन्त (अनुध्यायत्) ८. १२.
झाण (ध्यान) २. ५७; ६. ६; ७. ७८; ८. ७९.
झायव्व (ध्यातव्य) ७. ५७, ८८.
√झिज P. (क्षा)
झिज्जइ (क्षाति) ८. ५५.
√झुण P. (जुगुप्स्)
झुणिअ (जुगुप्सित) ६. [illegible]
झुणि (ध्वनि) १. ३७; ५. ७४; ६. ५६.
√झूर P. (स्मर्)
[illegible] (स्मरत्) ६. ४४.

√पू

पुणिज्जए (पूयते) ७. ७३, ७६.

पुव्वइ ,, ७. ७३, ७६.

पूअण (पूजन) ५. ४५.

पूआ (पूजा) १. ८८; २. ७८, ७९; ७. ८३. पूया ५. २४.

पूर (SK.) ४. ३२.

√पृ

+व्या. वावड (व्यापृत) ६. १७.

–वावरन्त (व्याप्रियमाण) ६. ५१.

√पॄ

पुण्ण (पूर्ण) २. ८४.

पुन्न ,, २. ४६; ४. ७७.

पूरिअ ,, ३. ४५; ७. १५.

पूरन्त (पूरयत्) ४. २९.

पेअ (पेय) २. ६०.

पेऊसासण (पीयूषाशन) १. ६७.

√पेच्छ P. (दृश्)

पेच्छामो (पश्यामः) ७. ६४.

पिच्छ (पश्य) ३. ६५, ६७; ४. ६३, ६८; ५. ९, ४६, ४९.

पेच्छ ,, ४. १, ४१, ४३.

पेच्छसु ,, ५. ६.

पिच्छइ (पश्यति) ४. ४४; ८. २९.

पेक्खिअ (प्रेक्षित) २. ९०.

पिच्छन्त (प्रेक्षमाण) १. ३४.

पेट्ट (पेट) १. ६७.

पेण्ड (पिण्ड) १. ५६.

पेट्टविर (प्रस्थापयितृ) ६. २५.

पेम्म (प्रेमन्) ३. ७२, ८२; ७. ११.

पेम्म ६. ५१.

पेरन्त (पर्यन्त) १. ४०; ३. २४.

√पेल्ल P. (क्षिप्)

पिल्लिअ (क्षिप्त) ६. ९६.

पेल्लन्त (क्षिपत्) २. ३८.

पेसण (प्रेषण) १. ७४.

पोक्कण (व्याहरण) ६. ४८.

पोक्खर (पुष्कर) २. ८४.

पोक्खरिणी (पुष्करिणी) ५. १८.

पोप्फल (पूगफल) २. १३.

पोप्फलि (पूगफली) ३. ६९.

पोम्म (पद्म) ५. ५७.

पोम्मच्छी (पद्माक्षी) १. ४२; ३. ५६.

°पोरंमन्न (पूतरंमन्य) २. १३.

पोरिस (पौरुष) १. ६९.

प्पडिहा S. पडिहा.

प्पणइ S. पणइ.

°प्पण्णा (प्रज्ञा) १. ८८.

प्पयर S. पयर.

प्पयाव S. पयाव.

प्पवह S. पवह.

प्पहा S. पहा.

प्पिआ S. पिआ.

प्पेम्म S. पेम्म.

°प्फद्धा (स्पर्धा) ३. १८.

प्फुड S. फुड.

√प्रकटय्

पअट्टन्त (प्रकटयत्) ३. १४.

√प्रस्स P. (दृश्)

प्रस्सदि (पश्यति) ८. ४४.

प्राइव (प्रायः) ८. ५८.

प्राइम्व ,, ८. ५५.

प्राउ ,, ८. ५५.

मसाण (श्मशान) ३. ३९.

मसिण (मसृण) १. ८१; ६. ८७.

√मस्ज्

+नि. णुमन्न (निमग्न) १. ६२.

√मह्

महइ (पूजयति) ७. ७०.

महिअ (महित) २. ३, १३; ४. ५७.

महिअ (महित्वा) ७. ७३.

√मह P. (काङ्क्ष्)

महइ (काङ्क्षति) ७. ३७.

महसि (काङ्क्षसि) ८. ७६.

महद्धि (महर्द्धि) ३. ४१.

महन्त (महत्) ७. ५१.

महन्द ,, ७. ९२.

√महमह P. (प्रसृ)

महमहेइ (प्रसरति) ५. १७.

महमहिअ (प्रसृत) २. ३९; ५. १, ३.

महमहन्त (प्रसरत्) ६. ४९.

महमहिअ (प्रसृत) ४. २४.

महव (मघवन्) ७. ९४.

महाजणिअ (महाजनिक) ६. ३४.

महाणड (महानट) ६. ८६.

महापरसु (महापरशु) २. १९.

महामच्च (महामात्य) ६. २६.

महामुणि (महामुनि) ८. ६२.

महाविल (महाबिल) १. ५८.

महि (मही) ३. ५; ६. ७६.

महि-अल (महीतल) १. ३२; २. ५, २६; ६. १४.

महिमा (महिमन्) १. २६; ७. ६३.

महिला (SK.) ४. ४१; ७. ९, ११, १७.

महि-वट्ठ (महीपृष्ठ) १. ८०.

महि-सामिअ (महीस्वामिन्) ७. ११.

मही (SK.) १. ६८; २. ५४; ६. ३७, १००.

१ महु (मधु=वसन्त) ३. ७, ८, ११, १५, ३०, ३४, ३८, ४७, ५२, ७०.

२ महु (मधु=क्षौद्र) २. २७; ३. ८; ४. ३, ३३, ३८, ४०.

३ महु (मधु=मधूक) ४. २२.

महुअ (मधूक) १. ७५; ३. २८.

महुर (मधुर) १. ९, ७५, ९०; २. ७२.

महुरा (मथुरा) ४. ६०; ६. ९०, ९३.

महुराहिव (मथुराधिप) ६. ८८.

महुरेस (मथुरेश) ६. ९२, ९३.

महूअ (मधूक) १. ७५.

महेभ (SK.) ६. ७८.

महेला (SK.) ७. २१.

१√मा

माइ (माति) ५. १४.

मिइ (मित) ८. ४.

+विनिर्. विणिम्मिअ (विनिर्मित) २. ४२.

२ मा (SK.) २. ८०, ८१; ३. ५९, ७९; ४. २०, ५१, ५६; ७. २८, २९, १००; ८. ६३.

माअरा (मातृ) ४. ५१.

माआ ,, ४. ५२; ७. ८५.

माइ ,, १. ८४, ८९.

[illegible] ([illegible]) ३. [illegible], [illegible], [illegible], [illegible]
  [illegible]

[illegible] ([illegible]) [illegible], ३६

√[illegible] p. ([illegible])

  [illegible] ([illegible]) ६. ४३.

 [illegible] ([illegible]) ३, ४.

 [illegible] ([illegible]) ३. ६६.

√[illegible]

  [illegible] ([illegible]) ५. ५२.

 [illegible] ([illegible]) ३. ३०.

√[illegible] p. ([illegible])

  [illegible] ([illegible]) ६. ८९.

 [illegible] ([illegible]) ६. ४०

√मुह्

  [illegible] ([illegible]) ७. ५३.

  मूढ ७. ३१, ३८, ८. ९८.

 मुह (मुख) ६. ३, ४, ११, ४०; ३. ३३, ३१, ६१; ३. ९; ४. ३८, ३९; ५. ३३; ६. १२, ६०; ७. ४१.

 मुहर (मुखर) ३. ७१.

 मुहल ,, २. ६४.

 मुहिआ (मुधा) ७. १०; ८. ९४.

 मुहुत्त (मुहूर्त) ६. ३८.

√मूर p. ([illegible])

  मूरिअ (अवमृदित) ६. ६८.

 मूलअ ([illegible]) ५. ७०.

 मूलओ ([illegible]) ७. ७८.

 मूसय (मूषिक) ६. ५८.

 मूसल (मुसल) ६. ७०.

√मृ

  मरई (म्रियते) ६. ८०.

  मारइ (मारयति) ५. ७७.

√[illegible]

  [illegible] ([illegible]) ३. ५.

 मेइणी (मेदिनी) ३. ३०; ६. ७७;
  ७. ३४

 मेरु ([illegible]) ३. ७७; ८. ९.

 मेलि[illegible] ([illegible]) ६. ४३.

 मेह (मेघ) ३. ५७; ३. ४५; ५.
  ३९; ७. १०, ३०.

 मेहल ([illegible]) ५. १०३.

 मेहलाण ([illegible]) ६. १८.

√मेल p. (मुच्)

  मेल्लइ (मुञ्चति) ८. ९५.

  + प्र. पमेल्लिअ (प्रमुक्त) ८. ३१.

 मोग्गर (मुद्गर) ८. ४.

 मोक्ख ,, ७. ८, ८४; ८. ४३,
  ५५, ७०.

√मोट्टाय p. (रम्)

  मोट्टाइअ (मोट्टायित) ५. १०४;
   ७. १६.

 मोत्तव्य (मोक्तव्य) ७. ५१.

 मोत्तुमणा (मोक्तुमनस्) ७. ५१.

 मोर (मयूर) ५. २.

 मोरउल्ला (मुधा) ४. २०.

१ मोह (मयूख) २. १४.

२ मोह (Skt.) २. ५३; ५. ५, ५५;
  ७. ४६, ६४, ७२, ७६, ८४,
  ८६; ८. ४०.

 मोहणिज्ज (मोहनीय) ७. ४७.

 मोह-निद्दा (मोहनिद्रा) ५. ५०.

√म्रक्ष

  मक्खन्त (म्रक्षयत्) ७. २६.

 रइ (रति) ३. २९; ४. ३३; ६. ८.

√रुद्
 रुअन्ति (रुदन्ति) १. ५६.
 रोच्छं (रोदिष्यामि) ५. ९४.
 रुण्ण (रुदित) २. ४०; ४. ५८.
 रुग्न ,, १. ४६; ३. ८७; ४. ५३.
 रोत्तूण (रुदित्वा) ७. ५२.
√रुध्
 रुन्धिज्जइ (रुध्यते) ७. ८१.
 रुब्भए ,, ७. ८१.
 रुज्झिअ (रुद्ध) ७. ५७.
 रुद्ध ,, १. ६९; ८. १६, २२, २३.
 रुन्धिअ ,, २. २८; ६. ९१; ७. ५७; ८. ४१.
 रुम्भिअ ,, ७. ५७.
 रुन्धन्त (रुन्धत्) ५. ११.
 +अनु. अणुरुज्झइ (अनुरुध्यते) ७. ८३.
 –अणुरुन्धिज्जइ ,, ७. ८३.
 +उप. उवरुज्झइ (उपरुध्यते) ७. ८३.
 –उवरुन्धिज्जइ ,, ७. ८३.
 +नि. निरुद्ध १. २१, ६९.
 +सम्. संरुज्झन्त (संरुध्यमान) ७. ८४.
 –संरुन्धिज्जन्तअ ,, ७. ८४.
रुप्पमय (रूप्यमय) ६. १६.
रुप्पि (रुक्मिन्) ३. ३९.
रुप्पिणि° (रुक्मिणी) ३. १७.
√रुष्
 रूसइ (रुष्यति) ७. ६६.
 रुट्ठ (रुष्ट) ४. १०; ५. ५९.
 रूसविअ (रोषयित्वा) ४. ६६.
रूसा (रोषेण) १. ३०.
रूसा (रोष) २. २४.
√रुह्
 रोहइ (रोहति) ७. २९.
 +आ. आरूढ २. २९, ९०.
 –आरोविउं (आरोप्य) ६. ३२.
 +समा. समारूढ २. ३२; ६. ५७.
रुहिर (रुधिर) ६. ६४.
रूव (रूप) ३. ६८; ४. ४५.
रूसण (रोषण) ४. १५.
रे (संभाषणे) ३. ५६; ४. १३, ४७, ५६; ७. २०; ८. ४१.
√रेअव P. (मुच्)
 रेअविअ (मुक्त) ६. ५६.
रेणु (SK.) २. ८३; ७. ८७.
रेभ (रेफ) २. ५५.
√रेल्ल P. (प्लावय्)
 रेलन्त (प्लावयत्) ४. २६.
रेवइ° (रेवती) २. २.
रेषा (SK.) ६. ८६, ८७.
रेसि (तादर्थ्ये) ८. ७०.
रेसिं ,, ८. ७०.
√रेह P. (राज्)
 रेहिअ (राजित) ६. ६३.
√रोञ्च P. (पिष्)
 रोञ्चन्ति (पिंषन्ति) ७. २९.
रोत्तव्व (रोदितव्य) ७. ५२.
रोत्तु-मण (रोदितुमनस्) ७. ५२.
रोम (SK.) २. ८५.
रोमंच (रोमाञ्च) १. १२.
रोमञ्च ,, ५. १०२; ६. ५९.

व

वाअ (वात) ५. ४.

वाउ (वायु) ३. १५; ४. ३५; ५. ५५, ५६. वायु ४. ३४.

√वाञ्छ्

वञ्छिज्जइ (वाञ्छ्यते) १. १७.

वाणारसी (वाराणसी) ३. ५९; ४. ६०.

वाणी (SK.) ७. ८३.

वानरिन्द (वानरेन्द्र) ६. ४७.

१ वाम (SK.=प्रतिकूल) १. ४९; ४. ३५.

२ वाम (SK.=सव्य) ४. २६.

°वाय (पात) २. ८६.

वायरण (व्याकरण) २. ७४.

वायव्व (वायव्य) ५. ९०.

वाया (वाक्) ८. ४८, ६३.

वायु s. वाउ.

१ वार (SK.=समूह) ६. ३०.

२ वार (द्वार) ३. ३४, ५७; ४. २७; ६. ७६, ९१; ८. १६.

वार-जुवइ (वारयुवति) १. ७८.

१ वारण (SK.=गज) १. ३४; २. २२.

२ वारण (SK.=निवारण) ४. ९.

३ वारण (व्याकरण) २. ७४.

वार-वाल (द्वारपाल) १. ६९.

वार-विलया (वारवनिता) ३. ७६; ४. २१.

वारि (SK.) ४. २७, ३१, ५४, ५५, ६३, ७२; ५. ५७.

वारुणी (SK.) ५. ८३.

°वालिआ (पालिका) ५. ८४.

वावम्फिर (करिष्णु) ६. ४३.

१ √वास P. (अव-काश्)

+अव. ओवासइ (अवकाशते) ६

२३.

२ वास (वर्ष) ३. ५०.

३ वास (SK.=सुगन्ध) ५. ९३.

वासन्तिआ (वासन्तिका) ३. ६, ५

वासय-सज्जा (वासकसज्जा) ५. ९

वासा (वर्षा) १. ३२.

वासुगि (वासुकि) ६. १०४.

√वाह P. (अव-गाह्)

+अव. ओवाहए (अवगाहते)

४६.

वाहरण (व्याहरण) ६. ४८.

√वाहिप्प P. (व्या-ह्रिय)

वाहिप्पन्त (व्याह्रियमाण) ७.

वाहिर (वहिस्) ४. ७५.

१ वि (अपि) १. ५, ६, १०[२], १६,
२१, २४[२], २६, २७, २८,
३३, ३७[२], ४०, ४१, ४४,
४७, ४८, ६२, ६४, ६९[२],
७९, ८०; २. ५, १५,
२९, ३४, ४०, ५२, ५९,
६५, ६६, ६९, ८८; ३.
२४, ३५[२], ३९[२], ४३, ५०
५२, ५३[२], ५४, ५५[२], ५६,
५८[२], ७५, ७७, ७८, ७९
८१, ८२[२], ८३, ८४, ८५[२]
८७, ८९; ४. २१, २२
२४, २५, ३४, ३५[२], ३६, ४
४७, ४८[२], ५१, ५२, ५३

वाअ (वात) ५. ४.

वाउ (वायु) ३. १५; ४. ३५; ५. ५५, ५६. वायु ४. ३४.

√वाञ्छ्

वञ्छिज्जइ (वाञ्छ्यते) १. १७.

वाणारसी (वाराणसी) ३. ५९; ४. ६०.

वाणी (SK.) ७. ८३.

वानरिन्द (वानरेन्द्र) ६. ४७.

१ वाम (SK.=प्रतिकूल) १. ४९; ४. ३५.

२ वाम (SK.=सव्य) ४. २६.

°वाय (पात) २. ८६.

वायरण (व्याकरण) २. ७४.

वायव्व (वायव्य) ५. ९०.

वाया (वाक्) ८. ४८, ६३.

वायु S. वाउ.

१ वार (SK.=समूह) ६. ३०.

२ वार (द्वार) ३. ३४, ५७; ४. २७; ६. ७६, ९१; ८. १६.

वार-जुवइ (वारयुवति) १. ७८.

१ वारण (SK.=गज) १. ३४; २. २२.

२ वारण (SK.=निवारण) ४. ९.

३ वारण (व्याकरण) २. ७४.

वार-वाल (द्वारपाल) १. ६९.

वार-विलया (वारवनिता) ३. ७६; ४. २१.

वारि (SK.) ४. २७, ३१, ५४, ५५, ६३, ७२; ५. ५७.

वारुणी (SK.) ५. ८३.

°वालिआ (पालिका) ५. ८४.

वावम्फिर (करिष्णु) ६. ४३.

१ √वास P. (अव-काश्)

+अव. ओवासइ (अवकाशते) ७. २३.

२ वास (वर्ष) ३. ५०.

३ वास (SK.=सुगन्ध) ५. ९३.

वासन्तिआ (वासन्तिका) ३. ६, ५४.

वासय-सज्जा (वासकसज्जा) ५. ९०.

वासा (वर्षा) १. ३२.

वासुगि (वासुकि) ६. १०४.

√वाह P. (अव-गाह्)

+अव. ओवाहए (अवगाहते) ७. ४६.

वाहरण (व्याहरण) ६. ४८.

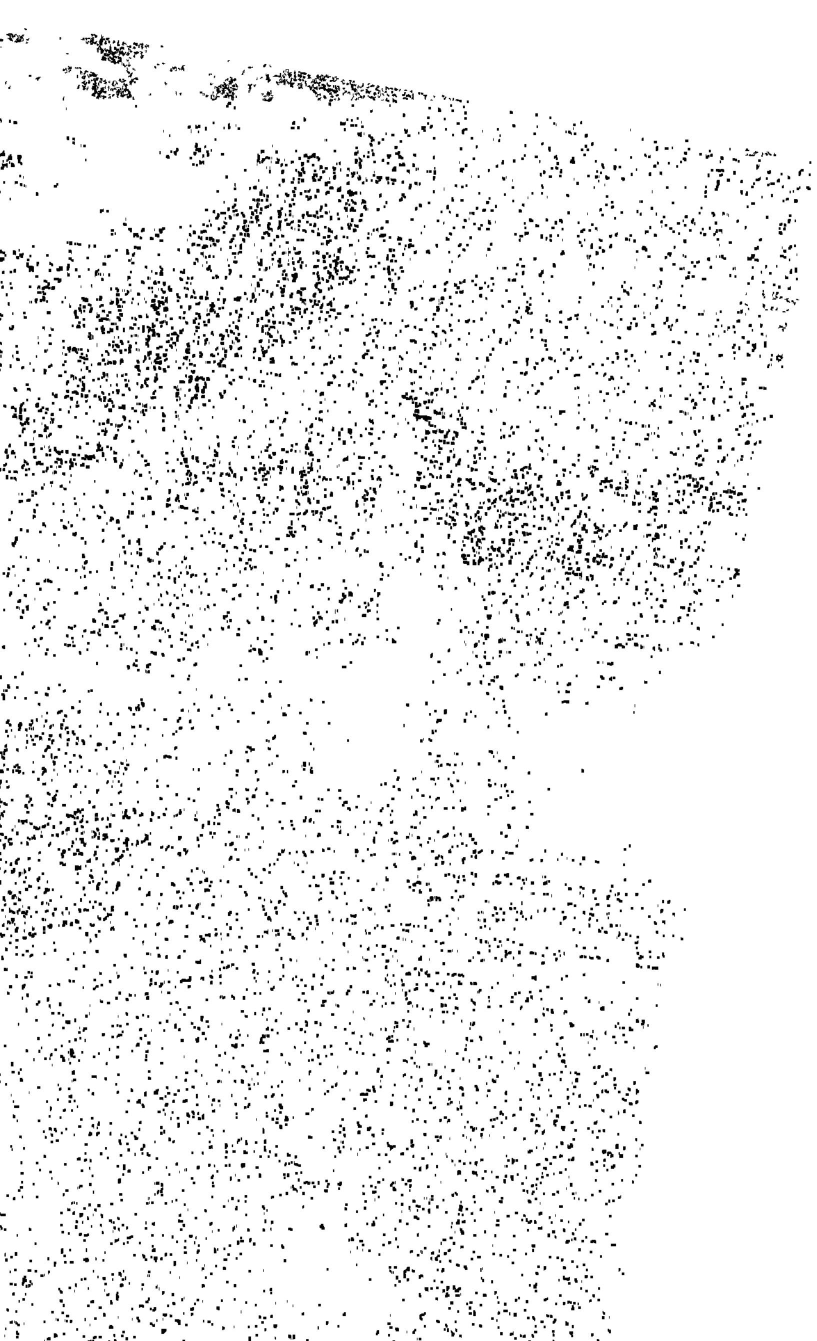
√वाहिप्प P. (व्या-हृिय)

वाहिप्पन्त (व्याह्रियमाण) ७. ९०.

वाहिर (बहिस्) ४. ७५.

१ वि (अपि) १. ५, ६, १०, १६, १९, २१, २४, २६, २७, २८, ३१, ३३, ३७, ४०, ४१, ४४, ४५, ४७, ४८, ६२, ६४, ६९, ७२, ७९, ८०; २. ५, ११, २१, २९, ३८, ४०, ५२, ५९, ६१, ६५, ६६, ६९, ८८; ३. १९, २४, ३५, ३९, ४३, ५०, ५१, ५२, ५३, ५४, ५५, ५६, ५७, ५८, ७५, ७७, ७८, ७९, ८०, ८१, ८२, ८३, ८४, ८५, ८६, ८७, ८९; ४. २१, २२, ३१, ३४, ३५, ३४, ३५, ३६, ४२, ४३, ४७, ४८, ५१, ५२, ५३, ५४

विणय (विनय) १. ५२.
विणु (विना) ८. १८, २०[२], ५९, ७१.
विण्ट (वृन्त) १. ८८.
विण्णत्ति (विज्ञप्ति) ६. २६.
विण्णाणिणी (विज्ञानिनी) ३. ३७.
वित्थरण (विस्तरण) ३. १४.
√विद्
वेच्छं (वेदिष्यामि) ५. ९४.
विदुर (SK.) २. २२.
विदेस (विदेश) ४. २.
विनिमय (SK.) ८. ८३.
विन्नत्ति (विज्ञप्ति) १. ८२; ६. ९५, १०७.
विन्नाण (विज्ञान) ५. ७३.
विपिण (विपिन) ३. १८.
विप्प (विप्र) १. ६५.
√विप्पगाल P. (नाशय्)
विप्पगालिअ (नाशित) ६. २१.
विप्पव (विप्लव) ३. ५२.
विब्भम (विभ्रम) १. ७७; ५. १०४.
विमल (SK.) २. ३६, ५५; ४. ४१.
विम्हय (विस्मय) १. १३.
√विम्हर P. (वि-स्मृ)
विम्हरन्ति (विस्मरन्ति) ७. ५२.
विम्हरिअ (विस्मृत) ५. २९, ३१, ६५; ६. १.
विम्हारिअ (विस्मारित) ६. ४७.
विम्हरावण (विस्मारण) ६. ४६.
१√विर P. (गुप्)
विरन्ति (गुप्यन्ति) ६. १०२.
२√विर P. (भञ्ज्)
विरिअ (भग्न) ६. ६९.
√विरमाल P. (प्रति-ईक्ष्)
विरमालिअ (प्रतीक्ष्य) ७. ३१.
√विरल्ल P. (तन्)
विरल्लिअ (तत) ६. ९३.
विरह (SK.) ३. ४८; ४. ३४; ५. ८९.
विरहि (विरहिन्) ३. १५; ४. १५
विरहिणि॰ (विरहिणी) ३. ७, ११, ३३; ६. २१.
विरहिणी (SK.) ५. ५९.
विराअ (विराग) ८. १९.
√विरोल P. (मन्थ्)
विरोलिअ (मथित) ६. ८१.
विलया (वनिता) १. ५५; ३. ३१, ६०, ६४; ४. ५०, ६४; ५. ७१, ८१; ६. ३१; ७. ३१.
विलविर (विलपनशील) ६. १०१.
विलास (SK.) १. ९०.
विलिअ (व्यलीक) ६. २.
विलीहर (द्रवणशील) ६. ३८.
विलेवण (विलेपन) ६. ९.
विव (इवार्थे) ४. ४.
विवइ-गर ([illegible]) ८. ४८.
विवक्का ([illegible]) ८. ४.
विवक्खीहुन्त ([illegible]) ६. [illegible]
विवस (विवश) ८. ६३.
विवेअ (विवेक) ७. ३, ११, २१, २३, ४६.
विवेइ (विवेकिन्) १. १०.
विवेग (विवेक) ८. ५६.
विव्वोअ (बिब्बोक) ५. १०४.

+निर्. निव्वुअ (निर्वृत) ५. ९२.
+परि. परिअरिअ (परिवृत) ६. ३१.

√वृज्
+वि. विवय्यिद (विवर्जित) ८. २.

√वृत्
वट्ट (वृत्त) ३. ५.
वट्टमाण (वर्तमान) ७. २४.
+आ. अत्तमाण (आवर्तमान) २. ८०.
–आवत्तमाण ,, २. ८०.
+नि. नियत्तसु (निवर्तस्व) ८. ७७.
–निअत्त (निवृत्त) १. ८३.
–निवुत्त ,, १. ८३.
+प्र. पयट्टेइ (प्रवर्तते) ५. ८२.
–पयट्ट (प्रवृत्त) १. ४९, ८३; २. १, ६२, ६७, ७२; ३. २, ५; ४. २१, ४१, ४८, ६०, ६४; ५. १२; ६. ५२.
–पयट्टअ ,, ४. ७८.
–पवट्टन्त (प्रवर्तमान) ५. ५८.
+वि. विवट्टमाण (विवर्तमान) ६. ८०.
+सम्. संवुत्त (संवृत्त) १. ५१.

√वृध्
+परि. परिविद्ध (परिवृद्ध) ३. १२.

√वृष्
विट्ठ (वृष्ट) १. ८६.
वुट्ठ ,, १. ८५; २ ६.
+प्र. पवरिसन्तु (प्रवर्षन्तु) ७. ६५.

वेअ (वेग) ४. २९.
√वेअड P. (खच्)
वेअडिअ (खचित) ६. ५
वेइ (वेदि) ४. ३२.
वेइआ (वेदिका) ४. २७;
वेइल्ल (विचकिल) २. १२; ४५, ७१.
वेकक्ख (वैकक्ष्य) २. ६१.
वेग (SK.) २. ८९.
वेजयन्ती (वैजयन्ती) ४. ७०.
वेडिस (वेतस) २. ४०.
वेडीकरिज्जमाणा (प्रपंच्यमाणा) ७. ८६.
वेडुज्ज (वैडूर्य) ३. ६६.
१ वेणु (SK.=कीचक) ५. १
२ वेणु (SK.=राजविशेष) २.
वेण्ट (वृन्त) १. ८८; ३.

√वेप्
वेवइ (वेपते) ५. ६४.
वेवमाण (वेपमान) ५.
+प्र. पवेवए (प्रवेपते) ५
वेरि (वैरिन्) ६. ४२, ६ ८. ६.
वेरुलिअ-केसी (वैडूर्यकेशी)

√वेलव P. (वध्)
वेलविअ (वधित) ६. ५८
वेलवणिज्ज (उपालम्भनीय)
वेलिल (वेलावत्) ६. ७३.
वेल्लि (वल्ली) १. ४०.
वेवण्ण (वैवर्ण्य) ५. १०२.
वेविर (वेपनशील) ३. ८९.

+नि. निसामिअ (निशामित) १. ८२.
शमि (शमी) २. ७१.
शयल (सकल) ८. ३.
√शल्
+उत्. उच्छालिज्जन्ति (उच्छाल्यन्ते) ४. ६५.
शलश्शदी (सरस्वती) ८. १.
शावय्य (सावद्य) ८. २.
√शास्
+अनु. अणुसासउं (अनुशास्मि) ८. ३२.
शाहु (साधु) ८. २.
√शिक्ष्
सिक्खविसु (शिक्षय) ८. ४२.
सिक्खविही (अशिक्षयत्) ६. ६६.
सिक्खविअ (शिक्षित) ४. ५४.
√शुच्
+अनु. अणुसोचसि (अनुशोचसि) ४. २०.
–अणुसोइउं (अनुशोचितुम्) २. ७८.
√शुभ्
सोहन्ति (शोभन्ते) ५. ७९.
शुभ (SK.) ८. १.
√शुष्
सूसइरे (शुष्यति) ५. ६७.
शुस्टु (सुष्टु) ८. १.
√शो
+नि. निशाद (निशात) ८. ३.
√श्रम्
+वि. वीसामिअ (विश्रमित) १. ३१.
√श्रु
सोच्छं (श्रोष्यामि) ५. ९४.
सोच्छिस्सं „ ५. ९५.
सुणाउ (शृणोतु) ५. ८५.
सुणसु (शृणु) ४. ५३.
सुणिज्जइ (श्रूयते) ७. ७३, ७
सुव्वइ „ ७. ७५.
सुव्वए „ १. ३७; ४
७. ७२.
सुअ (श्रुत) ७. २२, ६५;
४६, ७३.
सुणिअ „ ७. ६९.
सोउं (श्रोतुम्) १. ८३; २.
७६.
सोउआण (श्रुत्वा) ३. ७५.
सोउं „ ६. १०७.
√श्लाघ्
सलाहिअ (श्लाघित) २. ६.
√श्लिष्
सिलिसिअ (श्लिष्ट) ७. ३५.
+आ. आलिद्ध (आश्लिष्ट) ३.
४२.
+समा. समालिद्ध (समाश्लिष्ट
६०.
√श्वस्
+उत्. ऊससन्ति (उच्छ्वसन्ति
७०.
–ऊससिअ (उच्छ्वसित) ३. ७

स

१ स (सत्) १. ६.
२ स (स्व) १. १५, ३१; २. ३
५९; ७. ४१, ७३; ८. १६

+नि. निसामिअ (निशामित) १. ८२.

शमि (शमी) २. ७१.

शयल (सकल) ८. ३.

√शल्

+उत्. उच्छालिज्जन्ति (उच्छाल्यन्ते) ४. ६५.

शलश्शदी (सरस्वती) ८. १.

शावय्य (सावद्य) ८. २.

√शास्

+अनु. अणुसासउं (अनुशास्मि) ८. ३२.

शाहु (साधु) ८. २.

√शिक्ष्

सिक्खविसु (शिक्षय) ८. ४२.

सिक्खविही (अशिक्षयत्) ६. ६६.

सिक्खविअ (शिक्षित) ४. ५४.

√शुच्

+अनु. अणुसोचसि (अनुशोचसि) ४. २०.

–अणुसोइउं (अनुशोचितुम्) २. ७८.

√शुभ्

सोहन्ति (शोभन्ते) ५. ७९.

शुभ (SK.) ८. १.

√शुष्

सूसइरे (शुष्यति) ५. ६७.

शुस्टु (सुष्ठु) ८. १.

√शो

+नि. निशाद (निशात) ८. ३.

√श्रम्

+वि. वीसामिअ (विश्रमित) १. ३१.

√श्रु

सोच्छं (श्रोष्यामि) ५. ९४.

सोच्छिस्सं „ ५. ९५.

सुणाउ (शृणोतु) ५. ८५.

सुणसु (शृणु) ४. ५३.

सुणिज्जइ (श्रूयते) ७. ७३, ७५.

सुव्वइ „ ७. ७५.

सुव्वए „ १. ३७; ४. ७. ७२.

सुअ (श्रुत) ७. २२, ३५; ४६, ७३.

सुणिअ „ ७. ६९.

सोउं (श्रोतुम्) १. ८३; २. ७६.

सोउआण (श्रुत्वा) ३. ७५.

सोउं „ ६. १०७.

√श्लाघ्

सलाहिअ (श्लाघित) २. ६.

√श्लिष्

सिलिसिअ (श्लिष्ट) ७. ३५.

+आ. आलिद्ध (आश्लिष्ट) ३. ४२.

+समा. समालिद्ध (समाश्लिष्ट) ६०.

√श्वस्

+उत्. ऊससन्ति (उच्छ्वसन्ति) ७०.

–ऊससिअ (उच्छ्वसित) ३. ४२

स

१ स (सत्) १. ६.

२ स (स्व) १. १५, ३१; २. ३; ५९; ७. ४१, ७३; ८. १६.

१ सज्ञ ([illegible]) २. ६७.
२ सज्ञ ([illegible]) [illegible]. १२.
सज्ञान ([illegible]) १. ६.
असज्ञान ([illegible]) ३. ८; ६. १८.
सज्ञाप ([illegible]) ६. ६
√सद्
[illegible] ([illegible]) ७. २२.
+आ. आसन्न ([illegible]) ४. १४.
[illegible] ([illegible]) ८. १२.
[illegible] " ३. [illegible]; ४. १३, [illegible].
[illegible] ([illegible]) २. ३६.
[illegible]

√सह्
[illegible] ([illegible]) ७. [illegible]
+नि. [illegible] ([illegible]) [illegible]
–[illegible] ([illegible]) २. [illegible]
–[illegible] " २. [illegible]
+प्र. [illegible] ([illegible]) [illegible]
[illegible] ([illegible]) १. [illegible]
सह ([illegible]) २. ६, [illegible]
सहस्रण ([illegible]) ७. [illegible]
सहा ([illegible]) १. ६; ३. [illegible]
√सम्भुग [illegible]
[illegible]
√सम्भुक [illegible]
[illegible]
√समाम [illegible]
[illegible]

[illegible]

२ समअ (समय=सिद्धान्त) ७. ४३.
समय ७. ३९; ८. २०.
समं (समम्) ७. ६२.
समग्ग (समग्र) ७. ९६.
१ समत्त (समस्त) ३. १४; ८. २७.
२ समत्त (सम्यक्त्व) ८. ५२.
समत्तण ,, ८. ३४.
समभाव (SK.) ४. ६३.
समय S. समअ.
समर (SK.) २. ५७. ६. ५१, ५८, ८३.
समरी (शबरी) २. ६६.
सम-हर (श्रमहर) ३. १०.
समहिअ (समधिक) १. ३७.
√समाण P. (भुज्)
समाणइ (भुङ्क्ते) ६. ७४.
समाणु (समम्) ८. ६२.
√समार P. (समा-रच्)
समारीअ (समारचयत्) ६. ६०.
समारचण (समारचन) ६. ६१.
समिद्धि (समृद्धि) १. ३३.
समुह (संमुख) ४. ९, २६; ५. ९२; ६. १२; ७. ६१.
सम्भली (शंभली) ४. ५५.
सम्म (शर्मन्) १. २३; ८. ६३.
सम्मत्त (सम्यक्त्व) ७. ४३.
सय (शत) ६. ३७.
सयं (स्वयम्) १. १९, ७७; २. २; ४. १७; ५. ६९; ७. ७३.
सयढ (शकट) २. ३६.
सयण (शयन) १. ७१; ६. १०७; ८. १७.
सयराहं (शीघ्र) ५. ६२.
सयल (सकल) १. ३९; २. ३७; ३. २६; ७. १, ६९, ९५.
सयहुत्तं (शतकृत्वः) ३. ८३; ७. १९.
सया (सदा) १. ४९; ७. ९०.
सयालुअ (शयालु) १. ४४.
१ सर (शर) २. ६; ३. ३, ३७, ४३; ६. १८, ५४, ५५, ६५; ७. ३२.
२ सर (स्वर) २. ७२, ८७; ३. ३४, ४०.
३ सर (स्मर) ३. २३, ३०, ३७, ५९.
४ सर (सरस्) ५. ६५.
सरअ (शरद्) १. ९, २१, ७८; ५. ५८. सरय ५. ४६, ६६.
सरण (शरण) २. ४५; ४. ५८; ७. ६०.
सररुह (सरोरुह) २. ७.
सरल (SK.) ४. २०.
सरलिअ (सरलित) २. ६.
सरसइ° (सरस्वती) ८. १५.
सरस्सइ ,, ८. ८०.
सरि (सदृक्) १. ९०.
सरिआ (सरित्) १. ८; ३. १०.
सरिच्छ (सदृक्ष) १. ७८, ८७; २. ९०; ३. ३८; ४. ४३, ७२.
सरिस (सदृश) १. ९०; २. २९, ४२, ४४, ६४, ८५; ३. १८, २९.
सरिसव (सर्षप) २. ३१; ५. ७०.
सरीर (शरीर) ७. १७, २७.

सरूव (स्वरूप) ५. ४६; ७. ८९.
सरोज (SK.) ७. ४१.
सरोमञ्च (सरोमाञ्च) ४. ७३.
सरोरुह (SK.) २. ७; ५. १०६.
सर्मद (शर्मद) ८. ८०.
√सलह P. (श्लाघ्)
सलहिअ (श्लाघित) ६. ५४.
सलहिज्ज (श्लाघ्य) १. ४.
सलाहँ (श्लाघा) ३. ४७.
सलिल (SK.) २. ३१, ६५; ३. १०, ४६; ८. ८.
सलोण (सलावण्य) २. १४; ४. ३६.
सल्लई (सल्लकी) ५. २०, ४४.
सवल (शवल) २. ५६.
सविसेस (सविशेष) २. ६७.
सविह (सविध) ४. ६५; ७. ५६.
सवेण्ट (सवृन्त) ५. २७.
सवोण्ट ,, १. ८८.
सव्व (सर्व) १. २२, २३; २. ११, ७९, ८१; ३. ३५; ४. ६७, ६८, ७०, ७१; ५. ३, ५४, ८७; ६. १३, १०३; ७. ६१, ७७, ८८, ८९; ८. ४, ८, १४, १६, १७, २३, ३०, ३१, ३६, ६२, ६४, ७७, ८३.
सव्वओ (सर्वतः) १. २८; ४. ५९; ६. १५.
सव्वङ्गिअ (सर्वाङ्गीण) ३. ७७.
सव्वन्नु (सर्वज्ञ) ८. १२.
सव्वण्णु ,, १. ३९, ७२.
ससहर (शशधर) ८. २८.

ससा (स्वसृ) ४. ५०.
ससि (शशिन्) १. ६०; ३. ३१; ५. ८८; ६. १२, २१; ८. १८.
ससि-कन्त (शशिकान्त) ६.
ससिह (सस्पृह) ६. २३.
ससुर (श्वशुर) ६. ९.
√सज्ज
सज्जेइ (सज्जति) ५. ९७.
सज्जिअ (सज्जित) ४. २५
√सह्
सहइ (सहते) ५. ८९.
सहन्ति (सहन्ते) ३. ८४.
१√सह P. (राज्)
सहइ (राजते) १. ३, ६३; ४. ३.
सहिअ (राजित) ४. ३९;
२ सह (SK.) १. ५०, ८८, ८ ६६.
सह° (सभा) १. ४.
सहचर (SK.) ६. ३५.
सहज (SK.) ८. ८१.
सहल (सफल) २. ५६, ७ ७७.
सहस्स (सहस्र) ७. ५३.
सहा (सभा) १. ४३; ६. ३
सहाव (स्वभाव) ४. २०.
सहिअ (सहित) १. ८७.
सहि-अण (सखीजन) ५. ९६.
सही (सखी) ४. ४, १०, १३ १५, ५४; ५. ४५, ४ ९७; ८. १८.

सहुं (सह) ८. ६५.
साउ (स्वादु) ४. ३३.
साग (शाक) २. १६.
सागय (स्वागत) ३. ३०.
√साध्
शाहदि (साधयति) ८. २.
साहिज्जइ (साध्यते) ८. ५४.
१ साम (श्याम) २. ५८.
२ साम (SK.) ३. ५७.
√सामग्ग P. (श्लिष्)
सामग्गिअ (श्लिष्ट) ७. ३५.
सामच्छ (सामर्थ्य) ३. १.
सामत्थ ,, ३. १.
१√सामय P. (प्रति-ईक्ष्)
सामइअ (प्रतीक्षित) ७. ३८.
२ सामय (श्यामाक) १. ४९.
सामल (श्यामल) १. ५७.
सामा (श्यामा) ३. २९.
सामाइअ (सामायिक) ८. ७६.
सामि (स्वामिन्) १. १; ६. ४४, ४६; ७. ३७.
सामिद्धि (समृद्धि) १. ३३.
सामिय (स्वामिन्) १. ६७.
√सार P. (प्र-हृ)
सारन्त (प्रहरत्) ६. ५२.
सारङ्गि (शार्ङ्गिन्) ३. ४७.
√सारव P. (समा-रच्)
सारविअ (समारचित) ६. ६०.
सारस (SK.) ५. ४८, ५३.
सारसय (सारस) ५. ४६.
सारिच्छ (सदृक्ष) १. ४५.
साल (SK.) ५. १६, २०.
सालभञ्जी (शालभञ्जिका) ४. ३१.
साला (शाला) ३. ११.
सालाहण (सातवाहन) १. ५; २. ४१.
सालि (शालि) ५. ५१, ५३.
°सालि (°शालिन्) ३. ७८.
साव (शाप) २. २६.
सासण-देवी (शासनदेवी) २. ८०.
१√साह P. (कथ्)
साहसु (कथय) ६. २.
२ साह (सर्व) ८. ३०.
√साहट्ट P. (सम्-वृ)
साहट्टिअ (संवृत) ६. ५१.
साहण (साधन) १. ३४.
साहु (साधु) २. ३१, ५९; ४. ३५, ३६; ७. ४३, ६६, ६७; ८. ३४, ४५.
सिआवाइ (स्याद्वादिन्) ३. ५३.
सिइ-पावरण (शितिप्रावरण=बलराम) २. २०.
सिंहदत्त (SK.) १. ६१.
सिक्ख° (शिक्षा) २. ८८.
सिक्खा ,, १. ५०; २. ५०.
सिङ्ग (शृङ्ग) १. ८१.
√सिच्
सित्त (सिक्त) २. ६५.
+अभि. अहिसित्त (अभिषिक्त) ३. ८३.
+निर्. नीसित्त (निःषिक्त) १. ३२.
सिञ्जिर (स्वेत्तृ) ७. ६०.
√सिञ्च P. (सिच्)
सिञ्चीअ (असिञ्चत्) ४. ३२.
सिञ्चिअ (सिक्त) ६. ६१.

सुन्देर (सौन्दर्य) १. ४०; २. ९; ३. २३, ४३, ४४; ५. १२.
सुपइट्ठ (सुप्रतिष्ठ) १. २८; २. ४०.
सुपञ्जल (सुप्राञ्जल) ८. ३.
सुपडाय (सुपताक) २. ४०.
सुपरिट्ठ (सुप्रतिष्ठ) १. २८.
सुमण (सुमनस्) १. २३.
√सुमर P. (स्मृ)
सुमरन्त (स्मरत्) ६. ४५.
सुमरण (स्मरण) ७. ९५.
सुमिण (स्वप्न) १. ३४.
सुर (SK.) २. २४; ३. ६५; ४. ४५; ५. ५१, ५८.
सुर-धणु (सुरधनुस्) ६. २२.
सुर-पुरी (SK.) १. २६.
√सुरभग्
सुरहेइ (सुरभयति) १. २२; ५. ५४.
सुर-वङ्क (सुरवक्र) ७. ९१.
सुर-वाङ्क ,, ६. ४२.
सुरहि (सुरभि) २. २१, २५; ३. [illegible]
सुरी (SK.) ७. १०१.
[illegible]
[illegible]

१ सुह (सुख) ४. २१; ५. [illegible] ४७, ५१; ८. १४, २८, [illegible] ३३, ४३, ५१, ५९.
२ सुह (शुभ) २. ४५; ८. ७८.
१ सुहअ (शुभद) २. २४.
२ सुहअ (सुभग) २. ३३. [illegible]
३ सुहअ (सुखद) ३. ७.
सुह-कर (सुखकर शुभकर वा) २. ३१.
सुह-गर (शुभकर) ८. ५२.
सुहड (सुभट) ६. ४२, ५१, [illegible] ८४.
१ सुहद (शुभद) २. २४.
२ सुहद (सुखद) ५. ४९.
सुहय s. सुहअ.
सुहगर (शुभकर) २. ३१.
सुह-यरी (शुभकरी) २. ६१.
सुहा (सुधा) ७. ३६.
सुहिअ (सुखित) ६. ११; ८. ११.
[illegible]
[illegible]
√सूअ P. [illegible]
[illegible]
[illegible]

√स्तम्भ्

ठड्ढ (स्तब्ध) ३. ११.
ठम्भिअ (स्तम्भित) २. ८६.
थम्भिअ ,, २. ८६.
थम्भेविणु (स्तम्भित्वा) ८. २२.
+प्रति. पडिखम्भिअ (प्रतिस्तम्भित) २. ८६.

√स्तु

थुणइ (स्तौति) १. ६.
थुणन्ति (स्तुवन्ति) १. ६६.
थुणिज्जइ (स्तूयते) ७. ७१, ७६.
थुव्वइ ,, ७. ७६.
थविअ (स्तुत) ३. ८१.
थुणिअ ,, २. २३; ७. ६९.
थुव्वन्त (स्तूयमान) ७. ७२.
थुणिय (स्तुत्वा) १. ७२.

√स्तृ

+अव. ओच्छरिअ (अवस्तृत) ३. १९; ६. १०.
–ओच्छरिय (अवस्तृत) २. ७६.
+वि. वित्थरिअ (विस्तृत) ७. ६५.

√स्त्यै

ठीण (स्त्यान) ३. ८.
थीण ,, १. ५५; ३. ८.

√स्था

ठाइ (तिष्ठति) ८. १५.
ठवइ (स्थापयति) ८. ५३.
ठिअ (स्थित) १. ७५; २. ८७; ३. २२, ७४; ८. ३५, ३६, ६७.
°ट्ठिअ ,, ३. ९; ६. ४२.
°त्थिअ ,, ६. ११.
ठवि (स्थापयित्वा) ८. ८३.
+अधि. अहिट्ठिअ (अधिष्ठित) ६. २६.
+उद्. उट्ठइ (उत्तिष्ठते) ८. ३५.
–उट्ठन्ति (उत्तिष्ठन्ति) १. ५२.
–उट्ठिअ (उत्थित) १. ५३; ४. ९; ६. १२.
–ओट्ठिअ ,, १. ७१.
+सम्. संठविअ (संस्थापित) १. ४७.
–संठाविय ,, १. ४७.

√स्ना

ण्हाएइ (स्नात) ५. २३.
ण्हायइ ,, ५. २२.
ण्हाय (कृतस्नान) ५. ९०.
सिनात ,, ८. ८.
न्हाउं (स्नात्वा) ६. ११.
न्हाऊण ,, १. ६४.

√स्निह्

णिद्ध (स्निग्ध) २. ३७; ३. ५४.
सणिद्ध ,, ३. ५४.
सिणिद्ध ,, ३. ५४.

√स्फाटय्

+परि. परिफाडिअ (परिस्फाटित) ७. १८.

√स्फुट्

फुट्टिअ (स्फुटित) ७. ६४.
फुडिअ ,, ३. ३२.

√स्फुर्

फुरन्ति (स्फुरन्ति) ५. ५६.
+वि. विप्फुरन्ति (विस्फुरन्ति) ५. ६७.
–विप्फुरन्तो ,, ५. ६६.

BOMBAY SANSKRIT SERIES.

Edited under the superintendence of Prof. A. V. Kâthavaṭe and Prof. S. R. Bhândârkar.

	Rs.	a.	p.
No. I.—Pañchatantra, Books IV. and V. Edited, with Notes, by Dr. G. Bühler	0	4	0
No. II.—Nâgojibhaṭṭa's Paribhâshendus'ekhara. Edited and explained by Dr. F. Kielhorn. The Sanskrit Text and various Readings, Part I....	0	8	0
No. III.—Pañchatantra, Books II. and III. Edited, with Notes, by Dr. G. Bühler...	0	4	0
No. IV.—Pañchatantra, Book I. Edited, with Notes, by Dr. F. Kielhorn	0	6	0
No. V.—The Raghuvaṁs'a of Kâlidâsa, with the Commentary of Mallinâtha. Edited, with Notes, by S. P. Pandit, M. A. Part I., Cantos I.—VI.	1	8	0
No. VI.—Mâlavikâgnimitra: Sanskrit Play by Kâlidâsa. Edited, with Notes by Shankar P. Pandit, M. A.	2	2	0
No. VII.—Nâgojibhaṭṭa's Paribhâshendus'ekhara. Edited and explained by Dr. F. Kielhorn. Part II. (Translation and Notes), Paribhâshâs I.—XXXVII.	0	8	0
No. VIII.—The Raghuvaṁs'a of Kâlidâsa, with the Commentary of Mallinâtha. Edited, with Notes, by S. P. Pandit, M. A. Part II., Cantos VII. XIII.	0	12	0
No. IX.—Nâgojibhaṭṭa's Paribhâshendus'ekhara. Edited and explained by Dr. F. Kielhorn. Part II. (Translation and Notes), Paribhâshâs XXXVIII.—LXIX.	0	8	0
No. X.—The Das'akumâracharita of Daṇḍin. Part I. Edited, with Critical and Explanatory Notes, by Dr. G. Bühler...	0	8	0
[illegible]—The Nîtis'ataka and Vairâgyas'ataka of [illegible]artrihari, with extracts from two Sanskrit Com[illegible]entaries. Edited, with Notes, by Kâshinâth [illegible] Telang, M. A. (copies not available.) ...			

APPENDIX,

BEING

THE EIGHTH ADHYÂYA (CHAPTER

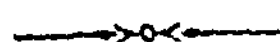
OF

SIDDHA-HEMACHANDRA

(HEMACHANDRA'S GRAMMAR)

WITH

HIS OWN COMMENTARY, PRAKÂŚIKÂ.

परिशिष्टम् ।

आचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितस्य

सिद्धहेमचन्द्राभिधस्य शब्दानुशासनस्य

प्रकाशिकानामस्वोपज्ञवृत्तिसहितस्याष्टमोध्यायः ॥

माहप्पो माहप्पं। दुक्खा दुक्खाइं ॥ भायणा भायणाइं। इत्या
इति वचनादयः॥ नेत्ता नेत्ताइं। कमला कमलाइं इत्यादि तु[2]
तवदेव सिद्धम्॥

गुणाद्याः क्लीबे वा ॥ ३४ ॥

गुणादयः क्लीबे वा प्रयोक्तव्याः ॥ गुणाइं गुणा। विहवेहिं
मग्गन्ति। देवाणि[3] देवा। विन्दूइं विन्दुणो। खग्गं खग्गो। ...
मण्डलग्गो। कररुहं कररुहो। रुक्खाइं रुक्खा। इत्यादि।
गुणादयः॥

वेमाञ्जल्याद्याः स्त्रियाम् ॥ ३५ ॥

इमान्ता अञ्जल्यादयश्च शब्दाः स्त्रियां वा प्रयोक्तव्याः॥ एसा
मा एस गरिमा। एसा महिमा एस महिमा। एसा नि...
एस निल्लज्जिमा। एसा धुत्तिमा एस धुत्तिमा॥ अञ्जल्यादि।
अञ्जली एस अञ्जली। पिट्ठी पिट्ठं। पृष्ठमित्वे कृते ...
अच्छी अच्छिं। पण्हा पण्हो। चोरिआ चोरिअं। एवं कु...
वेली। निही। विही। रस्सी। गण्ठी। इत्यञ्जल्यादयः॥ गड्डा
इति तु संस्कृतवदेव सिद्धम्॥ इमेति तन्त्रेण लादेशस्य डिमा...
पृथ्व्यादीम्नश्च संग्रहः। लादेशस्य स्त्रीलमेवेच्छन्त्येके॥

वाहोरात् ॥ ३६ ॥

वाहुशब्दस्य स्त्रियामाकारोन्तादेशो भवति॥ वाहाए जेण ...
एक्काए॥ स्त्रियामित्येव। वामेअरो वाहू॥

अतो डो विसर्गस्य ॥ ३७ ॥

संस्कृतलक्षणोत्पन्नस्यातः परस्य विसर्गस्य स्थाने डो इत्यादे...
वति॥ सर्वतः। सव्वओ॥ पुरतः। पुरओ॥ अग्रतः। अग्ग...
मार्गतः। मग्गओ॥ एवं सिद्धावस्थापेक्षया। भवतः। भव...
भवन्तः। भवन्तो॥ सन्तः। सन्तो॥ कुतः। कुदो॥

---

1 B P ... 2 A ... 3 P ... 4 P ... 5 B ...

निर्[1]प्रती ओत्परी माल्य-स्थोर्वा ॥ ३८ ॥

निर् प्रति इत्येतौ माल्यशब्दे स्थाधातौ च परे यथासंख्यम् ओ परि इत्येवंरूपौ वा भवतः । अभेदनिर्देशः सर्वादेशार्थः ॥ ओमालं निम्मल्लं । ओमालयं वहइ । परिट्ठा पइट्ठा । परिट्ठिअं पइट्ठिअं ॥

आदेः ॥ ३९ ॥

आदेरित्याधिकारः कगचज° [१.१७७] इत्यादिसूत्रात् प्राग्[3]विशे वेदितव्यः ॥

त्यदाद्यव्ययात् तत्स्वरस्य लुक् ॥ ४० ॥

त्य[4]दादेरव्ययाच्च परस्य तयोरेव त्यदाद्यव्यययोरादेः स्वरस्य बहु लुग् भवति ॥ अम्हेत्थ अम्हे एत्थ । जइमा जइ इमा । जइं जइ अहं ॥

पदादपेर्वा ॥ ४१ ॥

पदात् परस्य अपेरव्ययस्यादेर्लुग् वा भवति ॥ तंपि[6] तमवि । किंपि किमवि । केणवि केणावि । कहंपि कहमवि ॥

इतेः स्वरात् तश्च द्विः ॥ ४२ ॥

पदात् परस्य इतेरादेर्लुग् भवति स्वरात् पर[7]श्च तकारो द्विर्भवति किंति । जंति । दिट्ठंति । न जुत्तंति ॥ स्वरात् । तहत्ति । झत्ति पिओत्ति । पुरिसोत्ति ॥ पदादित्येव । इअ विञ्झ-गुहा-निलयाए ॥

लुप्त-य-र-व-श-ष-सां श-ष-सां दीर्घः ॥ ४३ ॥

प्राकृतलक्षणवशाल्लुप्ता याद्या उपर्यधो वा येषां शकारषकारसकाराणां तेषामादेः स्वरस्य दीर्घो भवति ॥ शस्य यलोपे । पश्यति । पासइ । कश्यपः । कासवो ॥ आवश्यकं । आवासयं ॥ रलोपे । विश्राम्यति वीसमइ ॥ विश्रामः । वीसामो ॥ मिश्रम् । मीसं ॥ संस्पर्शः । संफासो । वलोपे । अश्वः । आसो ॥ विश्वसिति[10] । वीससइ ॥ विश्वासः । वी

१ A निःप्र°. २ B इत्य°. ३ B प्राग् वि°. ४ A तदा°. ५ A °इ अहं. ६ A तमवि । केणवि कहंपि. ७ B परस्स. ८ B पिउत्ति. ९ A संफासं. १० A विश्वसिति

सासो ॥ शलोपे । दुश्शासनः । दूसासणो ॥ मनःशिला । मणासि
षस्य यलोपे । शिष्यः । सीसो ॥ पुष्यः । पूसो ॥ मनुष्यः । मणू
रलोपे । कर्षकः । कासओ ॥ वर्षाः । वासा ॥ वर्षः । वासो ॥
विष्वाणः । वीसाणो ॥ विष्वक् । वीसुं ॥ वलोपे । निष्षिक्तः
सित्तो ॥ सस्य यलोपे । सस्यम् । सासं ॥ कस्यचित् । का
रलोपे । उस्रः । ऊसो ॥ विस्रम्भः । वीसम्भो ॥ वलोपे । विक
विकासरो ॥ निःस्वः । नीसो ॥ सलोपे । निस्सहः । नीसहो ॥ न
घानुस्वारात् [२.९२] इति प्रतिषेधात् सर्वत्र अनादौ शेषा
द्वित्वम् [२.८९] इति द्वित्वाभावः ॥

अतः समृद्ध्यादौ वा ॥ ४४ ॥

समृद्धि इत्येवमादिषु शब्देषु आदेरकारस्य दीर्घो वा भवति ॥ सा
समिद्धी । पासिद्धी पसिद्धी । पायडं पयडं । पाडिवआ पडिव
पासुत्तो पसुत्तो । पाडिसिद्धी पडिसिद्धी । सारिच्छो सरि
माणंसी मणंसी । माणंसिणी मणंसिणी । आहिआई अहि
पारोहो परोहो । पावासू पवासू । पाडिप्फद्धी पडिप्फद्धी ॥ सम
प्रसिद्धि । प्रकट । प्रतिपत् । प्रसुप्त । प्रतिसिद्धि । सदृक्ष । मनस्वि
मनस्विनी । अभियाति । प्ररोह । प्रवासिन् । प्रतिस्पर्धिन् ॥ आ
गणोयम् । तेन । अस्पर्शः । आफंसो ॥ परकीयम् । पारकेरं । पा
प्रवचनम् । पावयणं ॥ चतुरन्तम् । चाउरन्तम् इत्याद्यपि भवति

दक्षिणे हे ॥ ४५ ॥

दक्षिणशब्दे आदेरतो हे परे दीर्घो भवति ॥ दाहिणो ॥ ह
किम् । दक्खिणो ॥

इः स्वप्नादौ ॥ ४६ ॥

स्वप्न इत्येवमादिषु आदेरस्य इत्वं भवति ॥ सिविणो । सिमि
आर्षे उकारोपि । सुमिणो । [illegible] । ईसि । [illegible] । वेडिसो । [illegible] । वि

[illegible]

सुङ्गो । किविणो । उत्तिमो । मिरिअं । दिण्णं ॥ बहुलाधिकाराण्णत्वाभावे न भवति । दत्तं । देवदत्तो ॥ स्वप्न । ईषत् । वेतस । व्यलीक । व्यजन । मृदङ्ग । कृपण । उत्तम । मरिच । दत्त । इत्यादि ॥

पक्वाङ्गार-ललाटे वा ॥ ४७ ॥

एष्वादेरत इत्वं वा भवति ॥ पिक्कं पक्कं । इङ्गालो अङ्गारो । णिडालं णडालं ॥

मध्यम-कतमे द्वितीयस्य ॥ ४८ ॥

मध्यमशब्दे कतमशब्दे च द्वितीयस्यात इत्वं भवति ॥ मज्झिमो । कइमो ॥

सप्तपर्णे वा ॥ ४९ ॥

सप्तपर्णे द्वितीयस्यात इत्वं वा भवति ॥ छत्तिवण्णो[1] । छत्तवण्णो ॥

मयट्यइर्वा ॥ ५० ॥

मयट्प्रत्यये आदेरतः स्थाने अइ इत्यादेशो भवति वा ॥ विषमयः । विसमइओ विसमओ ॥

ईर्हरे वा ॥ ५१ ॥

हरशब्दे आदेरत ईर्वा भवति ॥ हीरो हरो ॥

ध्वनि-विष्वचोरुः ॥ ५२ ॥

अनयोरादेरस्य उत्वं भवति ॥ झुणी । वीसुं ॥ कथं सुणओ । शुनक इति प्रकृत्यन्तरस्य ॥ श्वन्शब्दस्य तु सा साणो इति प्रयोगौ भवतः ॥

वन्द्र[2]-खण्डिते णा वा ॥ ५३ ॥

अनयोरादेरस्य णकारेण सहितस्य उत्वं वा भवति ॥ वुन्द्रं[3] वन्द्रं । खुडिओ खण्डिओ ॥

गवये वः ॥ ५४ ॥

गवयशब्दे वकाराकारस्य[4] उत्वं भवति ॥ गउओ । गउआ ॥

---

1 A छत्तिपण्णो. 2 P वन्द्र B चण्ट. 3 P वुद्रं वन्द्रं B चुडं चण्डं. 4 A वकारस्य उ°.

[illegible]

पुव्वण्हो पुव्वाण्हो ॥ दवग्गी । दावग्गी । चडू । चाडू । इति शब्द-भेदात् सिद्धम् ॥

घञ्वृद्धेर्वा ॥ ६८ ॥

घञ्निमित्तो यो वृद्धिरूप आकारस्तस्यादिभूतस्य अद् वा भवति ॥ पवहो पवाहो । पहरो पहारो । पयरो पयारो । प्रकारः प्रचारो वा । पत्थवो पत्थावो ॥ क्वचिन्न भवति । रागः । राओ ॥

महाराष्ट्रे ॥ ६९ ॥

महाराष्ट्र[1]शब्दे आदेराकारस्य अद्[2] भवति ॥ मरहट्ठं । [3]मरहट्ठो ॥

मांसादिष्वनुस्वारे ॥ ७० ॥

मांसप्रकारेषु अनुस्वारे सति आदेरातः अद् भवति ॥ मंसं । पंसू । पंसणो । कंसं । कंसिओ । वंसिओ । पंडवो । संसिद्धिओ । संज[4]त्तिओ ॥ अनुस्वार इति किम् । मासं । पासू ॥ मांस । पांसु । पांसन । कांस्य । कांसिक । वांशिक । पाण्डव । सांसिद्धिक । सांयात्रिक । इत्यादि ॥

श्यामाके मः ॥ ७१ ॥

श्यामाके मस्य आतः अद् भवति ॥ सामओ ॥

इः सदादौ वा ॥ ७२ ॥

सदादिषु शब्देषु आत इत्वं वा भवति ॥ सइ सया । निसि-अरो निसा-अरो । कुप्पिसो कुप्पासो ॥

आचार्ये चोच्च ॥ ७३ ॥

आचार्यशब्दे चस्य आत इत्वम् अत्वं च भवति ॥ आइरिओ । आयरिओ ॥

ईः स्त्यान-खल्वाटे ॥ ७४ ॥

स्त्यानखल्वाटयोरादेरात ईर्भवति ॥ ठीणं । थीणं । थिण्णं । खल्लीडो[5] ॥ संखायम् इति तु समः स्त्यः खा [४.१५] इति खादेशे सिद्धम् ॥

---

१ B °राष्ट्रे श°. २ B °अद् वा भ° ३ B मारहट्टो. ४ A संजत्तिओ. ५ B °मल्याट्व°.

उः सास्ना-स्तावके ॥ ७५ ॥

अनयोरादेरात उत्वं भवति ॥ सुण्हा । थुवओ ॥

ऊद्वासारे ॥ ७६ ॥

आसारशब्दे आदेरात ऊद् वा भवति ॥ ऊसारो । आसारो ॥

आर्यायां र्यः श्वश्र्वाम् ॥ ७७ ॥

आर्याशब्दे श्वश्र्वां वाच्यायां र्यस्यात ऊर्भवति ॥ अज्जू ॥ श्वश्र्वामिति किम् । अज्जा ॥

एद्ग्राह्ये ॥ ७८ ॥

ग्राह्यशब्दे आदेरात एद् भवति ॥ गेज्झं ॥

द्वारे वा ॥ ७९ ॥

द्वारशब्दे आत एद् वा भवति ॥ देरं । पक्षे । दुआरं दारं वारं ॥ कथं नेरइओ नारइओ । नैरयिकनारकिकशब्दयोर्भविष्यति ॥ आर्षे अन्यत्रापि । पच्छेकम्मं । असहेज्ज देवासुरी ॥

पारापते रो वा ॥ ८० ॥

पारापतशब्दे रस्थस्यात एद् वा भवति ॥ पारेवओ पारावओ ॥

मात्रटि वा ॥ ८१ ॥

मात्रट्प्रत्यये आत एद् वा भवति ॥ एत्तिअमेत्तं । एत्तिअमत्तं ॥ बहुलाधिकारात् क्वचिन्मात्रशब्देपि । भोअण-मेत्तं ॥

उदोद्वार्द्रे ॥ ८२ ॥

आर्द्रशब्दे आदेरात उद् ओच्च वा भवतः ॥ उल्लं । ओल्लं । पक्षे । अल्लं । अद्दं । बाह-सलिल-पवहेण उल्लेइ ॥

---

१ A B आसारे आ°. २ P °तञ्दू°. ३ A °यां गः श्व°. ४ A यस्या°. ५ A द्वारे द्वा°. ६ A एत्तं. ७ B वारं. ८ B नारयिक°. ९ B °सुर. १० A पवाहेण.

ओदाल्यां पङ्क्तौ ॥ ८३ ॥

आलीशब्दे पङ्क्तिवाचिनि आत ओत्वं भवति ॥ ओली ॥ पङ्क्ताविति किम् । आली सखी ॥

ह्रस्वः संयोगे[1] ॥ ८४ ॥

दीर्घस्य यथादर्शनं संयोगे परे ह्रस्वो भवति ॥ आत् । आम्रम् । अम्बं ॥ ताम्रम् । तम्बं ॥ विरहाग्निः । विरहग्गी ॥ आस्यम् । अस्सं ॥ ईत् । मुनीन्द्रः । मुणिन्दो ॥ तीर्थम् । तित्थं ॥ ऊत् । गुरूल्लापाः । गुरुल्लावा ॥ चूर्णः । चुण्णो ॥ एत् । नरेन्द्रः । नरिन्दो ॥ म्लेच्छः । मिलिच्छो ॥ दिट्ठिक्क-थण-वट्टं ॥ ओत् । अधरोष्ठः । अहरुट्ठं ॥ नीलोत्पलम् । नीलुप्पलं ॥ संयोग इति किम् । आयासं । ईसरो । ऊसवो ॥

इत एद्वा ॥ ८५ ॥

संयोग इति वर्तते । आदेरिकारस्य संयोगे परे एकारो वा भवति ॥ पेण्डं पिण्डं । धम्मेल्लं धम्मिल्लं । सेन्दूरं सिन्दूरं । वेण्हू विण्हू । पेट्ठं पिट्ठं । वेल्लं विल्लं ॥ क्वचिन्न भवति । चिन्ता ॥

किंशुके वा ॥ ८६ ॥

किंशुकशब्दे आदेरित एकारो वा भवति ॥ केसुअं किंसुअं ॥

मिरायाम् ॥ ८७ ॥

मिराशब्दे इत एकारो[2] भवति ॥ मेरा ॥

पथि-पृथिवी-प्रतिश्रुन्मूषिक-हरिद्रा-बिभीतकेष्वत् ॥ ८८ ॥

एषु आदेरितोकारो भवति ॥ पहो । पुहई । पुढवी । पडंसुआ । मूसओ । हलद्दी । हलद्दा । वहेडओ ॥ पन्थं किर देसित्तेति तु पथिश[3]ब्दसमानार्थस्य पॅन्थशब्दस्य भविष्यति ॥ हरिद्रायां विकल्प इत्यन्ये । हलिद्दी हलिद्दा ॥

---

१ B °गे दीर्घस्य ॥ ८४ ॥ य°. २ A °रो वा भ°. ३ B पथिशब्दार्थसमा°. ४ A पथिश°.

शिथिलेङ्गुदे वा ॥ ८९ ॥

अनयोरादेरितोद् वा भवति ॥ सढिलं । पसढिलं । सिढिलं । पसिढिलं । अङ्गुअं । इङ्गुअं ॥ निर्मितशब्दे तु वा आत्वं न विधेयम्[1] । निर्मातनिर्मितशब्दाभ्यामेव सिद्धेः ॥

तित्तिरौ रः ॥ ९० ॥

तित्तिरिशब्दे रस्येतोद् भवति ॥ तित्तिरो ॥

इतौ तो वाक्यादौ ॥ ९१ ॥

वाक्यादिभूते इतिशब्दे यस्तस्तत्संबन्धिन इकारस्य अकारो भवति[3] ॥ इअ जम्पिआवसाणे । इअ विअसिअ-कुसुम-सरो[4] ॥ वाक्यादाविति किम् । पिओत्ति[5] । पुरिसोत्ति ॥

ईर्जिह्वा-सिंह-त्रिंशद्विंशतौ त्या ॥ ९२ ॥

जिह्वादिषु इकारस्य तिशब्देन सह ईर्भवति[6] ॥ जीहा । सीहो । तीसा । वीसा ॥ बहुलाधिकारात् क्वचिन्न भवति । सिंह-दत्तो । सिंह-राओ ॥

लुकि निरः ॥ ९३ ॥

निर् उपसर्गस्य रेफलोपे सति इत ईकारो भवति ॥ नीसरइ । नीसासो ॥ लुकीति[7] किम् । निर्णओ[8] । निस्सहाइं अङ्गाइं ॥

द्विन्योरुत् ॥ ९४ ॥

द्विशब्दे नावुपसर्गे च इत उद् भवति ॥ द्वि । दु-मत्तो । दु-आई[9] । दु-विहो । दु-रेहो । दु-वयणं ॥ बहुलाधिकारात् क्वचिद् विकल्पः । दु-उणो बि-उणो । दुइओ बिइओ ॥ क्वचिन्न भवति । द्विजः । दिओ ॥ द्विरदः । दिरओ ॥ क्वचिद् ओत्वमपि । दो-वयणं ॥ नि । णुमज्जइ । णुमन्नो[10] ॥ क्वचिन्न भवति । निवडइ ॥

---

१ A अत्वं. २ A °यं । निर्मि°. ३ P° ति । इअविअ°. ४ A सरे. ५ B पिटत्ति. ६ A ईद्द°. ७ B लुकाति. ८ B निन्नओ. ९ A दुआइं. १० P णुमण्णो.

ओदाल्यां पङ्क्तौ ॥ ८३ ॥

आलीशब्दे पङ्क्तिवाचिनि आत ओत्वं भवति ॥ ओली ॥ पङ्क्ताविति किम् । आली सखी ॥

ह्रस्वः संयोगे ॥ ८४ ॥

दीर्घस्य यथादर्शनं संयोगे परे ह्रस्वो भवति ॥ आत् । आम्रम् । अम्बं ॥ ताम्रम् । तम्बं ॥ विरहाग्निः । विरहग्गी ॥ आस्यम् । अस्सं ॥ ईत् । मुनीन्द्रः । मुणिन्दो ॥ तीर्थम् । तित्थं ॥ ऊत् । गुरूल्लापाः । गुरुल्लावा ॥ चूर्णः । चुण्णो ॥ एत् । नरेन्द्रः । नरिन्दो ॥ म्लेच्छः । मिलिच्छो ॥ दिट्ठिक्क-थण-वट्टं ॥ ओत् । अधरोष्ठः । अहरुट्ठं ॥ नीलोत्पलम् । नीलुप्पलं ॥ संयोग इति किम् । आयासं । ईसरो । ऊसवो ॥

इत एद्वा ॥ ८५ ॥

संयोग इति वर्तते । आदेरिकारस्य संयोगे परे एकारो वा भवति ॥ पेण्डं पिण्डं । धम्मेल्लं धम्मिल्लं । सेन्दूरं सिन्दूरं । वेण्हू विण्हू । पेट्ठं पिट्ठं । बेल्लं बिल्लं ॥ क्वचिन्न भवति । चिन्ता ॥

किंशुके वा ॥ ८६ ॥

किंशुकशब्दे आदेरित एकारो वा भवति ॥ केसुअं किंसुअं ॥

मिरायाम् ॥ ८७ ॥

मिराशब्दे इत एकारो भवति ॥ मेरा ॥

पथि-पृथिवी-प्रतिश्रुन्मूषिक-हरिद्रा-बिभीतकेष्वत् ॥ ८८ ॥

एषु आदेरितोऽकारो भवति ॥ पहो । पुहई । पुढवी । पडंसुआ । मूसओ । हलद्दी । बहेडओ ॥ पन्थं किर देसित्ति तु पथिशब्दसमानार्थस्य पन्थशब्दस्य भविष्यति ॥ हरिद्रायां विकल्प इत्यन्ये । हलिद्दी हलिद्दा ॥

शिथिलेङ्गुदे वा ॥ ८९ ॥

अनयोरादेरितोद् वा भवति ॥ सढिलं । पसढिलं । सिढिलं । पसिढिलं । अङ्गुअं । इङ्गुअं ॥ निर्मितशब्दे तु वा आत्वं न विधेयम् । निर्मातनिर्मितशब्दाभ्यामेव सिद्धेः ॥

तित्तिरौ रः ॥ ९० ॥

तित्तिरिशब्दे रस्येतोद् भवति ॥ तित्तिरो ॥

इतौ तो वाक्यादौ ॥ ९१ ॥

वाक्यादिभूते इतिशब्दे यस्तस्तत्संबन्धिन इकारस्य अकारो भवति ॥ इअ जम्पिआवसाणे । इअ विअसिअ-कुसुम-सरो ॥ वाक्यादाविति किम् । पिओत्ति । पुरिसोत्ति ॥

ईर्जिह्वा-सिंह-त्रिंशद्विंशतौ त्या ॥ ९२ ॥

जिह्वादिषु इकारस्य तिशब्देन सह ईर्भवति ॥ जीहा । सीहो । तीसा । वीसा ॥ बहुलाधिकारात् क्वचिन्न भवति । सिंह-दत्तो । सिंह-राओ ॥

र्लुकि निरः ॥ ९३ ॥

निर् उपसर्गस्य रेफलोपे सति इत ईकारो भवति ॥ नीसरइ । नीसासो ॥ र्लुकीति किम् । निण्णओ । निस्सहाइं अङ्गाइं ॥

द्विन्योरुत् ॥ ९४ ॥

द्विशब्दे नावुपसर्गे च इत उद् भवति ॥ द्वि । दु-मत्तो । दु-आइं । दु-विहो । दु-रेहो । दु-वयणं ॥ बहुलाधिकारात् क्वचिद् विकल्पः । दु-उणो वि-उणो । दुइओ विइओ ॥ क्वचिन्न भवति । द्विजः । दिओ ॥ द्विरदः । दिरओ ॥ क्वचिद् ओत्वमपि । दो-वयणं ॥ नि । णुमज्जइ । णुमन्नो ॥ क्वचिन्न भवति । निवडइ ॥

---

१ A अत्वं. २ A °यं । निर्मि°. ३ P° ति । इअविअ°. ४ A सरे. ५ B पिउत्ति. ६ A ईह्र°. ७ B लुगीति. ८ B निन्नओ. ९ A दुआइं. १० P णुमण्णो.

प्रवासीक्षौ ॥ ९५ ॥

अनयोरादेरित उत्वं भवति ॥ पावासुओ । उच्छू ॥

युधिष्ठिरे वा ॥ ९६ ॥

युधिष्ठिरशब्दे आदेरित उत्वं वा भवति ॥ जहुट्ठिलो । जहिट्ठिलो ॥

ओच्च द्विधाकृगः ॥ ९७ ॥

द्विधाशब्दे कृग्धातोः प्रयोगे इत ओत्वं चकारादुत्वं च भवति ॥ दोहा-किज्जइ । दुहा-किज्जइ ॥ दोहा-इअं । दुहा-इअं ॥ कृग इति किम् । दिहा-गयं ॥ क्वचित् केवलस्यापि । दुहावि सो सुर-वहु-सत्थो ॥

वा निर्झरे ना ॥ ९८ ॥

निर्झरशब्दे नकारेण सह इत ओकारो वा भवति ॥ ओज्झरो । निज्झरो ॥

हरीतक्यामीतोत् ॥ ९९ ॥

हरीतकीशब्दे आदेरीकारस्य अद् भवति ॥ हरडई ॥

आत्कश्मीरे ॥ १०० ॥

कश्मीरशब्दे ईत आद् भवति ॥ कम्हारा ॥

पानीयादिष्वित् ॥ १०१ ॥

पानीयादिषु शब्देषु ईत इद् भवति ॥ पाणिअं । अलिअं । जिअइ । जिअउ । विलिअं । करिसो । सिरिसो । दुइअं । तइअं । गहिरं । उवणिअं । आणिअं । पलिविअं । ओसिअन्तं । पसिअ । गहिअं । वम्मिओ । तयाणिं ॥ पानीय । अलीक । जीवति । जीवतु । व्रीडित । करीष । शिरीष । द्वितीय । तृतीय । गभीर । उपनीत । आनीत । प्रदीपित । अवसीदत् । प्रसीद । गृहीत । वल्मीक । तदानीम् ॥ इति पानीयादयः ॥ बहुलाधिकारादेषु क्वचिन्नित्यं क्वचिद्विकल्पः । तेन पाणीअं । अलीअं । जीअइ । करीसो । उवणीओ । इत्यादि सिद्धम् ।

उज्जीर्णे ॥ १०२ ॥

जीर्णशब्दे ईत उद् भवति ॥ जुण्ण-सुरा ॥ क्वचिन्न भवति । जिण्णे भोअणमत्ते[1] ॥

ऊर्हीन-विहीने वा ॥ १०३ ॥

अनयोरीत ऊत्वं वा भवति ॥ हूणो हीणो । विहूणो विहीणो ॥ विहीन इति किम् । पहीण-जर-मरणा ॥

तीर्थे हे ॥ १०४ ॥

तीर्थशब्दे हे सति ईत ऊत्वं भवति ॥ तूहं ॥ ह इति किम् । तित्थं ॥

एत्पीयूषापीड-बिभीतक-कीदृशेदृशे ॥ १०५ ॥

एषु ईत एत्वं भवति ॥ पेऊसं । आमेलो । बहेडओ । केरिसो । एरिसो ॥

नीड-पीठे वा ॥ १०६ ॥

अनयोरीत एत्वं वा भवति ॥ नेड्डं[3] नीडं । पेढं पीढं ॥

उतो मुकुलादिष्वत् ॥ १०७ ॥

मुकुल इत्येवमादिषु शब्देषु आदेरुतोत्वं भवति ॥ मउलं । मउलो । मउरं । मउडं । अगरुं । गरुई । जहुट्ठिलो । जहिट्ठिलो । सोअमल्लं । गलोई ॥ मुकुल । मुकुर । मुकुट । अगुरु । गुर्वी । युधिष्ठिर । सौकुमार्य । गुडूची । इति मुकुलादयः ॥ क्वचिदाकारोपि । विद्रुतः । विद्दाओ ॥

वोपरौ ॥ १०८ ॥

उपरावुतोद् वा भवति ॥ अवरिं । उवरिं ॥

गुरौ के वा ॥ १०९ ॥

गुरौ स्वार्थे के सति आदेरुतोद् वा भवति ॥ गरुओ गुरुओ ॥ क इति किम् । गुरू ॥

---

१ A B °मत्तेओ. २ B ऊहीन°. ३ P नेड्डं. ४ A इत्यादि मु°.

इर्भ्रुकुटौ ॥ ११० ॥[1]

भ्रुकुटावादेरुत इर्भवति ॥ भिउडी ॥

पुरुषे रोः ॥ १११ ॥

पुरुषशब्दे रोरुत ईर्भवति ॥ पुरिसो । पउरिसं ॥

ईः[2] क्षुते ॥ ११२ ॥

क्षुतशब्दे आदेरुत ईत्वं भवति ॥ छीअं ॥

ऊत्सुभग-मुसले वा ॥ ११३ ॥

अनयोरादेरुत ऊद् वा भवति ॥ सूहवो सुहओ । मूसलं मुसलं ॥

अनुत्साहोत्सन्ने[3] त्सच्छे ॥ ११४ ॥

उत्साहोत्सन्नवर्जिते शब्दे यौ त्सच्छौ तयोः[4] परयोरादेरुत ऊद् भवति ॥ त्स । ऊसुओ[5] । ऊसवो । ऊसित्तो । ऊसरइ ॥ छ । उद्गताः शुका यस्मात् सः ऊसुओ । ऊससइ ॥ अनुत्साहोत्सन्न इति किम् । उच्छाहो । उच्छन्नो[6] ॥

लुंकि दुरो वा ॥ ११५ ॥

दुरुपसर्गस्य रेफस्य[7] लोपे सति उत ऊत्वं वा भवति ॥ दूसहो दुसहो । दूहवो दुहओ[8] ॥ लुंकीति किम् । दुस्सहो विरहो ॥

ओत्संयोगे ॥ ११६ ॥

संयोगे परे आदेरुत ओत्वं भवति ॥ तोण्डं । मोण्डं । पोक्खरं । कोट्टिमं । पोत्थओ । लोद्धओ । मोत्था । मोग्गरो । पोग्गलं । कोण्ढो । कोन्तो । वोक्कन्तं ॥

कुतूहले वा ह्रस्वश्च ॥ ११७ ॥

कुतूहलशब्दे उत ओद् वा भवति तत्संनियोगे ह्रस्वश्च वा ॥ कोउहल्लं कुऊहलं कोउहल्लं[9] ॥

---

१ B इर्भ्रु भ्रु°. २ B ई क्षुते. ३ A °होत्सन्ने. ४ P तयोर°. ५ B ऊसुओ. ६ A उच्छन्नो. P ७ B रेफस्य°. ८ P B दूहवो. ९ A B कोउहलं.

उदूतः सूक्ष्मे वा ॥ ११८ ॥

सूक्ष्मशब्दे ऊतोद् वा भवति ॥ सण्हं सुण्हं ॥ आर्षे । सुहुमं ॥

दुकूले वा लश्च द्विः ॥ ११९ ॥

दुकूलशब्दे ऊकारस्य अत्वं वा भवति तत्संनियोगे च लकारो द्विर्भवति ॥ दुअल्लं दुऊलं ॥ आर्षे दुगुल्लं ॥

ईर्वोद्व्यूढे ॥ १२० ॥

उद्व्यूढशब्दे ऊत ईत्वं वा भवति ॥ उव्वीढं । उव्वूढं ॥

उर्भ्रू-हनूमत्कण्डूय-वातूले ॥ १२१ ॥

एषु ऊत उत्वं भवति ॥ भुमया । हणुमन्तो । कण्डुअइ । वाउलो ॥

मधूके वा ॥ १२२ ॥

मधूकशब्दे ऊत उद् वा भवति ॥ महुअं महूअं ॥

इदेतौ नूपुरे वा ॥ १२३ ॥

नूपुरशब्दे ऊत इत् एत् इत्येतौ वा भवतः ॥ निउरं नेउरं । पक्षे नूउरं ॥

ओत्कूष्माण्डी-तूणीर-कूर्पर-स्थूल-ताम्बूल-गुडूची-मूल्ये १२४

एषु ऊत ओद् भवति ॥ कोहण्डी कोहली । तोणीरं । कोप्परं । थोरं । तम्बोलं । गलोई । मोल्लं ॥

स्थूणा-तूणे वा ॥ १२५ ॥

अनयोरूत ओत्वं वा भवति ॥ थोणा थूणा । तोणं तूणं ॥

ऋतोत् ॥ १२६ ॥

आदेर्ऋकारस्य अत्वं भवति ॥ घृतम् । घयं ॥ तृणम् । तणं ॥ कृतम् । कयं ॥ वृषभः । वसहो ॥ मृगः । मओ ॥ घृष्टः । घट्ठो ॥ दुहाइअमिति कृपादिपाठात् ॥

---

१ P इत्वं. २ B नूपुरं.

आत्कृशा-मृदुक-मृदुत्वे वा ॥ १२७ ॥

एषु आदेर्ऋत आद् वा भवति ॥ कासा किसा । माउक्कं मउअं। माउक्कं मउत्तणं ॥

ईत्कृपादौ ॥ १२८ ॥

कृपा इत्यादिषु शब्देषु आदेर्ऋत इत्वं भवति ॥ किवा । हिययं। मिट्ठं रसे एव । अन्यत्र मट्ठं । दिट्ठं । दिट्ठी । सिट्ठं । सिट्ठी । गिण्ठी। पिच्छी । भिऊ । भिङ्गो । भिङ्गारो । सिङ्गारो । सिआलो । घिणा। घुसिणं । विद्ध-कई । समिद्धी । इद्धी । गिद्धी । किसो । किसाणू। किसरा । किच्छं । तिप्पं । किसिओ । निवो । किच्चा । किई। धिई । किवो । किविणो । किवाणं । विञ्चुओ । वित्तं । वित्ती। हिअं । वाहित्तं । बिंहिओ । विसी । इसी । विइण्हो । छिहा। सइ । उक्किट्ठं । निसंसो ॥ क्वचिन्न भवति । रिद्धी ॥ कृपा । हृदय। मृष्ट । दृष्ट । दृष्टि । सृष्ट । सृष्टि । गृष्टि । पृथ्वी । भृगु । भृङ्ग। भृङ्गार । शृङ्गार । शृगाल । घृणा । घुसृण । वृद्धकवि । समृद्धि। ऋद्धि । गृद्धि । कृश । कृशानु । कृसरा । कृच्छ्र । तृप्त । कृषित। नृप । कृत्या । कृति । धृति । कृप । कृपण । कृपाण । वृश्चिक। वृत्त । वृत्ति । हृत । व्याहृत । बृंहित । बृसी । ऋषि । वितृष्ण। स्पृहा । सकृत् । उत्कृष्ट । नृशंस ॥

पृष्ठे वानुत्तरपदे ॥ १२९ ॥

पृष्ठशब्देनुत्तरपदे ऋत इद् भवति वा ॥ पिट्ठी पट्ठी । पिट्ठि-परिट्ठविअं ॥ अनुत्तरपद इति किम् । महि-वट्ठं ॥

मसृण-मृगाङ्क-मृत्यु-शृङ्ग-धृष्टे वा ॥ १३० ॥

एषु ऋत इद् वा भवति ॥ मसिणं मसणं । मिअङ्को मयङ्को । मिच्चू मच्चू । सिङ्गं सङ्गं । धिट्ठो धट्ठो ॥

[illegible]

उदृत्वादौ ॥ १३१ ॥

ऋतु इत्यादिषु शब्देषु आदेर्ऋत उद् भवति ॥ उऊ । परामुट्ठो । पुट्ठो । पउट्ठो । पुहई । पउत्ती । पाउसो । पाउओ । भुई । पहुडि । पाहुडं । परहुओ । निहुअं । निउअं । विउअं । संवुअं । वुत्तन्तो । निव्वुअं । निव्वुई । वुन्दं । वुन्दावणो । वुड्ढो । वुड्ढी । उसहो । मुणालं । उज्जू[1] । जामाउओ । माउओ । माउआ । भाउओ[2] । पिउओ । पुहुवी[3] ॥ ऋतु । परामृष्ट । स्पृष्ट । प्रवृष्ट । पृथिवी । प्रवृत्ति । प्रावृष् । प्रावृत । भृति । प्रभृति । प्राभृत । परभृत । निभृत । निवृत । विवृत । संवृत । वृत्तान्त । निर्वृत । निर्वृति । वृन्द । वृन्दावन । वृद्ध । वृद्धि । ऋषभ । मृणाल । ऋजु । जामातृक । मातृक[4] । मातृका । भ्रातृक । पितृक । पृथ्वी । इत्यादि ॥

निवृत्त-वृन्दारके वा ॥ १३२ ॥

अनयोर्ऋत उद् वा भवति ॥ निवुत्तं निअत्तं । वुन्दारया वन्दारया ॥

वृषभे वा वा ॥ १३३ ॥

वृषभे ऋतो वेन सह उद् वा भवति ॥ उसहो वसहो ॥

गौणान्त्यस्य ॥ १३४ ॥

गौणशब्दस्य[5] योन्त्य ऋत् तस्य उद् भवति ॥ माउ-मण्डलं । माउ-हरं । पिउ-हरं । माउ-सिआ । पिउ-सिआ । पिउ-वणं । पिउ-वई ॥

मातुरिद्वा ॥ १३५ ॥

मातृशब्दस्य गौणस्य ऋत इद् वा भवति ॥ माइ-हरं । माउ-हरं ॥ क्वचिदगौणस्यापि । माईणं[6] ॥

उदूदोन्मृषि ॥ १३६ ॥

मृषाशब्दे ऋत उत् ऊत् ओच्च भवन्ति[7] ॥ मुसा । मूसा । मोसा । मुसा-वाओ । मूसा-वाओ । मोसा-वाओ ॥

---

१ B उज्जू. २ A जामाउओ । माउओ । माउआ । भा°. P जामाउओ । माउआ । भा°. ३ A B पुहवी. ४ A मातृक । भ्रा°. ५ P B °णपदस्य. ६ B माईण. ७ P भवति.

इदुतौ वृष्ट-वृष्टि-पृथङ्-मृदङ्ग-नप्तृके ॥ १३७ ॥

एषु ऋत इकारोकारौ भवतः ॥ विट्ठो वुट्ठो । विट्ठी वुट्ठी । पिहं पुहं । मिइङ्गो मुइङ्गो[1] । नत्तिओ नत्तुओ ॥

वा बृहस्पतौ ॥ १३८ ॥

बृहस्पति[2]शब्दे ऋत इदुतौ वा भवतः ॥ बिहप्फई बुहप्फई । पक्षे । बहप्फई ॥

इदेदोद्वृन्ते ॥ १३९ ॥

वृन्तशब्दे ऋत इत् एत् ओच्च भवन्ति[3] ॥ विण्टं वेण्टं वोण्टं ॥

रिः केवलस्य ॥ १४० ॥

केवलस्य व्यञ्जनेनासंपृक्तस्य ऋतो रिरादेशो भवति ॥ रिद्धी । रिच्छो ॥

ऋणर्ज्वृषभर्त्वृषौ वा ॥ १४१ ॥

ऋणऋजुऋषभऋतुऋषिषु ऋतो रिर्वा भवति ॥ रिणं अणं । रिज्जू[4] उज्जू[5] । रिसहो उसहो । रिऊ उऊ । रिसी इसी ॥

दृशः क्विप्-टक्सकः[6] ॥ १४२ ॥

क्विप् टक् सक् इत्येतदन्तस्य दृशेर्धातोॠतो रिरादेशो भवति ॥ सदृक् । सरि-वण्णो । सरि-रूवो । सरि-वँन्दीणं[7] ॥ सदृशः । सरिसो ॥ सदृक्षः । सरिच्छो ॥ एवम् एआरिसो । भवारिसो । जारिसो । तारिसो । केरिसो । एरिसो । अन्नारिसो । अम्हारिसो । तुम्हारिसो ॥ टक्सक्साहचर्यात् त्यदाद्यन्यादि[हे० ५. १]सूत्रविहितः क्विबिह गृह्यते ॥

आदृते ढिः ॥ १४३ ॥

आदृतशब्दे ऋतो ढिरादेशो भवति ॥ आढिओ ॥

अरिर्दृप्ते ॥ १४४ ॥

दृप्तशब्दे ऋतोरिरादेशो भवति ॥ दरिओ । दरिअ-सीहेण ॥

---

१ A मुयङ्गो. २ B °ती श°. ३ P भवति. ४ B रिजू. ५ B उजू. ६ B दृशेः. ७ A सरिवंदीणं.

इन्दिः कृप-कृपे ॥ १४५ ॥

ा इन्दिरादेशो भवति ॥ किन्दिन्न-कुसुमोवयारेसु ॥ धाग- यत्तं ॥

इद्वा वेदना-चपेटा-देवर-केसरे ॥ १४६ ॥

ृ एत इत्वं वा भवति ॥ विअणा वेअणा । चविडा । वि- डा-विणोआ । दिअरो देवरो ॥ महमहिअ-दसण-किसरं । महिला महेला इति तु महिलामहेलाभ्यां शब्दाभ्यां सिद्धम् ॥

स्तेने वा ॥ १४७ ॥

ऊत् वा भवति ॥ थूणो थेणो ॥

एत् ॥ १४८ ॥

दौ वर्तमानस्य एत्वं भवति ॥ सेला । तेलुक्कं । [illegible] । सेज्जा । सेढवो । सेहव्वं ॥

च-शनैश्चरे ॥ १४९ ॥

इत्वं भवति ॥ सिन्धवं । सणिच्छरो ।

वा ॥ १५० ॥

ऐत इत् वा भवति ॥ सिन्नं सेन्नं ॥

त्यादौ च ॥ १५१ ॥

ऐत इत्येवमादिषु च ऐतो अइ इत्यादेशो भवति । [illegible] दइच्चो । दइ[illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible] [illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible] ।

[illegible]

वैदर्भ । वैश्वानर । कैतव । वैशाख । वैशाल । स्वैर
दि ॥ विश्लेषे न भवति । चैत्यम् । चेइअं ॥ आर्षे ।
ची-वन्दणं ॥

वैरादौ वा ॥ १५२ ॥

वैरादिषु ऐतः अइरादेशो वा भवति ॥ वइरं वेरं । व
सो । कइरवं केरवं । वइसवणो वेसवणो । वइसम
यणो । वइआलिओ वेआलिओ । वइसिअं वेसिअं ।
वैर । कैलास । कैरव । वैश्रवण । वैशम्पायन । वैता
चैत्र । इत्यादि ॥

एच्च दैवे ॥ १५३ ॥

दैवशब्दे ऐत एत् अइश्चादेशो भवति ॥ देव्वं दइव

उच्चैर्नीचैस्यअः ॥ १५४ ॥

अनयोरैतः अअ इत्यादेशो भवति ॥ उच्चअं । नीच
भ्यां के सिद्धम् । उच्चैर्नीचैसोस्तु रूपान्तरनिवृत्त्यर्थं

ईर्द्धैर्ये ॥ १५५ ॥

धैर्यशब्दे ऐत ईद् भवति ॥ धीरं हरइ विसाओ ॥

ओतोद्वान्योन्य-प्रकोष्ठातोद्य-शिरोवेदना-मनो

त्वोश्च वः ॥ १५६ ॥

एषु ओतोत्त्वं वा भवति तत्संनियोगे च यथासंभवं
वादेशः ॥ अन्नन्नं अन्नुन्नं । पवट्ठो पउट्ठो । आवज्जं
विअणा सिरो-विअणा । मणहरं मणोहरं । मण्णहं

ऊत्सोच्छ्वासे ॥ १५७ ॥

सोच्छ्वासशब्दे ओत ऊद् भवति ॥ सोच्छ्वासं । सूसा

[illegible]
[illegible]

स्मरेर्झर-झूर-भर-भल-लढ-विम्हर-सुमर-पयर-पम्हुहाः ॥ ७४ ॥

स्मरतेरेते नवादेशा वा भवन्ति ॥ झरइ । झूरइ । भरइ । भलइ । लढइ । विम्हरइ । सुमरइ । पयरइ । पम्हुहइ । सरइ ॥

विस्मुः पम्हुस-विम्हर-वीसराः ॥ ७५ ॥

विस्मरतेरेते आदेशा भवन्ति ॥ पम्हुसइ । विम्हरइ । वीसरइ ॥

व्याहृगेः कोक्क-पोक्कौ ॥ ७६ ॥

व्याहरतेरेतावादेशौ वा भवतः ॥ कोक्कइ । ह्रस्वत्वे तु कुक्कइ । पोक्कइ । पक्षे । वाहरइ ॥

प्रसरेः पयल्लोवेल्लौ ॥ ७७ ॥

प्रसरतेः पयल्ल उवेल्ल इत्येतावादेशौ वा भवतः ॥ पयल्लइ । उवेल्लइ । पसरइ ॥

महमहो गन्धे ॥ ७८ ॥

प्रसरतेर्गन्धविषये महमह इत्यादेशो वा भवति ॥ महमहइ मालई । मालई-गन्धो पसरइ ॥ गन्ध इति किम् । पसरइ ॥

निस्सरेर्णीहर-नील-धाड-वरहाडाः ॥ ७९ ॥

निस्सरतेरेते चत्वार आदेशा वा भवन्ति ॥ णीहरइ । नीलइ । धाडइ । वरहाडइ । नीसरइ ॥

जाग्रेर्जग्गः ॥ ८० ॥

जागर्तेर्जग्ग इत्यादेशो वा भवति ॥ जग्गइ । पक्षे । जागरइ ॥

व्याप्रेराअड्डः ॥ ८१ ॥

व्याप्रियतेराअड्ड इत्यादेशो वा भवति ॥ आअड्डेइ । वावरेइ ॥

पेक्खेविणु मुंहु जिण-वरहो[2] दीहर-नय

नावइ गुरु-मच्छर-भरिउँ जलणि पवी

जणि ।

चम्पय-कुसुमहो मज्झि सहि भसलु प

सोहइ इन्दनीलु जणि कणइ वइट्ठउ ॥

जणु । निरुवमं-रसु पिएं पिएवि जणु ॥

लिङ्गमतन्त्रम् ॥ ४४५ ॥

अपभ्रंशे लिङ्गमतन्त्रं व्यभिचारि प्रायो भवति ।

अत्र पुल्लिङ्गस्य नपुंसकत्वम् ।

अब्भा लग्गा डुङ्गरिहिं पहिउ रडन्तउ

जो एहा गिरि-गिलण-मणु सो किं धण

अत्र अब्भा इति नपुंसकस्य पुंस्त्वम् ॥

पाइ विलग्गी अन्त्रडी सिरु ल्हसिउं खन

तोवि कटारइ हत्थडउ बलि किज्जउं क

अत्र अन्त्रडी इति नपुंसकस्य स्त्रीत्वम् ॥

सिरि चडिआ खन्ति फलइं पुणु डाल

तोवि महद्दुम सउणाहं अवराहिउ न

अत्र डालइं इत्यत्र स्त्रीलिङ्गस्य नपुंसकत्वम् ॥

शौरसेनीवत् ॥ ४४६ ॥

ो प्रायः शौरसेनीवत् कार्यं भवति ॥ स

	Rs.	a.	p.
No. XXVI.—Vyákaraṇa Mahábháshya of Patañjali. Edited by Dr. F. Kielhorn Vol. II. Part III. ...	1	0	0
No. XXVII.—Mudrárákshasa, by Viśákhadatta, with the Commentary of Dhuṇḍhirája. Edited, with Notes, by K. T. Telang. (Copies not available.)			
No. XXVIII.—Vyákaraṇa Mahábháshya of Patañjali. Edited by Dr. F. Kielhorn Vol. III. Part I. ...	1	0	0
No. XXIX.—Do. do. of do. by do. Vol. III. Part II.	1	0	0
No. XXX.—Ditto do. of do. by do. Vol. III. Part III.	1	0	0
No. XXXI.—Subháshitávali of Vallabhadeva. Edited by Dr. P. Peterson and Pandit Durgáprasád ...	2	8	0
No. XXXII.—Tarka-Kaumudí of Laugákshi Bháskara. Edited by Professor M. N. Dvivedi (Copies not available.)			
No. XXXIII.—Hitopades'a of Náráyaṇa. Edited by Dr. P. Peterson.	0	14	0
No. XXXIV.—The Gaudavaho, by Vákpati. Edited by Shankar P. Pandit	3	0	0
No. XXXV.—Mahánáráyaṇa Upanishad. Edited by Colonel G. A. Jacob	0	7	0
No. XXXVI.—University Selections of Hymns from the Ṛigveda. Edited by Dr. P. Peterson (2nd Edition.)	4	0	0
No. XXXVII.—S'árṅgadharapaddhati. Edited by Dr. P. Peterson. Vol. I.	3	0	0
No. XXXVIII.—Naishkarmyasiddhi. Edited by Col. G. A. Jacob	2	0	0
No. XXXIX.—A Concordance to the principal Upanishads and Bhagavadgítá, by the same author.	8	0	0
No. XL.—Eleven Atharvaṇa Upanishads, with Dípikás, by the same author	2	8	0
No. XLI.—Handbook to the study of the Ṛigveda, by Dr. P. Peterson. Part I.	3	0	0
No. XLII.—The Das'akumáracharita of Daṇḍin, Part II. (completing Dr. G. Bühler's Edition). Edited with Critical and Explanatory Notes by Dr. P. Peterson.	0	8	0
No. XLIII.—Handbook to the study of the Ṛigveda, by Dr. P. Peterson, Part II., comprising the Seventh Maṇḍala, with the commentary of Sáyaṇa.	5	0	0